

**YALNIZ YAŞAYAN YAŞLILAR İÇİN EVİN
ANLAMI: BİR YAPILANDIRMACI GÖMÜLÜ
TEORİ ÇALIŞMASI**

Sanatta Yeterlik Tezi

Kaan GÖKÇAKAN

Eskişehir 2025

**YALNIZ YAŞAYAN YAŞLILAR İÇİN EVİN ANLAMI: BİR
YAPILANDIRMACI GÖMÜLÜ TEORİ ÇALIŞMASI**

Kaan GÖKÇAKAN

SANATTA YETERLİK TEZİ

İç Mimarlık Ana Sanat Dalı

İç Mimarlık Sanatta Yeterlik Programı

Danışman: Doçent Mehmet Ali ALTIN

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ağustos 2025

Eskişehir

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Kaan GÖKÇAKAN'ın "Yalnız Yaşayan Yaşlılar İçin Evin Anlamı: Bir Yapılandırmacı Gömülü Teori Çalışması" başlıklı tezi **01 Temmuz 2025** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin 37. Maddesi uyarınca **İç Mimarlık Anasanat Dalı İç Mimarlık Programı'nda**, sanatta yeterlik tezi değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı)	:Doç. Mehmet Ali ALTIN	
Üye	:Prof. Dr. Meral NALÇAKAN	
Üye	:Prof. Dr. Burhan ÇAPRI	
Üye	:Prof. Dr. Fatih US	
Üye	:Prof. Dr. Onur ÜLKER	

Prof. Dr. Nafiz Öncü CAN
Anadolu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

YALNIZ YAŞAYAN YAŞLILAR İÇİN EVİN ANLAMI: BİR YAPILANDIRMACI GÖMÜLÜ TEORİ ÇALIŞMASI

Kaan GÖKÇAKAN

İç Mimarlık Ana Sanat Dalı

İç Mimarlık Sanatta Yeterlik Programı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ağustos 2025

Danışman: Doçent Mehmet Ali ALTIN

Yaşlı bireylerin maruz kaldıkları sayısız probleme, kısıtlılığa ve hatta yalnız yaşıyor olmaya rağmen bile bir bakım kurumuna veya yakınlarının yanına taşınmak yerine mevcut yaşam koşullarına devam etmek istemeleri merak uyandırıcı bir fenomendir. Güncel nüfus projeksiyonları ise artan yaşlı nüfusu sebebiyle bu durumun gelecekte çeşitli barınma problemleri yaratabileceğini göstermektedir. İç mimarlık gibi insan-mekân etkileşimine odaklanan mesleklerin bu konuda çözüm önerileri üretebilmeleri için söz konusu bireylerin evleri ile kurdukları çok boyutlu anlamsal ilişkiye odaklanmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda Konstrüktivist (Yapılandırımcı) Gömülü Teori yöntemi uyarınca yalnız yaşayan 15 yaşlı birey ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve çıktıları analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında bireylerin evlerine çeşitli olumlu ve olumsuz anlamlar atfettikleri; olumsuz anlamları bertaraf etmek için de çeşitli başa çıkma stratejileri geliştirdikleri bulunmuştur. Bu bulgular ışığında yerinde yaşlanma kararının yalnızca pasif bir biçimde izlenen değil; aksine aktif bir biçimde yönetilen bir süreç olduğunu anlatan ve bu sürecin mekaniklerini açıklayan özgün bir teorik yaklaşım olarak Baskın Terazi Modeli ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Evin anlamı, Yaşlılık ve ev, Yerinde yaşlanma, Yalnız yaşayan yaşlı bireyler, Baskın Terazi Modeli.

ABSTRACT

THE MEANING OF HOME FOR OLDER ADULTS LIVING ALONE: A CONSTRUCTIVIST GROUNDED THEORY STUDY

Kaan GÖKÇAKAN

Department of Interior Design

Proficiency in Art Programme in Interior Design

Graduate School of Anadolu University, August 2025

Supervisor: Associate Professor Mehmet Ali ALTIN

It is an intriguing phenomenon that elderly individuals often wish to continue their current living conditions instead of moving to a care institution or to their relatives, despite the numerous problems, limitations and even living alone. Current population projections show that said situation may create various housing problems in the future due to the increasing elderly population. In order for the professions that focus on human-space interaction (such as interior architecture) to produce solutions on this issue, they need to focus on the multidimensional semantic relationship that these individuals establish with their homes. In line with this, semi-structured interviews were conducted with 15 elderly individuals living alone in accordance with the Constructivist Grounded Theory method and the outputs were analyzed. Considering the findings obtained, it was found that individuals attributed various positive and negative meanings to their homes; they also developed various coping strategies to eliminate the negative meanings. Consequently, the Leaning Scale Model was introduced as an original theoretical approach, which thoroughly explains the inner mechanics of the decision to continue the current living state. According to the model the decision to age in place is not only a passively monitored process; on the contrary, it is an actively managed transaction.

Keywords: Meaning of home, Old age and home, Aging in place, Elderly people living alone, Leaning Scale Model.

18/08/2025

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “Bilimsel İntihal Tespit Programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Kaan GÖKÇAKAN

18/08/2025

STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES

I hereby truthfully declare that this thesis/dissertation is an original work prepared by me; that I have behaved in accordance with the scientific ethical principles and rules throughout the stages of preparation, data collection, analysis and presentation of my work; that I have cited the sources of all the data and information that could be obtained within the scope of this study, and included these sources in the references section; and that this study has been scanned for plagiarism with “Scientific Plagiarism Detection Program” used by Anadolu University, and that “it does not have any plagiarism” whatsoever. I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

Kaan GÖKÇAKAN

TEŞEKKÜR

Bana sunulmuş olan bu teşekkür etme fırsatını bir akademisyen ve bir insan olarak şu anki noktaya gelebilmemde etkisi olan kıymetli insanlara minnetimi sunarak değerlendirmek isterim. İlk teşekkürümü saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Doç. Mehmet Ali ALTIN'a atfediyorum. Yaklaşık 15 yıldır kendisinden edindiğim sayısız bilgi için kendisine minnettarım. Bu çalışma süresince beni daha kapsamlı ve akademik katkısı yüksek bir çalışma yapmaya motive etmesi, yeri geldiğinde rehberliğini eksik etmeyip yeri geldiğinde ise tezimi kendimin kumanda etmeme izin vermesi beni akademik anlamda hayli geliştirdi. Kendisine saygılarımı sunmayı ve birlikte nice akademik çalışmalar yapmayı kendime bir borç bilirim. 2011 yılından beri dahil olduğum Anadolu Üniversitesi (şimdiki adı ile Eskişehir Teknik Üniversitesi) bünyesinde kendilerinden bilgiler edindiğim saygıdeğer hocalarım ve meslektaşlarıma da ayrıca teşekkür ederim.

İkinci teşekkürümü ise kendimden çok sevdiğim aile üyelerime yöneltmek isterim. Yıllardır yanımda olup bana sonsuz destek olan; en zor zamanlarımda kıymetli yardımlarını esirgemeyen sevgili eşime desteklerinden ötürü minnetlerimi sunarım. Hayatımın başından beri beni en iyi imkânlar ile çevreleyen, hayatta gelebileceğim en ileri noktaya gelebilmem için büyük çabalar harcayan, bana akademisyenlik ruhunu aşılayan ve bu hedefte ilerleyebilmem için hiçbir desteğini eksik etmeyen canım anneme, babama, anneanneme ve diğer yakınlarıma da emekleri için sonsuz teşekkür ederim. Öz ailem gibi sevdiğim ve bu süreçte kendilerinin de desteklerini hissettiğim eşimin ailesine de bu süreçteki katkıları için minnetlerimi sunmak isterim.

Beni akademik ailelerine kabul eden ve mesleki deneyimimde eşsiz kazanımlar edinmemi sağlayan Ondokuz Mayıs Üniversitesi Mimarlık Fakültesinin geçmiş ve güncel üyelerine, saygıdeğer yöneticilerime ve sevgili meslektaşlarıma, özellikle de İç Mimarlık Bölümü üyelerine ayrıca teşekkür ederim.

Son teşekkürümü ise ülkemizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'e atfetmek isterim. Kendisinin de söylediği üzere; “Bir milletin yaşlı vatandaşlarına ve emeklilerine karşı tutumu, o milletin yaşama kudretinin en önemli kıstasıdır”.

18/08/2025

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken (Google Gemini, Anthropic Claude, ChatGPT ve MAXQDA AI Assist) üretken yapay zekâ programlarından destek aldığımı beyan ederim. Tezin hazırlığı aşamasında üretken yapay zekâ programlarından çeviri ve *proofreading* (düzeltim) desteği aldım. Üretken yapay zekâ programlarından aldığım bilgilerin doğruluğunu kontrol ettiğimi bildiririm.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Kaan GÖKÇAKAN

DECLARATION OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE

I declare that I received support from generative artificial intelligence programs (Google Gemini, Anthropic Claude, ChatGPT, and MAXQDA AI Assist) while preparing this thesis/dissertation. I have received language translation and proofreading support from generative artificial intelligence programs during the preparation of the thesis/dissertation. I declare that I have checked the accuracy of the information I received from generative artificial intelligence programs.

I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

Kaan GÖKÇAKAN

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	v
STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES..	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI.....	viii
DECLARATION OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xv
GÖRSELLER DİZİNİ	xvi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xvii
1 GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu ve Araştırma Soruları.....	1
1.2 Çalışmanın Amacı.....	6
1.3 Çalışmanın Önemi	7
1.3.1 Toplumsal Katkı.....	7
1.3.2 Pratik Katkı.....	7
1.3.3 Akademik Katkı	8
1.4 Çalışmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	9
1.5 Tanımlar	10
2 KAVRAMSAL ÇERÇEVE	14
2.1 Yaşlı Bireylerin Barınma Durumları	14
2.1.1 Yaşlı Bireylerin Küresel Ölçekteki Barınma Durumları	14
2.1.2 Yaşlı Bireylerin Ulusal Ölçekteki Barınma Durumları.....	19
2.2 Yaşlı Bireylerin Barınma Tercihi Olarak Yerinde Yaşlanma	22
2.2.1 Yerinde Yaşlanmaya Yönelik İçsel Kapasite.....	23
2.2.2 Yaşlı Dostu Çevrelerde Yerinde Yaşlanma	23
2.2.3 Yere Bağlılık.....	24
2.2.4 Konut Normallliği	25
2.2.5 Doğru Yerde Yaşlanma	26
2.2.6 Yerinde Yaşlanma Konusundaki Engeller	26

2.3 Evin Anlamı ve Yaşlılık.....	28
2.3.1 Evin Anlamının Temelleri.....	28
2.3.2 Evin Anlamının Tarihsel Gelişimi.....	30
2.3.2.1 Tarih Öncesi ve Neolitik Dönemde Evin Anlamı	30
2.3.2.2 Antik Çağ Uygarlıkları ve Evin Anlamı.....	32
2.3.2.3 Sanayi Devrimi ve Evin Anlamı.....	34
2.3.2.4 Modernizm ve Sonrasında Evin Anlamı	36
2.3.2.5 COVID-19 Pandemisi ve Evin Anlamı.....	40
2.3.3 Evin Anlamına Yönelik Çağdaş Alanyazın	42
2.3.4 Yaşlılar için Evin Anlamı	52
2.3.4.1 Literatürde Yaşlı Bireyler İçin Evin Psiko-Sosyal Anlamları	53
2.3.4.2 Literatürde Yaşlı Bireyler İçin Evin Fiziksel Anlamları.....	54
2.3.4.3 Literatürde Yaşlı Bireyler İçin Evin Finansal Anlamları	55
2.3.4.4 Yaşlılar İçin Evin Anlamı Literatüründeki Boşluklar.....	56
3 YÖNTEM.....	58
3.1 Araştırma Modeli.....	58
3.1.1 Gömülü Teori	60
3.1.2 Gömülü Teoride Farklı Yaklaşımlar ve Konstrüktivist Gömülü Teori.....	61
3.1.3 Konstrüktivist Gömülü Teoride Araştırmacının Rolü	63
3.2 Evren ve Örneklem	64
3.3 Veri Toplama Tekniği ve Aracı	68
3.4 Veri Analizi.....	70
3.4.1 Başlangıç Kodlaması ve Kodlama Stratejisi.....	71
3.4.2 Odaklanmış Kodlama.....	74
3.4.3 Kuramsal Kodlama.....	76
3.4.4 Veri İstatistikleri	77
3.5 Metodolojik Titizlik ve Etik	78
3.5.1 Güvenilirlik.....	78
3.5.2 Özgünlük.....	80
3.5.3 Rezonans	81
3.5.4 Yararlılık	82
3.5.5 Etik Hususlar.....	83
4 BULGULAR VE YORUMLAR.....	85
4.1 Kuramsal Model.....	85
4.2 Yalnız Yaşayan Yaşlı Bireylerin Evlerine Atfettikleri Anlamlar	89
4.2.1 Yaşlı Bireylerin Evlerine Atfettikleri Olumlu Anlamlar.....	91
4.2.1.1 Eve Atfedilen Olumlu Psiko-Sosyal Anlamlar	91

4.2.1.2	Eve Atfedilen Olumlu Fiziksel Anlamlar	125
4.2.1.3	Eve Atfedilen Olumlu Finansal Anlamlar	139
4.2.2	Yaşlı Bireylerin Evlerine Atfettikleri Olumsuz Anlamlar	148
4.2.2.1	Eve Atfedilen Olumsuz Psiko-Sosyal Anlamlar	149
4.2.2.2	Eve Atfedilen Olumsuz Fiziksel Anlamlar	171
4.2.2.3	Eve Atfedilen Olumsuz Finansal Anlamlar	182
4.3	Yalnız Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yerinde Yaşlanma Odaklı Stratejileri.....	189
4.3.1	Sorunlarla Çözüm Bularak Başa Çıkma Stratejileri.....	192
4.3.1.1	Fiziksel Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri	193
4.3.1.2	Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri.....	199
4.3.1.3	Finansal Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri.....	203
4.3.2	Sorunları Yok Sayma ve Önemsizleştirme Stratejileri.....	205
4.3.2.1	Fiziksel Problemlerle İlgili Önemsizleştirme Stratejileri	205
4.3.2.2	Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Önemsizleştirme Stratejiler	210
4.3.2.3	Finansal Problemlerle İlgili Önemsizleştirme Stratejileri.....	215
4.3.3	Sorunlara Katlanma ve Kabullenerek Yaşama Stratejileri.....	217
4.3.3.1	Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Kabullenerek Yaşama Stratejileri	217
4.3.3.2	Fiziksel Problemlerle İlgili Kabullenerek Yaşama Stratejileri.....	222
4.3.3.3	Finansal Problemlerle İlgili Kabullenerek Yaşama Stratejileri	226
4.3.4	Sorunları Yeniden Çerçeveleme ve Öz-İkna Stratejileri.....	229
4.3.4.1	Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Yeniden Çerçeveleme Stratejileri.....	230
4.3.4.2	Fiziksel Problemlerle İlgili Yeniden Çerçeveleme Stratejileri	234
4.3.4.3	Finansal Problemlerle İlgili Yeniden Çerçeveleme Stratejileri	237
5	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	238
5.1	Araştırmanın Sonuçları.....	238
5.2	Araştırma Sonuçları Doğrultusunda Öneriler	240
5.2.1	İç Mimarlık Meslek Pratiklerine Yönelik Öneriler	240
5.2.1.1	Yüceltme Prensibi	241
5.2.1.2	Azaltma Prensibi.....	246
5.2.1.3	Şans Verme Prensibi.....	252
5.2.2	İç Mimarlık Akademik Alanına Yönelik Öneriler.....	255
5.2.3	İç Mimarlık ile İlişkili Toplumsal Öneriler	256
	KAYNAKÇA	258
	EKLER.....	
	ÖZ GEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1 J. Sixsmith'e Göre Evin Anlamları Çizelgesi	46
Tablo 2.2 J. Sixsmith'e Göre Evin Anlamları Kategorizasyon Çizelgesi	47
Tablo 2.3 C. Després'e Göre Evin Anlamları Çizelgesi	48
Tablo 2.4 M. Groves'e Göre Evin Anlamları Çizelgesi	49
Tablo 2.5 S. Mallett'e Göre Evin Anlamları Çizelgesi	49
Tablo 2.6 E.N. Zharani ve G. Selim'e Göre Evin Anlamları Kategorizasyon Çizelgesi	50
Tablo 3.1 Örneklem Demografik Bilgi Tablosu	67
Tablo 4.1 Yalnız Yaşayan Yaşlı Bireylerin Evlerine Atfettikleri Anlamlar Kod Frekansı Tablosu	90
Tablo 4.2 Yalnız Yaşayan Yaşlı Bireylerin Evlerine Atfettikleri Olumlu Anlamlar Kod Frekansı Tablosu	91
Tablo 4.3 Olumlu Psiko-Sosyal Anlamlar Kod Frekansı Tablosu	92
Tablo 4.4 Olumlu Fiziksel Anlamlar Kod Frekansı Tablosu	126
Tablo 4.5 Olumlu Finansal Anlamlar Kod Frekansı Tablosu	140
Tablo 4.6 Yalnız Yaşayan Yaşlı Bireylerin Evlerine Atfettikleri Olumsuz Anlamlar Kod Frekansı Tablosu	149
Tablo 4.7 Olumsuz Psiko-Sosyal Anlamlar Kod Frekansı Tablosu	149
Tablo 4.8 Olumsuz Fiziksel Anlamlar Kod Frekansı Tablosu	171
Tablo 4.9 Olumsuz Finansal Anlamlar Kod Frekansı Tablosu	183
Tablo 4.10 Başa Çıkma Stratejileri Kodları Toplam Frekans Tablosu	190

Tablo 4.11 Başa Çıkma Stratejileri Kategori ve Alt-Kategorileri Toplam Frekans Tablosu	190
Tablo 4.12 Fiziksel Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri Kod Frekansı Tablosu	193
Tablo 4.13 Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri Kod Frekansı Tablosu	199
Tablo 4.14 Finansal Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri Kod Frekansı Tablosu	204
Tablo 4.15 Fiziksel Problemlerle İlgili Önemsizleştirme Stratejileri Kod Frekansı Tablosu	206
Tablo 4.16 Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Önemsizleştirme Stratejileri Kod Frekansı Tablosu	211
Tablo 4.17 Finansal Problemlerle İlgili Önemsizleştirme Stratejileri Kod Frekansı Tablosu	216
Tablo 4.18 Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Kabullenerek Yaşama Stratejileri Kod Frekansı Tablosu	217
Tablo 4.19 Fiziksel Problemlerle İlgili Kabullenerek Yaşama Stratejileri Kod Frekansı Tablosu	223
Tablo 4.20 Finansal Problemlerle İlgili Kabullenerek Yaşama Stratejileri Kod Frekansı Tablosu	226
Tablo 4.21 Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Yeniden Çerçeveleme Stratejileri Kod Frekansı Tablosu	230
Tablo 4.22 Fiziksel Problemlerle İlgili Yeniden Çerçeveleme Stratejileri Kod Frekansı Tablosu	234

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1 Dünyada 70 Yaş ve Üzerindeki Kişilerde Her Bir Nedenle Meydana Gelen Tahmini Yıllık Ölüm Sayısı.....	16
Şekil 2.2 Küresel Ölçekte Yaşlıların Yaşam Düzenlemeleri, 2022.....	18
Şekil 2.3 Türkiye'deki Yaşlı Nüfus Oranı Projeksiyonları (2030-2100).....	19
Şekil 2.4 Türkiye'de Yaşlı Bireylerin Kronik Hastalık ve Evde Bakım Desteği Durumu	20
Şekil 2.5 "Meaning of Home (Evin Anlamı)" Terimi için Zaman İçinde Gösterilen İlgi Grafiği	41
Şekil 3.1 Çalışmanın Metodolojik Deseninin Şematik Anlatımı	59
Şekil 3.2 Veri Analizi ve Teorik Doygunluğun Şematik Anlatımı	65
Şekil 3.3 Araştırmacı için Teorik Doygunluğun Karar Süreci	66
Şekil 4.1 Baskın Terazî Modeli Görsel Temsili	87

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 2.1 Terra Amata Barınaklarının Görsel Temsili	31
Görsel 2.2 Çatalhöyük Evi İç Mekânı Temsili	32
Görsel 2.3 Bir Roma İç Mekânı	34
Görsel 2.4 Bir Tipik Tenement Evi İç Mekânı	36
Görsel 2.5 Villa Savoye İç Mekânı	37
Görsel 3.1 Bölüm Bölüm Yapılmış Başlangıç Kodlaması Örneği	73
Görsel 3.2 Bölüm Bölüm Yapılmış Odaklanmış Kodlama Örneği	75
Görsel 3.3 Kuramsal (Teorik) Kodlama Sonucunda Elde Edilmiş Olan Kodlar	76
Görsel 5.1 Mutfak Üst Dolapları İçin Aşağı Çekilebilir (Pull-down) Mekanizma Örneği	241
Görsel 5.2 Akıllı Evlerin Farklı İşlevlerini Temsil Eden Bir Şema	243
Görsel 5.3 Mantar Zemin Kaplaması Örneği	246
Görsel 5.4 Kapının Kapanması ile Otomatik Olarak Devreye Giren Bir Kapı Altı Giyotini	247
Görsel 5.5 Bilindik Eşiklere Alternatif Olarak Uygulanabilir Bir Doğrusal Süzgeç Örneği	248
Görsel 5.6 Zemindeki Objeleri Çöpe Atabilen Bir Akıllı Temizlik Robotu	249

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

bkz.	: Bakınız
KGT	: Konstrüktivist (Yapılandırmacı) Gömülü Teori
D.I.Y.	: Do It Yourself (Kendin-Yap)
K#	: Katılımcı Rumuzu # (Örn: K1: Katılımcı Rumuzu 1)
MAXQDA	: Max Qualitative Data Analysis (Nitel Veri Analizi)

1 GİRİŞ

1.1 Problem Durumu ve Araştırma Soruları

İç mimarlık mesleği çoğunlukla binaların iç mekânlarına odaklanılarak bu alanlarda fonksiyonel ve/veya görsel anlamda değişiklikler yapmak olarak düşünülmektedir. İç mimarlık mesleğinin söz konusu tanımı hatalı değildir ancak noksanıdır. Zira iç mimarlık esasında insanların mekânlarla olan fiziksel ve düşünsel ilişkisini irdeleyerek kurgulayan; yapıyı çevre içerisindeki deneyimlerini şekillendiren bir tasarım disiplindir. İç mekânların yalnızca ‘nasıl görüldüğü’ veya ‘kullanışlı olup olmadığı’ boyutlarından öte kullanıcılarının burası ile kurduğu ilişkinin nasıl bir doğaya sahip olduğunu ve olabileceğini tasarlamak iç mimarların odak noktasıdır.

İnsan ve iç mekân ilişkisi yüz binlerce yıllık bir geçmişe sahip olan ve artık insan yaşamının temel kabullerinden bir tanesidir. İç mekânsız insan, insansız da iç mekân düşünmek mantığa aykırıdır. İç mimarlık mesleğinin bahsi geçen özellikleri de onun insan odaklı olma tabiatından gelmektedir. Kullanıcıların mekânlar ile olan etkileşimi kullanışlılık ve güzellik gibi pek çok parametreyi içinde barındıran geniş bir yelpazedir. İnsanlar için iç mekânlar yalnızca içinde izole bir biçimde bulunan ve çeşitli yaşamsal faaliyetler yapılan bir hacimden çok daha fazlasıdır. Yaşanmışlıklar, duygular, deneyimler ve dolayısıyla ‘anlamlar’ insanın iç mekânlar ile olan ilişki yelpazesinin birer parçasıdır. İç mimarların tasarım verileri de bu yelpazedeki detaylarda gömülüdür. Bu gömülü ayrıntıları doğru okuyabilmek de insanların iç mekânlar ile olan kişisel etkileşim ve deneyimlerini doğru kurgulayabilmek ile doğrudan ilişkilidir. Nitekim ancak bu durumda kullanıcılar için ‘anlamlı’ iç mekânlar tasarlanabilecektir.

İnsan-mekân ilişkisinin bu önemi ve iç mimarlık mesleğinin bu ilişkiye odaklanan yapısı sebebiyle iç mimarların insan ile alakalı çeşitli konulara duyarlılık göstermesi olağandır. Nitekim konut gibi özel/kişisel iç mekânlarda işveren(ler)in, kafe veya mağaza gibi kamusal iç mekânlarda ise potansiyel kullanıcıların hangi demografik, antropometrik ve kültürel özelliklere (bunlarla kısıtlı olmamakla birlikte) sahip oldukları doğrudan iç mekânın tasarım verilerini belirlemektedir. Bu da iç mimarların bahsi geçen konulara odaklanmalarını ve bu değişkenlerin mekân tasarımına etkilerini sorgulamalarını bir noktada kaçınılmaz kılmaktadır.

Bu çalışma özelinde odaklanılan insan-mekân ilişkisi değişkeni ise daha çok sosyolojik olan bir değişimin mekânsal etkileridir. Zira günümüz dünyasının en dikkat çekici ve

mekâna yansımalar bağlamında en belirgin etkiyi gösterecek değişimlerinden biri hızla yaşanmakta olan küresel nüfustur. Sayıları giderek artan yaşlı bireylerin zamanla farklılaşan ve değişmeye de devam edecek olan mekânsal gereksinimlerine duyarlı bir biçimde cevap verebilecek; onların onurlu bir biçimde yaşamlarını sürdürebilmelerine imkân tanıyacak mekânların tasarlanması git gide daha önemli bir konu hâline gelmektedir. Ülkemizde bu durumun önemi istatistiklerle daha da netleşmektedir: Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2024 yılında %10,6'ya yükselmiştir (TÜİK, 2025). Nüfus projeksiyonlarının ana senaryosuna göre de bu oranın 2080 yılında %33,4 olacağı (her 3 kişiden biri) öngörülmektedir. Ana senaryo yerine düşük doğurganlık senaryosu oluşursa da; 2060 yılında %28,8, 2080 yılında %38,5, 2100 yılında %42,8 (her 5 kişiden ikisinin) yaşlı bir birey olacağı öngörülmektedir (TÜİK, 2025). Ülkenin genel popülasyonunun günümüzden 75 yıl (ortalama bir insan ömrü kadar) sonra neredeyse yarısının yaşlı bireylerden oluşacak olma ihtimali durumun önemini gözler önüne sermektedir. Fiziksel ve bilişsel gerilemeler ile kimliklendirilen yaşlılık döneminde barınma mekânları, kamusal iç mekânlar, erişilebilirlik sorunları, kaza riskleri gibi herkesi etkileyen mekânsal problemler yaygın bir biçimde var olacaktır. Geride kalan paragraflarda sunulan argümanlar üzerinden iç mimarların da bu ulusal ölçekli demografik değişim ile mücadelede önemli bir paydaş olacakları öngörülmektedir.

Bu noktada problem durumuna yönelik ilk spesifik unsur gün yüzüne çıkmaktadır. İnsanların iç mekânlar ile kurdukları duygusal ve düşünsel ilişkinin önemini kanıtlarcasına; yaşlılarda güçlü bir yerinde yaşlanma arzusu görülmektedir. Öyle ki günümüzde 1 milyon 750 bin 900 yaşlı birey (TÜİK, 2025) sayısız olumsuzluklarına ve dezavantajlarına rağmen evlerinde 'tek başına' yaşamaktadırlar. Yani çocuklarının veya yakınlarının yanına taşınmak ya da bir bakım kurumuna yerleşmek yerine -yalnız başına dahi olsa- 'evlerinde' yaşamayı tercih etmektedirler. Bu sayı bazı orta ölçekli Avrupa ülkelerinin (Letonya veya Estonya gibi) toplam nüfusundan bile daha fazladır. Nüfusun artması durumunda bu sayının da artması beklenebilir. Doğum oranlarındaki hızlı düşüşün devam etmesi senaryosunda ise bu demografik grubun toplam nüfusa oranı artacaktır. Her koşulda, yerinde yaşamayı arzulayacak lakin birtakım mekânsal kısıtlılıklar sebebiyle zorluk çekecek yüz binlerce yaşlı birey mevcut olacaktır. Bu durum geleceğe yönelik önemli bir problemdir ve iç mimarların bahsi geçen demografik dönüşümdeki rollerinin esasında ne kadar belirgin ve hatta önemli olduğunu ispatlar niteliktedir.

Bir diğerk önemli nokta da yerinde yaşlanma arzusunun temel motivasyonlarıdır. Nitekim başka koşullarda değilk de yerinde (veya kendisini ‘yerinde’ hissettiğı bir yerde) yaşlanma arzusunu açıklayabilmek ancak insan-mekân ilişkisindeki ‘anlamsal’ boyut ile açıklanabilir. Nitekim yerinde yaşlanma isteğı; erişilebilirlik sorunları olan, çeşitli kısıtlılıklar barındıran veya ideal fonksiyonel imkânlarla sahip olmayan konutlarda da gerçekleşmektedir. İşlevsel boyutun ötesinde; demode bir görünüme sahip olan, kimi zaman yıkık dökük iç mekânlar da yerinde yaşlanma sahneleri olabilmektedir. Bu da yerinde yaşlanma olgusunun ev ile olan ‘düşünsel’ ilişki sebebiyle; mutluluk, huzur, aidiyet, mahremiyet, aşinalık, rahatlık ve bağımsızlık gibi ‘eve atfedilen anlamlar’ ışığında pekiştiğini gözler önüne sermektedir. Nitekim bir konutun evrensel bir anlayışla ‘güzel’ olması veya herkes için ‘işlevli’ olması da söz konusu değildir. Bu tür ‘güzellik, kullanılabilirlik, elverişlilik, pratiklik gibi anlamlar yine kullanıcı ile mekân arasındaki düşünsel ilişkinin ürünleridir.

Ev ile olan bu ‘anlamsal’ ilişkinin doğasının yeterince irdelenmemiş olması da bir diğerk problem olarak görülmektedir. Ev ile kurulan bu güçlü anlamsal ilişki -tabiatı gereğikişisel, soyut ve mahremdir. Kimi zaman sözlerle ifade edilebilir unsurlar içerirken kimi zaman ise yalnızca adı konamaz soyut bir çekim veya eğilim olarak ortaya çıkabilir. Dolayısıyla bu ilişki bireyin kendisi için bir hayli önemliyken başkaları için ‘görünmez’ kalabilmektedir. Halbuki yaşlı bir bireyin evinde yaşamaya devam etme arzusunun asıl kaynağı çoğunlukla evin fiziksel veya estetik niteliklerinden ziyade bu görünmez anlamsal ilişkidir. Bu ilişki de kendi içerisinde katmanlı ve girift bir yapıya sahiptir ve nüanslarının kavranması güçtür. Yaşlı bireylerin yakınları, bakım sağlayıcıları, yaşam alanı üzerinde etki ve kontrol sahibi bireyler ve hatta barınma politikaları geliştiren yerel yönetim mecraları bile bu görünmez ilişkileri istemsizce koparacak hamlelerde bulunabilirler. Bireylerin evleri ile olan anlamsal ilişkinin bu görünmez doğasından ötürü önemsizmiş ve hatta yokmuş gibi algılanması bir problemdir. Bu konuyu bütünüyle açıklamaya çalışan, kolaylıkla anlaşılabilir ve erişilebilir bir bilgi birikiminin ve farkındalığın eksik olması da bu problemin kaynağı olarak nitelendirilebilir.

Örneğin; yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmalarını kolaylaştırmak amacıyla birtakım mekânsal düzenlemeler yapılabilmektedir. Bunlar bazen ‘tutunma barı montajı’ gibi asgari düzeydeki katkılandırmaları bazen ise akıllı ev sistemleri entegrasyonu gibi daha kapsamlı müdahaleleri içermektedir. Bu tür değişikliklerin çoğu profesyonel mekân

tasarımcılarının rehberliğinde değil; daha çok aile bireylerinin kişisel çabaları veya standart (kişiye özel olmayan) çözümler sunan ürünler doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu müdahalenin yaşlı bireyin mevcut fiziksel ve bilişsel ihtiyaçlarına uygunluğu sağlanabilse bile; mekânın diğer özellikleri, bireyin mekânla kurduğu yerleşik alışkanlıklar ve en önemlisi o evle arasındaki derin anlamsal bağ çoğunlukla göz ardı edilebilmektedir. Bu tür değişiklikler yaşlı bireyin eviyle olan anlam ilişkisini bozabilecek; yabancılaşmasına neden olabilecek veya kimliğini yansıtan önemli unsurları ortadan kaldıracaktır. Fiziksel veya bilişsel problemlerin günlük ve pratik çözümlerine yönelik bu müdahalelerin yaşlı birey üzerindeki manevi etkileri genellikle ikincil planda kalmaktadır.

Bu konuda yetkin kişiler olan iç mimarların (veya mekân tasarımına katkıda bulunan diğer profesyonellerin) uzmanlığına başvurma kültürünün toplumumuzda yeterince yerleşik olmaması da bir diğer problemdir. İç mimarlık mesleğinin yalnızca estetik değer yarattığı; mekânları göze hoş gelen bitişlerle ve mekân öğeleriyle donatarak ‘güzelleştirdiği’ kanısının hakim olduğu yaygın bir gerçektir. Halbuki iç mimarlık mesleğinin mekânın anlamsal yönlerine de çokça önem verdiğinin anlatılması ve anlaşılması noktasında bir noksanlık olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Yaşlı bireylerin evlerinde yapılacak mekânsal müdahalelerde iç mimarlara danışılabilir (tez konusu ile ilgili yapılan sayısız gayri resmî fikir alışverişlerinde anlaşıldığı üzere) iç mimarlık meslek insanlarının da yaşlıların evlerine yönelik bu spesifik düşünsel ilişki üzerine yeterli farkındalığa veya bilgi birikimine sahip olmayabileceği keşfedilmiştir. Çünkü doğrudan bu konuyu ele alan, Türkçe dilinde ve kolay erişilebilir akademik kaynaklar oldukça sınırlıdır. Neticesinde hem güncel Türkçe akademik literatürdeki bu belirgin eksiklik hem de iç mimarlık meslek insanlarındaki bu farkındalık ve bilgi seyrekliliği; birbiriyle ilişkili ve birbirini besleyen önemli bir problem döngüsü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum iç mimarlığın yaşlanan toplumun ihtiyaçlarına anlamlı ve etkili çözümler sunma potansiyelini kısıtladığından bir diğer önemli problemdir.

Yaşlı bireylerin yaşadıkları sayısız probleme (hatta yalnız yaşıyor olmaya) rağmen niçin evlerinde yaşamaya devam etmek istedikleri de aslında başlı başına bir büyük bilinmez olarak karşımıza çıkmaktadır. Her yaşlı bireyin evinin fiziksel ve estetik nitelikleri farklı olduğundan; yerinde yaşlanma arzusunun gerçek doğasını ve arka planındaki karmaşık ‘anlamsal’ dinamikleri doğru anlamak kritik bir öneme sahiptir. Ancak hâlihazırda ikinci

planda kalan bu durumun doğasının da yeterince anlaşılamaması bu önemli konuyu iyice geri plana itecektir. Yaşlı insan popülasyonunun artışını gösteren nüfus projeksiyonları da göz önünde bulundurulduğunda bu anlayış eksikliğinin gelecekte karşımıza olumsuz toplumsal ve mekânsal durumlar çıkarma potansiyeli yüksektir. Tek başına bu bile esasında önemli bir problemidir.

Tüm bunlara ek olarak yaşlıların barınma durumlarının genellikle yalnızca sosyoloji, psikoloji, gerontoloji veya ergonomi gibi bilim dallarının paydaşları tarafından ele alındığı fark edilmiştir. Ancak bu çalışmaların da çoğunlukla ‘konunun doğasını anlama’ ve ‘görünmez olanın niteliklerini ortaya çıkarma’ amacını güden nitel paradigma yerine; genelleme yapma, topluma mâl etme veya istatistikî bir temel oluşturma gibi nicel paradigma kapsamında gerçekleştirildiği veya yüzeysel birer literatür sentezi düzeyinde kaldığı anlaşılmıştır. Bu durum da yaşlı bireylerin evleriyle kurdukları kişiye özgü, katmanlı ve ‘gömülü’ düşünsel gerçekliği tam olarak ortaya çıkarmaya yetmemektedir. Konunun; madalyonun bir yüzü olan ‘yaşlı bireylerin kişisel deneyimi’ ile madalyonun diğer yüzü olan ‘evin -yani iç mekânın- sembolik niteliklerini’ bir arada ele alabilecek bir perspektife ihtiyacı olduğu fark edilmiştir. Bu perspektifi sunabilecek en uygun disiplinlerden birinin ‘mekânların düşünsel ve anlamsal boyutuna da odaklanan’ iç mimarlık akademik branşı olmasına rağmen konunun bu kesişim noktasından yeterince ele alınmadığı görülmüştür. Bu durum da odaklanılan bir diğer problem olarak çalışmanın ortaya çıkış sebeplerinden bir diğeri olmuştur.

Tüm bu problemler (anlamsal ilişkinin tam olarak anlaşılmaması, dolayısıyla göz ardı edilmesi ve konudaki mesleki farkındalık/katılım eksikliği) ve bunlarla ilişkili diğer akademik boşluklar (yaşlıların ev deneyimini açıklamaya yönelik özgün/güncel bir teoremin eksikliği gibi) ışığında bu araştırma aşağıdaki temel sorular etrafında şekillenmiştir:

- İnsanın evi ile kurduğu ilişkinin anlamsal yönü nasıldır?
- Yaşlıların evleri ile kurdukları ilişkinin karmaşık doğası nasıldır?
- Yalnız yaşayan yaşlıların evleri ile kurdukları ilişkinin karmaşık doğası nasıldır?
- Yalnız yaşayan yaşlıların evlerine atfettikleri anlamlar nelerdir?
- Yalnız yaşayan yaşlıların evlerinde yaşamaya devam etme tercihlerinin arka planı/iç yüzü nasıldır?

1.2 Çalışmanın Amacı

Bu araştırmanın en temel amacı bir önceki bölümde detaylıca bahsedilen kompleks ve çok boyutlu problem durumuna iç mimarlık disiplininin özgün bir bakış açısıyla ışık tutmaktır. Bu amaç doğrultusunda; ev-insan ilişkisinin derinliklerine inilmesi, eve atfedilen anlamların ne oldukları ve nasıl ortaya çıktıklarının açıklanması, günümüzde literatürde nasıl ele alındığının aktarılması ve yaşlılar bağlamında irdelenmesi ekseninde ilerlenmiştir. Neticesinde çalışmanın sonunda da; Türkiye'de yalnız başına yaşayan 65 yaş ve üzeri bireylerin yaşam alanları olan evleriyle kurdukları kişisel ve zengin anlamsal ilişkinin iç yüzüne ışık tutulması hedefine ulaşılmıştır. Bu ilişkinin yaşlı bireylerin - yaşadıkları çeşitli zorluklara rağmen- yerinde yaşlanma tercihlerini nasıl şekillendirdiğini gerçek ve nitel kullanıcı verilerinden temellendirilmiş bir teori çerçevesinde akademik literatüre kazandırmak amaçlanmış ve gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle; Türkiye'de yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerine hangi anlamları (konfor, bağımsızlık, aidiyet, miras veya zorluk, risk, yalnızlık, maliyet gibi) atfettiklerini katılımcıların kendi anlatıları üzerinden belgelemek amaçlanmıştır. Bu anlamların çeşitliliğini, bireylerin evde yaşam deneyimlerindeki rollerini ve bu anlamların birbirleriyle olan potansiyel etkileşimlerini ortaya çıkarmak söz konusu amacın önemli bir parçası olmuştur. Sonrasında ise; yaşlı bireylerin -ilkin genel demografik grubun, sonra da yalnız yaşayanların- evleriyle kurdukları bu anlamsal ilişkinin sahip olduğu karmaşık ve dinamik doğayı 'anlamak' ve 'anlatmak' amaçlanmıştır. Evleri ile daha kompleks ilişkileri olduğu düşünülen bu bireylerin evleri ile aralarındaki oldukça öznel ilişkiye rağmen ne gibi ortaklıklar olabildiği, bu ortaklıklar üzerinden ne öğrenilebileceği ve yaşlı bireylerin evleri ile olan ilişkinin nasıl okunabileceği üzerine özgün bir irdeleme yapılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda Problem Durumu kısmında da belirtilen ve yerinden taşınmayı gerektirebilecek fiziksel, psiko-sosyal veya ekonomik zorluklara ve risklere rağmen mevcut evlerinde yaşamaya devam etme yönündeki güçlü tercihlerinin altında yatan temel düşünsel motivasyonları ve içsel dinamikleri açıklayacak bir anlayış oluşturmak da bir diğer hedef unsuru olmuştur.

En temelde ise bu derinlemesine 'anlama' ve 'anlatma' çabasının bir sonucu olarak; yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evde kalma kararlarını ve bu kararların temelindeki anlamsal ilişkileri açıklayan, doğrudan katılımcı verilerine dayalı (temellendirilmiş) ve iç mimarlık disiplininin ilgilendiren 'mekân-anlam' ilişkisine ışık tutan özgün bir kuramsal

model geliştirmek amaçlanmıştır. Bu teorik modelin mevcut teorik çerçevelerin - potansiyel olarak- ışık tutamadığı alanlara yönelik bir akademik katkılandırma yapılması ve yaşlı bireylerin evleri ile kurdukları bu soyut ilişkiye yönelik yeni araştırma alanları aması hedeflenmiştir. Böylece bir diğer amaç olarak da yalnız yaşayan yaşlıların ev deneyimlerine yönelik zgnce ve derinlemesine ele alınmış bir bilgi birikimi sağlayarak bu konuda oldukça sınırlı olduğu tespit edilen Türkçe akademik literatürdeki önemli bir boşluğun doldurulması gösterilebilir.

1.3 Çalışmanın nemi

Ele alınmış olan konu ve ortaya konmuş olan hedefler bu çalışmanın öneminin yalnızca akademik sınırlar içinde bırakmamakta; aksine hem güncel toplumsal dinamiklere hem de iç mimarlık disiplinine yönelik önemli açılımlar sunmaktadır. Çalışmanın değeri; problem durumu bölümünde ana hatları çizilen unsurlara yönelik toplumsal, pratik ve akademik katkılar üzerinden üç temel başlıkta ele alınabilir:

1.3.1 Toplumsal Katkı

Toplumsal açıdan bakıldığında çalışmanın öneminin hem küresel lkte hem de ülkemizde git gide yaşlanan nüfus gerçeğiyle doğrudan ilişkili olması sebebiyle ne derece yüksek olduğu açıktır. Yaşlı nüfusun -ve özellikle de yalnız yaşayan yaşlı bireylerin- artan oranı; onların yaşam kalitelerini, mekânsal ihtiyaçlarını ve tercihlerini anlama zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Yaşlıların sıklıkla güçlü bir biçimde arzuladığı ‘yerinde yaşlanma’ durumu çoğu zaman yzeyssel bir kabullenmeyle (“Yaşlılar zaten hep evinde yaşamak ister.” gibi sığ bir ön kabul ile) geiştirilmektedir. Halbuki bu tercihin temelinde bireyin evi ile arasındaki katmanlı ve kişiye özgü düşünsel ilişkinin bulunduğu çoğu zaman es geçilmektedir. Bu noktada çalışma söz konusu ‘anlamsal’ ilişkiye odaklanarak yaşlı bireylerin kendi yaşam alanlarına dair hislerinin doğasını derinlemesine anlayarak ve anlatarak bir toplumsal bilince katkıda bulunmaktadır. Bu bilincin yaygınlaşması; yaşlı bireylerin tercihlerine daha saygılı, onurlu bir biçimde yaşamaya devam etmelerini teşvik eden ve bağımsız bir biçimde yaşlanmalarını destekleyen toplumsal yaklaşımlar ve politikalar geliştirilmesi için önemlidir.

1.3.2 Pratik Katkı

Pratik açıdan değerlendirildiğinde ise bu çalışma iç mimarlık mesleğinin uygulama alanına yönelik gerçek veriye dayalı tavsiyeleri sebebiyle önemli olarak görülebilir.

Görölmüştür ki; iç mimarlık mesleği insanların mekânsal deneyimlerini şekillendiren ana mesleklerden biri olmasına rağmen yaşlılara yönelik mekânsal çözümlerde ‘anlamsal ilişki’ boyutunun yeterince önemsenmemesi veya büyük oranda göz ardı edilmesi olasıdır. Bu çalışma ise iç mimarların ve ilgili diğeri profesyonellerin, yaşlı bireylerin evlerini yalnızca fiziksel ve estetik niteliklere sahip ‘konutlar’ olarak değil; kimliğin, anıların, aidiyetin, mahremiyetin ve ilişkili sayısız anlam unsurunun iç içe geçtiği birer ‘yuva’ olarak okumalarını teşvik etmektedir. Çalışma sonunda ortaya çıkan birikim; tasarımcıların yaşlı bireylerle -özellikle yalnız yaşayanlarla- daha empatik bir diyalog kurabilmelerine ve onların ‘anlam dünyalarını’ koruyup yaşatan tasarım kararları almalarında rehberlik edecektir. Bu rehberlik ise mevcut evlerin dönüştürölmesi ve uyumlandırılmasından yeni konut projelerine kadar geniş bir yelpazede; daha duyarlı ve kullanıcı odaklı pratiklerin gelişmesine ve yaygın kabul görmesine katkı sağlayacaktır.

1.3.3 Akademik Katkı

Çalışmanın akademik bağlamdaki önemi ise belirgindir; nitekim bu tez Türkiye’deki iç mimarlık akademik alanında yeterince ilgi görmemiş olan ‘yaşlıların evleri ile olan ilişkinin doğası’ konusundaki boşluğu doldurma görevini üstlenmektedir. Çalışma kapsamında benimsenen nitel araştırma paradigması ve Konstrüktivist Gömölü Teori yaklaşımı; istatistiksel genellemelerin ötesine geçilerek katılımcılara yönelik öznel deneyimlerin derinlemesine irdelenmesine imkân tanımaktadır. Bu yaklaşım daha farklı araştırma yöntemleri ile kolayca ortaya çıkarılamayacak olan ‘örtük’, ‘gömölü’ ve ‘katmanlı’ anlamları açığa çıkarmak için özellikle değerlidir. Bu yaklaşımın neticesinde ortaya konan kuramsal model; yaşlıların -özellikle de yalnız yaşayanların- yerinde yaşlanma motivasyonlarını ve evleriyle kurdukları karmaşık ilişkiyi özgün bir iç mimarlık perspektifinden açıklamaktadır. Bu modelin de hem mevcut kuramsal tartışmalara katkıda bulunması hem de söz konusu alanda yapılacak yeni araştırmalara ilham vermesi beklenmektedir.

Tüm bu sayılan sebeplerden ötürü bu çalışma; iç mimarlık disiplininin yaşlanan nüfusun gerçeklerine yönelik daha incelikli, katmanlı ve ‘somut unsurların ötesine geçerek insan-mekân ilişkisinin anlamsal boyutuna odaklanabilen’ yanıtlar verebilmesi adına önemli bir adım niteliği taşımaktadır.

1.4 Çalışmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu araştırmanın ele aldığı problem durumu doğrultusunda koyduğu hedeflere ulaşabilmesi adına odaklanılan çerçeveyi ve bilinçli olarak dışında bırakılan alanları net bir şekilde aktarmak gerekmektedir. Zira her bilimsel çalışma gibi bu tez de belirli bir konuya, araştırma paradigmasına ve bu paradigma içinden uygun bulunmuş bir metodolojiye odaklanmıştır; dolayısıyla birtakım kapsam belirlemelerine ve sınırlılıklara tabi olarak gerçekleştirilmiştir:

En temelde araştırmanın kapsamı; Türkiye'de yaşayan, 65 yaşında veya daha yaşlı olan ve hanelerinde 'yalnız yaşayan' bireylerin evleriyle kurdukları 'anlamsal' ilişkinin doğasını ve bu ilişkinin 'yerinde yaşlanma' kararlarını nasıl şekillendirdiğini çevrelemektedir. Dolayısıyla çalışmanın evrenini bahsi geçen demografik grubun üyeleri (ülkemizde 1,75 milyondan fazla bireyi kapsayan) oluşturmaktadır.

Bu çalışma bilinçli bir tercih doğrultusunda yalnızca 'yalnız yaşayan' yaşlı bireylere odaklanmaktadır. Asıl kapsam başta 'tüm yaşlı bireyler' olarak düşünülmüştür; ancak Türkiye'de günümüzde yaklaşık 10 kişiden biri yaşlı olduğundan bu seçim araştırma için anlamlı ve makul bir sınırlılık sağlamamıştır. Sonrasında kapsam 'yerinde (veya tercih ettikleri yerde) yaşlanma konusunda zorluklar yaşayan yaşlı bireyler' olarak yeniden oluşturulmuştur. Ancak bu konuda zorlanma beliren bireylerden oluşan evren ile ilgili de herhangi bir bütüncül seçki veya istatistikî belge bulunmamaktadır. Bu çalışmayı bir yandan makul ve gerçekleştirilebilir bir sınırlılıkla çevrelerken diğer yandan da etki alanını geniş ve geçerli kılabilmek için mantık çerçevesinde bir karar verilmiştir. Yerinde (veya tercih ettikleri yerde) yaşlanma konusunda problemlerle karşılaşması muhtemel olup sınırları istatistikî veriler ile sabit olan en büyük demografik grup olan 'yerinde yalnız yaşayan yaşlılar' evreninde karar kılınmıştır.

Bu nedenle; eşleriyle, çocuklarıyla veya başka akrabalarıyla birlikte yaşayan veya huzurevi gibi kurumsal bakım ortamlarında ikamet eden yaşlıların evleriyle kurdukları ilişkiler bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Bu grupların deneyimlerinin farklı dinamikler içermesi olasıdır.

Bu çalışma herhangi bir bilimsel proje veya araştırma bursu tarafından desteklenmemiş; tamamen araştırmacının kendi imkânları ve bütçesi dahilinde gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla araştırmanın örnekleme (her ne kadar heterojen demografik özellikler barındırma, evreni doğru temsil etme ve metodolojinin gerekliliklerini yerine getirme

niteliklerini taşısa da) katılımcılara ulaşım imkânları çerçevesinde Mersin ve Samsun illeri ile (araştırmacının yaşadığı ve çalıştığı iller) sınırlı kalmıştır. Farklı kültürel veya sosyo-ekonomik bağlamlara sahip bölgelerdeki yaşlı bireylerin deneyimleri farklılık gösterebilecektir. Ayrıca veri toplama yöntemi olarak yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği izlendiğinden elde edilen veriler katılımcıların kendi algılarına, hafızalarına ve ifade biçimlerine/yetilerine dayanmaktadır. Dolayısıyla -her nitel araştırmada olabileceği gibi- veriler öznel yorumlama ve potansiyel yanlılıkları içerebilecektir. Ayrıca tüm katılımcıların düşüncelerini ve bildiklerini ifade ederken samimi ve dürüst cevaplar verdikleri varsayılmaktadır.

1.5 Tanımlar

Bu çalışma çoğunlukla yaşlılık, ev, anlam ve bunlarla ilişkili diğer kavramların etrafında şekillenmiştir. Ev kavramı bir sonraki başlık olan Kavramsal Çerçeve bölümünde oldukça kapsamlı bir biçimde ele alınacağından sözcük anlamının tanımlanması lüzumsuz bir tekrar olacaktır. Ancak yaşlılık ve anlam kavramları üzerine getirilecek birer açıklama bu çalışmanın daha net anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

'Anlam' kavramı farklı disiplinlerin ve düşünce ekollerinin kesişim noktasında yer aldığından çeşitli ve katmanlı tanımlara konu olmuştur. Örneğin TDK Güncel Türkçe Sözlük içerisinde 'anlam' kavramı "Bir kelimededen, bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce" ve "Kelimenin tek başına veya söz dizimindeki öteki öğelerle bağlantılı olarak zihinde yarattığı kavramlardan her biri; deme, mana, meal, mazmun, medlul" biçiminde tanımlanmıştır.

Başka bir tanım da anlam kelimesini "Sözcüklerin, dizelerin, tümcelerin ve benzerleri söz örneklerinin anlattıkları duygu, düşünce, yargı" biçiminde ele almıştır (Gencan vd., 1974). Bu bakış açısına göre anlam yalnızca bilişsel bir olgu değildir. Anlam aynı zamanda duyuşsal ve yargısal boyutları da içinde barındıran; ifade edilenin özündeki 'hissiyatı ve fikriyatı' kapsayan bir yapıdır. Kelimelerin ve cümlelerin ardında kalan bir izlenimi, bir kişisel yorumu barındırmaktadır. Bir diğer ilgi çekici tanımlama ise "Bir deyimden belli bir yorumda karşılık olarak kazandığı nesne" olarak 'anlam' terimine açıklama getirilmesidir (Grünberg, 1976). Bu tanıma göre anlam soyut bir kavramsal karşılığın ötesine geçerek belirli bir yorumlama süreci sonucunda bir 'nesne' gibi somutlaşabilmektedir.

Bu zengin tanımlar silsilesine bir diğer katkı ise Sencer (1981) tarafından eklenmiştir: Anlam; "bir simge, kavram ya da bir ölçümün belli bir dizgeye göre taşıdığı işlem ya da içerim" olarak açıklanmıştır. Bu tanım da anlamın dilsel birimlere özgü olmayıp daha genel bir çerçevede belirli bir sistem içindeki herhangi bir göstergenin (simge, kavram, ölçüm) yüklendiği fonksiyonel veya kapsamsal değeri ifade ettiğini akla getirmektedir.

Felsefi bir bakış açısıyla ele alındığında ise anlam, "bir sözcüğün belirttiği, düşündürdüğü (şey)" ve "bir önermenin, bir tasarımın, bir düşüncenin ya da yapıtın anlatmak istediği (şey)" şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Akarsu, 1975). Bu tanıma göre de anlam karmaşık yapılar olan önermelerin, tasarımların, düşüncelerin ve hatta sanat yapıtlarının iletmek istediği derin ve kapsamlı bir 'şey'i (yani mesajı veya maksadı) ifade etmektedir. Dilbilgisel bir perspektiften bakıldığında ise anlam yine benzer bir biçimde "sözcüklerin veya davranışların zihinde uyandırdığı izlenim" olarak tanımlanmıştır (Hatiboğlu, 1972). Bu tanım ise anlamın; alıcının zihnindeki bir etki ve tepki süreciyle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışma kapsamında 'evin anlamı' olgusu "insanın evine karşı zihninde oluşan düşünce, ev akla gelince hatırlanan kavram" karşılıklarıyla kullanılmıştır. Bu anlamlar çalışma örneklemindeki katılımcıların "evim benim için 'bu' anlamına gelir" ve "benim için ev 'şu' demektir" biçimindeki ifadelerden elde edilmektedir. Katılımcıların ifadelerin evin anlamını aktarmakta bu kadar net olmadığına; "evimde bağımsızım, daha ne olsun" gibi daha örtülü veya "şu dört duvarda kimse bana karışamaz, ben ne istersem onu yaparım" gibi gömülü anlam atıfları yakalanarak söz konusu katılımcı için evinin 'bağımsızlık' anlamını çağrıştırdığı yakalanmıştır.

Bu çalışmanın yaşlılık, ev ve anlam sacayağını oluşturan bir diğer kavram ise yaşlılıktır. Genel anlamda yaşlılık insanın doğal yaşam döngüsünün bir parçası ve son evresi olan yaşam dönemi olarak açıklanabilir. Yalnızca kronolojik bir bakış açısından ve doğumdan itibaren geçen sürece odaklanılacak olursa; Dünya Sağlık Örgütü'nün 65 yaşından büyük olup bireyin çevreye uyum sağlayabilme yeteneğini kaybetmesi olarak yaptığı tanım ve bu dönemi 65–74 yaş arası genç yaşlılık, 75–84 yaş arası orta yaşlılık ve 85 yaş ve üstü ileri yaşlılık olarak sınıflandırması (Gürboğa ve Karakuş, 2015) net bir açıklama sağlayabilir. Bu tanım TÜİK tarafından da kabul edilen 65 yaş kısıtını doğrulamaktadır ve sağlıklı bir insan için yaşlılık dönemini resmî olarak insanın en uzun yaşam evresi olarak ortaya çıkarmaktadır. Nitekim bazı coğrafyalarda belirli genetik ve çevresel

koşullarda insanların 100 yaşından daha uzun yaşayabildiği düşünüldüğünde bu dönem 35 yıl veya daha fazla sürebilmektedir.

Ancak yaşlılığı yalnızca doğumdan itibaren geçen süreye indirgemek dünya üzerindeki milyarlarca insanın aynı biçimde yaşlandığı varsayımını taşımaktadır. Bunun da gerçekliği yansıtmadığı açıktır; çünkü yaşlanmayı ve yaşlılığı etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Sürücüoğlu ve Özçelik (2004)'e göre yaşlılığın; yaşam süresince gelişme ve olgunlaşmayı takip eden genetik ve çevre arasındaki etkileşimin en üst düzeyde görüldüğü fizyolojik ve ruhsal değişimlerin ortaya çıkması düşüncesi daha isabetli bir açıklım sunmaktadır. Bu süreç Kalıncara (2004)'nın belirttiği üzere; vücutta fonksiyonunu yerine getiremeyen hücrelerin zamana bağlı olarak artması, organ ve sistem düzeyinde yaş ile ilintili dejenerasyon ve hastalıkların oluşmasına neden olmasıyla karakterizedir. Ancak bu tür hücrelerin artması kişinin fiziksel ve bilişsel yetilerini etkilediğinden sosyal rollerin değişmesini, zamanla birtakım kültürel ve ekonomik değişimlerin olmasını ve genel anlamda yaşam deneyiminin büyük oranda değişmesini şekillendirmektedir.

Fiziksel anlamda yaşlılık; kas ve güç kaybı, kemik yoğunluğunda azalma, esnekliğin azalması, dolaşım ve solunum sistemi sorunları ile duyuşsal kayıplar (görme, duyma ve hissetme gibi) şekillerde tezahür etmektedir (Gökçakan ve Altın, 2023). Psiko-sosyal boyutta da yaşlılığın; aile-içi ve diğer sosyal rollerin farklılaşması, emeklilik, statü kaybı, başkalarına bağımlı hâle gelme gibi birtakım değişimlerle karakterize olduğu görülmüştür (Gökçakan ve Altın, 2023). Bilişsel düzeyde ise Alzheimer's ve Parkinson's gibi demans türü hastalıkların riskinin artması, değişen beyin kimyası sebebiyle çeşitli depresif bozuklukların tetiklenmesi veya hafızada ve mekânsal algıda gerilemelerin/kayıpların oluşması gibi olumsuz değişimler görülebilmektedir (Gökçakan ve Altın, 2023).

Zorlu (2017)'ya göre yaşlıların yaşam kaliteleri, fiziksel ve ruhsal sağlıkları, günlük yaşamlarının büyük bölümünün geçtiği konut ve çevresinin koşulları ile doğrudan ilişkilidir. Zira tüm bu değişimlerin mekânsal etkileri olacağını yadsımak mümkün değildir. Bu kapsamlı değişimler yaşlı bireylerin mekânla ilişkisini, bağımsız yaşamlarını ve günlük yaşam aktivitelerini derinden etkilemekte ve bu döneme özgü yeni ihtiyaçlar doğurmaktadır (Gökçakan ve Altın, 2023).

Yaşlılık dönemi ile ilişkili bahsi geçen fiziksel, bilişsel ve psiko-sosyal dönüşümler doğrudan bireyin mekânı nasıl algıladığı, mekânsal ne gibi gereksinimler duyduğu ve mekânla nasıl karşılıklı etkileşimlerde bulunduğunun belirleyicileridir. Yani yaşlılık ile

ilişkili değişimler; evin algılanış ve kullanım süreçleri üzerinden birey için taşıdığı anlamı temelden şekillendirecek etkidedir. Tüm bu katmanlar da bir araya geldiğinde tezin odak noktası olan 'yaşlı bireylerin evleri ile olan karmaşık anlamsal doğanın anlaşılması' hedefine çıkmaktadır. İlerleyen bölümlerde evin anlamı olgusunun ortaya çıkışı ve evrimi, günümüzdeki ele alınışı ve yaşlı bireyler için ev durumunun oldukça detaylı bir analizi sunulmuştur.

2 KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın kavramsal zeminini oluşturan, bu kavramları açıklayan ve bunların kendi içindeki dinamikleri anlatan bir çerçeve sunulması amaçlanmıştır. Yaşlıların güncel durumu ve ‘anlam atfedilen bir fenomen olarak ev’ ile ilişkileri bu bağlamda üç alt başlıkta incelenmiştir.

İlk olarak ‘2.1 Yaşlı Bireylerin Barınma Durumları’ başlığı altında problem durumunda da bahsedilen ‘yaşlanan nüfus ve demografik değişim’ konusu ve bu konunun doğuracağı barınma/ikamet problemleri irdelenmiştir. ‘2.2 Yaşlı Bireylerin Barınma Tercihi Olarak Yerde Yaşlanma’ başlığında da ilk başlıkta bahsedilen ikamet durumuna yönelik yaşlı bireylerin en yaygın tercihlerinden olan ve ev ile olan anlamsal ilişkinin etki ettiği ‘yerinde yaşlanma’ eğilimleri açıklanmıştır. Son olarak ise ‘2.3 Yaşlı Bireyler için Evin Anlamsal Temelleri’ başlığında bu çalışmanın temelini oluşturan “‘anlam atfedilen bir fenomen olarak ev’ konusundaki literatür incelenmiştir. Bu kavramsal çerçeve sayesinde yaşlı bireylerin evleri ile kurdukları zengin, karmaşık ve girift ilişkinin temelleri sağlam bir zemine oturtulabilecek; ilerleyen bölümlerde sunulacak özgün bulgular daha net anlamlandırılacaktır.

2.1 Yaşlı Bireylerin Barınma Durumları

Günümüzde dünya hızla yaşlanan bir nüfus grafiği ile kendini gösteren önemli bir demografik dönüşümün içerisinde. Bu değişim, içerisinde insanın olduğu her mecrayı etkilediği gibi mekân tasarımı mesleklerini ve bu mesleklerin akademik alanlarının odaklandığı konuları da etkilemektedir. Dolayısıyla; ev, ev ve kullanıcı ilişkisi, kullanıcıların evleri ile etkileşimleri ve evin anlamsal doğası üzerine odaklanıldığında da bu evler ile etkileşimde olan kişilerin demografik değişimi oldukça önemli hale gelmektedir. Bu başlık altında söz konusu demografik değişimin öncelikle küresel sonrasında ise ulusal boyutu tartışılmıştır.

2.1.1 Yaşlı Bireylerin Küresel Ölçekteki Barınma Durumları

Bilinmektedir ki 65 yaş ve üzeri bireyler olarak tanımlanan küresel yaşlı nüfus son yıllarda kayda değer bir kalabalıklaşma göstermektedir. Oldukça yakın geçmişimize baktığımızda görülebilir ki 2021 yılında küresel yaşlı nüfus 747 milyon kişi ile küresel nüfusun %9,6'sını oluşturmuştur (Ritchie ve Roser, 2019; Ritchie vd., 2023). Ancak bahsi geçen zamandan ileri bakılarak yapılan nüfus projeksiyonları bu sayının 2025 yılında

(günümüzde) 840 milyona yükseleceğini (nüfus göstergeleri genellikle ileriye dönük olarak yapıldığından 2025 yılına yönelik en güncel veriler araştırmanın bu aşamasında mevcut değildir) ve toplam nüfusun %10,3'ünü oluşturacağını göstermektedir (Ritchie ve Roser, 2019; Ritchie vd., 2023). Ancak asıl dikkat çekici olan günümüzde olan değil geleceğimizde karşı karşıya kalacağımız nüfus durumudur: Zira Birleşmiş Milletlerin ortalama senaryosuna göre küresel yaşlı nüfusun 2100 yılına kadar; toplam 10,2 milyar olacak dünya nüfusu içinden yaklaşık 2,5 milyar bireye ulaşacağı öngörülmektedir (Ritchie ve Roser, 2019; Ritchie vd., 2023). Yani yakın tarihte her 10 kişiden birinin yaşlı bir birey olması durumu yerini -bu yüzyılın sonunda- 4 kişiden birinin yaşlı bir birey olmasına bırakacaktır.

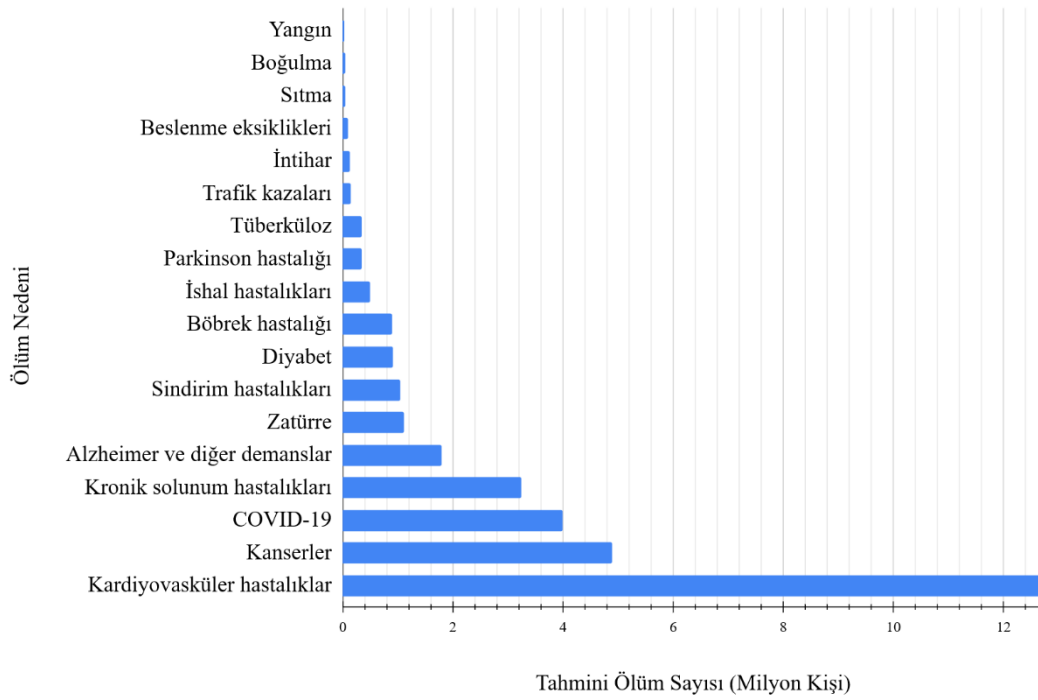
Bu istatistik son derece önemlidir çünkü yaşlı bireylerin tüm nüfusun çeyreğini oluşturduğu senaryoda; yeni doğan, okul öncesi dönemi çocuk, okul dönemi çocuk, lise öğrencisi, üniversite öğrencisi, erken yetişkin ve orta yaş gibi birçok yaş kategorilerine yalnızca toplam nüfusun $\frac{3}{4}$ 'ü kadar yer kalacaktır. Başlı başına bu istatistik bile yaşlılık çalışmalarının ne kadar önem arz ettiğini göstermek için yeterlidir.

Yaşlı bireylerin artan sayısının en göze çarpan verilerden biri olduğu bu demografik dönüşümde birtakım ayrıntılar da dikkat çekicidir. Örneğin projeksiyonlar cinsiyet oranlarının yaşlı bireyler için istikrarlı bir biçimde -kadınların çoğunlukta olmasıyla karakterize olan- bir eşitsizliğini işaret etmektedir. Örneğin; 65-69 yaş grubunda erkeklerin kadınlara oranı 88:100, 70-74 yaş grubunda 79:100 ve 75-79 yaş grubunda 75:100'dür (Ritchie ve Roser, 2019). Yapılan projeksiyonların en uzak yılı olan 2100 yılına kadar da bu dengesizliğin devam edeceği öngörülmektedir (Ritchie ve Roser, 2019). Bu nüfus projeksiyonları giderek artan ve ağırlıklı olarak kadınlardan oluşması beklenen yaşlı nüfusun karşılaşacağı özel ihtiyaç ve zorlukların daha yoğun bir biçimde ele alınmasını gerektirecektir. Nitekim bu çalışmada da söz konusu olguya dikkat edilmiş; örneklem kadınların daha yoğun olacağı biçimde seçilmiştir (bkz. Evren ve Örneklem).

Söz konusu demografik dönüşümü anlamlandırmanın önemli bir boyutu da yaşlı bireylerin sağlık durumları ve ölümlerine yol açan hastalıkları tanımayla gelecek uzgörürlüktür. Bir sonraki sayfada bulunan şekilde 70 yaş ve üzerindeki bireylerde görülen önde gelen ölüm sebepleri görülebilir (bkz. Şekil 2.1).

Şekil 2.1

Dünyada 70 Yaş ve Üzerindeki Kişilerde Her Bir Nedenle Meydana Gelen Tahmini Yıllık Ölüm Sayısı

Kaynak: Sağlık Ölçümleri ve Değerlendirme Enstitüsü (Institute for Health Metrics and Evaluation - IHME), Küresel Hastalık Yüğü Çalışması (Global Burden of Disease Study - GBD), 2024.

Yaşlıların ölüm sebepleri genellikle yaşam boyu sahip oldukları hastalıklar hakkında bilgi verdiğinden mekân tasarımı bağlamında önemli ipuçları sağlayabilir. Nitekim ölümlerin büyük bir kısmını oluşturan kardiyovasküler rahatsızlıklar doğrudan veya dolaylı yoldan fiziksel çevrenin zorlayıcı şartları ile ilişkilidir. Yaşlı bireylerin kardiyovasküler sistem sağlığını ve yeterliklerini hesaba katmadan tasarlanacak iç mekânlar bu bireylerin kırılabilirliğine olumsuz anlamda katkıda bulunma riski taşımaktadır. Muskuloskeletal (kas-iskelet) sistem, kardiyopulmoner (dolaşım ve solunum) sistem ve nörolojik sistem hastalıkları da (ve bu hastalıkların ilerleme durumları da) direkt olarak iç mekânların nasıl tasarlandığı ile ilişkilidir. Dolayısıyla yaşlı bireylerinin sağlığının ve bağımsızlığının gözetildiği mekân tasarımında (ve özellikle evlerinin kurgulanmasında) bu veriler önemle dikkate alınmak durumundadır.

Yaşlı bireylerin demografik ve tıbbî özelliklerinin yanı sıra mekânsal etkileşimlerinde belirleyici faktör olan bir diğer önemli değişken de finansal durumlarıdır. Zira ekonomik olanaklar; hangi imkânları sunabilen iç mekânlarda yaşanacağına, yalnız yaşayabilme ve bağımsız yaşamı sürdürebilme kapasitesine, zorunlu olarak bir bakım kurumuna

yerleşmek zorunda kalma durumuna ve bizzat yaşamın kalitesine doğrudan etkileri bulunan olgulardır. Doğrusu mevcut kaynaklarda spesifik olarak yaşlılar için ekonomik göstergelere ilişkin doğrudan veriler sınırlı olsa da; ilgili verilerden bazı çıkarımlar yapmak mümkün görünmektedir. Örneğin yaşlılar için gelir ve eğitim gibi çeşitli sosyo-ekonomik faktörlerin yalnızlığı etkileyebileceğinden dolayı olarak bahsedilmekte; böylece ekonomik durum ile sosyal refah arasında potansiyel bir bağlantı olduğu görülebilmektedir (Ortiz-Ospina, 2020). Ayrıca sağlık hizmetlerinin finansmanına ilişkin veriler de cepten yapılan sağlık harcamalarının yaşlı bireyler için hatırı sayılır bir ekonomik kırılma kaynağı oluşturabileceğini göstermektedir (Ortiz-Ospina ve Roser, 2017). Ayrıca gelir eşitsizliği ve yoksulluk oranlarını da kapsayan daha geniş ekonomik eşitsizlik bağlamında yaşlı nüfusun karşılaştığı ekonomik zorluklar daha belirgin biçimde ortaya çıkabilir (Hasell vd., 2023). Ekonomik durumu; kişinin genel yaşam refahını, yaşam koşullarını, barınma durumunu ve dolayısıyla barındığı yere atfettiği anlamları derinden etkileyebileceğinden ötürü önemlidir.

Yaşlanan küresel nüfus ve yaşlılık üzerine bahsedilen tüm bu istatistikler hayatın ilerleyen dönemlerinde tüm insanlığı daha zorlu şartların beklediğini göstermektedir. Sağlık durumundaki bozulmalar ve ekonomik kaygılara ek olarak birtakım olumsuz sosyal fenomenler de yaşlılıkla ilişkilenebilmektedir. Bilinmektedir ki sosyal bağlantılar yaşlı yetişkinlerin refahında hayati bir rol oynamaktadır. Yaşlı bireyler için ait oldukları sosyal çevre, hayat boyu biriktirdikleri dostluklar, dahil oldukları sosyal iklimdeki etkileşimleri ve statüleri oldukça önemlidir. Ancak yaşlılık bir yandan da sevdiklerini kaybetme ve neticesinde ‘yalnızlık’ ile yüzleşme anlamına da gelmektedir.

Yalnızlık; uzun soluklu ve tatmin edici bir çaresinin bulunmasının da güç olduğu bir durumdur. Sağlık ve finans sorunları birtakım destekler veya tedaviler ile sürdürülebilecekken kıymet verilen bir sosyal bağlantıyı kaybetmek telafi edilmesi oldukça zor bir eksiklik ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmanın konusu da bu yüzden yalnız yaşayan yaşlılardır.

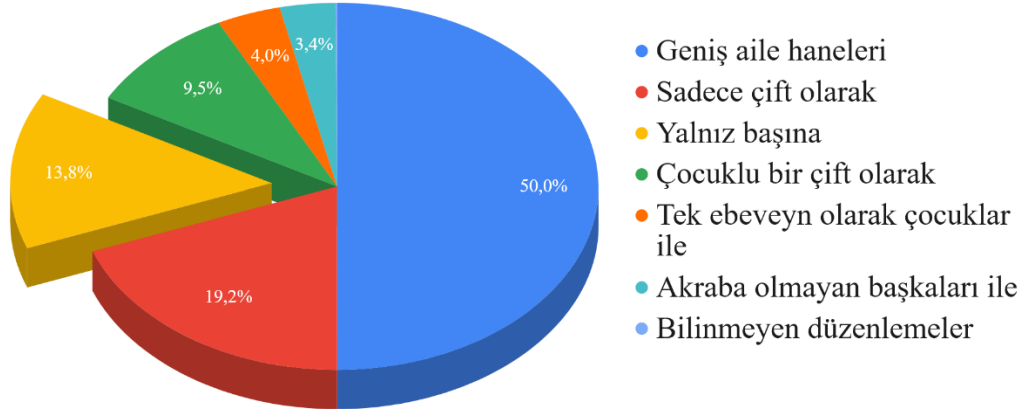
Yaşlılar halihazırda yaşam alanları ile en katmanlı ve kapsamlı ilişkiye sahip kişilerdir. Çünkü yıllarca biriktirilen yaşanmışlıklar ve oluşmuş olan değerler, yılların getirdiği fiziksel alışkanlık, hafıza, finansal güvence, miras gibi olgular sebebiyle eve atfedilen pek çok anlam birikmiştir. Ancak hareketlerde ve fiziksel kabiliyetlerde kısıtlanma, ekonomik özgürlüğün azalması ve yaşamın sonuna yaklaşma endişesi ile birleştiğinde eve atfedilen

anlamlar olumsuz yönde de artmaktadır. Böylesine katmanlı ve zengin bir insan-mekân ilişkisi başka hiçbir yaş kategorisi için mümkün değildir.

Tüm bunlara ek olarak yalnızlık da eklendiğinde eve atfedilen anlamlar çok daha kompleks, önemli ve kıymetli bir hale gelmektedir. Yalnız yaşayan yaşlı bir bireyin, tüm bu bahsedilen olgular ışığında, evi ile olan anlamsal ilişkisi son derece ilgi çekici ve önemlidir. Küresel olarak yalnızlık, yaşlılarda -genç yetişkinlere kıyasla- genellikle daha düşük görünse de; orta yaşlı yetişkinlere kıyasla yaşlı bireyler -özellikle de 80 yaş üstü yaşlılar- arasında daha yüksek olma eğilimindedir (Ortiz-Ospina, 2020). Yaşlı kadınlar yaşlı erkeklere göre daha yüksek yalnızlık oranları bildirmektedirler (Ortiz-Ospina, 2020). İleri yaşlarda yalnızlık ile ilişkili risk faktörleri arasında; yas (matem), emeklilik, sağlık durumunun kötüleşmesi ve yalnız yaşamak yer almaktadır (Ortiz-Ospina, 2020). Ayrıca yalnızlık ve zayıf sosyal bağlantılar sağlık sorunları riskinin artmasıyla ilişkilendirilmiştir (Ortiz-Ospina, 2020). Bu nedenle sosyal izolasyonun önemle ele alınması ve anlamlı sosyal bağlantıların teşvik edilmesi yaşlı bireylerin yaşam kalitesini iyileştirmek için çok önemlidir.

Şekil 2.2

Küresel Ölçekte Yaşlıların Yaşam Düzenlemeleri, 2022

Kaynak: Birleşmiş Milletler, 2022 (Orijinal Veri Görselleştirilmiştir)

Şekil 2.2’de görülebileceği üzere küresel ölçekte yaşlı bireylerin önemli bir kısmı (%15,42) yalnız yaşamaktadır (Birleşmiş Milletler, 2022). Bu oran Litvanya (%36,8), Finlandiya (%36,44) ve Birleşik Krallık (%35,64) gibi birçok Avrupa ülkesinde 65 yaş üstü bireyler için yalnız yaşama oranını çok doğru yansıtmamaktadır. Çünkü yaşlıların yalnız yaşıyor olmaları Afganistan (%0,26), Pakistan (%0,87) ve Kiribati (%1,27) gibi

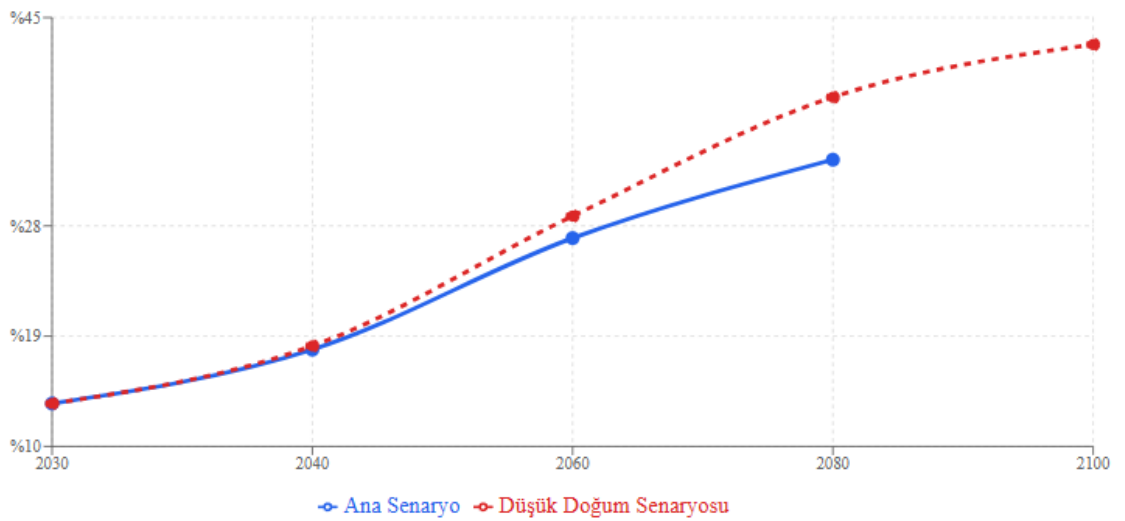
ülkelerde çok daha az görülen bir durumdur (Birleşmiş Milletler, 2022) ve bu ülkeler küresel oranları düşürmektedir. Yine de oldukça gelişmiş ülkelerde neredeyse 3 yaşlı bireyden birinin yalnız başına yaşıyor olması konunun önemini gözler önüne sermektedir. Bu farklılıklar yaşam düzenlemelerini etkileyen kültürel normlarla, sosyal refah sistemleri ile ve ekonomik koşullarla doğrudan ilişkilidir. Bu noktada küresel verilerden ziyade ülkemizdeki yaşlıların durumuna bakmak ve ulusal düzeydeki durumu okumak gerekmektedir.

2.1.2 Yaşlı Bireylerin Ulusal Ölçekteki Barınma Durumları

Türkiye'de yaşlı nüfusun genel demografik yapısı da tıpkı global ölçekte olduğu gibi son yıllarda dikkat çekici bir değişim göstermektedir. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2019 yılında %9,1 iken, 2024 yılında %10,6'ya yükselmiştir (TÜİK, 2025). 2024 yılı verilerine göre ülkemizde yaşlı nüfus 9 milyon 112 bin 298 kişidir (TÜİK, 2025). Şekil 2.3'teki nüfus projeksiyonlarının ana senaryosuna göre yaşlı nüfus oranının 2030 yılında %13,5'e, 2040 yılında %17,9'a, 2060 yılında %27,0'a ve 2080 yılında %33,4'e ulaşacağı öngörülmektedir (TÜİK, 2025). Doğurganlık göstergelerindeki hızlı düşüş eğilimini temsil eden düşük doğum senaryosuna göre ise yaşlı nüfus oranının 2030 yılında %13,5, 2040 yılında %18,2, 2060 yılında %28,8, 2080 yılında %38,5 ve 2100 yılında %42,8 olacağı öngörülmektedir (TÜİK, 2025).

Şekil 2.3

Türkiye'deki Yaşlı Nüfus Oranı Projeksiyonları (2030-2100)

Kaynak: TÜİK, 2025 (Orijinal Veri Görselleştirilmiştir)

Bir diğer endişe verici istatistik ise şudur: 2024 yılı verilerine göre tek başına yaşayan yaşlı bireylerin sayısı 1 milyon 750 bin 900'e ulaşmıştır (TÜİK, 2025). Ülkemizde yalnız yaşayan yaşlı bireylerin sayısı Letonya veya Estonya gibi orta ölçekli Avrupa uluslarının toplam nüfusundan daha fazladır. Bu da çalışmanın odaklandığı evrenin henüz 2025 yılında bile ne kadar büyük bir etki alanına sahip olduğunu gözler önüne sermektedir.

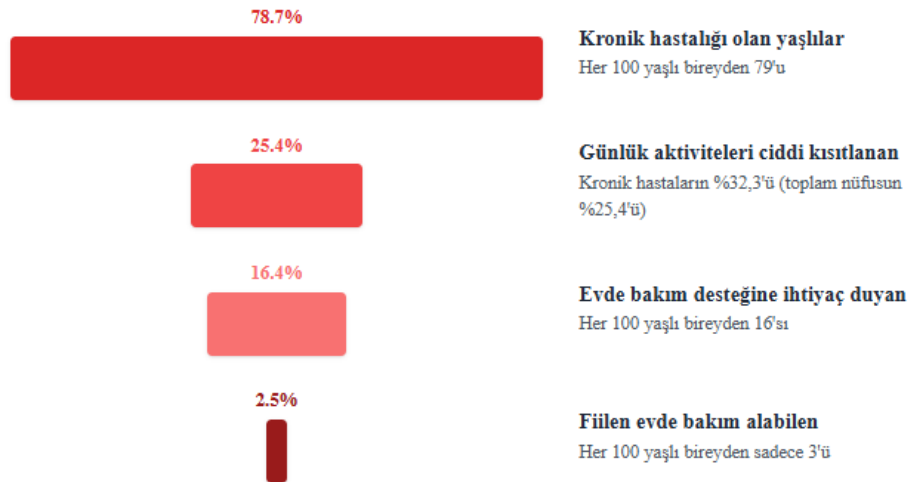
Bu sayı içinde de çeşitli dikkat çekici detaylar bulunmaktadır. Örneğin bu detaylardan biri cinsiyet dengesizliğidir: 2024 yılında tek başına yaşayan yaşlıların %74,0'ını kadınlar oluştururken, %26,0'ını erkekler oluşturmaktadır (TÜİK, 2025). Bu dengesizlik kadınların ortalama yaşam süresinin daha uzun olması (TÜİK, 2025) ve yaşlı kadınların yalnız yaşama eğiliminin daha yüksek olmasıyla açıklanabilir.

Yaşlı bireylerin (yalnız yaşadığına bakılmaksızın) konut durumu incelendiğinde, en az bir 65 ve daha yukarı yaşta fert bulunan hanelerin %81,8'inin ev sahibi, %10,4'ünün kiracı ve %7,7'sinin lojmanda yaşadığı ya da ev sahibi olmayıp kira da ödemediği (çocuğunun veya yakınının sahip olduğu bir evde yaşadığı) görülmüştür (TÜİK, 2024). Yaşlıların daha genç oldukları dönemde ev sahibi olmanın daha erişilebilir olması, miras kalması veya yaşam boyu yapılan birikimler ev sahipliği oranını artırdığı varsayılabilir.

Yaşlı bireylerin sağlık durumu ve günlük yaşam aktiviteleri konusunda da veriler bulunmaktadır. Kronik hastalığı olan 65 ve daha yukarı yaştaki kişilerin oranı %78,7'dir (TÜİK, 2024). Bu kişilerle ilgili daha ayrıntılı istatistikler Şekil 2.4'teki huni grafiğinde mevcuttur:

Şekil 2.4

Türkiye'de Yaşlı Bireylerin Kronik Hastalık ve Evde Bakım Desteği Durumu

Kaynak: TÜİK, 2024 (Orijinal Veri Görselleştirilmiştir)

Öte yandan ekonomik kırılganlık da yaşlı bireylerin karşılaştığı sorunlardandır. Yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altında olan yaşlıların oranı 2024 yılında %23,3 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2025). İşgücü istatistiklerine göre, 2023 yılında yaşlı nüfusun işgücüne katılma oranı %12,2 olmuştur. Bu oran yaşlı erkek nüfusta %20,0 iken yaşlı kadın nüfusta %6,1'dir (TÜİK, 2025). Hem yalnız yaşayan hem de aylık geliri ile giderleri arasında dengesizlik bulunan bir yaşlı için ev yaşantısının zorlu ve olumsuz anlamlarla ilişkili olacağını tahmin etmek işten değildir. Bu bireyler için barınmanın fiziksel açıdan güvenli, psikolojik ve sosyal açılardan destekleyici olmasının yanı sıra ekonomik olarak da erişilebilir olabilmesi mekân tasarımcılarının temel hedeflerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Bu yaşlanan kesimin yerinde yaşlanma arzusu da son derece belirgindir. Nitekim, TÜİK tarafından yapılan "Türkiye Yaşlı Profili Araştırması, 2023" sonuçlarına göre, 65 ve daha yukarı yaştaki kişilerin %51,9'u ileri yaş döneminde evde bakım hizmeti/gündüzlü bakım hizmeti alarak evinde kalmayı, %29,6'sı oğlunun/kızının yanında kalmayı, %5,1'i ise huzurevine gitmeyi tercih edeceğini belirtmiştir (TÜİK, 2024). Huzurevinde kalmayı tercih eden 65 ve daha yukarı yaştaki kişilerin %39,0'ının ise bu tercihlerinin en önemli nedenini "çocuklarına yük olmak istememeleri" olarak ifade ettiği görülmüştür (TÜİK, 2024). Yaşlı bireylerin bir huzurevine gitmek ile yalnız başına da olsa yerinde yaşlanma arasındaki tercihlerine yönelik istatistiğe bakıldığında aslında yerinde yaşlanma durumunun ne kadar geçerli bir opsiyon olduğu çok daha kolay bir biçimde anlaşılacaktır:

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yayınlamış olduğu resmî metinde (2022) Şubat 2022 itibarıyla 17 bin 606 kapasiteli 268 özel huzurevinde 11 bin 467, 2 bin 889 kapasiteli diğer kamu kurumlarına ait 20 huzurevinde 1735 yaşlının bakımı gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Aynı yılın TÜİK verilerine bakıldığında da (TÜİK, 2024) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 2022 yılında hane halkı tiplerine göre yaşlı nüfusun yaşadığı hane halkı sayısı ve oranında tek kişilik hane halkı - yani yalnız yaşayan yaşlı birey- sayısı 1.632.874; bu sayının tüm hane halkı tipleri içindeki oranı ise %26 olarak görünmektedir. Bu sayıların karşılaştırılması sayesinde görülmektedir ki 1 milyon 632 bin 874 yaşlı birey yalnız başına da olsa evinde yaşamayı tercih ederken huzurevinde kalan birey sayısı 26 bin 2'dir; birbirlerine oranlandığında ise iki değer arasındaki ilişkinin %1,6 gibi bir sayıya denk geldiği anlaşılmaktadır. Yani yalnız yaşama durumu yerinde yaşlanma arzusuna engel değildir. Aile ve Sosyal

Hizmetler Bakanlığının aynı yayınında 127 bin yaşlı bireyin de evde bakım yardımıyla desteklendiği belirtilmekte; bu da sosyal politikalar sayesinde on binlerce yaşlı bireyin yerinde yaşlanmaya yönelik teşvik edildiği ve bu arzularını gerçekleştirebildiği anlamına gelmektedir.

Özetlemek gerekirse, önümüzdeki on yıllarda yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı önemli ölçüde artacak; yalnız yaşayan yaşlı bireylerin sayısı da dolayısıyla bu değişimden etkilenecektir. Yalnızca daha fazla yaşlı insan için tasarımın değil, ayrıca daha fazla yalnız yaşayan yaşlı insan için tasarımın düşünülmesi ve mecburen onların yaşam alanlarıyla kurduğu ilişkinin daha derinden anlaşılması gerekmektedir.

İşte tam da burada insan-ev ilişkisi üzerine oldukça ilgi çekici ve çarpıcı bir fenomen ortaya çıkmaktadır: Çalışmanın ilerleyen kısımlarında detaylı bir biçimde ele alındığı üzere; daha konforlu, erişilebilir ve destekleyici ortamlarda yaşamını devam ettirme ihtimali olduğunda bile yaşlı bireylerin ‘kendi evlerinde’ yaşamayı tercih etme eğilimleri malumdur. Bu tercih her bir yaşlı için kendine özgü çok katmanlı bir anlamlar silsilesinin karmaşık bir ilişkisine dayanmakta ancak yine de çoğu kişi için benzer bir sonuca çıkmaktadır. İşte bu sonuç da bir sonraki başlıkta tartışılan ‘yerinde yaşlanma’ kavramının önemini gözler önüne sermektedir.

2.2 Yaşlı Bireylerin Barınma Tercihi Olarak Yerinde Yaşlanma

Yerinde yaşlanma -veya ‘yerinde yaş alma’- konusundaki literatür; yaşlı bireylerin pek çok anlamda farklı problemlerden şikayetçi olmalarına rağmen yine de evlerinde yaşamaya devam etmelerini açıklama konusunda önemli bilgiler barındırmaktadır. Yaşlı bireylerin refahına ilişkin araştırmalarda giderek daha fazla öne çıkan ‘yerinde yaşlanma’ kavramı bireylerin yaşlandıkça huzurevleri veya bakım tesisleri gibi kurumsal ortamlara taşınmak yerine kendi evlerinde ve aşına oldukları toplulukların içinde kalabilmelerini ifade etmektedir (Lanspery, 2002; Rubinstein ve deMedeiros, 2006; Low vd., 2021; Arias-Merino vd., 2021). Bu durum bağımsızlıklarını, özerkliklerini ve yerleşik rutinlerini korumak için güçlü bir istek duyan yaşlı bireyler arasında yaygın bir tercihin yansımasıdır (Lanspery, 2002; Lightfoot, 2007; Kaiser, 2021). Zira ev yalnızca somut bir yapıdan çok daha fazlası; kişisel kimlikle iç içe geçmiş bir yer, bir anı deposu, bir güvenlik ve aidiyet kaynağıdır (Rubinstein ve deMedeiros, 2006; Low vd., 2021; Iwarsson, 2024; de Medeiros ve Ermoshkina, 2024).

Yerinde yaşlanma kağıt üzerinde oldukça idealize bir yaşamı betimlemektedir. Özellikle de iyi geçinebildiği uzun süreli hayat arkadaşı ile yaşayan, ömür boyu biriktirmiş olduğu dostluk ve komşuluk ilişkilerini hala değişmeksizin sürdürebilen, aile ve akrabasına yakında ikamet eden yaşlılar için bu seçenek şüphesiz ki mükemmele yakındır. Ancak eşi vefat etmiş, çocukları yanından ayrılmış, komşuları taşınmış ve hatta uzun süreli evinden bile çıkmış olan yaşlıların dahi yerinde yaşlanma arzuları olması muhtemeldir. Yerinde (veya tercih edilen yerde) yaşlanma durumunu açıklayan çeşitli unsurlar bulunmaktadır ve ilerleyen başlıklarda bu unsurlar açıklanmıştır.

2.2.1 Yerinde Yaşlanmaya Yönelik İçsel Kapasite

Yaşlı bireylerin başarılı bir şekilde yerinde yaşlanmalarını sağlamanın temel öğelerinden biri genellikle "içsel kapasite" olarak adlandırılan bireysel yetenekleridir (Low vd., 2021). İçsel kapasite; bireyin fiziksel, zihinsel ve sosyal kaynaklarının bir kombinasyonunu (Low vd., 2021) kapsayarak içsel ve dışsal faktörlerin bir birleşimini ifade etmektedir. İçsel kapasitenin yüksek düzeyde muhafaza edilmesi ise yaşlı bireylerin günlük aktivitelerini gerçekleştirmeye, çevreleriyle etkileşim kurmaya ve değişikliklere uyum sağlamaya devam etmelerine olanak tanımaktadır. Yani yalnızca işlevsel yeterliliğin ötesinde dayanıklılık ve uyum yeteneği gibi kişisel özellikler bu noktada önemli bir rol oynamaktadır (Kaiser, 2021). Değişen koşullara uyum sağlama ve zorluklardan geri dönme kapasitesi gösterebilen yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmanın zorluklarını aşmada daha donanımlı olmaları daha muhtemeldir. Kişinin öz kimliğini korumak için davranışlarını ve yaşam ortamlarını stratejik olarak değiştirme ve yeniden düzenleme becerisi de çok önemli olup bu durum yaşlı bireylerin kendi hayatlarını sürdürme konusundaki temel kapasitelerini ve ihtiyaçlarını yansıtmaktadır (Low vd., 2021).

2.2.2 Yaşlı Dostu Çevrelerde Yerinde Yaşlanma

Yerinde yaşlanma kararının tüm belirleyicileri içsel veya evin içinden kaynaklanan faktörler değildir. Yerinde yaşlanmanın başarısında fiziksel ve sosyal çevre koşulları da belirleyici bir rol oynamaktadır (Lanspery, 2002; Rubinstein ve deMedeiros, 2006; Low vd., 2021; Arias-Merino vd., 2021). Dolayısıyla evin iç mekân özelliklerinin yanı sıra yakın çevredeki güvenlik, toplu taşıma, kamu hizmetlerine erişilebilirlik vb. olanaklar da yaşlı bireylerde aidiyet duygusunu desteklemekte ve yerinde yaşlanma yeteneklerini etkilemektedir (Arias-Merino vd., 2021; Low vd., 2021). Bu doğrultuda yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmalarını desteklemek ve özerkliklerini korumak için yaşlı dostu

toplulukların geliştirilmesi oldukça önemlidir (Lanspery, 2002; Lightfoot, 2007; Arias-Merino vd., 2021; Low vd., 2021). Bu tür topluluklar bir yandan yaşlı bireylerin günlük yaşamlarını kolaylaştıracak sağlık, ulaşım gibi hizmetleri sağlarken diğer yandan yaşlı bireylerin bağımsızlığını ve toplumsal katılımı teşvik eden boş zaman değerlendirme etkinliklerine ve kültürel etkinliklere olanak tanımaktadır (Lanspery, 2002; Lightfoot, 2007; Arias-Merino vd., 2021).

Kişinin kendini toplumunun bir parçası olarak hissedebilmesi de kişinin refahını ve sağlığını koruyan -hatta artıran- ve dolayısıyla yerinde yaşlanmayı destekleyen önemli bir role sahiptir (Low vd., 2021). Örneğin; aile üyeleri, arkadaşlar ve komşular genellikle pratik konularda yardım, duygusal destek ve aidiyet duygusu sağlamada çok önemli bir rol oynamaktadırlar (Lightfoot, 2007; Arias-Merino vd., 2021; Low vd., 2021; Wiles ve Coleman, 2024). Bu sosyal bağlantılar aracılığıyla yaşlı bireylerin sosyal yalnızlık riski azaltmakta ve bireylerin topluma katılımı teşvik edilmektedir (Low vd., 2021; Iwarsson, 2024). Bu ilişki biçimleri özellikle hareket kabiliyeti kısıtlı olan veya çeşitli hizmetlere erişimde başka zorluklarla karşılaşan yaşlı bireyler için oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Sosyal bağlantılara ek olarak, resmî -toplum temelli- hizmetlere erişim de bağımsızlığın ve yaşam kalitesinin sürdürülmesi için sıklıkla gereklidir (Lanspery, 2002; Lightfoot, 2007). Bu hizmetler; evde bakım, yemek dağıtım programları, ulaşım yardımı ve yetişkin gündüz bakımı gibi çok çeşitli destekleri kapsayabilmektedir (Lanspery, 2002). Bu kamusal desteklere erişim yaşlıların sağlık durumlarını yönetmelerine, evlerinde yaşayabilme durumlarını muhafaza edebilmelerine ve sosyal faaliyetlere katılabilmelerine yardımcı olacaktır. Ayrıca kişinin toplumla bağ kurması ve aidiyet duygusuna sahip olması; mekâna bağlılığı desteklemenin bir yolu olarak evin bakımı kadar önemlidir (Wiles ve Coleman, 2024). Bununla birlikte pek çok aile bakıcılık yapan fertlerini desteklemek için geçici bakım gibi destekleyici hizmetlere ihtiyaç duymaktadır (Lightfoot, 2007). Hem kişilerden hem de kurumlardan faydalanılabilecek destek sistemlerinin varlığı ve mali anlamda karşılanabilir olması da yaşlı bir bireyin başarılı bir şekilde yerinde yaşlanıp yaşlanamayacağının temel belirleyicilerindendir.

2.2.3 Yere Bağlılık

Bu noktada yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma arzuları ile ilgili bir diğer önemli kavram olan ‘yere bağlılık’ ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki; yaşlı bireyler için ‘ev’ kavramı bir

konutun somut yapısının ötesine geçerek duygusal, psikolojik ve sosyal bağlantılardan oluşan karmaşık bir örgüyü temsil etmektedir. Çünkü ev yalnızca uyunacak ve yemek yenecek bir yer değil; yaşlandıkça benlik duygusunun ve esenliğin sürdürülmesine yardımcı olacak temel bir unsurdur (Rubinstein ve deMedeiros, 2006). Kişisel anlamlarla dolu bir yer, hayatın kaçınılmaz değişimleri karşısında güvenlik, aşinalık ve süreklilik duyguları sağlayan bir sığınaktır (Lanspery, 2002; Low vd., 2021; Wiles ve Coleman, 2024). Dolayısıyla yaşlı bireyler bu karmaşık anlamlar ve ilişkiler örgüsü doğrultusunda mevcut yaşam alanlarına bir bağlılık geliştirmekte ve kopmakta direnmektedirler. Literatürde bireylerin evleri ve toplumlarıyla geliştirdikleri duygusal bağları ifade eden ‘yere bağlılık’ kavramının kritik rolünün pek çok farklı araştırmacı ve ekip tarafından vurgulandığını gözlemlemek mümkündür (bkz. Rubinstein ve deMedeiros, 2006; Arias-Merino vd., 2021; Low vd., 2021; de Medeiros ve Ermoshkina, 2024; Wiles ve Coleman, 2024). Yere bağlılık durumun doğasına indiğimizde ise birbiriyle bağlantılı pek çok şekilde ortaya çıkabildiğini görmek mümkündür: Örneğin; Low ve diğerleri (2021) tarafından yere bağlılık çeşitli içsellik boyutlarıyla tanımlanmıştır. Fiziksel içsellik; fiziksel çevrenin tekrarlanan kullanımı ve karşılıklı etkileşim yoluyla geliştirilen derin bir bağlantıyı ifade etmektedir. Sosyal içsellik de aidiyet hissini ve mahalle ile toplumun sosyal dokusuyla bütünleşmeyi kapsamaktadır. Son olarak otobiyografik içsellik ise evi bireyin kişisel tarihi, anıları ve zaman içindeki benlik algısıyla ilişkilendirmektedir (Low vd., 2021). Dolayısıyla ev bir binadan daha fazlası haline gelerek Low ve diğerlerinin (2021) belirttiği gibi kişinin kim olduğunu, nerede bulunduğunu ve neye değer verdiğini yansıtan "otobiyografik bir sembol" haline gelmektedir.

2.2.4 Konut Normallliği

Bu doğrultuda yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma arzularını anlamlandıran önemli bir diğer konsept ise ‘konut normallliği’ kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır: Aşına olunan rutinleri sürdürme, çevre üzerinde kontrol sahibi olma ve evin düzenlenmesi ile dekorasyonu yoluyla kişisel kimliği ifade etme becerisi bu kavramının temel bileşenleridir (Hoh vd., 2021; Low vd., 2021). Bu ‘normallik’ hissi yaşlı bireylerin yaşlanmanın getirdiği zorluklarla başa çıkabilmeleri için çok önemli bir temel oluşturmakta; fiziksel veya bilişsel yetkinlikleri değişse bile kendilerini yetkin ve kontrol sahibi hissetmelerini sağlamaktadır. Ancak alışlagelmiş ev yaşantısının her zaman olumlu olmayabileceğini göz önünde bulundurmak da önemlidir. Zira kimileri için ev; -

özellikle de fiziksel ortamı kendi ihtiyaçlarına uygun değilse- izolasyon, finansal zorlanma ve hatta tehlikelerle karşı karşıya kalınabilecek bir yer haline de gelebilmektedir (Arias-Merino vd., 2021; Hoh vd., 2021; de Medeiros ve Ermoshkina, 2024; Wiles ve Coleman, 2024). Bu durum da yalnızca ‘yerinde yaşlanma’ durumunun değil; doğru yerde yaşlanma durumunun önemini vurgulamaktadır.

2.2.5 Doğru Yerde Yaşlanma

Yerinde yaşlanma ideali her birey için her zaman en uygun veya pratik seçenek değildir. Bu bağlamda ‘doğru yerde yaşlanma’ kavramı öne çıkmaktadır. Doğru yerde yaşlanma; yaşlı bir birey için en iyi yaşam koşulunun kendi özel ihtiyaçlarına, tercihlerine ve koşullarına bağlı olduğunu kabul eden temel bir kavram olarak ortaya çıkmıştır (Hoh vd., 2021). Yerinde yaşamak pek çok kişi için bir hedef olsa da doğru yerde yaşlanma prensibi; ister uzun süredir yaşadıkları aile evi, ister aynı mahallede daha küçük bir daire, hatta ister destekleyici bir konut ortamı olsun kişinin refahını en iyi şekilde destekleyen bir ortam bulmanın önemini vurgulamaktadır. Doğru yerde yaşlanma konsepti ise yerinde yaşlanma arzusu ile bazı noktalarda çelişmektedir. Nitekim kişinin yaşamayı arzuladığı evi kendisi için en iyi mekânsal düzenlemeyi içermeyebilir. Zira yaşlı bireyler genellikle yerinde ve başarılı bir şekilde yaşlanabilme kapasitelerini zayıflatabilecek bir dizi güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadırlar.

2.2.6 Yerinde Yaşlanma Konusundaki Engeller

Bahsedildiği üzere yerinde (veya doğru yerde) yaşlanmak çeşitli sorunlarla baş edilmesi gereken süreçlerdir. Bu sorunların en önemlilerinden biri ilerleyen yaşla birlikte sağlığın ve işlevsel kapasitenin azalmasıdır. Fiziksel ve bilişsel kapasiteler azaldıkça da günlük işler giderek zorlaşmakta; bireyler kendi evlerini güvenli bir şekilde idare etmekte zorlanmaktadırlar (Arias-Merino vd., 2021; Kaiser, 2021). Bu azalma evin yapısal özelliklerinin değişen ihtiyaçları karşılayacak şekilde tasarlanmamış olması durumunda daha da derinleşmektedir. Özellikle de evin içindeki çeşitli engeller bu zorluğun yaşanmasında kritik bir role sahiptir. Örneğin; dağınık, bakımsız veya çeşitli temel erişilebilirlik özelliklerinden (tutunma barları, rampalar ve yeterli aydınlatma gibi) yoksun evler bireylerin hareketlerini kısıtlayarak düşme ve yaralanma riskini artırabilmektedir (Pynoos ve Nishita, 2006; Arias-Merino vd., 2021). Dolayısıyla uygun ev içi düzenlemelerin yapılmaması yalnızca fiziksel güvenliği tehdit etmekle kalmayıp bireyin bağımsızlığını ve öz güvenini de zedelemektedir (Low vd., 2021).

Daha geniş toplumsal çevre koşulları da iç mekânın ötesinde önemli engeller teşkil edebilmektedir. Örneğin; yetersiz toplu taşıma olanakları, bakımsız kaldırımlar ve yaşlı bireyler düşünülmeden tasarlanmış mahalleler temel servislere ve sosyal fırsatlara erişimi kısıtlayabilmektedir (Lanspery, 2002; Kaiser, 2021). Toplamlar yaşlı dostu niteliklerden yoksun olduğunda yaşlı bireyler izolasyona maruz kalabilmekte ve sosyal hayata daha az katılım göstermek durumunda kalmaktadırlar; ki her iki durum da ruh sağlığı ve genel refah üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Bu zorlukları finansal kısıtlamalar daha da ileri boyutlara taşıyabilmektedir. Bir evi erişilebilirlik açısından iyileştirmenin maliyeti özellikle sabit gelirli kişiler için yüksek olabilir. Kısıtlı maddi imkânlar genellikle yaşlıları gerekli tadilatlardan vazgeçmeye zorlamakta ve onları artık güvenli veya uygun olmayan ortamlarda bırakmaktadır (Lanspery, 2002; Lightfoot, 2007). Buna ek olarak; daha iyi erişilebilirlik veya daha destekleyici bir topluluk sunan yerleşim yerlerinde yaşamının maliyeti de -mevcut ev ortamları bağımsızlıklarına engel teşkil etse bile- birçok kişinin taşınıp daha iyi bir yaşam sürmelerini engelleyebilmektedir.

Ayrıca kurumsal destek olanaklarının varlığı da yerinde yaşlanmakta olan bireylerin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalabilmektedir. Aile, arkadaşlar ve komşulardan oluşan gayri resmi destek ağları kıymetli yardımlar sağlayabilirken; bu destekler - özellikle önemli hareketlilik veya sağlık sorunları olan bireyler için- her zaman güvenilir veya sürdürülebilir olmamaktadır (Lightfoot, 2007). Kamu temelli resmî hizmetler yetersiz olduğunda veya bu hizmetlere erişim zor olduğunda ise, bu engellerin kümülatif etkisi yaşlı bireyleri yerinde yaşlanmanın giderek daha zor hale geldiği bir duruma itebilmektedir (Hoh vd., 2021). Bu zorluklar bir araya geldiğinde yerinde yaşlanmanın yalnızca kişisel bir tercih meselesi olmadığı; sağlık, çevre, ekonomi ve sosyal alanlarda faktörlerin karmaşık bir etkileşimi sonucunda şekillenen bir süreç olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bir evin tasarımı sağlığı ve refahı iyileştirmeye odaklanmalıdır (Gelwicks, 2006) ancak ne yazık ki bu durum her zaman geçerli olmamaktadır. Böyle bir durumda ise yaşlı birey ‘doğru yerde yaşlanabilmek’ hedefi ile ‘yerinde yaşlanma’ arzusu arasında bir ikilemde kalmaya mahkumdur. Bu ikilemde ‘her şeye rağmen yerinde yaşlanmak’ isteyen bir yaşlı birey mevcut zorlukların ağırlaşan etkilerini deneyimleyecek iken; ‘doğru yerde yaşlanma’ hedefiyle ise evinden uzaklaşmayı deneyimleyip daha olumsuz sonuçlarla karşı karşıya kalabilecektir. Açıkçası burada hedef, yerinde yaşlanma arzusu duyulan

mekân ile doğru yerde yaşlanılacak mekânı ‘aynı ev’ yapabilmektedir. Böylece yaşlı birey hem dahil olduğu sosyal çevre, kişisel geçmiş, psikolojik esenlik hâli ve fiziksel alışkanlıklara hala bağlı kalırken kendisi için ‘doğru bir yaşam alanı’ olmuş bir yerde yaş almaya devam edebilecektir.

Esasında bu çalışmanın nihai hedeflerinden biri de tam olarak söz konusu probleme bir çözüm önermektedir. Yaşlı bireylerin evleri ile olan anlamsal ilişkilerini ayrıntılı bir biçimde ortaya çıkarmak onlar için olumlu anlamlar ile bezenmiş bir yerde (ideal olarak mevcut evlerinde) yaş almalarını sağlayabilecektir. Bu noktada ise öncelikle ‘evin anlamı’ konusuna aşina olmak ve yaşlı bireylerin için evlerinin ne gibi anlamlar ifade edebileceğini kavramak gerekmektedir.

2.3 Evin Anlamı ve Yaşlılık

Bu çalışma, iç mimarlık mesleğinin yadsınamaz bir yapı taşı olan evlere ve bu evlerin insanlar tarafından nasıl algılandığı, nasıl yorumlandığı, ne gibi anlamlar atfedildiği konularına odaklanmaktadır. ‘Ev’, yaşlılar nezdinde olsun veya olmasın, kullanıcıları tarafından üzerine birtakım anlamlar atfedilen bir fenomen olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla bu başlık altında ‘evin anlamı nedir?’ sorusuna yönelik bir literatür incelemesi yapılacaktır. Öncelikle ‘ev’ olgusunu anlamlandırabilmek için ‘ev nedir?’ sorusuna yönelik bir sorgulama yapılacaktır. Sonrasında ‘ev’ olarak kabul edilen olgunun tarih boyunca nasıl ‘anlam atfedilen’ bir olgu olarak algılandığı ve geliştiği irdelenecektir. Tarih boyunca gelişimi irdelenmiş ‘evin anlamı’ olgusunun çağdaş literatürde nasıl ele alındığına yönelik bir inceleme de bir sonraki aşama olacaktır. Son olarak ise ‘evin anlamı’ unsurunun literatürde yaşlı insanlar nezdinde nasıl yansımaları olduğu aktarılacaktır. Tüm bu kavramsal çerçevenin çizilmesi doğrultusunda; çalışmanın bulgularının anlamlandırılması için temel oluşturulmuş olacaktır.

2.3.1 Evin Anlamının Temelleri

Evin anlamını tartışmak için öncelikle evin tanımlarına bakmak, ‘ev’ denince hangi olguların akla geldiğini incelemek bir başlangıç noktasıdır. Ancak semantik bağlamda bile ‘ev’ kelimesinin ne anlama geldiği konusunda hemfikir olmak zordur. Bunu Türkçe dilinde ‘ev’ kavramı için kullanılan sayısız kelime üzerinden okumak mümkündür. Konut, hane, bark, yuva, mesken, hatta ikametgâh bile aslında aynı kavrama işaret eden ancak nüanslar barındıran terimlerdir. Ki bunlara; malikane, villa, daire, yalı, rezidans, loft, apart, hatta yurt gibi ‘ev tipleri’ dahil edildiğinde daha da karmaşık bir durum ortaya

çıkılmaktadır. ‘Ev’ terimi kimi zaman barınılan konutun yer aldığı bir sokak, bir semt, bir mahalle, bölge veya anavatanın ta kendisi bile olabilir. Kısacası “Burası benim evim.” dendiğinde; bir konuttan mı, bir ilden mi yoksa bir ülkeden mi bahsedildiğini anlamak ancak bağlamsal farklı bilgiler ile mümkündür.

Yine de ‘ev’ olgusu genellikle Hasol (1979; s.178)’un açıkladığı üzere “yalnızca bir ailenin oturabileceği şekilde ve büyüklükte yapılmış konut” olarak zihinde canlanmaktadır. Yani ev, genellikle “barınılan, yaşanılan konut” olarak kanıksanmaktadır. Ancak ‘konut’ terimi de tam olarak ‘ev’ olarak bildiğimiz olguyu karşılamamaktadır. Bu ayrım Türkçede de fark edilir olmasına ek olarak konuyla ilgili zengin bir literatürün yazıldığı dil olan İngilizcede çok daha barizdir.

İngilizce dilinde ve bu dildeki ev literatüründe de ev kavramının çoğunlukla ‘house’ ve ‘home’ sözcükleri ile ifade edildiği görülmüştür. Lawrance (1987)’a göre bir konut (*house*), bir hane halkının yaşadığı mekânı tanımlayan ve sınırlayan fiziksel bir birimdir. Mallett (2004)’e göre hem kişisel hem de toplumsal bağlamda konut (*house*) ve ev (*home*) birbiriyle ilişkilidir ancak birbirine karışmamıştır. Moore (2000)’un ifadesine göre de ev ve konut genellikle birbirinin yerine kullanılır ancak onunla kurulan ‘duygusal ilişki’ doğrultusunda konut tanımından ayrılarak o mekânın özünde bir ‘ev’ olarak tanımlanmasını sağlar.

Kelime bazında ‘konut’ ile ‘ev’ arasında bir nüans bulunduğu; bu nüansın da iki kelimedenden yalnızca bir tanesinin ‘yuva’ anlamını çağrıştırıyor olduğu söylenebilir. Després (1991) özünde nötr olan bir ‘barınma biriminin’ günlük yaşam bağlamıyla bir ‘eve’ dönüştüğünü aktarmaktadır. Sixsmith (1986)’e göre de konutun ve içinde olduğu alanın seçimi ve bunların; dış cephe, dekor, mobilyalar vb. açısından kişiselleştirilmesi ile konut, psikolojik olarak bir eve dönüştürülebilir. Mallett (2004) ise bir evin aile olmadan yalnızca bir konut olduğunu aktarmaktadır. Yani bir konutu bir eve dönüştüren -yuvalaştıran- olgular; rutinler ve yaşanmışlıklar, kişisel tercihler ve zevkler, aile gibi sosyal yapılarla ilişkisi gibi maddesel unsurlarla ilişkilendirilmiş ‘manevi’ olgulardır. Easthope (2004)’un ifadeleri ise konut ve ev arasındaki dönüşüm sürecini çok net bir biçimde açıklamaktadır: Bir konutu ev yapan şey; konutun fiziksel yapısı, mahallenin ya da bölgenin doğal ve inşa edilmiş çevresi değildir. Aksine, bu tür mekânlar anlamlandırıldığında birer yuvaya dönüşürler (Easthope, 2004).

Tüm bu görüşler ev olarak zihinde canlanan unsurun, yalnızca fiziksel varlığından öte, farklı bir biçimde anlaşıldığını gözler önüne sermektedir. Bu da evin, ‘orası’ ile ilişkilendirilen anlamlı diğer olgular ile birlikte bir bütün olarak anlamlandırılmasıdır. Yani ev bir ‘anamlar evreni’ olarak; anlamlar atfedilerek karakterize edilen, algılanan ve kavramsallaştırılan bir fenomendir. Örneğin evde yaşanan olumlu olaylar doğrultusunda evin kendisi; ‘mutlu’, ‘huzurlu’, ‘güvenli’, ‘aile ile birlikte vakit geçirilen’ bir yer olarak anlamlandırılır. Ki bu da, yalnız yaşayan yaşlı bireylerin pek çok olumsuzluğa rağmen evlerinden taşınmayı reddetmeye yönelik eğilimlerini de açıklayan bir durumdur. Bu bireylerin niçin söz konusu eğilime sahip olduklarını anlamak, evin ‘anlam atfedilen’ bir unsur olduğunu anlamaktan geçmektedir.

İnsan-ev ilişkisinin doğasına yönelik bu içgörüye varılması yeni bir gelişme değildir. İnsanoğlunun yaşam alanlarını henüz ‘ev’ olarak kanıksamadığı geçmiş tarihlerde bile o yer ile olan ilişkisinin yalnızca basit ve somut bir etkileşimden ibaret olmadığı anlaşılmaktadır. Yaşam alanlarının ‘anlam atfedilen’ birer mekân olduklarının izini yüz binlerce yıl öncesinden itibaren sürmek mümkündür.

2.3.2 Evin Anlamının Tarihsel Gelişimi

Günümüzden yüz binlerce yıl geriye gidilerek zamane insanların evleri ile olan anlamsal ilişkileri doğrudan öğrenmek mümkün değildir. Ancak dönemin kalıntıları, literatürü ve günümüze ulaşan yaşam öyküleri sayesinde bu konuda varsayımlar üretilebilmiştir. Bu temellendirilmiş varsayımlar ışığında 400.000 yıl öncesinde insanın ilk bilinçli mekân tasarlama ve barınma gayreti olarak görülen Terra Amata barınaklarında bile ev ile birtakım düşünsel bağlar kurulduğu görülmektedir.

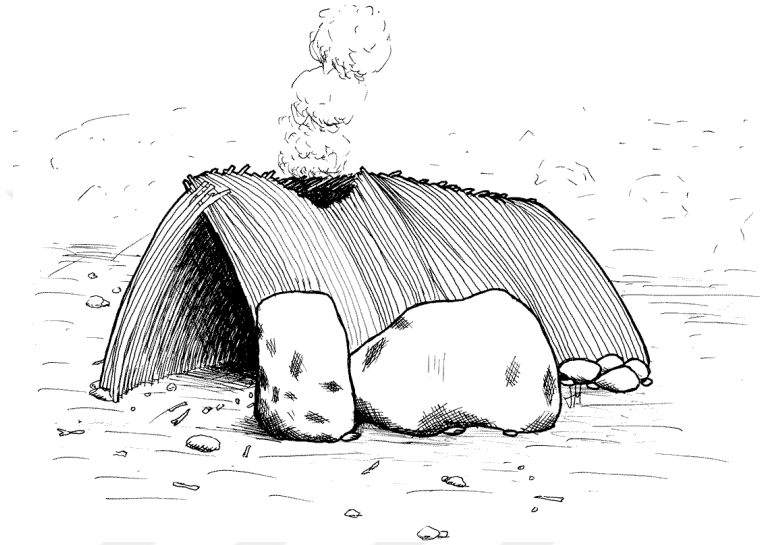
2.3.2.1 Tarih Öncesi ve Neolitik Dönemde Evin Anlamı

Bilinen en eski insan barınağı izlerinin, Güney Fransa'daki Terra Amata'da bulunduğu ve 400.000 yıllık olduğu düşünülmektedir (Pile ve Gura, 2014). Bu oval yapılar; 8-15 metre uzunluğunda, ağaç dallarından yapılmış ve muhtemelen hayvan derileri ile kaplanmış basit barınaklardır (Lumley, 2007). Barınaklarının yeri seçilirken rastgele ve içgüdüsel hareket edilmemiştir; yırtıcı hayvanlardan ve rakiplerden korunabilecek, hava koşullarının olumsuz etkilerinden sakınılabilecek bölgeler tercih edilmiştir. Bu tercihte su kaynaklarına yakınlık, savunma kolaylığı ve çevredeki besin kaynaklarının varlığı gibi faktörler etkili olmuştur (Jones, 2018). Terra Amata'daki barınaklarda ocak da kulübenin tam ortasında yer almış ve kuzey-batı rüzgârlarından korunmak için taşlardan yapılmış

küçük bir duvarla çevrelenmiştir (Lumley, 2007). Yani yalnızca ‘anlık bir barınma’ ihtiyacını cevaplayacak yerleşimler kurgulanmamıştır. Mekân ‘anamlı’ bir hedef doğrultusunda işlevlendirilmiştir. Bu yapılar zamanındaki kullanıcılarının ‘güvenlik’, ‘sıcaklık’, ‘korunma’ gibi anlamlar ile ilişkilendirebilmek adına fiziksel çevrelerini manipüle etmenin ilk örnekleridir.

Görsel 2.1

Terra Amata Barınaklarının Görsel Temsili

Kaynak: Lumley, 2007

Moore (2012)’a göre daha göçebe gruplar dairesel veya yarı dairesel barınaklar inşa ederken daha yerleşik gruplar dikdörtgen yapılar inşa etmişlerdir. Nitekim bu argümanı destekleyen en belirgin örnek günümüzden yaklaşık 9000 yıl önceye tarihlenen ve Konya ilimizde bulunan Çatalhöyük’teki yerleşkedir. Çatalhöyük’teki evler adeta bir petek gibi birbirine bitişik düzende inşa edilmiş, dikdörtgen planlı, tek katlı ve düz damlı yapılardır (Ching vd., 2017). Komşu evler arasında ortak duvar kullanımı yoktur; her evin kendi bağımsız duvarı bulunmaktadır (Ching vd., 2017). Evin anlamı düşünüldüğünde bu durum; aile mahremiyetine verilen önemi ve bireysel mülkiyet kavramının ilk izlerini yansıtabilecek biçimde yorumlanabilir. Ayrıca evlerin dışa bakan yüzleri, pencere ve kapı gibi açıklıklar olmaksızın tamamen kör bırakılmıştır (Schoenauer, 2000). Bu da evin dış tehditlere karşı ilkel de olsa bir koruma sistemi bulunan ‘güvenli’ ve ‘emniyetli’ bir mekân olarak anlamlandırıldığını işaret etmektedir.

Çatalhöyük evlerin iç düzenlemesinin belirli işlevlere göre ayrılmış alanlardan oluştuğu görülmektedir; genellikle bir ana oda ve ona bağlı daha küçük depolama odaları bulunmaktadır (Ching vd., 2017). Odaların içinde ocak, fırın ve duvar diplerinde kerpiç

sekiler yer almaktadır (Çay, 2009). Bu sekiler oturma, çalışma ve uyuma alanları olarak kullanılmaktadır. Evlere damlardan açılan deliklerden ahşap merdivenlerle girilmekte; esas oda ile depolar arasındaki geçiş ise zeminden yüksekte açılmış deliklerle sağlanmaktadır (Çay, 2009). Ching ve diğerlerinin (2017) belirttiği gibi her ev kendi içinde bir tapınma alanı barındırmaktadır. Bu tapınma alanları boğa boynuzlarıyla süslenmiş duvarlardan oluşmaktadır ve evlerde bulunan platformların altına vefat eden aile üyeleri gömülmektedir. Yani günümüzde farklı odalara farklı işlevler ve anlamlar yüklememizin örnekleri yaklaşık 9000 yıl önce de mevcuttur. Ölülerin evin zeminine gömülmesi ve buranın ailenin soyunun devamı olarak değerlendirilmesi günümüzde eve atfedilen ‘miras’ ve ‘süreklilik’ anlamlarının kökenlerindendir. Bitişik hücrelerden oluşan evler ‘komşuluk’ ve ‘topluluk’ kavramlarından bağımsız bir ev yaşamı düşünülemeyeceğini göstermektedir. Tavandan pencere ile inilen evler evin ‘güvenlik’ anlamını sağlayabilmek için yapılan akılcı kurguyu; ibadet için ayrı alanların kurgulanması da evin ‘inanç’ yönünü gözler önüne sermektedir.

Görsel 2.2

Çatalhöyük Evi İç Mekânı Temsili

Kaynak: Wikipedia

2.3.2.2 Antik Çağ Uygarlıkları ve Evin Anlamı

Evin anlamının evrimine yönelik bir sonraki önemli tarihsel durak Antik Yunan dönemi olmuştur. Jordan (1984)’a göre tipik bir Yunan evi içe dönük bir yapıya sahiptir ve sokağa bakan cephesi neredeyse penceresizdir. Ev içe doğru bakan bir avluya açılırken dışarıdan bakıldığında sokağa bakan yönü sağır bir duvar sunmaktadır. Bu yapı yine aynı kaynaktan kadınların toplumsal yaşamda sınırlı görünürlüğe sahip olduğu tüm sıcak iklim

bölgelerinde görülen zamanlar-üstü bir ev formu (Jordan, 1984) olarak tanımlamaktadır. Bu mimari anlayış evin hem fiziksel hem de sembolik bir 'sığınak' olarak anlamlandırılması olarak okunabilir. Ayrıca içe dönük bir yapıya sahip olan Yunan evi toplumsal ilişkilerin ve cinsiyet rollerinin mekânsal organizasyona doğrudan yansıdığı bir düzene sahiptir. Sokak ile geçirgenlik ilişkisi kısıtlı bu yapılar içerisinde Blakemore (1997) ve Schoenauer (2000)'in ifadelerine göre ev organizasyonu genellikle cinsiyete göre ayrılmış bölümlerden oluşmaktadır: Erkeklerin kullandığı ön bölümler (*andronitis*) ve kadınların kullandığı daha korunaklı arka bölümler (*gynaikonitis*) günümüz insan-ev ilişkisinde bulunan 'mahremiyet', 'emniyet' ve 'korumacılık' gibi anlamlara işaret etmektedir.

Antik Yunan'dan sonra günümüz yaşam ve mekânsal anlayışlarına en büyük katkıyı vermiş olan uygarlık Roma İmparatorluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Pile ve Gura (2014)'nın ifade üzere Romalılar, Yunanlıların aksine iç mekâna çok daha fazla önem vermişlerdir; Yunanlılar için mimari odak noktası dış cephe ve heykelvari görünüm olmuştur. Roma evlerinde iç dekorasyon ev sahibinin zenginliğinin sosyal statüsünün ve kültürel zevkinin doğrudan bir ifadesi olarak görülmektedir. Pompeii'deki örneklerde görüldüğü üzere mozaikler genellikle evin ön kapısından görülebilecek şekilde konumlandırılarak ziyaretçilere ev sahibinin 'sosyal ve ekonomik statüsünü' hemen iletmektedir (McCorquodale, 1988). Roma evlerini süsleyen duvar resimleri, mozaikler, heykeller ve mobilyalar sadece estetik unsurlara değil; aynı zamanda ev sahibinin 'kimliğini' ve 'toplumsal konumunu' ifade eden unsurlara dönüşmüştür (bkz. Görsel 2.3).

Roma döneminde ev kavramı, sosyal statü, mahremiyet, güvenlik, konfor, prestij, kişisel kimlik ve dünya görüşü gibi anlamsal boyutlar kazanmıştır. *Domus*, genellikle üst ve orta sınıfın aile değerlerini, sosyal statüsünü ve mahremiyetini yansıtan bir mekân olarak işlev görürken; *insulae*, kentsel yaşamın pratikliğini ve toplumsal etkileşimi vurgulamaktadır. *Villa* ise, kırsal yaşamın huzuru, kültürel birikim ve kozmopolit kimliğin ifadesi olarak anlam kazanmıştır. McCorquodale (1988)'in belirttiği üzere şehirde bulunan bir ev; hükümet işlerinin, ticaretin ya da sadece şehir hayatının zevklerinin sürdürülebileceği bir üs sağlamıştır. Bir *villa* ise; ekinlerin ya da üzüm bağlarının arasında ya da iyi balık tutma ve yüzme imkânının yakınında, kır hayatının zevklerini sunmuştur (McCorquodale, 1988). Romalıların ortaya çıkardıkları bu ayrım; bir kişinin veya ailenin yaşam alanlarına atfettikleri anlamları yalnızca barındıkları bir tek konuta değil, farklı ihtiyaç ve

aktiviteleri merkeze alan farklı evlere bölmelerinin ilk örneği olarak gözükmektedir. Dolayısıyla McCorquodale (1988)'in düşüncesi bu anlamda kıymetli ve isabetlidir; nitekim günümüzde de birden çok konutu 'ev' olarak benimsemek mümkündür. Ekonomik anlamda imkânı bulunan kişilerin bir evi 'yazlık' olarak kullanması; bu evi daha çok 'dinlenme', 'konfor', 'sosyalleşme' gibi anlamlarla eşleştirirken, yılın daha büyük bir bölümünde yaşadıkları evi daha çok 'elverişlilik', 'süreklilik', 'rutin', 'yakınlık' gibi anlamlarla eşleştirmesi buna örnektir.

Görsel 2.3

Bir Roma İç Mekanı

Not: Luigi Bazzani (1836–1927), Panel üzerine yağlı boya, 719 x 534 x 57 mm.

Kaynak: Auckland Art Gallery Toi o Tāmaki

2.3.2.3 Sanayi Devrimi ve Evin Anlamı

Roma döneminin çağcıl insan-mekân ilişkisine ve özellikle de insan-ev etkileşimine böylesine derin etkiler bırakmasının ardından günümüze gelen 1500 yıllık süreçte çok fazla vurgulu dönüm noktaları oluşmamıştır. Her ne kadar Orta çağ, Rönesans ve Aydınlanma dönemleri kendilerine özgü 'evin anlamı' olgularıyla bu konunun literatürüne katkı verseler de; konuyla ilgili bu dönemlerde gerçekleşen evrim Endüstri Devriminde olduğu kadar vurgulu değildir. Endüstri Devrimi ise insan-mekân ilişkisini ve evin anlamını köklü biçimde dönüştüren önemli kilometre taşlarından biri olmuştur.

Endüstrileşme, kırsal bölgelerden kentlere doğru büyük göç dalgalarını tetiklemiştir: İngiltere'de 1750'de nüfusun yaklaşık %80'i çiftliklerde yaşarken, 1850'ye gelindiğinde bu oran %50'ye düşmüştür. 1801-1901 arasında Birmingham'ın nüfusu 71.000'den 760.000'e, Manchester'ın nüfusu 75.000'den 645.000'e yükselmiştir (Schoenauer, 2000). Bu hızlı kentleşme, dünyanın o zamana kadar gördüğü en bozuk kentsel çevreyi üretmiştir; zira yönetici sınıfların semtleri bile kirli ve kalabalık olarak nitelendirilmektedir (Schoenauer, 2000).

Endüstri Devrimi ile birlikte evin değişen en büyük anlamı belki de ekonomi bağlamında olmuştur. Nitekim bu dönemde ev ve işyeri fiziksel olarak birbirinden ayrılmaya başlamıştır. Bunun sebebi 'işyeri' olgusunun bu tarihte büyük bir dönüşüm geçirerek 'kişiye veya aileye ait bir üretimhane' olmaktan 'pek çok farklı arka plandan insanın bir arada çalıştığı büyük fabrikalar' hâline gelmesidir. İşçi sınıfı için bu değişim, ucuz ve hızlı toplu taşıma araçlarının yokluğunda, fabrikaya yürüyerek gidebilecekleri mesafede yaşama zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Bu yüzden konutlar kaçınılmaz olarak gri fabrika çevreleri ve kömür atıkları yığınları arasında büyümeye mahkumdur (Schoenauer, 2000).

İnsanların çalışma ve daha iyi bir hayat umuduyla kentlere göç etmesi kalabalıklaşması elbette bir konut problemi ortaya çıkarmıştır; çünkü daha önceden on binlerce insanın ikamet ettiği çevrelerde şimdi yüz binlerce insan ikamet etmeye çalışmaktadır. Kentlerdeki konut krizine çözüm olarak ise çeşitli konut çözümleri (her ne kadar çözüm oldukları kadar problem üretmiş olsalar da) üretilmiştir. Örneğin *back-to-back* (sırt sırta) konutları bunlardan bir tanesidir; bu konutlar uç birimleri hariç her konut biriminin üç tarafından komşu birimlerine bitişik olduğu sıra evlerdir (Schoenauer, 2000). Bunların genel olarak zemin katta bir oturma odası ve mutfak, üst katta ise iki yatak odasından oluşan, çoğunlukla kötü havalandırma imkânlarına sahip konut birimleri olarak örnekleri görülmüştür. Arazi kullanım verimliliğini en üst düzeye çıkarmak için bu tür bina bloklarının sıraları genellikle sokağa dik açıyla inşa edilmiş; birbirlerinden, dar ve kötü havalandırılan geçitler veya avlularla ayrılmıştır. Avluların arkasında tüm 'kiracılar' tarafından ortak kullanılan tuvaletler bulunmakta; çoğu zaman yedi aile bir tuvaleti paylaşmak zorunda kalmaktadır (Schoenauer, 2000). Bu dönemde Liverpool'da 40.000 kişi bodrumlarda ve 60.000 kişi kapalı avlularda yaşamıştır (Rosen, 1993). Bu sağlıksız koşullar, sağlık bilgisi eksikliği ile birleşince daha da kötüleşmiştir: Yoksulların

konutlarında iç mekânlarda tuvalet bulunmamaktadır; hatta dış mekân tuvaletleri bile yoktur. Özellikle Manchester'ın 'Küçük İrlanda' bölgesinde 250 kişiye iki tuvalet düşmüştür (Rosen, 1993).

Görsel 2.4

Bir Tipik Tenement Evi İç Mekânı

Not: A typical tenement, ca.1890. Jacob A. Riis, Museum of the City of New York

Kaynak: Stamp, 2014

Bu sıkışık ve sağlıksız konutlar kullanıcıları için çelişkili bir anlam karmaşasını temsil etmektedir. Burada yaşayan işçi sınıfı aileler için ev kavramının, bir yandan ‘zorunlu bir sığınak’ bir yandan da ‘kısıtlanma’ anlamına geldiği söylenebilir. Fiziksel yetersizlikler ve mahremiyetin sınırlı oluşu kullanıcılarının bu mekânları bir yuva olarak sahiplenmelerini zorlaştırmıştır. Sınırlı alan içerisinde tüm yaşamsal faaliyetlerin gerçekleştirilmesi zorunluluğu da evin beklenmedik bileşenlerinin yeni bir öneme sahip olmasının önünü açmıştır: Örneğin; işçi sınıfı hanelerinde mutfak ‘her şeyi’ ifade etmektedir. *Tenement* ve *back-to-back* konutlarda mutfak; banyo, yatak odası, oturma odası ve yemek odasıdır (Heathcote, 2012). Mutfak bu zamanda çok boyutlu bir anlam kazanarak belki de günümüzde de yalnızca yemek pişirme ile kısıtlı olmayan anlamsal mertebesine adım atmıştır.

2.3.2.4 Modernizm ve Sonrasında Evin Anlamı

Yirminci yüzyılın erken dönemlerinde ise evin anlamsal evrimi Endüstri Devrimi ile başlayan toplumsal ve teknolojik dönüşümlerin -artık geri döndürülemez biçimde- gündelik yaşamı etkilemesiyle iyice etkisini göstermeye başlamıştır. Özellikle Avrupa’da

1920'li yıllarda ortaya çıkan Modernist anlayış; evin tasarımından kullanımına, iç mekânlarından içerisinde konumlanan eşyalara kadar bütüncül bir dönüşümü beraberinde getirmiştir (Woodham, 1997).

Modern mimarlık hareketinin öncü isimleri Frank Lloyd Wright, Le Corbusier, Ludwig Mies van der Rohe ve Walter Gropius, insan-mekân ilişkisine ve daha da özelinde evin anlamına dair önemli katkılarda bulunmuşlardır. Örneğin; Frank Lloyd Wright Amerikan kültürünün özünü yansıtan organik mimariyi savunmuş, evin içerisinde yaşayanların ruhunu yükseltmesi ve doğa ile uyum içerisinde olması gerektiğini vurgulamıştır (Pile ve Gura, 2014). Le Corbusier'in 'yaşamak için makine' (*machine à habiter*) olarak tanımladığı ev anlayışı ise Modernitede evin 'gereksinim karşılanması' ve 'işlevsellik' anlamlarına yönelik bir yaklaşımı temsil etmektedir. "Bir şey bir ihtiyaca cevap verdiğinde güzeldir" diyerek, işlevsellik ve estetiğin birbirinden ayrılamaz olduğunu vurgulamıştır (Le Corbusier'den aktaran Norberg-Schulz, 1980., s. 187). Villa Savoye (1929-1931) gibi eserlerinde görülebildiği üzere Le Corbusier; evi, sakinleri için sadece 'barınma' değil, 'özgürlük' ve 'doğayla bütünleşme' anlamlarına gelecek şekilde kurgulamayı hedeflemiştir.

Görsel 2.5

Villa Savoye İç Mekanı

Kaynak: Kroll, 2010

Modernizm ile birlikte, insanların konutlarıyla ve eve atfettikleri anlamlarla ilişkilenen 'kişisel dışavurum', 'sergileme', 'statü' gibi birtakım anlamlar yerini 'yalınlık', 'sakinlik', 'havadarlık' gibi anlamlara bırakmaya başlamıştır. Mies van der Rohe'nin "az

çoktur" (*less is more*) felsefesi evin anlamını 'sadelik' ve 'açıklık' gibi kavramlar üzerinden yeniden tanımlamıştır.

Modernist tasarım değişen teknolojiye ve endüstriyel üretime adaptasyonu ön plana çıkarırken kullanıcıların kişisel tercihlerini, duygusal ihtiyaçlarını ve tarihsel/kültürel bağlılıklarını yeterince dikkate almadığı gerekçesiyle sıklıkla eleştirilmiştir. Modern tasarım mekân kullanıcılarının ihtiyaçlarını ve isteklerini, daha çok meslektaşları arasında anlam ifade eden soyut idealler uğruna görmezden gelmekle suçlanmıştır (Pile ve Gura, 2014). Büyük ölçekli toplu konut projeleri ve monoton cam-çelik ofis kulelerinin yarattığı çoğu kez steril ve kişisiz çevreler Modernizmin başarısızlığı olarak yorumlanmıştır. Hatta bazı Modernist konut projelerinin maliyeti hedeflenen işçi sınıfının ekonomik gücünün çok ötesinde kalmış; bu durum "Modernist konutların beyan edilen politikası ile yalnızca zengin seçkinler tarafından tüketilmesi arasındaki bu uyumsuzluk" olarak (Ching vd., 2017, s. 731) eleştirilere konu olmuştur.

İlerleyen yıllarda Modernizmin devam eden eleştirisi ve Postmodernist yaklaşımların ortaya çıkmasıyla birlikte evin anlamı da daha çok sorgulanır hale gelmiştir. Robert Venturi'nin "*Complexity and Contradiction in Architecture*" (1966) ve Charles Jencks'in "*The Language of Post-Modern Architecture*" (1977) gibi eserlerinde Modernizmin katı işlevselciliği eleştirilmiş; evlerin de daha karmaşık, sembolik ve tarihsel boyutlarının olduğu vurgulanmıştır (Woodham, 1997). Nitekim iç mimarlık mesleğinin doğuşu ve yükselişi de Modernizmin katı tekdüzeliği ile bir şekilde ilişkilidir: İç mimarlık önceleri ev ekonomisinin bir dalı olarak okullarda öğretilen (Pile ve Gura, 2014) daha sınırlı bir disiplin iken, Modernist mimarinin yaygınlaşmasıyla beraber daha kapsamlı bir meslek alanına dönüşmüştür.

1960'larda iç mimarlık; "özellikle de konut iç mekanlarının tasarımında aktif olanlar tarafından ve genellikle mimariyle güçlü bir bağ kurulmadan üstlenilmiştir. Bazı tasarımcıların çalışmaları, müşterilerinin statüsünü yükseltebilecek kadar heyecan verici ve göz alıcı olarak kabul edilmiştir (Pile ve Gura, 2014; 411)". İç mimarlık pratiği zamanla da tek başına mobilya seçimi ve yerleştirmesinin ötesine geçerek ofis planlaması ve restoran tasarımı gibi uzmanlaşmış alanlara doğru evrilmiştir (Pile ve Gura, 2014). Özellikle 1960'lar ve 1970'lerde daha insancıl bir Modernizm arayışı; Benjamin Baldwin, Massimo ve Lella Vignelli gibi tasarımcıların çalışmalarıyla belirginleşmiş; "minimalizme yakın, ancak güçlü bir renk ve form duygusu" (Pile ve Gura, 2014) taşıyan

mekân yaklaşımları ortaya çıkmıştır. İç mimarlık, Modernist mimarının standartlaştırılmış yaklaşımını insanileştirmek için adeta bir karşı denge unsuru haline gelmiştir (Pile ve Gura, 2014).

Fark edilebilir ki iç mimarlığın bir meslek olarak yükselişi Modernizm'in düşüşü ile benzer dönemlere denk gelmektedir: Her ne kadar iç mimarlık mesleğinin kökleri farklı kaynaklarda daha erken dönemlere dayandırılrsa da; bir profesyonel alan olarak 20. yüzyılın ilk yıllarında dekoratörlük olarak başlayıp 1960 ve 70'lerden itibaren günümüz meslek pratikleri biçiminde uygulanmaya başlandığı görülebilir. Modernist mimarının çöküşü ise Charles Jencks tarafından -daha önce de bahsedilen “*The Language of Post-Modern Architecture*” (Post-Modern Mimarının Dili) eserinde- şu çarpıcı satırlarla ifade edilmiştir:

Modern Mimari, 15 Temmuz 1972'de St Louis, Missouri'de saat 15.32'de (ya da o civarda) meşhur Pruitt-Igoe projesinin, daha doğrusu birkaç apartman bloğunun dinamitle havaya uçurulması ile son nefesini vermiştir. Daha önce ... sakinleri tarafından tahrip edilmiş, parçalanmış ve tahrif edilmiş ve milyonlarca dolar geri aktararak yaşatılmaya çalışılmış olsa da (bozuk asansörlerin tamir edilmesi, kırılan pencerelerin onarılması, yeniden boyanması), sonunda acısına son verilmiştir. Güm, güm, güm (Jencks, 1977; s. 9).

Bir meslek olarak iç mimarlığın Modernizmin bir veya birkaç ilkesine direkt olarak karşı olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Nitekim Modernizmin kendisinden öncesindeki ve çağcılı devrimlerin, savaşların ve göçlerin neticesinde ortaya çıkan barınma ve kent sorunlarını çözmek için oldukça etkili tasarımlar ürettiği bir gerçektir. Ancak bir diğer gerçek de şudur ki Modernizm, savunduğu ilkeler gereği ‘arınık’, ‘tekdüze’ ve ‘suskun’ iç mekânlar, konutlar üretmiştir. İç mimarlar ise bu iç mekânlara ‘kimlik’, ‘kişilik’ ve ‘özgünlük’ katarak ‘anamlılaştırma’; bu tür konutları yalnızca fonksiyonel birer makineden öte insan deneyiminin derinliklerine dokunan, zengin ve çok katmanlı yaşam alanlarına dönüştürme misyonunu üstlenmiştir.

400.000 yıl önceki Terra Amata'dan Postmodernizm dönemine gelene dek bir yandan sürekli değişen diğer yandan ise temelinde hep benzer kalan evin anlamı; bu dönemden günümüze kadar çok büyük değişikliklere gebe olmamıştır. Nitekim evin anlamının kronolojik gelişiminden de anlaşılabileceği üzere insan-mekân ilişkisi ve dolayısıyla evin anlamı ‘çok ani’ değişiklikler ile karakterize değildir. İnsanların evlerine atfettikleri anlamların büyük bir dönüşüme uğraması yalnızca ani ve büyük kapsamlı bir değişim ile

mümkün görünmektedir. Ancak zor görünen bu değişiklik yine de gerçekleşmiş; bu değişim de COVID-19 pandemisi olmuştur.

2.3.2.5 COVID-19 Pandemisi ve Evin Anlamı

Tüm gezegeni etkisi altına alan COVID-19 pandemisi; evin toplumsal ve bireysel yaşamdaki anlamını -aktif olarak görüldüğü dönem boyunca ve sonrasında- kökten değiştirmiştir. Düzen ve Gezici Yalçın'ın (2022) belirttiği gibi COVID-19 öğrenildiği andan itibaren ev odak noktası haline gelmiştir ve insanların kendilerini korumak için alabilecekleri yegane önlemler fiziksel mesafe, sosyal izolasyon ve evde kalmaktan ibaret olmuştur. Ev yalnızca barınma ihtiyacını karşılayan bir yapıdan çıkarak tüm yaşamın merkezi haline gelmiştir. Byrne (2020) da COVID-19 ile birlikte evin öneminin ve insanlığın temel bir parçası olduğunun herkes için oldukça açık bir şekilde gözler önüne serildiğini ifade etmektedir. Bu dönemde ev; çoğu zaman varlığı sorgulanmadan kabul edilen ancak yaşamımızın temelini oluşturan bir kaynak olduğunu bizlere yeniden hatırlatmıştır. Parsell ve Pawson (2023) da benzer şekilde pandemi sürecinin insanların evlerinin anlamı hakkında yeni şekillerde düşünmelerine neden olduğunu ve bunun aslında insanların hayatın ne anlama geldiği ve nasıl iyi yaşamak istedikleri hakkındaki düşünceleriyle ilgili olduğunu belirtmektedir. Turna ve Usta'nın (2021) da çalışmasında vurguladığı gibi; ev, pandemiyle birlikte yalnızca 'barınma', 'yeme-içme', 'dış tehlikelerden korunma' gibi fiziksel amaçlar için kullanılan bir alan olmaktan çıkmış ve insanların tüm gündelik aktivitelerini gerçekleştirdikleri çok işlevli bir mekâna dönüşmüştür. Bu dönüşüm doğal olarak evin hem fiziksel hem de anlamsal boyutunda derin değişimlere yol açmıştır.

Pandemi sürecinde ev, çelişkili anlamları bir arada barındıran karmaşık bir mekân haline gelmiştir. Düzen ve Gezici Yalçın (2022), araştırmalarında katılımcıların evi 'bir liman', 'yaşam', 'yuva', 'cennet' ve aynı zamanda 'bir hapisane' olarak nitelendirdiklerini tespit etmiştir. Bu çalışma kapsamındaki bir katılımcının ifadesiyle 'ev bazen huzurlu bir yuva, bazen de bir hapisane' olmuştur. Karakaş ve diğerleri (2022)'nin araştırmasında da bir başka ilginç ikilem keşfedilmiştir; katılımcılar bu süreçte ailenin önemini daha iyi anladıklarını belirtirken diğer yandan ev içi tartışmaların da arttığı tespit edilmiştir. Parsell ve Pawson (2023) da çalışmalarında bu fenomenden bahsetmekte; evde daha fazla zaman geçirmenin ilişkileri ve aile yakınlığını değiştirdiğini ve hatta geliştirdiğini, aile içi iletişimi iyileştirdiğini gösterdiğini aktarmaktadırlar. Ancak bu, hikâyenin yalnızca bir

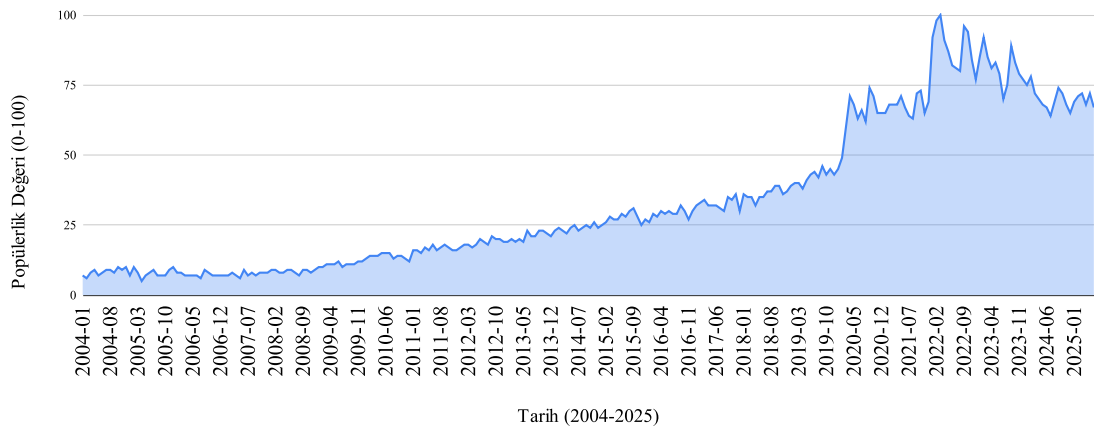
parçasıdır. Kriz sırasında insanların ‘zorunlu’ oldukları ev hayatı birçok kişi için ‘umutsuzluk’ ve ‘baskı’ kaynağı da olmuştur. Şumnu (2020) da bu duygusal ikilikten şu çarpıcı cümleler ile bahsetmektedir:

Dışarıya ait ne varsa artık evin içinde. Ev ketumluk, kapalılık, korunaklılık ve inziva gibi kavramlarla anılamayacak kadar dışarıya açık ve dışarıya tarafından istila edilmiş durumda. Fiziksel olarak evime girmeye çalışana karşı ne kadar ürkek, şüpheli ve korumacıysam, sanal olarak evime girmeye çalışana karşı o kadar açık, davetkâr ve “mesafesizim”. Ev artık gönüllü bir şekilde çevrim-içi ve sürekli kendini dışarıya yayınlarken, dışarının da duvarlarında yansımaya izin veriyor. Özetle ev, bir taraftan daha önce olmadığı kadar kapalı, korunaklı ve ketum; ama aynı anda dışarıya da daha önce olmadığı kadar açık, savunmasız ve hatta istekli (Şumnu, 2020; s.34).

Evin anlamı olgusunun pek çok kişi için ancak COVID-19 pandemisi sırasında ‘evde kal’ ve ‘hayat eve sığar’ gibi sloganlarla desteklenen karantina/sokağa çıkma kısıtlaması döneminde fark edilir olduğu savunulabilir. Zira global ölçekte yapılan Google web aramaları trendlerine göre ‘*meaning of home* (evin anlamı)’ terimi için yapılan aramaların veri başlangıcı olan 2004 yılından itibaren en önemli sıçramalardan birini 2019 ila 2020 yılları arasında (bkz. Şekil 2.5) yaptığı görülebilir. Bu tarih COVID-19 pandemisinin küresel ölçekte etkisini gösterdiği tarihler ile birebir uyumludur. Bir sonraki yüksek sıçrama ise 2022 yılında olacak biçimde gözlenmektedir; ki bu tarih de COVID-19 pandemisinin etkileri ile ilgili mekân tasarımına yönelik bilimsel yayınların kümelendiği tarih olarak göze çarpmaktadır.

Şekil 2.5

“*Meaning of Home (Evin Anlamı)*” Terimi için Zaman İçinde Gösterilen İlgi Grafiği

Kaynak: Google Trends

Akademik mecralarda ise evin anlamına yönelik bilimsel merakın 20. yüzyılın sonlarına doğru (özellikle son 10 yılında) belirgin bir yükselişe geçtiği görülebilir. Sixsmith (1986) konuyla ilgili literatürün büyüme eğilimine rağmen evin anlamına yönelik karmaşıklığın ne denli az anlaşıldığını, ‘ev’ olgusunun çok-çeşitli bir fenomen olduğunu dile getirmektedir. Després (1991) de tercih edilen teorik bakış açısına bağlı olarak kullanıcılarının eve atfettikleri anlamların tanımlanmasının pek çok yönü olduğunu ifade etmektedir. Lawrance (1991) ise ev kavramının disiplinler arası akademik perspektifler ve sektörler arası profesyonel yaklaşımlar kullanılarak ele alınması gereken karmaşık bir araştırma konusu olduğunu dile getirmiştir.

Bu farkındalıktan doğan araştırmalar sonucunda evin anlamına yönelik çağdaş bir literatür de oluşmuştur. 400.000 yıl öncesinden başlayan bu insan-ev ilişkisi ve anlamsal boyutu günümüzde önemli ve genişleme eğiliminde olan bir alanyazına sahiptir.

2.3.3 Evin Anlamına Yönelik Çağdaş Alanyazın

İnsanın ev olarak benimsediği mekân ile ilişkisinin yalnızca maddesel bir birlikte var oluş olmadığı açıktır. İlkel barınaklarda bile barınmaya yönelik kararların ‘öylesine’ verilmediği; bilinçli ve anlamlı biçimde alındığı anlaşılmaktadır. Yani; ‘güvenlik sebebiyle’, ‘aidiyet dolayısıyla’, ‘kendini ifade etme uğruna’ gibi düşüncelerle yapılan mekânsal düzenlemelerin ev ile ilişkilendirilen anlamlar doğrultusunda yapıldığı anlaşılabilir.

İnsanların evleri ile olan bu anlamsal etkileşimleri bahsedildiği üzere köklü bir tarihe sahiptir. Ancak bu ‘ev ve anlam’ ilişkisine yönelik sorgulamalar ve farkındalığın karşılaştırıldığında günümüze çok daha yakın bir tarihte geliştiği görülmektedir.

Bu konudaki en erken düşünceler, fenomenoloji ve varoluşçuluk akımlarının önemli temsilcilerinden Alman filozof Martin Heidegger’e aittir. Heidegger’in 5 Ağustos 1951’de Darmstadt’ta düzenlenen ve konusu *Mensch und Raum* (İnsan ve Mekân) olan *Darmstädter Gespräch II* (İkinci Darmstadt Söyleşileri/Sempozyumu)’da yaptığı *Bauen Wohnen Denken* (İnşa Etmek, İkamet Etmek, Düşünmek) isimli konuşması (Groth, 2022) bu konudaki en erken sorgulamalara örnektir (konuyla ilgili erişilebilen en erken yazılı kaynak 1971 yılına aittir).

Bu sorgulamasında Heidegger (1971) inşa etmek, ikamet etmek ve olmak arasındaki ilişkiyi dil üzerinden sorgulamaktadır. Almancadaki ‘inşa etmek’ anlamına gelen *bauen*

kelimesinin Eski Yüksek Almancada ‘ikamet etmek’ anlamına gelen *buan* kelimesinden türediğini belirtmektedir. Bu kelimenin kökleri ile de ‘olmak’ fiili olan *bin* kelimesi arasında derinden bir bağlantı olduğunu ifade etmektedir. Yani ikamet etmek, var olmaktır.

Ancak benzer kökenden olmasına rağmen inşa etmek ile ikamet etmek aynı şey değildir. Heidegger (1971)’e göre inşa etmenin amacı ikamet etmektir. Ancak her bina ikamet edilmek için inşa edilmez. Köprüler, hangarlar, market binaları inşa edilir ancak buralarda ikamet edilmez. Kamyon şoförü otoyolda ‘evindedir’ ama orada barınmaz; bir işçi fabrikada ‘evindedir’ ama orada ikametgahı yoktur; bir başmühendis elektrik santralinde ‘evindedir’ ama orada ikamet etmez. Bu binalar insana ‘ev sahipliği’ yapar. İnsan buralarda yaşarlar ama yine de onlarda ikamet etmez; ikamet etmek yalnızca orada bir süreliğine sığınmak anlamına gelir.

Heidegger’in düşünceleri şu çıkarıma işaret etmektedir: İkamet etmek, varoluşsal ve derin bir eylemdir; fiziksel bir yapının (bir binanın) içinde bulunmaktan kökten farklıdır. Yani bir yeri ‘yuva’ yapacak olan şey o yerin fiziksel özellikleri veya orada bir süreliğine bulunmak yerine o yerin ikamet etme, yani ‘hayatta var olma’ imkânı sunuyor olmasıdır. Binalar insanlara bir süreliğine ev sahipliği yapabilir ancak yalnızca ikamet edilen yer insanın yeryüzündeki ‘olma hâlinin’ merkezi hâline gelir. Bu da ev olarak benimsenen yerin diğer mekânlara göre farklı; ‘anamlı’ bir yer olduğunu söylemektedir.

İnsan-ev ilişkisi ve evin anlamına yönelik bir diğer önemli düşünceyi ise Fransız filozof Gaston Bachelard kaleme almıştır. 1958 yılında yayımlanan *La Poétique de l'Espace* (Mekânın Poetikası) eseri ile Bachelard fenomenolojik yaklaşım ile ‘ev’ unsurunu ele almıştır (*konuyla ilgili erişilebilen en erken yazılı kaynak 1994 yılına aittir*).

Evin anlamı konusunda bu kaynak oldukça önemlidir, çünkü Bachelard bu kitabında evin; iç mekânın mahrem değerlerini yansıtan ayrıcalıklı bir unsur, insanın psikolojik hayatları için ilk evren ve insan ruhunun analizi için bir araç olduğundan bahsetmektedir (Bachelard, 1994).

... evin en büyük faydasını söylemem istenseydi şunu söylerdim: Ev hayal kurmaya ev sahipliği yapar, ev hayalperesti korur, ev kişinin huzur içinde hayal kurmasını sağlar (Bachelard, 1994; s. 6).

Bu sözleri ile Bachelard evde gerçekleşen ‘hayal kurma’ eylemini boş bir dikkat dağıtma durumundan temel bir insani değere; insanlığı derinliklerinde işaretleyen bir faaliyete

yükseltmektedir. Ev bu önemli faaliyet için olmazsa olmaz bir sığınaktır ve insan ruhu için birincil bir ‘bütünleşme gücü’ işlevi görmektedir. Bodrumdan çatı katına, merkezden köşeye kadar ev, yaşanmış deneyimin bilincimize nasıl şekil verdiğini göstermektedir. Bir diğer deyişle ruhumuz bir meskendir ve ‘evleri’, ‘odaları’ hatırlayarak kendi içimizde ‘kalmayı’ öğreniriz. Bu yaklaşım doğrudan evin maddesel bir varoluştan öte soyut ve anlamsal bir fenomen olduğunu savunmaktadır.

...evin koruma ve direnç erdemleri, insani erdemlere aktarılır. Ev, bir insan bedeninin fiziksel ve ahlaki enerjisini kazanır. Sağanağı karşılamak için göğüs gerer, belini doğrultur. Mecbur kaldığında, fırtınayla birlikte eğilir; geçici yenilgileri reddetmeyi sürdürürken, zamanla yeniden doğrulacağına dair özgüveni tamdır. İşte böyle bir ev, insanlığı kozmik boyutlarda bir kahramanlığa davet eder. O, kozmosla yüzleşmek için bir araçtır. Ve insanın “dünyaya fırlatılmış” olduğunu öne süren metafizik sistemler, kasırganın içine fırlatılmış ve bizzat göğün öfkesine meydan okuyan ev üzerine somut bir şekilde tefekkür edebilirler. Her ne olursa olsun, ev bize şunu söylememize yardım eder: Dünyaya rağmen, dünyanın bir sakini olacağım. Mesele yalnızca bir varoluş meselesi değil, aynı zamanda bir enerji ve dolayısıyla bir karşı-enerji meselesidir.

Ev ile evren arasındaki bu dinamik rekabette, basit geometrik formlara yapılan herhangi bir göndermeden çok uzağız. Deneyimlenmiş bir ev, atıl bir kutu değildir. İkamet edilen mekân, geometrik mekânı aşar (Bachelard, 1994; s. 46-47).

Bir diğer deyişle ikamet etme eylemiyle ev; ruhsal bir hâl, bir kişilik kazanmaktadır ve böylelikle ‘canlı bir varlığa’ dönüşmektedir. Bachelard’ın ‘ikamet edilen mekânın fiziksel mekânı aşması’ söylemi de evin fiziksel sınırlarla tanımlanmasından öte anlamsal bir unsur olarak anlamlandırıldığına yönelik düşüncesini kanıtlamaktadır.

Evin anlamını ele alan modern düşüncelerden günümüze daha yakın olanı ise Çin asıllı Amerikalı coğrafyacı ve yazar, beşeri coğrafyanın önemli öncülerinden Yi-Fu Tuan tarafından kaleme alınmıştır. 1977’de yayımlanan *Space and Place: The Perspective of Experience* (Mekân ve Yer: Deneyim Perspektifi) kitabıyla Tuan, coğrafya biliminin etkisini psikoloji, antropoloji ve mimari alanlarına genişletmiş; mekâna yönelik insan deneyimini oluşturan karmaşık ve çoğu zaman çelişkili duygu, fikir, anı ve bağ ağlarını irdelemiştir. Bu çalışmanın en temel çıkarımı mekân ve yer arasında getirilmiş olan ayırımdır. Tuan’a göre “Başlangıçta ayırt edilmemiş bir ‘mekân’ olarak başlayan şey, onu daha iyi tanıdıkça ve ona değer yükledikçe bir ‘yer’ haline gelir (1977; s. 6)”. Bu ayırım da aslında ‘ev’ olgusunun ‘konut’ olgusundan nasıl ayrıldığına yönelik (bkz. 2.3.1 Evin Anlamının Temelleri) aktarılan literatürü desteklemektedir.

Ev, mahrem bir yerdir. Evi yuva ve yer olarak düşünürüz, fakat geçmişin büyüğü imgeleri, yalnızca görülebilen binanın bütününden ziyade, aynı zamanda dokunulabilen ve koklanabilen bileşenleri ve eşyaları tarafından uyandırılır: tavan arası ve kiler, şömine ve cumba, gizli köşeler, bir tabure, yaldızlı bir ayna, kırık bir deniz kabuğu. ... Daha küçük, daha tanıdık şeylerde ... hafıza en güçlü efsunlarını dokur; bizi önemsiz bir nesne, bir yankı, bir ses tonu, rıhtımdaki bir katran ve yosun kokusuyla insafına bırakır ... Evin anlamı hiç şüphesiz budur—her günün, kendinden önceki tüm günlerle çarpıldığı bir yer (Tuan, 1977; s. 144).

Kaynak boyunca ‘deneyimler’ ve ‘değerler’ olarak bahsedilen unsurların da aslında evin anlamı literatüründe bahsi geçen ve ev ile ilişkilendirilen ‘anlamlar’ ile benzeştiği görülebilir. Dolayısıyla Yi-Fu Tuan’ın düşünce ve aktarımlarına göre evin anlamına yönelik düşüncesi oldukça nettir. Evin anlamı evde yaşanan ve birden çok duyuya hitap eden, kişiye özgü deneyimlerin bir bütünüdür.

Günümüze daha da yaklaştıkça evin anlamına yönelik literatürün daha doğrudan isimlerle ve direkt olarak evin anlam(lar)ını irdelemeye yönelik araştırma yöntemleriyle yapılmaya başlandığı görülebilir. Konuyla ilgili en önemli çalışmalardan bir tanesi Judith Sixsmith’e ait olan, 1986 tarihli ve *Journal of Environmental Psychology* (Çevresel Psikoloji Dergisi)’de yayımlanan *The Meaning of Home: An Exploratory Study of Environmental Experience* (Evin Anlamı: Çevresel Deneyimin Keşifsel Bir Çalışması) isimli çalışmadır. Bu çalışma da evin anlamını insanların gündelik deneyimleri üzerinden ortaya çıkarmayı ve bu anlamların yapısı üzerinden bir ‘ev deneyimi’ modeli geliştirmeyi amaçlamıştır.

Yaşları 22 ila 29 arasında değişen 22 lisansüstü öğrenciden toplanan veriler ışığında insanların ‘ev’ olarak tanımladığı farklı yerler ve bu yerler ile ilişkilendirdikleri ‘anlamlar’ ortaya çıkarılmıştır. Katılımcıların ‘ev’ olarak benimsediği yerler: ‘kasaba (town)’, ‘arkadaş evi’, ‘sahip olunan ev’, ‘oda’, ‘çocukluk evi’, ‘ideal ev’, ‘gelecekteki ev’, ‘aile evi’, ‘evlilik sonrası kurulan ev’, ‘ülke (vatan)’, ‘ebeveyn evi’, ‘ilçe (county)’, ‘arkadaşlarla veya partnerle paylaşılan evler’, ‘belirli bir bölge (area)’, ‘kampüs’ ve diğer çeşitli barınma alanları olarak (Sixsmith, 1986) ortaya çıkmıştır.

Ancak çalışmanın en önemli bulgusu ortaya çıkarılan ‘evin anlamları’ olgularıdır. Bu çalışma birer kavram olarak evin farklı anlamlarının ortaya çıkarıldığı ilk özgün araştırma olarak görünmektedir. ‘Mutluluk’, ‘aidiyet’, ‘sorumluluk’, ‘öz-dışavurum’, ‘kalıcılık’ ve ‘mahremiyet’ gibi kavramlar -araştırma sürecinde bulunduğu kadarıyla- ilk defa

böylesine net birer olgu olarak ‘eve atfedilen anlamlar’ olarak ilişkilendirilmiştir (bkz. Tablo 2.1).

Tablo 2.1

J. Sixsmith’e Göre Evin Anlamları Çizelgesi

Evin Anlamları	Anlamların Açıklamaları
Mutluluk	Mutlu olayların deneyimi ve genel mutluluk duyguları, evin ayrılmaz bir parçasıdır.
Aidiyet	Ev ile ilişkili konfor, rahatlama ve aşinalık, eve aidiyet duygusuna katkıda bulunmaktadır.
Sorumluluk	Evin sahipliği ve sorumluluğundan kaynaklanan istikrarı ifade etmektedir.
Öz-Dışavurum	Mekândaki davranış ve mekânın manipülasyonu, ev fikirleriyle yakından bağlantılıdır. İnsan evde istediğini yapabilir ve kişiselleştirme, öz kimliğin ifade edilmesini sağlar.
Kritik Deneyimler	Bağımsız olmayı öğrenmek, biçimlendirici deneyimler, stresli bir dönemden geçmek, evle derin ilişkilerin biçimlendiricileridir.
Kalıcılık	Evin sürekliliği anlamına gelir.
Mahremiyet	Kişilerarası sınırların düzenlenmesi ile ilişkilidir.
Zamansal Perspektif	Bu mekânlar; geçmişte, günümüzde veya gelecekte 'ev' olarak var olmaktadır.
Anlamlı Yerler/Alanlar	Belirli ancak kritik olmayan olayların orada gerçekleşmesi ile ilişkilidir.
Bilgi/Tecrübe	Evin bu yönü aşinalıkla bağlantılı olarak fiziksel ve sosyal bilgiyi vurgulamaktadır.
Geri Dönme Tercihi	Uzayda tanımlı bir 'yer' olmakla ilişkilidir.
İlişki Tipleri	İlişki türü ve belirli insanlarla birlikte olma konusundaki kişisel tercih, bu kategorinin temel odak noktasıdır.
İlişki Nitelikleri	Bahsi geçen ilişkilerin niteliği ile ilgilidir (bkz. İlişki Tipleri)
Arkadaşlar ve Eğlence/Aktivite	Evde sosyal eğlencenin özünü oluşturan, evi ziyaret eden insanlar ile ilişkilidir.
Duygusal Çevre/Atmosfer	Sevginin olduğu bir yer genellikle bir 'evi' simgeler.
Fiziksel Yapı	Kalıcı fiziksel özellikler ile ilişkilidir.
İmkânların/Servislerin Uzantısı	Aydınlatma, ısıtma, ev aletleri, bahçe, telekomünikasyon vb. imkânlar evin gerekli bir parçası olarak görülür.
Mimari Üslup	Evler kimi zaman mimari üslupları sebebiyle anlamlıdır.
Çalışma Ortamı	Evde çalışmak bazen evin belirleyici bir unsurudur; örneğin, öğrenciler genellikle çalışma alanları ile yaşam alanları arasında bir ayrım yapmazlar. Çalışma, evin bir parçasıdır çünkü burası onlar için mevcut olan tek sessiz yerdir.
Mekânsallık	Mekânsal özellikler ve bu alanların sunduğu aktiviteler ile konumları, bazı insanlar için evin önemli bir unsurudur.

Kaynak: Sixsmith, 1986; s. 287 (Orijinal Veri Tablolaştırılmıştır)

Sixsmith'in bulguları yalnızca eve atfedilen anlamların ortaya çıkartılması ile de sınırlı kalmamıştır. Bu çalışma sonucunda eve atfedilen anlamların kategorizasyonu da gerçekleştirilmiştir (bkz. Tablo 2.2)

Tablo 2.2

J. Sixsmith'e Göre Evin Anlamları Kategorizasyon Çizelgesi

Evin Kişisel Anlamları	Evin Sosyal Anlamları	Evin Fiziksel Anlamları
Mutluluk	İlişki Tipleri	Fiziksel Yapı
Aidiyet	İlişki Nitelikleri	İmkânların/Servislerin Uzantısı
(Sorumluluk)	Arkadaşlar ve Eğlence/Aktivite	Mimari Üslup
Öz-Dışavurum	Duygusal Çevre/Atmosfer	Çalışma Ortamı
Kritik Deneyimler	(Diğerleriyle Birlikte)	Mekânsallık
Kalıcılık		
Mahremiyet		
Zamansal Perspektif		
Anlamli Yerler/Alanlar		
Bilgi/Tecrübe		
Geri Dönme Tercihi		

Kaynak: Sixsmith, 1986; s. 289 (Orijinalinden Uyarlanmıştır)

20. yy.'ın sonları, özellikle de son çeyreği, 'evin anlamı' ile ilgili doğrudan veya dolaylı literatürün zenginleştiği bir dönem olarak göze çarpmaktadır. Öyle ki gelişmiş ve zenginleşmiş olan bu literatürü ilerletmek, gelecekteki çalışmalara ve teorik gelişmelere yön vermek adına çeşitli eleştirel literatür derlemeleri ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalardan biri ve 'evin anlamı' literatürüne yönelik en tanınır ve etkili çalışmalardan biri ise 1991 yılında Carole Després tarafından kaleme alınan, *The Journal of Architectural and Planning Research* (Mimari ve Planlama Araştırmaları Dergisi)'de yayımlanan, *The Meaning of Home: Literature Review and Directions for Future Research and Theoretical Development* (Evin Anlamı: Literatür Taraması ve Gelecekteki Araştırmalar ile Teorik Gelişim İçin Yönlendirmeler) isimli makaledir.

Bu makale de tıpkı Sixsmith (1986)'e ait yayında olduğu gibi eve atfedilen anlamları ortaya çıkarmıştır. Sixsmith'in 22 lisansüstü öğrenci üzerinden uyguladığı araştırma yönteminden farklı olarak Després (1991), 1974-1989 yılları arasında konuya yönelik yapılmış araştırmaları eleştirel bir gözle incelemiştir. Bu literatür derlemesi ışığında Després Tablo 2.3'te çizelge hâlinde sunulmuş olan anlamları vurgulamıştır.

Tablo 2.3*C. Després'e Göre Evin Anlamları Çizelgesi*

Evin Anlamları	Anlamların Açıklamaları
Güvenlik ve Kontrol	Ev, bireysel kontrol ve fiziksel güvenlik alanı olarak görülmektedir. Bu algı yaşa ve cinsiyete göre değişir; yetişkinler mekânsal kontrol ve sosyal gözetime odaklanırken, çocuklar özgürlük ve duygusal güvenliğe vurgu yapmaktadırlar.
Bireyin Fikir ve Değerlerinin Yansımaları	Ev, sakinlerin kendilerini nasıl gördüklerinin ve başkaları tarafından nasıl görülmek istediklerinin bir sembolü olarak hizmet etmekte; zevklerini, ilgi alanlarını ve karakterlerini ifade etmektedir.
Kişinin Meskenine (Evine) Göre Hareket Etmesi ve Orayı Dönüştürmesi	Anlam, meskenle (ev ile) fiziksel, finansal veya duygusal olarak etkileşim kurma ve onu değiştirme sürecinden kaynaklanmaktadır. Böylece ev; başarı, kendini ifade etme ve özgürlük duygusu sağlamaktadır.
Kalıcılık ve Süreklilik	Ev, zamanla deneyimlenir ve aidiyet ve kök duygusu sağlayan tanıdık bir ortam haline gelmektedir. Aynı zamanda anılar ve geçmiş deneyimlerle de bağlantılıdır.
Aile ve Arkadaşlarla İlişkiler	Ev, ilişkileri güçlendirmek için merkezi bir yerdir ve sosyal anlayış ve kabul atmosferi sunmaktadır.
Aktivitelerin Merkezi	Ev; iş, hobiler, boş zaman ve fizyolojik ihtiyaçlar için bir ortam görevi görmektedir.
Dış Dünyadan Kaçınılan Sığınak	Ev; dış baskılardan kaçmak, sosyal etkileşimi kontrol etmek ve mahremiyet bulmak için bir sığınak veya korunaklı liman olarak kabul edilmektedir.
Kişisel Statünün Göstergesi	Ev, -sosyoekonomik konum açısından- sosyal statüyü gösterebilmektedir.
Maddesel Bir Yapı	Bu; evin büyüklüğü, mekânsal organizasyonu, konumu ve estetik özellikleri de dahil olmak üzere fiziksel boyutlarını ifade etmektedir.
Sahip Olunan Bir Yer (Mülk)	Ev sahipliği; hareket özgürlüğü, kontrol ve kalıcılıkla ilişkilendirilir. Aile gururuyla bağlantılıdır ve özellikle ABD'de önemli bir ekonomik yatırımdır.

Kaynak: Després, 1991; s. 97-99 (Orijinal Veri Tablolaştırılmıştır)

Després'in 1991 yılındaki önemli çalışmasını 1996 yılında kaleme alınmış bir diğer önemli çalışma izlemiştir. Mark Groves, *Design for People* (İnsanlar için Tasarım) isimli kitapta yayımlanan, *The Meaning of Home* (Evin Anlamı) isimli çalışmasını kaleme almıştır.

Bu çalışmanın önemi, evin anlamı üzerine bir ölçek (MoH – *Meaning of Home* ölçeği) geliştirilmiş, uygulanmış ve sonuçlarının kendinden önce gelen 'evin anlamı' anlayışlarına katkılarının anlatılmış olmasıdır. Avusturalya'nın Perth kentinde ikamet eden 310 kişiye uygulanan bu ölçme aracı ışığında kullanıcılarının evlerine atfettikleri 8 farklı anlam olgusunun olduğu bulunmuştur (bkz. Tablo 2.4).

Tablo 2.4*M. Groves'e Göre Evin Anlamları Çizelgesi*

Evin Anlamları	Anlamların Açıklamaları
Süreklilik	Bir kişinin mirasının yönlerini, geçmişle bağlarını, çocukluk anılarını, yaşam süresini, yaşam ve ölümünü içermektedir.
Mahremiyet	Daha kamusal dünyadan bir sığınak görevi gören ve yenilenme fırsatı sağlayan bir yeri ifade etmektedir.
Kimlik	Evin özellikleri, kullanıcısının kişiliğinin somut bir tezahürü olarak işlev görmektedir.
Sosyal	Evde bireyler, diğer sakinlerle ve dışarıdaki bireylerle sosyal ilişkilerini ve etkileşimlerini düzenleyebilir; kiminle, ne zaman etkileşimde bulunacaklarını ve etkileşimin türünü kontrol edebilirler.
Bağlılık	Ev; merkezi bir yer, bir dönüm noktası, bir başlangıç noktası ve bir dayanak noktası, ulaşıp geri dönülebilecek bir yer, bir etkinlik üssüdür.
Dışavurum	Bireyselliği ve kişinin istediğini yapma, karakterini özgürce ifade etme özgürlüğüne sahip olduğuna inanmayı içermektedir.
Bağlam	Ev sosyo-kültürel bağlamla uyumlu olduğunda hayat basitleşir, iletişim kolaylaşır ve rutin, kaos ve karmaşanın yerini alır.
Değişim	Ev yaşamının bir parçası olarak esneklik veya durağan rutinler iklimini ifade etmektedir.

Kaynak: Groves, M. 1996; s. 95-97 (Orijinal Veri Tablolaştırılmıştır)

21. yy.'ın başlangıcıyla birlikte yapılan 'evin anlamı' çalışmaları içerisinde dikkat çeken bir çalışma Shelley Mallett'in kaleme aldığı 2004 tarihli literatür incelemesidir:

Tablo 2.5*S. Mallett'e Göre Evin Anlamları Çizelgesi*

Evin Anlamları	Anlamların Açıklamaları
Sığınak ve Liman	Ev sıklıkla kamusal dünyadan özel, güvenli ve rahat bir sığınak olarak idealize edilmektedir. Bu kavram, iç mekan (güvenli, özel) ile dış mekan (tehdit edici, kamusal) arasındaki ikili karşıtlık üzerine kuruludur.
Aile ve Akrabalık	Ev ve aile arasında güçlü -ancak tartışmalı- bir ilişki vardır. Geleneksel Batı tasvirinde ev, biyolojik ailenin yaşadığı yeri simgelemekte; bir köken, filizlenme ve istikrar yeri olarak hizmet etmektedir. Bunlar olmadan ev sadece bir konuttur. Ancak bu görüş evi oluşturan çeşitli hane halkı biçimlerini göz ardı edilmesi sebebiyle eleştirilmektedir.
Cinsiyet ve Mekân	Feminist çalışmalar evin cinsiyetlendirilmiş bir kavram olarak analiz edilmesinde öncü olmuştur. Bazı feminist eleştiriler evi; kadınların ezildiği, ataerkil egemenlik altında olduğu ve hatta ücretsiz ev içi emeğin gerçekleştiği bir alan olarak tanımlamıştır. Buna karşılık, erkekler için ev genellikle bir sığınak ve statü ve otorite sembolü olarak görülmüştür.
Yolculuk ve Hareket	Bu tema evi durağan bir yer olarak değil; ayrılma, seyahat etme ve geri dönme gibi hareketlerle tanımlanan bir kavram olarak yeniden çerçevelemektedir. Ev hem bir başlangıç noktası hem de bir varış noktası işlevi görmektedir.
Benlik ve Evde Olma Hâli	Ev -kimlikle derinden bağlantılı olarak- benliğin bir sembolü veya ifadesi olarak anlaşılır. Ev bir 'yer' olmaktan daha çok 'bir varoluş hâli' olarak görülmektedir.

Kaynak: Mallett, S. 2004; s. 70-84 (Orijinal Veri Tablolaştırılmıştır)

Understanding Home: A Critical Review of the Literature (Evi Anlamak: Alanyazının Eleştirel Bir İncelemesi) isimli bu çalışmada Mallett (2004); sosyoloji, antropoloji, psikoloji, beşeri coğrafya ve felsefe de dahil olmak üzere çeşitli akademik disiplinlerden ‘ev’ kavramının anlamı üzerine baskın ve tekrar eden fikirleri incelemiş ve sentezlemiştir. Sonuç olarak başlıklar ve alt başlıklar hâlinde, evin anlamıyla ilgili literatürün; ‘sığınak ve liman’, ‘aile ve akrabalık’, ‘cinsiyet ve mekân’, ‘yolculuk ve hareket’, ‘benlik ve evde olma hâli’ temalarında yoğunlaştığını bulmuştur (bkz. Tablo 2.5; s. 49).

Bu yayının tarihinden günümüze yaklaştıkça ise evin anlamı literatürüne yönelik çalışmaların zenginleşmesi söz konusudur. Evin anlamı olgusunu veya bir kavram olarak evi sorgulayan pek çok akademik yayının ve kitabın ortaya çıktığını görmek mümkündür. Bu kapsamlı alanyazın içerisinde öne çıkan bir çalışma ise Türkiye de dahil olmak üzere 12 farklı ülkede yapılan ‘evin anlamı’ çalışmalarını inceleyerek derleyen bir akademik makaledir. Erna Nuralia Zharani ve Gehan Selim tarafından 2023 yılında kaleme alınan *A Review of the Meaning of Home in Multi-Ethnic Settings* (Çok Etnikli Ortamlarda Evin Anlamının İncelenmesi) isimli; farklı ülkeler ile etnisiteler nezdinde evin anlamlarını karşılaştıran bu yayın şu sonuçlara ulaşmıştır (bkz. Tablo 2.6).

Tablo 2.6

E.N. Zharani ve G. Selim’e Göre Evin Anlamları Kategorizasyon Çizelgesi

Evin Fiziksel Anlamları	Evin Sosyal Anlamları	Evin Kişisel / Psikolojik Anlamları
Mimari Tarzın ve Tercihin Tasviri	Komşular ve Çok-Nesilli İlişkiler	Aidiyet ve Somut Bağlılık
Malzeme Yapısının ve Mahallenin Kalitesi	Aile Bağları ve Etkileşimleri	Sorumluluk, Sahiplik ve Statü
Uygun ve Elverişli Hizmetler	Kültürel Uyum ve Kabul	Kalıcılık, İnanç ve Değerler
Mekânın Benimsenmesi ve Kullanımı	Pozitif Atmosfer, İlgi ve Özen	Mahremiyet ve Sığınak
Sınır ve Statü Göstergesi	Arkadaşlıklar ve Kutlama	Ev İçi Pratikler ve Deneyimler
Fiziksel Özellikler ve Kimlik	Cinsiyet Rolü ve Alanı	Dönüştürülebilirlik ve Kontrol
		Anılar ve İnziva
		Rahatlık ve Aşinalık

Kaynak: Zharani, E. N. ve Selim, G., 2023; s 108-109 (Orijinalinden Uyarlanmıştır)

Zharani ve Selim (2023; s. 110)’a göre bu anlam temaları içerisinde bir frekans hiyerarşisi de bulunmaktadır. Evin anlamlarına yönelik kişisel / psikolojik boyut en baskın anlamsal temalara ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum; evin anlamının -fiziksel bir yapı veya

sosyal bir çevre ile ilişkili olmaktan çok- daha kişisel bir deneyim olduğunu göstermektedir. Evin anlamı; kişinin iç dünyası, duyguları, anı ve deneyimleri tarafından daha çok şekilleniyor gibi gözükmemektedir. ‘Ev içi pratikler ve deneyimler’ teması toplamda en sık bahsedilen anlamsal temalardan biri olarak göze çarpmaktadır. Yine bu kategori altındaki ‘konfor ve aşinalık hissi’ de yüksek frekans değerine sahip bir anlamsal tema olmuştur.

‘Mekanın benimsenmesi ve kullanımı’ anlamsal teması da ‘ev içi pratikler ve deneyimler’ teması ile aynı frekans değerine sahiptir. Ancak bu tema ‘evin fiziksel anlamları’ kategorisinde bulunmaktadır. Nitekim evin fiziksel anlamların kategorisi bu araştırma nezdinde evin sosyal anlamlarından daha baskın bir biçimde ortaya çıkmıştır. Çünkü ‘fiziksel özellikler ve kimlik’ isimli yüksek frekans değerine sahip anlamsal tema evin fiziksel özellikleri altında listelenmiştir. Diğer kategorilere göre daha az vurgulanan ‘evin sosyal anlamları’ kategorisindeki en baskın anlam teması ise ‘aile bağları ve etkileşimleri’ olmuştur (Zahrani ve Selim, 2023; s. 110).

Evin anlamına yönelik erken düşüncelerden günümüz kapsamlı literatürüne dek olan gelişim şu biçimlerde yorumlanabilir:

Anlayışlar ve eğilimler değişse de evin anlamına yönelik bazı durum ve düşüncelerin sabit kaldığı görülebilir. Bunlardan ilki ve en merkezî olanı mekânın ‘insanileşmesi’ olarak ifade edilebilir. 20. yy. ortasından itibaren çoğunlukla ilgili literatürde ‘ev’, fiziksel ve maddesel bir kutucuk olmaktan öte anlamı ve insani değerleri yansıtan, deneyimlerle şekillenen bir olgu olarak aktarılmıştır. Yi-Fu Tuan (1977)’ın ‘mekân’ ve ‘yer’ arasındaki dikkat çektiği fark literatürdeki bu istikrarlı durumu özetlemektedir. Ev, istikrarlı bir biçimde, bir mekândan ziyade bir ‘yer’ olarak ve nasıl deneyimlendiği üzerinden irdelenmektedir.

Bu anlamların özellikle kategorize edildiği evreden itibaren -geriye dönük incelendiğinde de- bariz bir durum daha ortaya çıkmaktadır: Evin anlamı olguları genellikle ya doğrudan ya da dolaylı olarak bir şekilde yaşamın psikolojik boyutuna işaret etmektedir. Heidegger’in ‘var olmak’ üzerine düşünceleri, Bachelard’ın ev ile insan ruhu arasında kurduğu bağ, Sixsmith ve Després’in; güvenlik, mutluluk, kimlik ve mahremiyet gibi bulguları ve daha güncel çalışmaların kişisel anlamlara olan odağı bu görüşü desteklemektedir. Fiziksel bir olgu olarak evin anlamları da mevcut olmakla birlikte,

fiziksel varlığı ile konut, genellikle anlamları içinde tutan maddesel bir varlık olarak anlaşılmaktadır.

Literatürde istikrarlı olarak görülen olguların yanı sıra bir değişim ve dönüşüm de mevcuttur. Anlaşılmaktadır ki evin anlamına yönelik sorgulamalar öncelikle ruhani ve şairane bir ‘niçin?’ sorgulaması ile başlamaktadır. Heidegger ve Bachelard gibi filozofların evi ‘olmak’, ‘hayal kurmak’ ve ‘insanın ruhu ile bütünleşmesi’ fikirleri ile eşleştirmesi evin daha soyut bir fenomen olarak ele alındığını göstermektedir. Evin anlamının ayrıştırılmış kavram olarak ve deneysel araştırmalarla ortaya konmasından ziyade daha felsefi sorgulamalar yapıldığı; özünün ve doğasının sorgulandığı görülmektedir.

Eve yönelik bu ‘niçin?’ sorgulamasını ev ve evin anlamına yönelik bir ‘ne?’ sorgulaması izlemiştir. Evin anlamına yönelik sorgulamalar, özellikle Sixsmith ve Després gibi bilim insanlarının çalışmalarıyla ve gerek deneysel gerekse de literatür incelemesi yöntemleriyle daha ‘temellendirilmiş’ bir araştırma alanına dönüşmüştür. Bu evrede ‘ne?’ sorusunun cevabı olarak evin anlamına yönelik ayrıştırılmış ve net kavramlar ortaya çıkmış, kategorize edilmiş ve bu şekilde irdelenmeye devam etmiştir. İlk defa ‘mahremiyet’, ‘aidiyet’, ‘aile’ gibi kavramlar ‘evin anlamları’ olarak ortaya konmuştur.

Literatürdeki en güncel eğilim ise ‘ne?’ sorusunun da evrim geçirerek ‘kimin için?’ sorusuna dönüştüğünü göstermektedir. Özellikle 21. yy.’ın başlangıcından itibaren evin anlamını araştıran çalışmaların genel toplum nezdinde ev ile ilişkilendirilen anlamları ortaya çıkarmaktan ziyade farklı kesimlere odaklandığı görülmektedir. Bu noktada; farklı ülke ve etnisitelerden, savaş veya çatışmalar sebebiyle evinden olmuş veya farklı hastalık veya dezavantajlara sahip bireylere odaklanıldığı fark edilmiştir. Yoğunlukla odaklanılan kesimlerden bir tanesi de yaşlılar olmuştur. İlerleyen kesitlerde yaşlılar için evin anlamına odaklanan çalışmalar incelenmiş ve sentezlenerek yazıya dökülmüştür.

2.3.4 Yaşlılar için Evin Anlamı

Yaşlılık kavramı günümüzdeki kabul edildiği biçimiyle (65 yaş ve üstü bireyler) nispeten güncel bir durum olduğundan ‘yaşlılar için evin anlamı’ literatürü köklü bir geçmişe sahip değildir. Yaşlılık kavramının binlerce yıllık bir geçmişe sahip olmadığını; doğumda ortalama yaşam beklentisinin 1900’de henüz 32 yıl iken 2021’de 71 yıla çıkmış olmasından ve ancak 2020 yılında 60 yaş üstü olan bireylerin 5 yaş altı çocukların sayısını geçmiş olmasından anlamak mümkündür (Dattani v.d., 2023; Dünya Sağlık Örgütü,

2024). Bu konudaki literatür kendi içerisinde çeşitli boşluklar barındırmakla birlikte (bkz. 2.3.4.4 Yaşlılar İçin Evin Anlamı Literatüründeki Boşluklar) konuyla ilgili çeşitli araştırmalara ve akademik yazılara ulaşmak mümkündür. İlerleyen paragraflarda konuyla ilgili bir literatür sentezi ortaya atılmıştır.

Birçok yaşlı birey için evleri günlük yaşamda özellikle önemli ve merkezidir (Gillsjö ve Schwartz-Barcott, 2011). Öyle ki, eve bağlılık -özellikle yaşlı bireyler için- duygusal ve fiziksel sağlığın hayati bir bileşenidir (Swenson, 1998). Çünkü yaşlı bireyler için evleriyle olan birtakım bağlar -emeklilikten sonra evin genellikle aktivite için ana üs hâline gelmesi sebebiyle- ev iç mekânları ile etkileşim arttıkça giderek daha da önemli hale gelmektedir (Gillsjö ve Schwartz-Barcott, 2011; Tanner vd., 2012). Öyle ki, bir bakım kurumuna yerleşmek nadiren bir yaşam tarzı tercihidir; bundan ziyade bakıma duyulan ihtiyacın artmasıyla ortaya çıkan zorunlu bir harekettir (Mordike, 2022). Bu durum yaşlı bireyler için evin ne denli anlamlı bir kavram olduğunu hâlihazırda gözler önüne sermektedir. Zira daha önce de bahsedildiği üzere; yaşlı bireylerin yaşlandıkça evinde ikamet etme arzuları bir kavram olarak ‘ev’in onlar için ne anlama geldiğiyle içsel olarak bağlantılıdır (Tanner vd., 2012).

Yaşlı bireylerin evleri ile kurdukları anlamsal ilişki tekil ve homojen bir bütün değildir. Literatüre bakıldığında bu anlamsal ilişkinin farklı boyutları olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde görülebileceği üzere katılımcıların bizzat kendi deneyimleri ve anlatılarından temellendirilen tema ve kategorilerde de bu farklı boyutlara ayrılma durumu mevcuttur. ‘Soyut, manevi ve toplumsal’ olarak nitelendirilebilecek anlamlar, ‘maddesel, fiziksel ve işlevsel’ boyutta anlamlar ve ‘ekonomik değer, statü ve mülkiyet’ boyutuna yönelik anlamlar bu bağlamda ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışmadaki isimleri ile söz konusu anlamlar ‘psiko-sosyal’, ‘fiziksel’ ve ‘finansal’ anlamlar biçiminde üçlü bir özgün yapı oluşturmuştur.

2.3.4.1 Literatürde Yaşlı Bireyler İçin Evin Psiko-Sosyal Anlamları

Bahsedilen anlamsal boyutlardan ilki olan ‘yaşlı bireyler için evin psiko-sosyal anlamları’ onların; duygu durumları, sosyal ilişkileri ve doğrudan maddesel bir karşılığı olmayan manevi değerlerini kapsayan bir başlık olarak kurgulanmıştır. Bu kategorinin ilgili literatürdeki yansımalarına da sıkça rastlamak mümkündür. Örneğin yaşlılar için evin kontrol ve özerklik anlamı bu paralelliğe örneklerden bir tanesidir: Howell (1985)’a göre uzun süredir var olan bir evde yaşamaya devam etme veya oradan taşınma kararında etkili

olduğu varsayılan kişilik özelliği algılanan kontroldür. Swenson (1998) da yaşlı bireyler için evlerin; kimlik, öz saygı ve kadınların özerk ve kendi kendine yetebildiği, kontrol sahibi olduğu bir bölge sağladığından söz etmektedir. Tanner ve diğerleri (2012) de dış dünyayla etkileşimin azalan seviyeleri karşısında evin özerkliğın sembolü ve bağımsızlığın korunabileceği bir yer haline geldiğinden bahsetmektedir. Özellikle ev ortamında kontrol sahibi olma algısı; daha yüksek sağlık ve refah seviyeleri ve yaşlı insanlar için daha düşük hastaneye yatış ve ölüm oranları ile ilişkilendirilmiştir (Tanner vd., 2012)”.

Psiko-sosyal anlamlar içerisindeki bir diğer anlam teması da ilişkiler ve sosyal bağlantı olarak literatürde karşımıza çıkmaktadır. Mordike (2022) evin insanlarla kurulan derin ve değerli ilişkiler sayesinde anlam kazandığından; evin anlamının bireylerin hayatlarındaki anlamlı ilişkilerden doğduğundan bahsetmektedir. Tanner ve diğerleri (2012) de ev ortamının; arkadaşların, komşuların, çocukların, torunların ve diğer akrabaların ziyaret etmesi için fırsatlar ve insanların kalması için özgürlük sağladığını belirtmektedir. Dupuis ve Thorns (1998) da ev ile aile ve devamlılık konularının iç içe olduğunu aktarmaktadır.

Yine bu anlam kategorisi altında değerlendirilebilecek ve literatürde izleri sürülebilen diğer temalar da ‘kimlik ve kişisel ifade’ ve ‘anılar ve devamlılık’ olarak bulunmuştur. Örneğin Swenson (1998) yaşam hikayeleri, sahip olunan şeyler ve ev ortamı üzerindeki hakimiyetin özellikle yaşlı bir kadının benlik duygusu veya öz-kimlik bulup sürdürmesine yardımcı olmakta önemli bir rol oynadığını savunmaktadır. Tanner ve diğerleri (2012)’ne göre de nesneler bireyin öz-kimliğinin bir uzantısı olarak evdeki yaşam tarihini temsil ederler. Gillsjö ve Schwartz-Barcott (2011)’a göre de eve yerleşmiş anılar ve burada zamanın geçmesi ‘köklü olma’ duygusunu derinleştirme ve yerinde yaşlanma arzusunu artırma eğilimindedir. Dupuis ve Thorns (1998)’a göre anılar ve nostalji 'ev' kavramının ayrılmaz birer parçasıdır. Tanner ve diğerleri (2012)’ne göre ise yaşlı bir bireyin evi genellikle geçmişi bugüne bağlayan anlatıları ortaya çıkaran bir anı deposudur.

2.3.4.2 Literatürde Yaşlı Bireyler İçin Evin Fiziksel Anlamları

Alanyazında yaşlı bireylerin evleri ile anlamsal ilişkilerini açıklayan bir diğer kategori ise ‘eve atfedilen fiziksel anlamlar’ olarak göze çarpmaktadır. Bu tür anlamsal ilişkiler psiko-sosyal anlamlardan farklı olarak insan ve evi arasındaki daha maddesel ve somut ilişkilere ve bu somut ilişkilerin zihindeki tezahürüne odaklanmaktadır. Örneğin evin bir güvenli sığınak olarak anlamlandırılması buna emsaldır. Swenson (1998)’a göre ev genellikle

korunulan, savunulan, güvenli bir yerdir. Dupuis ve Thorns (1998) da yaşlı bireyler için ‘ev’ kelimesinin anlamlarının güçlü bir biçimde ‘güvenlik’ arayışıyla ilişkilendirildiğini bulmuşlardır. Zuraida ve diğerleri (2020) de yaşlılar için evin fiziksel anlamlarının evde kendilerini güvende hissedebilme, aktivite özgürlüğü olma, korunaklı olma, kendi bakımlarını yapabilme gibi olgularla ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Tanner ve diğerleri (2012) ise yaşlı bireyler nezdinde evin bir sığınak; geri çekilme, yenilenme ve rahatlama yeri olduğunu dile getirmektedir.

Bir önceki paragraftaki referanslar aslında ev ile ilişkilendirilen en önemli bir diğer fiziksel anlam unsuru olan rahatlık ve konfor düşüncesine de atıfta bulunmaktadır. Zuraida ve diğerleri (2020) yaşlılar için bir evin anlamının; dinlenmek, sağlık koşullarını korumak, özgürce ve rahatça aktivitelerde bulunmak ile sakin hissetmek için bir yer olması şeklinde açıklamaktadır. Gillsjö ve Schwartz-Barcott (2011) ve Swenson (1998) da yaşlılarla yaptıkları araştırmalarda katılımcılarının evleri ile rahatlık ve konfor anlamlarını eşleştirdiklerini bulmuşlardır. Tanner ve diğerleri (2012) de genel anlamda fiziksel ev ortamının yaşlı bir kişinin bağımsız bir şekilde yaşamaya devam edebilmesini etkileyen önemli bir faktör olduğundan bahsederek evin konfor, pratiklik ve kullanım kolaylığına yönelik vurgulamalar yapmaktadır.

2.3.4.3 Literatürde Yaşlı Bireyler İçin Evin Finansal Anlamları

Evin anlamlarına yönelik olan ve bu çalışma ile paralellik gösteren son kategori ise yine maddesel ve somut olan unsurların maddi değeri ve bu değerden kaynaklanan diğer unsurları kapsayan finansal anlamlardır. Hancock (1998)’a göre birçok ev sahibi için en önemli -hatta tek- maddi varlıkları olduğu için ev finansal bir varlık olarak önemlidir ve ev sahibi olmanın finansal faydalarının çoğu ilerleyen yaşlarla ilişkilidir. Gignac ve diğerleri (2023)’ne göre de insanlar yaşlandıkça ev sahipliği giderek daha değerli bir durum haline gelir. Mordike (2022) yaşlı bir bireyin ‘evinde’ hissetmesi için kişisel güvenliğinin yanı sıra mali güvenliğinin de sağlanması gerektiğini dile getirmektedir. Evin sahibi olmak ev ile ilgili başka finansal anlamları da beraberinde getirmektedir. Nitekim Tanner ve diğerleri (2012)’ne göre ev sahipliğinin sürdürülmesi yaşlı bir birey için sosyal statünün de bir göstergesidir. Aynı kaynakta ayrıca yaşlılıklarında evlerinde kalmayı planlayan bireylerin genellikle evi ailenin gelecek nesillerine bırakacakları bir miras olarak gördükleri (Tanner vd., 2012) de ifade edilmektedir. Bu referanslar da genel

hatlarıyla yaşı bireylerin evleri ile olan anlamsal ilişkilerinin finansal yönünü özetlemektedir.

2.3.4.4 Yaşlılar İçin Evin Anlamı Literatüründeki Boşluklar

Konuyla ilişkin literatür hem genel anlamda hem de yaşı bireyler perspektifinden evin anlamı konusunda kıymetli bilgiler sunmaktadır. Ancak evin anlamına yönelik bu bilgi havuzunda çeşitli eksiklikler tespit edilmiştir.

Bunlardan ilki (literatür taramasında erişilebilen) hiçbir yayında sorumlu/yönlendiren yazarın iç mimar olmayışıdır. Yaşlılıkla veya insanlıkla ilgili olduğu kadar ev iç mekânları ile de ilgili olan bu konuda iç mekânlar ile ilgili akademik çalışmalar yapan insanların henüz bilimsel/akademik bir söz söylemedikleri tespit edilmiştir.

Bir diğer literatür boşluğu da ilgili konunun ülkemiz konjonktürü ile ilişkilendirilmeyiştir. Türkiye’de yaşı bireylerin ‘ev’ kavramına yönelik yaklaşımları ve deneyimleri; bu tür çalışmaların yapıldığı ülkeler olan A.B.D., İngiltere, Okyanusya ülkeleri, doğu ve güneydoğu Asya ülkeleri vatandaşı yaşı bireyden elbette farklı olacaktır. Tüm dünyayı etkilemesi beklenen demografik değişim ülkemize de tesir edeceğinden doğrudan ülkemiz insanların görüşlerini anlamak ve yansıtmak oldukça önemlidir.

Literatür taramasında keşfedilen diğer eksiklik ise yaşlılar için evin anlamı araştırmalarında kullanılan metodolojik yaklaşımlarla alakalıdır. İncelenen çalışmaların çoğunluğunun sistematik literatür taraması veya mevcut literatüre bakılarak yazılan derleme literatür sentezleri olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar dışında kalan sayıca az çalışmalar da kendi içerisinde ikiye bölünmektedir. Bu çalışmalardan bir grup da niceliksel çalışmalardır ve yaşlılar için evin anlamı kavramının doğasını ve özünü anlamaktan ziyade var olan hipotezleri (örneğin; “ev sahipliği finansal refahı artırır” gibi) test etme amacı taşımaktadır. Bu çalışmalar bir yandan oldukça kıymetli iken diğer yandan henüz doğasını tam olarak anlayamadığımız fenomenler ile ilgili aydınlatıcı bulgu ve sonuçlar sağlamamaktadır. Geri kalan çalışmalarda niteliksel yöntemler kullanılarak yaşı bireylerin ev deneyimlerine yönelik değerli betimlemelerin ortaya çıkarıldığı görülmektedir. Ancak bu çalışmalar da elde edilen verilerden bir teori üretmek yerine var olan deneyimleri yorumlamaya odaklanmaktadır. Evleri ile anlamsal ilişkileri doğrultusunda belirgin özellikleri olan yaşı bireylerin doğrudan kendi deneyim ve ifadelerinden oluşturulmuş bir anlayış ve bu anlayıştan üretilmiş bir bilimsel teorinin

literatürde hiçbir örneği bulunmamaktadır. Bu çalışma da bir sonraki bölümde anlatılacak metodolojik yaklaşım ışığında söz konusu literatür boşluğunu doldurmayı hedeflemektedir.

3 YÖNTEM

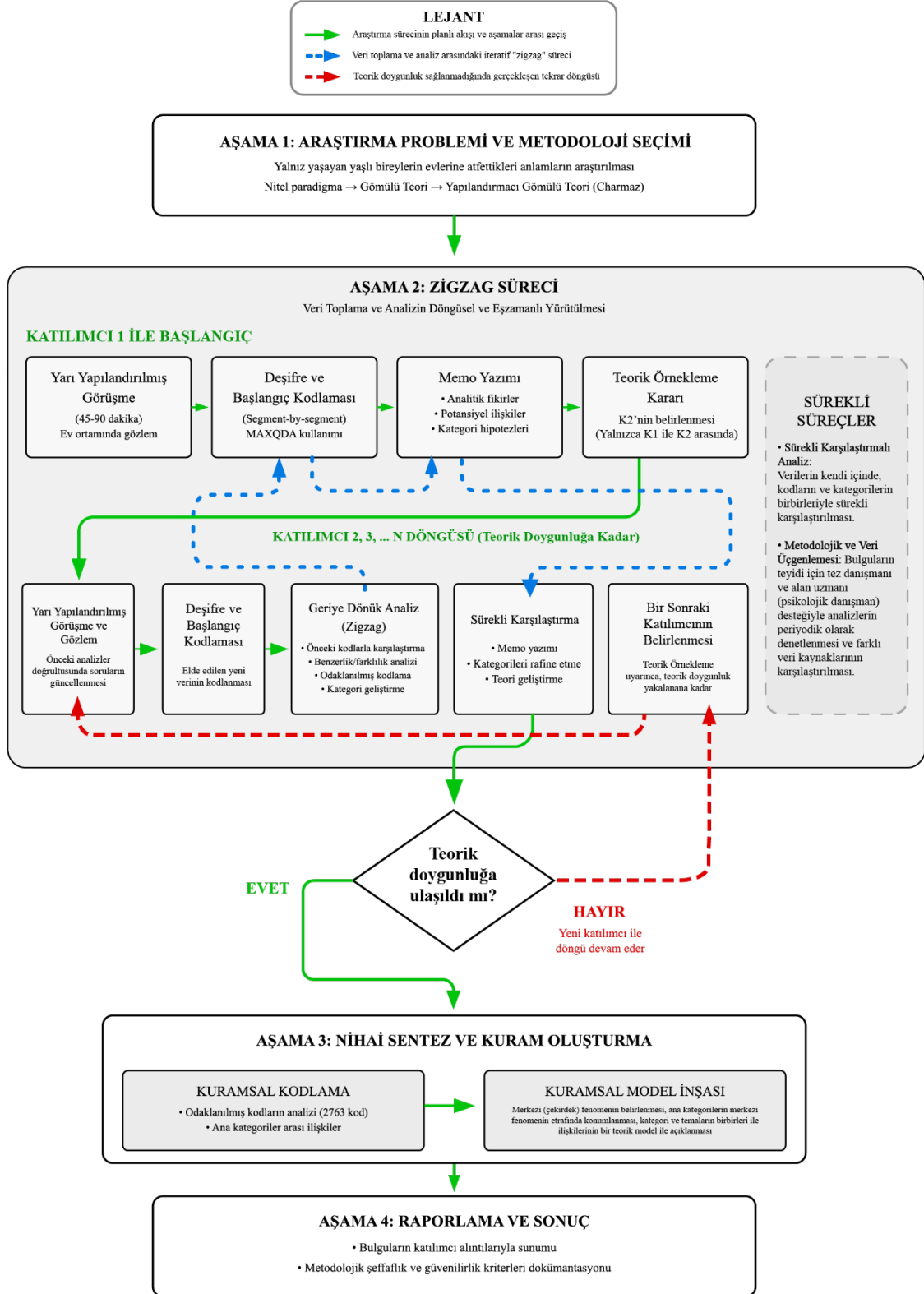
3.1 Araştırma Modeli

Bu çalışma; var olan teorileri test etme, bir hipotezi doğrulama veya büyük bir insan topluluğuna genellenebilecek biçimde “kaç kişi?”, “hangi oranda?” gibi sorulara cevap verme gibi niceliksel bir amaç taşımamaktadır. Bundan ziyade ele alınan konu ile ilgili derinlemesine bir açıklama ve anlayış geliştirilmesi hedeflenmiştir. Çünkü insan-ev ilişkisi her insan için öznel, benzersiz ve biriciktir; “gözlemlemek ve açıklamaktan çok, anlamak ve yorumlamak ile kavranabilecek (Kümbetoğlu, 2019; s. 28)” bir sosyal gerçekliktir. Örneğin; yaşlı bireylerin evlerine atfettikleri anlamların ‘nasıl’ bir doğasının olduğu ya da izolasyon, başkasına bağımlılık gibi çeşitli sebeplere rağmen yaşlı bireylerin ‘neden’ evlerinden taşınmaya direndikleri gibi veriler herkesçe aynı veya birebir ortak olamaz. Bu tür veriler “...bireylerin gündelik yaşam pratiklerini, bunlar hakkındaki kanaatlerini, duygularını, hissedişlerini, deneyimlerini vb. içerdiğinden ve bunların standart bir formda alınabilmesi mümkün olmadığından (Kümbetoğlu, 2019; s. 44)” niceliksel ve istatistikî türden değildir. Bu yüzden araştırma probleminde belirtilen odağa yönelik olarak bir kalitatif, yani nitel yaklaşım gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.

Yaşlı bireylerin evleri ile kurdukları anlamsal ilişkileri konusunun kişisel deneyimlerin ve duygusal bağların karmaşıklığı nedeniyle nitel bir inceleme gerektirdiği açıktır. Ancak bu çalışma nitel araştırma paradigması içerisinde de birden çok yaklaşımla uyumluluk göstermiştir. Nitekim; bireylerin ortak bir deneyimi nasıl yaşadıklarını ve anlamlandırdıklarını ortaya çıkarmayı amaçlayan bir araştırma deseni olan ‘fenomenoloji’ veya bireylerin yaşam öykülerini veya bir olay veya birbiri ile ilişkili kronolojik olaylar dizisini anlatmalarına odaklanan ‘anlatı araştırması’ olası birer aday olarak değerlendirilmiştir. Ancak yalnızca ev ile olan ilişki, eve bağlılık, evden taşınma direnci gibi olgulara ilişkin açıklamalar getirmek veya katılımcıların öykülerini analiz edip yeniden yapılandırmak gibi hedefler bu çalışmanın vizyonu ile örtüşmemiştir. Bu yüzden nitel araştırma yöntemlerinden bir diğeri olan ‘gömülü teori’ yaklaşımına yönelinmiştir. Bir sonraki sayfadaki şekilde bu çalışmada kullanılmış olan metodolojik desen ayrıntılı bir biçimde aktarılmış; ilerleyen bölümlerde de literatürden bilgilerle açıklanmıştır (bkz. Şekil 3.1; s. 59).

Şekil 3.1

Çalışmanın Metodolojik Deseninin Şematik Anlatımı

3.1.1 Gömülü Teori

Güçlü (2021)'ye göre gömülü teoride de tıpkı diğer nitel araştırma yaklaşımlarında olduğu gibi veri toplama ve veri analizi teknikleri gibi birçok özellik mevcuttur. Bu yaklaşımı farklı kılan ise 'kuram oluşturma' gibi özgün bir temel bir özelliğe sahip olmasıdır. Bu yüzden gömülü teori yaklaşımının nitel araştırma yöntemleri içinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Çünkü söz konusu yaklaşım; araştırmaların yalnızca mevcut teorileri test etmeye indirgenmesini, elde edilen verilerle mevcut kuramsal çerçevenin geçerliliğinin sınanmasını veya bulguların var olan teorilere uydurulmaya çalışılmasını içeren alışılagelmiş döngüye karşı bir yaklaşım olarak geliştirilmiştir. Anselm L. Strauss ve Barney G. Glaser, iki ana araştırma geleneği olan etkileşimcilik ve pozitivizmi bir araya getirerek 1967 tarihli '*The Discovery of Grounded Theory* (Gömülü Teorinin Keşfi)' isimli çalışmayı ortaya atmışlardır. Böylece alışılagelen döngünün dışına çıkararak bilime yeni yol haritaları (kuramlar) oluşturmayı  ng ren bir yaklaşım kazandırmışlardır. Bu yaklaşım da "...nitel araştırma alanında araştırmacılara adeta yeni bir özgürlük alanı sağlamış, verileri önceden belirlenmiş kategorilere sokmaya çalışmamış ve dolayısıyla yeni teorilerin filizlenmesine imkân sağlamıştır (Güçlü, 2021; 342)".

 elik ve Ekşi (2015)'ye göre gömülü teori temelde; önceden var olan varsayımlar veya literatürdeki teorik çerçeveler yerine doğrudan elde edilen veriler üzerinden teoriler, kavramlar, hipotezler ve öneriler üreten bir metodolojidir. Bu metodoloji genel kavramsal bir düzeyde; bir konunun, eylemin veya etkileşimin -mümkün olan en iyi ve en tutarlı şekilde- açıklanmasını amaçlayan, sistemik, tümdengelimci ve karşılaştırmalı bir nitel araştırma stratejisi olarak işlev görmektedir ve bu bağlamda bir teori inşa etmeye yönelik olarak kullanılmaktadır.

Sosyal yaşamdaki her olayın ve olgunun birbiriyle entegre olduğunu kabul eden gömülü teori; eylemlerin ve kavramların birbirleriyle nasıl ilişkili olduğunu ve hiçbir olayın sebepsiz ge ekleşmedi ini vurgulayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım; günlük hayat deneyimlerine odaklanır, katılımcıların perspektiflerine değer verir ve araştırmacı ile katılımcılar arasındaki etkileşimi sorgular. Araştırma katılımcıların ifadelerine güvenir ve onların anlatılarına dayanarak betimlemeler yapar ( elik ve Ekşi, 2015).

Konstrüktivist Gömülü Teori yaklaşımının öncüsü sosyoloji profesörü Dr. Kathy Charmaz da gömülü teori yaklaşımı ile ilgili şu bilgileri vermektedir; kendisinin görüşleri bu çalışma için oldukça önemlidir:

Gömülü teori yöntemleri, formülize edilmiş reçeteler yerine genel prensipler, yönerge ve stratejiler ile sezgisel araçlar sunar. ... Böylece, veriler teorimizin temelini oluşturur ve bu verilerin analizi tarafından ürettiğimiz kavramları inşa ederiz. Gömülü teorisyenler, bir projenin başından itibaren teorik analizler geliştirmek için veri toplarlar. Araştırma ortamlarımıza katıldığımızda ne olduğunu ve araştırma katılımcılarımızın hayatlarının nasıl olduğunu öğrenmeye çalışırız. İfadelerini ve eylemlerini nasıl açıkladıklarını inceleriz ve onlardan ne tür analitik anlam çıkarabileceğimizi sorarız (Charmaz, 2014; s. 42).

Creswell (2021; s. 90) ise bu desen hakkında:

...bir süreci açıklama veya anlamaya yönelik herhangi bir kuram bulunmadığında kullanılan iyi bir desendir. Literatürde uygun modeller mevcut olabilir, fakat bunlar nitel araştırmacıların ilgilendikleri dışındaki çalışmalarda, örneklem ve evrenler üzerinde sınanmış ve geliştirilmiştir. Ayrıca, kuramlar da mevcut olabilir, fakat onlar da yetersizdir. Çünkü araştırmacıyı ilgilendiren potansiyel olarak değerli değişken veya kategorilere işaret etmezler. Pratik açıdan, bir kuramın insanların bir fenomeni nasıl deneyim ettiklerini açıklaması gerekebilir ve araştırmacı tarafından geliştirilen bir kuram bu şekilde bir genel çerçeve sağlayacaktır (Creswell, 2021; s. 90).

şeklinde bir açıklama yapmaktadır. Bu açıklama araştırma probleminde bahsedilen konu ile gömülü teori yaklaşımının arasındaki olumlu ilişkiyi kapsamlı bir biçimde anlatmaktadır. Zira insanların niçin evlerine bağlı olduklarını açıklayan çeşitli teorilere, kuramsal çerçevelere, perspektiflere veya modellere rastlamak mümkündür. Nitekim yere bağlılık (*place attachment*) ve yer kimliği (*place identity*) gibi teorik temeller hâlihazırda mevcuttur. Ancak bunlar günümüzde yalnız yaşayan insanların evleri ile kurdukları zengin anlamsal ilişkiyi ve bu ilişki doğrultusunda ortaya çıkan mekânsal kararları ayrıntılı ve kapsamlı bir biçimde açıklayabilecek kadar özelleşmemiş, odaklanmış çerçeveler değildir.

3.1.2 Gömülü Teoride Farklı Yaklaşımlar ve Konstrüktivist Gömülü Teori

Şimdiye kadar anlatılmış olanlardan hareketle net bir biçimde söylenebilir ki çalışmanın amaç ve kapsamına en uygun paradigma nitel araştırma olarak belirlemekte; bu metodolojiler içinde hedefe en uygun olan yaklaşım da ‘gömülü teori’ olarak görülmektedir. Ancak gömülü teori Glaser ve Strauss'un 1967'deki iş birliğinin ürünü olarak sabit bir şekilde kalmamış; sosyal bilimlerdeki gelişmeler ve değişen perspektifler

sayesinde zaman içerisinde çeşitlenmiştir. Bu çeşitlenmede farklı gömülü teori yaklaşımlarının bir diğerine üstünlüğünden söz edilmemektedir; bilakis olgunlaşma, çeşitlilik ve dal ayrımları, gömülü teorinin zenginliğini ve derinliğini temsil etmektedir. Bu çeşitlenmedeki üç ana yaklaşım ise Strauss ve Corbin tarafından oluşturulan ve geliştirilen ‘sistematik desen’, Glaser ile ilişkilendirilen ‘gelişen desen (veya klasik desen)’; ve Charmaz’ın benimsediği ‘yapılandırmacı yaklaşım’ desenleridir (Çelik ve Ekşi, 2015). Bu çalışmada ise ilerleyen pasajlarda açıklanacak sebeplerden ötürü Kathy Charmaz’ın Konstrüktivist (Yapılandırmacı) Gömülü Teori (KGT) deseni benimsenmiştir.

Felsefi bir iddia olarak Charmaz tarafından alana kazandırılan konstrüktivist gömülü teori deseni, Glaser’in ve Strauss’un desenlerine alternatif bir model olarak sunulmuştur. Charmaz kendi desenini, postmodernist (Straussçu desen) ile pozitivist (Glaserçi desen) görüş arasında “orta bir zeminde” konumlandırmıştır. Ona göre yapılandırmacı gömülü teori deseni yirminci yüzyılın felsefi görüşlerini kapsayan nitel araştırmalar için erişilebilir yöntemler sunmaktadır (Çelik ve Ekşi, 2015; s. 100).

Kuram oluşturmanın ikinci bir şekli Charmaz’ın yapılandırmacı yaklaşımında yer almaktadır. Strauss ve Corbin’in yaklaşımında olduğu gibi çalışmayı tek bir süreç veya çekirdek kategorinin kapsamı yerine, Charmaz çeşitli yerel dünyaları, çoklu gerçekleri ve dünyaların, görüşlerin ve eylemlerin karmaşıklığını vurgulayan sosyal yapılandırmacı bir bakış açısı savunur yapılandırmacı kuram oluşturma, esnek kurallara dayalı nitel araştırmadaki yorumlayıcı yaklaşım içerisinde, geliştirilen kuramın odağının araştırmacının görüşüne bağlı olduğu, gizli bağlar, durumlar ve ilişkiler içerisindeki gömülü deneyimleri öğrenme, ve güç, iletişim ve fırsat hiyerarşilerini görünebilir kılma çerçevesinde konumlandırılmıştır. Charmaz, zengin veri toplama uygulamaları, veri kodlama, not etme ve teorik örneklemeye kullanmayı tarif etmesine rağmen bireylerin görüş, değer, inanç, his, varsayım ve ideolojilerine araştırma yöntemlerinden daha çok önem verir... (Creswell, 2021; s. 89).

Charmaz’ın anlayışına göre verilerin ve onların anlamlarının tek bir kanıt olarak görülmesinden ziyade; verilerin araştırmacılar tarafından yorumlanması, kategorileştirilmesi ve çoklu olası anlamların oluşturulması esastır. Konstrüktivist bakış açısına göre ‘anlam’ nesneler içinde pasif ve etkisiz bir şekilde yer almaz; bireyler arası etkileşimlerden doğar, nesneleri yorumlama gücünü elinde bulundurur ve keşfedilmeyi bekler. Konstrüktivist gömülü teori yaklaşımı, araştırma sorgulamalarıyla ulaşılabilir veya ölçülebilir bir nesnel gerçekliğin varlığına karşı çıkar. Nitekim Charmaz da gömülü teoride odağını, katılımcılar tarafından atfedilen anlamlar üzerine yoğunlaştırmayı tercih

eder (Çelik ve Ekşi, 2015). Söz konusu görüş niçin bu çalışmada ‘konstrüktivist’ gömülü teori yaklaşımının seçildiğine ışık tutmaktadır: İç mimarlık alanında gerçekleştirilen bu çalışmada doğal olarak ev; ‘mesken, daire’ gibi nötr, nesnel, pasif ve alelade bir yapı birimindense ‘yuva’ bağlamında, kullanıcılarına özgü, öznel ve benzersiz bir olgu olarak ele alınmaktadır. Nitekim Kavramsal Çerçeve bölümünde de yoğunlukla bahsedildiği üzere insan-ev ilişkisinin anlamsal yönüne odaklanılmaktadır ve bu yön, doğası gereği evi öznel bir olgu haline getirmektedir. İnsanların evlerine atfettikleri birtakım anlamlar olduğu gerçeğinden yola çıkılmakta ve ev olgusu bu anlamlardan türeyen kavramlarla tanımlanmaya çalışılmaktadır. Bu doğrultuda ev herkes için farklıdır; kendi başına, kullanıcısından bağımsız bir nesnel anlamı yoktur. Charmaz’ın “katılımcılar tarafından atfedilen anlamlar üzerine yoğunlaşma” odağı -bu sebeplerden ötürü- en uygun yaklaşım olarak görünmektedir.

3.1.3 Konstrüktivist Gömülü Teoride Araştırmacının Rolü

Charmaz (2014; s. 63) “yapılandırmacı yaklaşım perspektifi, tarafsız gözlemci ve değerlerden arınmış uzman kavramlarına karşı çıkar. Bu, araştırmacıların ayrıcalıklarından ve önyargılarından kurtulması yerine; analizi nasıl şekillendirebileceğini anlamak adına incelemeleri gerektiği anlamına gelir” görüşü ile araştırmacının deneyimlerini ve katılımını da değerli kılmaktadır:

Araştırmacılar, objektif bir dış gerçekliğin, pasif ve tarafsız bir gözlemcinin veya soyutlanmış ve dar bir ampirizmin yüzyıl ortası varsayımlarını kabul etmeksizin gömülü teori stratejilerini kullanabilirler. Eğer biz, sosyal gerçekliğin çoklu, süreçsel ve inşa edilmiş olduğu varsayımından yola çıkarsak, o zaman araştırmacının pozisyonunu, ayrıcalıklarını, perspektifini ve etkileşimlerini, araştırma gerçekliğinin ayrılmaz bir parçası olarak hesaba katmalıyız. Bu da, kendi başına bir inşadır (Charmaz, 2014; s. 62).

Bu yaklaşım da neden konstrüktivist yaklaşımın tercih edildiğini gösterir niteliktedir. Çünkü yaşlı bireylerin evleri ile olan anlamsal ilişkilerinin iç mimarlık alanında çalışılması; bir iç mimar olan araştırmacının olaya müdahil olmasını olağan ve gerekli kılmaktadır. Araştırmacının bir tasarım problemi olarak irdelemeye alışık olduğu ‘ev’ olgusu ile ilgili kuramsal ve pratik bilgilerden faydalanamayacak ise; tarafsız ve değerlerinden arınmış alelade bir birey olarak bu olguyu ele alması anlamsızdır.

Bir diğer tercih sebebi ise Konstrüktivist Gömülü Teori yaklaşımının çalışmaya boş ve yalın bir zihinle başlanılmasına karşılık literatür araştırması yapılması konusundaki eğilimidir: Charmaz'a göre, Konstrüktivist Gömülü Teori yaklaşımında literatür taraması

araştırmanın temel düşünceleri ve gömülü teorinin incelediği konular arasında bağlantılar kurmak için temel bir platform işlevi görür ve aynı zamanda araştırmacının bu konulardaki anlayışını derinleştirmek için önemli bir fırsat sunar. Bu literatür taraması, araştırmacının çalışmaya dair kavrayışını pekiştirme, önemli fikirleri ve bulguları tanımlayıp tartışarak becerilerini gösterme, önceki çalışmalar ile yapılan araştırma arasında anlamlı bağlar oluşturma ve çeşitli sonuçlar çıkarmada rehberlik eder (Çelik ve Ekşi, 2015).

Özetlemek gerekirse bu çalışma; ülkemizde tek başına yerinde yaşlanan yaşlı bireylerin evlerine atfettikleri anlamları, bu anlamların etkileşimlerinin doğasını, ev ile kurulan anlamsal ilişkinin sebeplerini ve sonuçlarını iyi anlamayı ve anlatmayı hedeflemiştir. Bu yüzden de nitel araştırma metodolojisine yönelinmiş ve söz konusu amaca en uygun olan gömülü teori metodolojisi benimsenmiştir. Bu metodoloji de kendi içerisinde belirli dallara ayrılmaktadır ve söz konusu dallar içerisinde ‘yapılandırıcı gömülü teori’ yaklaşımı bu çalışmanın özellikleri ile en çok örtüşendir. Gerek incelenen olguyla ilgili nesnel bir gerçeklikten ziyade katılımcıların öznel ve çoklu anlamlarına odaklanılması gerekse de araştırmacının tarafsız ve değerlerinden yalıtılmış olmadan ve literatüre hâkim bir biçimde bu çalışmayı gerçekleştirebilmesi bu tercihin ana sebepleridir.

3.2 Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evren kümesini Giriş bölümünde anlatılan sebeplerden ötürü ‘Türkiye’de yaşayan, 65 yaşında veya daha yaşlı olan ve tek başına yaşayan insanlar’ oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklem seçimi ise Konstrüktivist Gömülü Teori yaklaşımı uyarınca ‘teorik örnekleme’ olarak seçilmiştir.

“Gömülü teoride kuramsal örnekleme, araştırmacının teori üretmede kendisine faydalı metinler ve görüntüler sağlayacak veri toplama formlarını seçmesi anlamına gelir. Bu ise örneklemin bir teori üretmek için amaçsal ve odaklanmış olması anlamına gelir (Çelik ve Ekşi, 2015; s. 122)”. Creswell (2021)’e göre de mülakat yapılan katılımcılar araştırmacının kuramı en iyi şekilde oluşturmaya yardımcı olması için teorik olarak seçilmeleri teorik örneklem olarak adlandırılır (Creswell, 2021).

Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın (2021)’a göre nicel çalışmalarda yaygın olan rastgele örnekleme yönteminin aksine; nitel çalışmalarda genellikle teorik örnekleme ya da amaç odaklı örnekleme tercih edilmektedir. Araştırma amacına hizmet edecek ve araştırılan alandaki özellikleri yansıtacak bir örneklem oluşturmak için amaç odaklı

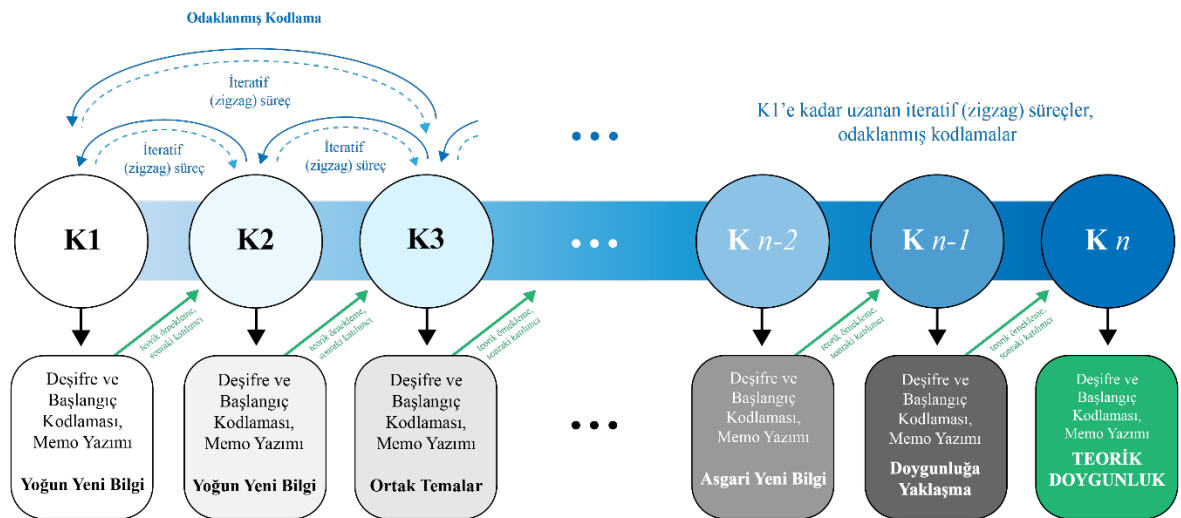
örnekleme kullanılmaktadır; zira seçilen örneklem çalışmayı en etkin şekilde temsil edebilmelidir. Bu sayede analiz sırasında oluşturulacak kategorilerin daha anlamlı ve araştırma konusuna odaklı olması sağlanarak gereksiz bilgilerin elenmesine yardımcı olunmaktadır. Çelik ve Ekşi (2015)'ye göre de

Teorik örnekleme yöntemi amaca yönelik örneklemeden ana olarak örneklemin teorik temellere göre belirlenmesiyle ayrılmaktadır. Bu yaklaşımda araştırmanın sonuçlarının evrensel olarak genelleştirilmesi hedeflenmemekte; bunun yerine elde edilen bulguların teorik varsayımlarla ne derece uyumlu olduğu değerlendirilmektedir. Teorik örnekleme sürecinde bireylerin veya olayların ilgili teori ve araştırma sorularıyla ne kadar uyumlu olduklarına göre seçilmeleri esastır. Bu yöntemle yapılan çalışmalarda -nicel araştırmaların aksine- öncelikli amaç teorik çerçeveleri genişletmek ve geliştirmektir (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2021; s. 382).

Bu çalışmanın örneklemi 15 kişiden oluşmuştur. Çünkü örneklem bahsi geçen teorik örnekleme yaklaşımı ile kurgulanmış ve teorik doygunluğa ulaşılması ile örneklem seçimi durdurulmuş, veri toplama süreci sonlandırılmıştır. Çelik ve Ekşi (2015)'ye göre gömülü teoride doygunluk kavramı araştırmacının yeni verilerin oluşturulmakta olan kategorilere daha fazla anlam veya içgörü katmayacağına karar verdiği anlamına gelmektedir. Şöyle ki; tüm kategori varyasyonlarının açıklandığı ve yeni kategori veya alt kategorilerin oluşturulmasının artık gerekli olmadığı noktaya kadar örnekleme süreci tekrarlanmaktadır.

Şekil 3.2

Veri Analizi ve Teorik Doygunluğun Şematik Anlatımı

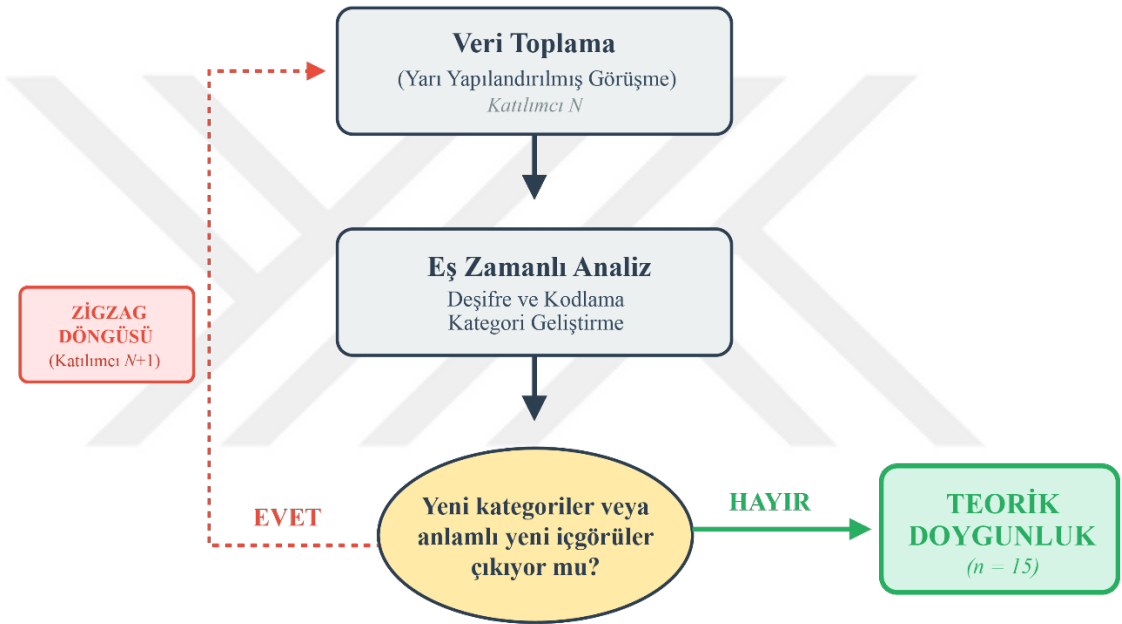

Kaynak: Çelik ve Ekşi, 2015 (Metinden Uyarlanmıştır)

'Zigzag' olarak adlandırılan süreçte teori geliştiren araştırmacı ilk veri setiyle (örneğin; ilk görüşme verisiyle) başlamakta ve bu başlangıç verisini analiz ederek devam etmektedir. Sonrasında henüz geliştirilmemiş kategorilere ışık tutacak veya çalışmanın çeşitli yönlerine yeni perspektifler getirecek ek veriler toplamak için ipuçları takip edilmektedir. Araştırmacı bu ek bilgileri toplamak üzere sahaya geri dönmekte; süreci -teoriyi oluşturacak şekilde- kategorilerin anlamını daha net ve anlaşılır hale getirecek biçimde sürdürmektedir.

Şekil 3.3

Araştırmacı için Teorik Doygunluğun Karar Süreci

Kaynak: Çelik ve Ekşi, 2015 (Metinden Uyarlanmıştır)

Bu süreç kategorilerin geliştirilmesi için yeterli doygunluk seviyesine ulaşana kadar devam etmektedir; nitekim bu çalışma özelinde de söz konusu yönerge titizlikle izlenerek uygulanmıştır. Örneklem nüfusunun sayısı ise kuramsal doygunluğa ulaşılana kadar görüşmelerin devam ettirilmesi ile belirlemiştir. Katılımcılar ile yarı yapılandırılmış birebir görüşmeler gerçekleştirilmiş ve görüşmenin hemen ardından deşifre ve analiz süreçleri gerçekleştirilmiştir. Konstrüktivist Gömülü Teori gereğince analiz edilen bulguların -kişiye ve kişinin yaşam alanına dair özgün durumlar dışında- anlamlı bir farklılık sunmadığı ve teorik anlamda doygunluk sağlandığı anda çalışma sonlandırılmıştır. Bu çalışma özelinde doygunluğun sağlandığı sayı 15 olarak ortaya çıkmıştır. Tablo 3.1’de söz konusu katılımcıların rumuzları ile birlikte demografik bilgileri sunulmuştur:

Tablo 3.1*Örneklem Demografik Bilgi Tablosu*

Rumuz	Kodlu Bölümler	Memolar	Eğitim Durumu	Cinsiyet	Yaş	Ev Durumu
K1	220	21	Lise Mezunu	Kadın	66	Kiracı
K2	218	34	İlkokul	Kadın	80	Ev Sahibi
K3	86	15	Lise Mezunu	Kadın	66	Ev Sahibi
K4	123	20	İlkokul	Erkek	71	Ev Sahibi
K5	162	14	İlkokul	Kadın	74	Ev Sahibi
K6	128	14	İlkokul	Erkek	78	Ev Sahibi
K7	262	16	Lise Mezunu	Kadın	65	Ev Sahibi
K8	242	20	İlkokul	Kadın	88	Ev Sahibi
K9	167	27	Yükseköğretim	Erkek	74	Ev Sahibi
K10	266	23	Lise Mezunu	Kadın	81	Ev Sahibi
K11	222	13	Lise Mezunu	Kadın	77	Ev Sahibi
K12	214	7	Lise Mezunu	Kadın	70	Ev Sahibi
K13	198	12	Yükseköğretim	Kadın	67	Ev Sahibi
K14	232	7	İlkokul	Kadın	85	Ev Sahibi
K15	241	14	İlkokul	Erkek	70	Kiracı

Bu araştırmanın örneklem grubu; Türkiye'deki 1,75 milyon insandan oluşan geniş evrenin temel özelliklerini ve çeşitliliğini yansıtmaya gayretiyle, teorik örnekleme prensibi doğrultusunda doygunluğa ulaşılan kadar ilerletilerek seçilen 15 yaşlı bireyden oluşmaktadır:

Katılımcıların yaş dağılımı 65 ila 88 arasında geniş bir yelpazede (23 yıl) olup; yaş ortalaması 74,13 olarak hesaplanmıştır. Bu geniş yaş aralığı yaşlılık deneyiminin farklı evrelerini -erken yaşlılık (65-74 yaş), orta yaşlılık (75-84 yaş) ve ileri yaşlılık (85+ yaş)- kapsayarak zengin ve katmanlı bir veri seti elde etme amacıyla kurgulanmıştır. Her ne kadar örneklem -nicel bir genellemeden ziyade nitel bir anlam derinliğini hedefleyen- teorik örnekleme tekniği ile oluşturulmuş olsa da; yaş gruplarının dağılımı ülkemizdeki yaşlı nüfusu verileriyle (bkz. TÜİK, 2025) isabetli bir ilişki içerisindedir.

Katılımcıların cinsiyet oranı ele alındığında ise örneklemin (15 kişilik olmasına rağmen) Türkiye'deki demografik göstergeler ile neredeyse birebir uyum sağlayacak biçimde kurgulandığı görülebilir. 11 kadın (%73,3) ve 4 erkek (%26,7) katılımcının yer aldığı bu cinsiyet dağılımında belirgin bir kadın ağırlığı göze çarpsa da; bu durum Türkiye'deki yalnız yaşayan yaşlı nüfusun güncel (TÜİK, 2025) demografik gerçekleriyle (%74,0 kadın, %26,0 erkek) hemen hemen aynıdır.

Katılımcıların barınma durumları (n = 13 ev sahibi - %86,7; n = 2 kiracı - %13,3) açısından da ülkemizdeki genel yaşlı nüfusun ev sahipliği (%81,8) ve kiracılık (%10,4) oranlarıyla (TÜİK, 2024) güçlü bir benzerlik (15 kişilik örneklem derinliğinde) yakalanmıştır. Kiracı katılımcıların örnekleme dahil edilmesi ayrıca farklı mülkiyet durumlarının yaşlılık deneyimleri üzerindeki özgün etkilerini analiz etmeyi mümkün kılmıştır.

Örneklemin temel demografik değişkenlerde -özellikle de cinsiyet dağılımı ve barınma durumu gibi kritik değişkenlerde- hedef popülasyonun güncel TÜİK (2025) verileriyle gösterdiği yüksek düzeydeki uyum; yapılan metodolojik seçimlerin ve yürütülen amaçlı teorik örnekleme sürecinin yüksek isabetine işaret etmektedir. Nitel bir çalışmada örneklemin evrenin temel özelliklerini bu şekilde yansıtması, elde edilen bulguların kavramsal derinliğini ve farklı bağlamlara ‘aktarılabiliirliği’ konusundaki potansiyeli güçlendiren önemli bir metodolojik dayanak noktasıdır.

3.3 Veri Toplama Tekniği ve Aracı

Creswell (2021; s. 87)’e göre gömülü teori yönteminde “en temel veri toplama şekli genellikle mülakattır. Bu mülakatlarda araştırmacı geliştirmekte olan kurama ilişkin katılımcılardan temin ettiği fikirleri sürekli karşılaştırır”. Çelik ve Ekşi (2015; s. 32)’ye göre de “diğer araştırma yöntemlerinde olduğu gibi gömülü teoride de veri toplamak için birden fazla yöntem (görüşme çeşitleri [derinlemesine görüşme, odak grup görüşmesi, anket vb.], gözlemsel teknikler, arşiv analizi vb.) kullanılabilir”.

Bu bilgilerden hareketle katılımcılardan toplanan verinin ‘birebir görüşme’ tekniği ile toplanması; bir diğer deyişle katılımcılarla derinlemesine görüşmeler veya mülakatlar yapılması ile elde edilmesi planlanmıştır. Bu görüşmelerde katılımcılara ‘evet’ veya ‘hayır’ gibi kısa cevaplar veremeyecekleri ve kalitatif anlamda zengin verilerin ortaya çıkmasını sağlayacak açık uçlu sorular yöneltmiştir. Bu açık uçlu sorular ise yarı yapılandırılmış bir görüşme planlaması ile sunulmuştur (EK-3). Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın (2021; s. 115)’a göre “yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacı tarafından önceden belirlenmiş ya da görüşme sırasında ortaya çıkan konulara göre yeni soruların da sorulabildiği bir görüşme yöntemi olarak nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir veri toplama yöntemidir”. Bu görüşme tekniği araştırmacının belirli konuları derinlemesine anlamasına olanak tanırken; görüşme sırasında kısmî esneklik ve (gerekirse) yönlendirmeden açıklama yapma imkânı sunmuştur. Katılımcıların

cevaplarına göre takip soruları sorularak incelenen spesifik olguyla ilgili öznel anlamlar daha derinlemesine keşfedilebilmiştir. Bu görüşmeler katılımcılar ile önceden randevulaşarak gerçekleştirilmiş; böylelikle katılımcıların müsait olmama, acele etmek zorunda kalma gibi -cevaplarını etkileyebilecek- durumların önüne geçilmiştir. Görüşmeler 45 ila 90 dakikalık bir süre almıştır; katılımcıların sıkılmadan, gönüllülükle son soruya kadar cevap verdikleri gözlemlenmiştir. Bu görüşmeler katılımcıların evlerinde gerçekleştirildiğinden söz konusu anlamlara sahne olan evlerin de gözlemlenmesi mümkün olmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşme planları (EK-3); daha önce yaşlılık psikolojisi ile ilgili lisans ve lisansüstü eğitim programlarında dersler veren psikolojik danışman Dr. Nurcan Çiçek'in uzman rehberliğinde ve araştırmacının yüksek lisans teziyle kazanmış olduğu yaşlılık-ev ilişkisi birikimiyle hazırlanmıştır. Sorular araştırma etiği sebebiyle kimliği gizli olan bir yaşlı birey ile gayri resmî formatta kontrol amacıyla denenmiş ve revize edilerek son haline getirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin doğası gereği; söz konusu görüşme planlamasına bağlı kalınmasına rağmen her görüşme kendi dinamikleri doğrultusunda özgün bir içeriğe sahip olmuştur. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında ise ortaya çıkmakta olan kuramsal modelin isabetini ölçmeye yönelik sorular sorulmuş; etik kurul izni aşamasında araştırma henüz başlamamış olduğundan bu sorular 'yarı yapılandırılmış görüşme taslağı' dokümanında bulunmamaktadır.

Bu noktada veri toplama aracı ile 'yalnız yaşayan yaşlı bireyler için evin anlamı' kavramının nasıl ilişkilendiğini ve bu ilişkinin yarı yapılandırılmış görüşme taslağının içeriğini nasıl şekillendirdiğini açıklamak gerekmektedir. Şöyle ki; araştırmanın merkezinde yer alan 'ev' ve 'eve atfedilen anlam' kavramları -doğaları gereği- oldukça soyut olgulardır. Bireylerin evleriyle kurdukları anlamsal bağ ise direkt ve net olarak bu soyut anlamlar biçiminde değil; o mekânda biriken yaşanmışlıklarla, hissedilen duygularla, verilen mücadelelerle ve yapılan tercihlerle şekillenmektedir. Bir diğer deyişle 'anlam' olgusu genellikle bireylerin doğrudan soyut tanımlamalarından ziyade; birtakım yaşam pratiklerinin, mücadelelerinin ve deneyimlerinin içinde 'gömülü' olarak kendini göstermektedir. Anlam atfetmenin bu dolaylı doğası veri toplama stratejisinin belirlenmesinde ve veri toplama aracının şekillenmesinde doğrudan etkili olmuştur. Zira yaşlı bireylerin eve atfettikleri anlamları net bir biçimde bilebilmeleri ve/veya soyut düzeyde kolayca ifade edebilmeleri beklenemeyecektir. Nitekim söz konusu öngörü

araştırmanın ön aşamasında gerçekleştirilen pilot görüşmede de teyit edilmiştir. Görüşmede katılımcı yaşlı bireye direkt olarak “Evinize ne gibi anlamlar atfediyorsunuz?” veya “Evinizin sizin için anlamı nedir?” gibi sorular yöneltildiğinde ortaya bir iletişim güçlüğü çıkmıştır. Kavramın soyutluğu nedeniyle ortaya çıkan bu anlaşılma güçlüğü; net cevaplar alabilmek için araştırmacının katılımcıyı -gömülü teori prensiplerine aykırı bir biçimde- yoğun bir biçimde yönlendirmek zorunda kaldığı fark edilmiştir. Bu nedenle çalışmada benimsenen Konstrüktivist Gömülü Teori yaklaşımının ‘veriden teori üretme’ ilkesine sadık kalınarak; görüşme sorularının doğrudan soyut ‘anlamı’ sorgulaması yerine anlamın içinde saklı olduğu düşünülen yaşanmış deneyimlere odaklanması sağlanmıştır. Kısacası eve atfedilen anlamlar katılımcılara doğrudan soyut sorular sorularak değil; onların evlerindeki gündelik yaşam pratikleri, karşılaştıkları zorluklar, evde kalma motivasyonları, sevdikleri veya rahatsız oldukları yönler hakkındaki zengin ve detaylı anlatıları analiz edilerek ortaya çıkarılmıştır. Bu yaklaşım ise benimsenen araştırma deseninin ‘veride gömülü olanı keşfetme’ mantığıyla birebir örtüşmektedir.

Analiz sürecinde araştırmacı yaşlı bireylerden elde edilen her bir veri parçasına (ifadeye, deneyime, anlatıya vb.) sürekli olarak “Bu düşünce/durum/eylem, katılımcı için evin hangi anlamına işaret etmektedir?” veya “Bu deneyim, evin anlamını nasıl şekillendiriyor/yansıtıyor?” sorularını sorarak ilerlemiştir. Bu yorumlayıcı süreç nitel veri analizinin -ve özellikle de konstrüktivist paradigmaların- kalbinde yer alan ‘veriyi anlamlandırma’ çabası olarak düşünülebilir. Bahsedilen kriterler ışığında şekillenen veri toplama sürecini ise bu verilerin analizi süreci izlemiştir ve bu süreç; katılımcı anlatılarında gömülü olan anlam katmanlarını ortaya çıkarmak ve yalnız yaşayan yaşlıların evle kurdukları ilişkiyi açıklayan bir kuramsal çerçeve geliştirmek üzere Konstrüktivist Gömülü Teori'nin analitik araçlarıyla yürütülmüştür.

3.4 Veri Analizi

Veri toplama tekniği kısmında da bahsedildiği üzere; yalnız yaşayan yaşlı bireylerden doğrudan soyut anlam tanımları toplamak yerine onların evleriyle ilgili deneyimleri (problemler, motivasyonlar, başa çıkma yolları) üzerinden evin onlar için ne ifade ettiğini -yani ‘anlamını’- analiz etmek hedeflenmiştir. Konstrüktivist Gömülü Teori yaklaşımına istinaden; ilerleyen kısımlarda bahsedilen üç adımlı kodlama ve sürekli gelgit içeren bu

‘zigzag’ kodlama sürecinde istikrar ve bütünlüğün sağlanabilmesi adına tutulan ‘memo’ (kuramsal not) yazımları ile veriler analiz edilmiştir.

Charmaz'ın yapılandırmacı yaklaşımında veri analizi süreci verilerin kodlanması ile başlayıp bu şekilde devam etmektedir. Bu; gömülü teori araştırmasının temel yapı taşlarının -bir nevi omurgasının- oluşturulduğu aşamadır. Kodlama teorik entegrasyonu sağlayan bir yapı oluşturarak bu unsurların birleştirilmesini mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla ‘kodlama’ basit bir başlangıç adımı değil; analizin kendisini şekillendiren temel bir süreçtir. Nitekim kodlama süreci veri toplama ve toplanan verilere dayalı teoriler geliştirme aşamalarında önemli bağlantılar kurulabilmesini mümkün kılmaktadır: Araştırmacı kodlama sayesinde verilerin içeriğini tanımlayabilir ve bunların anlamını kavrayabilir (Çelik ve Ekşi, 2015).

Yapılandırmacı desende veri analizinde; diğer gömülü teori yaklaşımlarından olan sistematik yaklaşımdakine benzer katı adımlar önerilmemektedir. Bunun yerine Charmaz kendi felsefi perspektifinden yola çıkarak veri analizinde izlenmesi gereken şu temel aşamaları önermektedir (Çelik ve Ekşi, 2015):

- Başlangıç Kodlaması
- Odaklanılmış Kodlama
- Kuramsal Kodlama

3.4.1 Başlangıç Kodlaması ve Kodlama Stratejisi

Charmaz (2014)’a göre ilk (başlangıç) kodlamada verilere oldukça yakın durmak önemlidir. Var olan kategorileri verilere uygulamak yerine verinin her segmentinde eylemleri görmeye çalışmak gerekmektedir. Eylemleri detaylı bir şekilde inceleyip mümkün olduğunca verileri eylemler olarak kodlamanın esas olduğu ifade edilmektedir; zira eylemleri kodlamak insanları tiplere yönelik eğilimleri azaltacaktır. Yani insanları karakteristik özelliklerine göre kodlamak verilerde gerçekleşen olaylardan ziyade bireyler üzerinde yoğunlaşmaya sevk edecektir. Bireyleri statik etiketlerle önceden belirlenmiş kalıplara yerleştirmek de bireyler hakkında kısmi bilgilere dayanarak varsayımlarda bulunmaya yol açacaktır. Bu durum insanları zaman ve mekânda sabitleyerek ve aynı zamanda incelenen fenomenin belirleyici varyasyonlarını göz ardı ederek ya da önemsizleştirerek insanların dinamik yapısını gözden geçirir (Charmaz, 2014).

Bu çalışma özelinde başlangıç kodlaması veri uzunluğu bakımından bölüm bölüm (segment-by-segment) kodlama stratejisi ile kodlanmıştır. Bu kodlanacak veri uzunluğu gömülü teori çalışmalarında büyük bir sıklıkla görünen bir yaklaşım değildir; ancak bu çalışma için en uygun strateji bu olmuştur. Çünkü görüşmelerin deşifre edilmiş metinleri analiz edilirken katılımcıların ifade ettiği düşünceler, deneyimler ve anlamlı kavramsal birimler temel alınmak durumundadır. Bu noktada anlamlı düşünceler bütünlerinin genellikle tek bir satıra sığmayıp daha geniş anlatısal bölümlere yayıldığı fark edilmiştir. Bu yaklaşım, Charmaz'ın (2014) Konstrüktivist Gömülü Teori yöntemindeki esnekliği ve farklı kodlama stratejilerinin farklı analitik düzeyler sunduğu yönündeki görüşüyle de örtüşmektedir: Nitekim Charmaz (2014, s. 302-303); farklı kodlama birimlerinin (kelime kelime, satır satır, bölüm bölüm, olaydan olaya) farklı bilgiler üretebileceğini şu şekilde vurgulamaktadır:

Satır satır kodlama veriye taze bir gözle bakmanızı teşvik eder. Bir dizi alan notunu veya bir mülakatı bütüncül bir anlatı olarak okuduğunuzda fark ettikleriniz ile aynı belge üzerinde kelime kelime, satır satır, bölüm bölüm [segment-by-segment] ya da olay odaklı [incident-with-incident] kodlama yaptığınızda kazandıklarınızı kıyaslayın. Anlatının bütünü size birkaç ana tema sunabilir. Öte yandan kelime kelime, satır satır, bölüm bölüm ve olay odaklı kodlama ise çok çeşitli fikirler ve bilgiler üretebilir. İşte bu yolla, üzerine [teori] inşa edebileceğiniz fikirleri 'keşfedersiniz' (Charmaz, 2014, s. 302-303).

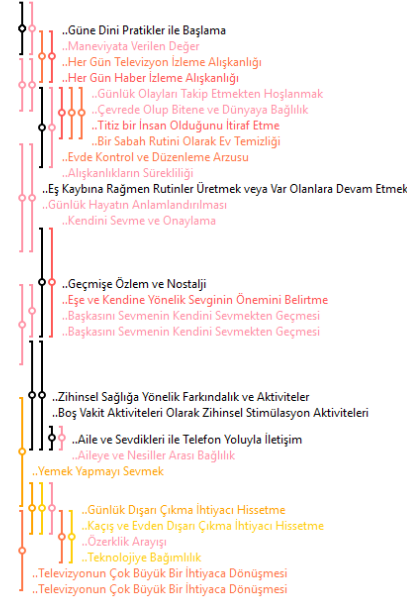
Katı bir 'satır satır' veya 'kelime kelime' kodlamasının bizzat odaklanılan anlamları 'doğal olmayan noktalardan parçalayabileceği' düşüncesiyle; transkriptlerdeki anlamlı bölümlerin (segmentlerin) veya fikir birimlerinin kodlanması tercih edilmiştir. Bu bilinçli strateji ile; hem katılımcı anlatılarının doğal akışına ve bağlamsal bütünlüğüne saygı gösterilmiş hem de verilerle derinlemesine bir analitik etkileşim kurarak teori geliştirmek için gerekli kavramsal zemin daha uygun bir biçimde oluşturulabilmiştir. Charmaz'ın (2014) da belirttiği gibi kodlama stratejileri katı reçeteler değil; amaca hizmet eden araçlardır. Dolayısıyla seçilen bu yaklaşım çalışmanın yapılandırmacı ilkesiyle (ve verinin doğasıyla) uyumludur. Görsel 3.1'de bu 'bölüm bölüm' kodlama ile ilgili renk kodları ile de desteklenmiş bir örnek bulunmaktadır (*görsel sayfa sonu sebebiyle bir sonraki sayfadadır*).

Görsel 3.1

Bölüm Bölüm Yapılmış Başlangıç Kodlaması Örneği

[K1]

Evet. Önce kalkıyorum. Bu aralar hemen bir Yasin okuyorum. Onunla başlıyorum güne. Ondan sonra televizyon açarım. Haberleri çok severim. Hemen haberlerle başlarım güne. Gün takip etmek, yani olayları takip etmeyi çok seviyorum. Ondan sonra biraz fazla titizim. Hemen bir çayı koyup demleninceye kadar evi toparlarım, temizlerim. Ama bunu her zaman yaparım. Bu eşim öldüğünden dolayı değil. İnanın hayatım boyunca elimi yüzümü yıkadım da aynaya baktım da "Günaydın [Kendi Adı]!" derim. Bununla başlarım yani. O günaydın [Kendi Adı]'ı hiç eksik etmedim. Kafamı da böyle yapardım [vefat etmeden önce eşinin sıklıkla oturduğu yere doğru başını döndürerek]. Günaydın [Merhum Eşinin Adı] derdim eşime. Yani bunu yapardım. Çünkü hayatı önce kendinizi severseniz herkesi seversiniz. Kendinize selam verirsiniz herkese selam verirsiniz. ... Bununla başladım. Ondan sonra yemeğimi yerim. Kelime oyunlarını seviyorum. Onlarla uğraşmayı seviyorum. Bu ara Alzheimer'a okeyin çok iyi geldiğini söylediler sayıların. Onunla oynamaya çalışıyorum. Sevdiklerimi ararım, oğullarımı ararım, çocuklarımı ararım. Ve onlara bir şeyler yapmak. Pastaymış, yememiş. Onları yapmayı seviyorum. Onları yapıyorum. Sonra alışveriş bahane. Şöyle bir çıkıyorum. Markete gidiyorum. Alışveriş yapıyorum. Geliyorum. Tekrar televizyon ama sizin her şeyiniz oluyor biliyor musunuz? ...Her şeyiniz oluyor televizyon.

Veri analizinin ilk adımı olan başlangıç kodlamasının somut uygulamasını görmek için K1'in görüşme metninden alınan ve Görsel 3.1'de sunulan kesit incelenebilir. Böylelikle verilere ne kadar yakın olunduğu, ne derece detaylı bir inceleme yapıldığı ve 'bölüm bölüm' kodlama yaklaşımı çok daha iyi görülebilir. Bu kesitte katılımcının; eş kaybı sonrası şekillenen günlük yaşam pratikleri, rutinleri (dini pratikler, haber takibi), zihinsel ve sosyal olarak aktif kalma çabaları (bulmaca çözme, aileyle telefonlaşma, dışarı çıkma bahaneleri yaratma) ve televizyonla kurduğu ilişki gibi yaşanmış deneyimlere odaklanıldığını görmek mümkündür. Bu kesitteki anlamlı kavramsal birimler; "Eş Kaybına Rağmen Rutinler Üretmek", "Zihinsel Sağlığa Yönelik Farkındalık ve Aktiviteler", "Aile ve Sevdikleri ile Telefon Yoluyla İletişim" veya "Televizyonun Çok Büyük Bir İhtiyaca Dönüşmesi" gibi betimleyici başlangıç kodlarıyla etiketlenmiştir. Bu detaylı ilk kodlama yalnızca yüzeysel eylemleri ve ifadeleri değil; bunların altında yatan motivasyonları ve duygusal durumları da yakalama hedefiyle yapılmıştır. Böylece de katılımcının eviyle kurduğu ilişkinin ve eve atfettiği 'örtük' anlamların keşfedilmesi için birincil zemini oluşturmaktadır.

Bu kodlar aracılığıyla anlamlı parçalarına ayrılan ham veri ilerleyen odaklanılmış ve kuramsal kodlama aşamalarında sistematik olarak karşılaştırılıp yorumlanarak katılımcının deneyimleri üzerinden evin ne anlama geldiğinin (örneğin; rutinlerle bulunan

aşinalık, aktivitelerle sürdürülen özerklik vb.) daha soyut düzeyde kavramsallaştırılmasına ve nihai kuramsal modelin inşasına olanak tanımıştır.

3.4.2 Odaklanmış Kodlama

Bir sonraki kodlama aşaması ise odaklanmış/seçici kodlamadır. Çelik ve Ekşi (2015)'ye göre ilk kodlama aşamasında detaylı inceleme sonucunda analitik bir perspektif kazanan araştırmacılar daha derinlemesine bir analiz için odaklanmış kodlama yöntemine geçerler. Bu aşamada görüşme metinlerinden belirli satır veya paragrafların üzerinde yoğunlaşılır. Araştırmacı bu noktada katılımcıların görüşlerini en güçlü şekilde yansıtan ve en fazla dikkat çeken kodları belirlemeye çalışır.

Odaklanmış kodlama geniş veri yığınları arasından önemli kısımların seçilip bir araya getirilmesini kolaylaştırır. Odaklanmış kodlama esnasında, daha önce belirlenen ana kodlar arasından 'veri setinde sıkça rastlanan' ve 'en çok bilgi verenleri' kullanmak esastır. Bu kodların veriye ne kadar iyi uyduğunu ve analiz için yeterli olup olmadığını değerlendirmek odaklanmış kodlamanın temel hedeflerindendir.

Charmaz (2014)'a göre bu aşamada, diğerlerinden daha sık tekrarlanan veya daha büyük öneme sahip belirli kodlar kullanılır. Odaklanmış kodlama; bu seçkin kodların geniş veri setlerinin kategorize edilmesinde, sıralanmasında, sentezlenmesinde ve incelenmesinde kullanılmasını sağlar. Genellikle bu kodlar ilk kodlardan daha soyuttur. Birincil kodlamadan güçlü analitik yollar oluşturduktan sonra araştırmacı ayrıntılı kodlamaya başlamaya hazırdır.

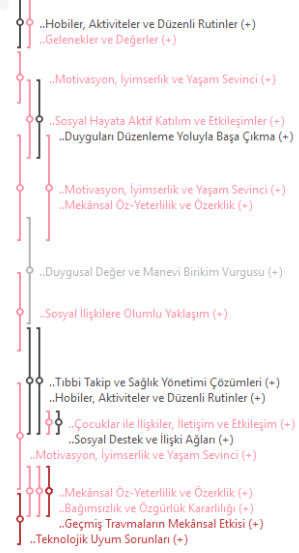
Görsel 3.2'de bu 'bölüm bölüm' kodlama için gösterilen başlangıç kodlaması örneğinin odaklanmış kodlama aşamasının sonunda gelmiş olduğu durum gösterilmektedir (*görsel sayfa sonu sebebiyle bir sonraki sayfadadır*):

Görsel 3.2

Bölüm Bölüm Yapılmış Odaklanmış Kodlama Örneği

[K1]

Evet. Önce kalkıyorum. Bu aralar hemen bir Yasin okuyorum. Onunla başlıyorum güne. Ondan sonra televizyon açarım. Haberleri çok severim. Hemen haberlerle başlarım güne. Gün takip etmek, yani olayları takip etmeyi çok seviyorum. Ondan sonra biraz fazla titizim. Hemen bir çayı koyup demleninceye kadar evi toparlarım, temizlerim. Ama bunu her zaman yaparım. Bu eşim öldüğünden dolayı değil. İnanın hayatım boyunca elimi yüzümü yıkadım da aynaya baktım da "Günaydın [Kendi Adı]!" derim. Bununla başlarım yani. O günaydın [Kendi Adı]'ı hiç eksik etmedim. Kafamı da böyle yapardım [vefat etmeden önce eşinin sıklıkla oturduğu yere doğru başını döndürerek]. Günaydın [Merhum Eşinin Adı] derdim eşime. Yani bunu yapardım. Çünkü hayatı önce kendinizi severseniz herkesi seversiniz. Kendinize selam verirsiniz herkese selam verirsiniz. ... Bununla başladım. Ondan sonra yemeğimi yerim. Kelime oyunlarını seviyorum. Onlarla uğraşmayı seviyorum. Bu ara Alzheimer'a okeyin çok iyi geldiğini söylediler sayıların. Onunla oynamaya çalışıyorum. Sevdiklerimi ararım, oğullarımı ararım, çocuklarımı ararım. Ve onlara bir şeyler yapmak. Pastaymış, yemekmiş. Onları yapmayı seviyorum. Onları yapıyorum. Sonra alışveriş bahane. Şöyle bir çıkıyorum. Markete gidiyorum. Alışveriş yapıyorum. Geliyorum. Tekrar televizyon ama sizin her şeyiniz oluyor biliyor musunuz? ...Her şeyiniz oluyor televizyon.

Başlangıç kodlamasında atanan çok sayıda ve detaylı kodların ("*Her Gün Televizyon İzleme Alışkanlığı*", "*Zihinsel Sağlığa Yönelik Farkındalık ve Aktiviteler*", "*Aile ve Sevdikleri ile Telefon Yoluyla İletişim*" gibi); odaklanılmış kodlama aşamasında nasıl daha soyut, analitik ve kapsayıcı kategorilere dönüştüğünü bu örnek üzerinden okumak mümkündür. Nitekim bu aşamada tüm veri setindeki başlangıç kodları karşılaştırılarak; en sık tekrarlanan, en anlamlı veya teorik açıdan en verimli olanlar seçilmiştir. Örneğin, K1'in bahsettiği 'Yasin okuma', 'bulmaca çözme', 'yemek yapma' gibi çeşitli gündelik aktiviteler ve rutinler artık daha kapsayıcı olan "*Hobiler, Aktiviteler ve Düzenli Rutinler*" ve kısmen "*Gelenekler ve Değerler*" gibi odaklanılmış kodlar altında birleştirilmiştir. Benzer şekilde 'eş kaybına rağmen yaşama tutunma çabası' ve 'olumlu bakış açısı' "*Motivasyon, İyimserlik ve Yaşam Sevinci*" veya "*Duyguları Düzenleme Yoluyla Başa Çıkma*" gibi daha üst düzey kavramsal etiketlerle ifade edilmiştir. Aile üyeleriyle telefonlaşma pratiği ise "*Sosyal Hayata Aktif Katılım ve Etkileşimler*" veya "*Sosyal Destek ve İlişki Ağları*" gibi daha geniş sosyal bağlantı kategorileriyle ilişkilendirilmiştir. Bu kodlama süreci; başlangıç kodlamasının sağladığı zengin detaydan yola çıkarak veriyi daha yönetilebilir, analitik ve teorik olarak anlamlı kategoriler halinde organize etme hedefini yansıtmaktadır.

3.4.3 Kuramsal Kodlama

Son aşama ise kuramsal kodlama aşamasıdır. Bu aşama kodlama sürecinin son fazıdır. Çelik ve Ekşi (2015)'nin aktarımına göre kuramsal kodlama; odaklanılmış kodlama süresince seçilen kodları takip eden daha karmaşık/sofistike bir kodlama türüdür ve kategoriler arasında kurulan ilişkileri keşfeden en soyut düzeydeki kodlama aşamasıdır. Charmaz (2014)'a göre ise bu kodların amacı araştırmacının verilerini ve odaklanmış kodlarını kuramsallaştırmasına yardımcı olmaktır.

Odaklanılmış kodlama ile belirginleşen analitik kategoriler Konstrüktivist Gömülü Teorinin son aşaması olan kuramsal kodlamanın zeminini hazırlamıştır. Bu geçişte odaklanılmış kodlar arasındaki ilişkiler sistematik olarak incelenmiş, birbirleriyle nasıl etkileşime girdikleri ve hangi temel kavramsal yapılar etrafında bütünleştikleri analiz edilmiştir. Veri seti boyunca yapılan karşılaştırmalar ve analitik 'memo' kayıtları bahsi geçen farklı kategorilerin aslında üç ana teorik eksende toplandığını ortaya çıkarmıştır. İşte bu teorik bütünleştirme ve soyutlama sürecinin nihai çıktısı olarak da söz konusu kod sistemi yapısı ortaya çıkmıştır. Görsel 3.3'teki bu yapı önceki aşamalarda geliştirilen çok sayıda kodun yalnız yaşayan yaşlıların yerinde yaşlanma kararlılığını açıklayan üç temel kategori altında sentezlendiğini göstermektedir.

Görsel 3.3

Kuramsal (Teorik) Kodlama Sonucunda Elde Edilmiş Olan Kodlar

Kodlar	2763
Olumlu Anlamlar	0
Psiko-Sosyal Olumlu Anlamlar	1012
Fiziksel Olumlu Anlamlar	197
Finansal Olumlu Anlamlar	150
Olumsuz Anlamlar	0
Psiko-Sosyal Olumsuz Anlamlar	369
Fiziksel Olumsuz Anlamlar	291
Finansal Olumsuz Anlamlar	67
Başa Çıkma Stratejileri	0
Sorunlarla Başa Çıkma & Çözüm Bulma (Coping & Problem-Solving)	288
Sorunları Yok Sayma & Önemsizleştirme (Denial & Minimization)	150
Sorunlara Katlanma & Kabullenerek Yaşama (Endurance & Acceptance)	141
Sorunları Yeniden Çerçeveleme ve Öz-İkna (Reframing & Self-Persuasion)	98
Kümeler	0

Bu nihai kod sistemi, özünde, geliştirilen kuramsal modelin ana iskeletini oluşturan ve bu üç temel bileşen arasındaki dinamik ilişkileri temel alan kavramsal bir haritadır. Kuramsal kodlama bu ilişkisel örüntüleri netleştirerek veri analizi sürecinin özgün bir kuram üretme

hedefine ulaşmasını sağlamıştır. Süreç boyunca tutulan kuramsal notlar (memo) da bu özgün kuram oluşturulması hedefinde rehber ve eşlikçi olmuştur. Aşağıda bu kuramsal notlardan bir tanesi örnek olarak verilmiştir:

K4, "Önce mutluluk, huzurdur yani" diyerek, çocukları gelmesede, pek bir fiziksel konforu bulunmasa da evinde yaşamaya devam edebileceğini ifade ediyor. Burada huzur ve mutluluk kavramının net bir biçimde öne çıktığını anlıyorum. Ancak huzurun, bir alt anlamı olarak, bağımsızlığı görüyorum. Çünkü "başka hiçbir yerde rahat edemezsin, evinde istediğinde ayağını atar TV açar rahatça keyfine bakarsın" demesi belki de yaşlı bir bireyin evi ile ilgili söyleyebileceği en bilgilendirici ifadelerden biri. ... Eğer yalnız da olsa evde yaşamaya karar vermek bir 'teraziye' sebepleri koyup tartmak olsaydı; yaşlı bireylerin huzur ve mutluluk kaynağı olarak evini göstermesi en ağır basacak ağırlık olurdu (K4, Memo 20).

Söz konusu kuramsal not -ilerleyen aşamalarda detaylı bir biçimde açıklanmış olan- kuramsal modelin temel metaforik unsuru olan ve eve atfedilen anlamların birbirleri ile nasıl bir ilişkisi olduğunu açıklayan 'terazi' metaforunun araştırmacının aklında ilk defa geldiği anı temsil etmektedir. Bu terazi analojisi de; hem eve atfedilen anlamların birbirleri ile dengeli veya bir tarafa baskın olacak şekilde olabileceği hem de bireylerin yalnızca bir 'tartma' işlemi yapmaktan daha fazlasını gerçekleştirdiğini ortaya çıkaran temel kuramsal çerçevenin ilk çıkış noktası olmuştur. Bizzat analiz süreci içerisinde kuramsal notlar tutmanın yadsınamaz önemi yalnızca bu durum ile bile kanıtlanabilir.

3.4.4 Veri İstatistikleri

Önceki paragraflarda bahsedilen kodlama ve kuramsal notlar yazma faaliyetleri -yani veri analizi- öğrenci tipi lisans ile erişilen ve finansmanı araştırmacı tarafından sağlanan MAXQDA Analytics Pro (veri analizinin bittiği andaki sürümü: 24.9.0) programı ile yapılmıştır. Araştırma sürecinde gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin kodlanması neticesinde oldukça zengin bir nitel veri seti ortaya çıkmıştır: Araştırmacının başlangıç kodlaması sürecinde 4380 adet bağımsız kod ataması yapılmıştır. Her bir katılımcı için ortalama 285 kodlu bölüm (minimum = 152, maksimum = 418) belirlenmiş olup; katılımcı başına (tüm kodlama süreçlerinin toplamında) ortalama 17 (minimum = 7, maksimum = 34) 'memo' kaydedilmiştir. Kodlu bölümlerin sayısal yoğunluğu ve dağılımı incelendiğinde en az kodlama yapılan görüşmenin 152, en fazla kodlama yapılan görüşmenin ise 418 kodlu bölüm içerdiği görülebilir. Kodlama aşamaları ilerledikçe Konstrüktivist Gömülü Teori yaklaşımı doğrultusunda benzer bağımsız kodlar birbirleri ile ilişkilendirilerek daha soyut ve bütünlük kodlara ve

kategorilere doğru ilerlenmiş; analiz bittiğinde toplam kod sayısı 2763 olarak ortaya çıkmıştır. Bu geniş aralık her bir katılımcının kendine özgü anlatım tarzını ve deneyim zenginliğini yansıtmakla birlikte; katılımcıların bireysel özelliklerine duyarlı bir yaklaşım benimsediğini de kanıtlamaktadır. Memo sayılarındaki çeşitlilik ise (minimum 7, maksimum 34) veri analizi sürecinde her bir görüşmenin özgün bağlamının bir göstergesidir. Bu veriler araştırmanın nitel veri setinin derinliğini ve analiz sürecinin kapsamlılığını ortaya koymakta; veri toplama ve analiz sürecindeki titizliği de gözler önüne sermektedir.

3.5 Metodolojik Titizlik ve Etik

Nitel araştırmanın nicel paradigmadan farklı doğası ve Konstrüktivist Gömülü Teori yaklaşımının kendine özgü yapısı bilindik geçerlik ve güvenilirlik ölçütlerinden farklı bir yaklaşım gerektirmiştir. Bu çalışmanın bilimsel titizliğini ve değerini gözler önüne serebilmek adına Konstrüktivist Gömülü Teori metodolojisinin öncüsü (daha önce de bahsedilen), sosyoloji profesörü Dr. Kathy Charmaz'ın gömülü teori çalışmaları için öngördüğü temel kriterler benimsenmiştir. Charmaz (2014); bir gömülü teori araştırmasının niteliğini Güvenilirlik (*Credibility*), Özgünlük (*Originality*), Rezonans (*Resonance*) ve Yararlılık (*Usefulness*) başlıkları altında değerlendirmeyi önermektedir:

3.5.1 Güvenilirlik

Bir gömülü teori çalışmasında metodolojik sağlamlığın ilk adımı olarak güvenilirlik kriteri öne çıkmaktadır. Bu kriter geliştirilen kuramsal çerçevenin ve bu çerçevede kurulan sunulan argümanların; toplanan verilere ne kadar bağlı olduğu, söz konusu veriler ile arasındaki mantıksal bağı ve genel anlamda ikna ediciliği ile ilişkilidir. Bu güvenilirliği tesis edebilmek adına da Charmaz (2014) şu soruları gündeme getirmektedir:

- Araştırmanız, ortam veya konu ile yakın bir tanışıklık sağladı mı?
- Veriler iddialarınızı doğrulamak için yeterli mi? (Verilerde yer alan gözlemlerin çeşitliliğini, sayısını ve derinliğini göz önünde bulundurun)
- Gözlemler arasında ve kategoriler arasında sistematik karşılaştırmalar yaptınız mı?
- Kategoriler geniş bir ampirik gözlem yelpazesini kapsıyor mu?

- Toplanan veriler ile argümanınız ve analiziniz arasında güçlü mantıksal bağlantılar var mı?
- Okuyucunun bağımsız bir değerlendirme yapabilmesi ve iddialarınıza katılabilmesi için araştırmanız iddialarınız için yeterli kanıt sağladı mı?

Bu çalışmanın güvenilirliği çok yönlü bir metodolojik titizlik izlenerek sağlanmaya çalışılmıştır: Araştırmacının aynı konuya odaklanan yüksek lisans tezi sayesinde konunun uluslararası literatürüne derinlemesine hakimiyeti çalışma ile ilgili önemli bir aşinalık ve uzmanlık sunmuştur. 35 yıllık akademik kariyerinde yaklaşık 8000 kişi ile bireysel danışmalar gerçekleştiren psikolojik danışman Dr. Nurcan Çiçek'in katkıları ile hazırlanan veri toplama aracı ve katılımcıların bizzat kendi evlerinde gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler (kimi zaman Çiçek'in de bizzat katılımlarıyla) sayesinde oldukça nitelikli veriler elde edilebilmiştir. Başlangıç kodlaması sürecinin sonunda yalnızca 15 katılımcıdan elde edilmiş olan 4380 adet başlangıç kodu verilerin ne kadar yakından ve derinlemesine incelendiğini kanıtlamaktadır. Ayrıca tüm kodlama ve analiz süreçlerinin hem tez danışmanı Doç. Mehmet Ali Altın hem de Dr. Nurcan Çiçek tarafından belirli periyotlarla incelenmesi bir metodolojik üçgenleme sunmuş; mümkün olduğunca şeffaf ve önyargısız bir analiz sürecinin sağlanması hedefinde ilerlenmiştir. Katılımcıların gönüllülük esasıyla verdikleri imkân ve Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan alınan izin doğrultusunda yapılan gözlemler de gözlem notlarına dönüştürülmüş; bu gözlem notları da araştırma süreci boyunca toplanan bir diğer veri türü olarak arşivlenmiştir. Özetlemek gerekirse araştırmacının kendisi, tez danışmanı ve konunun uzmanı bir bilim insanının yaptığı bağımsız değerlendirmeler ile başlayan 'üçgenleme' stratejisi; kapsamlı alanyazın incelemesi, gözlem notları ve 15 katılımcıdan alınan derinlemesine verilerin de sağladığı bir diğer üçgenleme ile bu araştırmanın güvenilirliğini sağlama adına atılan çok yönlü adımları özetlemektedir.

Gömülü teori yönteminin temelini oluşturan sistematik ve karşılaştırmalı analiz hem toplanan veriler hem de geliştirilen kodlar/kategoriler arasında sürekli olarak yapılmış; bu analitik süreç de 'memo'larla (analiz sürecinin sonucunda toplamda 257 adet 'memo') belgelenmiştir. Bu sistematik ve karşılaştırmalı analiz doğrultusunda 4380 adet kod (başlangıç kodlaması süreci sonunda elde edilmiş olan); ilerleyen odaklanmış ve kuramsal kodlama süreçlerinde en nihayetinde 1 adet merkezî/çekirdek kuramsal

fenomen, 3 adet ana kategori, toplamda 10 adet alt-kategori ve her bir alt-kategori altındaki sayısız tema altında toplanmış 2763 kod olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla oldukça geniş bir ampirik gözlem yelpazesinin tutarlı bir şekilde kapsandığı düşünülmektedir. Tezin ‘Bulgular ve Yorumlar’ bölümünde sunulmuş olan doğrudan alıntılarla zenginleştirilmiş analizler toplanan veriler ile kuramsal argümanlar arasındaki güçlü mantıksal bağları göstermeyi hedeflemektedir. Tüm bu analiz titizliği ve niteliğinin de okuyucunun bağımsız bir değerlendirme yapabilmesi ve araştırmanın iddialarını katılabilmesi adına yeterli düzeyde kanıtı kapsadığı düşünülmektedir.

3.5.2 Özgünlük

Bir Konstrüktivist Gömülü Teori çalışmasında özgünlük çalışmanın mevcut bilgi dağarcığına yaptığı katkının niteliğini sorgulayan bir kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmanın yalnızca kendisinden önce gelen araştırmaları tekrarlamak yerine; odaklanılmış olan olguya yönelik taze bir bakış açısı, yeni bir anlayış/kavrayış veya kavramsal bir ilerleyiş sunup sunmadığı ile ilişkilidir. Özgünlüğü değerlendirmek için ise Charmaz (2014) şu soruları yönlendirmektedir:

- Kategorileriniz taze mi? Yeni içgörüler sunuyorlar mı?
- Analiziniz verilerin yeni bir kavramsal yorumunu sağlıyor mu?
- Bu çalışmanın sosyal ve teorik önemi nedir?
- Temellendirilmiş teoriniz mevcut fikirleri, kavramları ve uygulamaları nasıl zorluyor, genişletiyor veya iyileştiriyor?

Bu araştırma özelinde ise; ele alınan konu ve geliştirilen kuramsal çerçeve bağlamında mevcut bilgi birikimine (özellikle de Türkçe dilindeki akademik alanyazına) özgün bir katkı sunulduğu düşünülmektedir. Nitekim bu çalışma; Türkiye bağlamında yalnız yaşayan yaşlıların evle kurdukları anlamsal ilişkiyi, iç mimarlık disiplini perspektifinden ve uygun akademik metodoloji ile inceleyen ilk çalışma (tartışmaya açık bir şekilde) olma niteliği taşımaktadır. Ortaya konan kuramsal model; yerinde yaşlanma sürecini ve arzusunu basit, kanıksanmış ve alışlagelmiş -alelade- bir tercihin ötesinde, bireyin eviyle ilgili çelişkili anlamları aktif olarak yönettiği dinamik bir mekanizma olarak kavramsallaştırarak taze ve yeni bir kavramsal yorum getirmektedir. Bu model -özellikle başa çıkma stratejilerinin yerinde yaşlanma sürecindeki proaktif rolünü vurgulayarak- yaşlı bireylerin mekân/ev deneyimine dair yeni içgörüler sunmaktadır. Tezin sosyal ve

teorik önemi; hem yaşlanan toplumun önemli bir kesiminin göz ardı edilmeye müsait deneyimlerine dikkat çekmesinde hem de Türkçe alanyazındaki belirgin bir boşluğu doldurarak iç mimarlık ve gerontoloji alanlarındaki mevcut fikirlere yapacağı katkıda yatmaktadır.

3.5.3 Rezonans

Rezonans -yani anlam ifade etme veya anlam bulma- kriteri geliştirilen kuramsal modelin ve ilişkili analizin; katılımcıların deneyimlediği gerçekliğin özünü, karmaşıklığını ve derinliğini ne ölçüde yakalayabildiğini ifade etmektedir. Ortaya konan kuramsal modelin (araştırmacıya ek olarak); araştırılan konuya aşina olanlar veya bizzat o deneyimi yaşayanlar için yankı uyandırması, onlara tanıdık/aşina gelmesi ve kendi dünyalarına yönelik içgörüler sunması beklenmektedir. Charmaz (2014) araştırmanın bu niteliklerini değerlendirmek için aşağıdaki soruların cevaplanması gerektiğini ifade etmektedir:

- Kategoriler çalışılan deneyimin bütünlüğünü yansıtıyor mu?
- Hem belirsiz hem değişken olduğu halde kabul edilmiş anlamları ortaya çıkardınız mı?
- Veriler öyle gösteriyorsa, daha büyük topluluklar veya kurumlar ile bireysel yaşamlar arasında bağlantılar kurdunuz mu?
- Temellendirilmiş teoriniz katılımcılarınız ya da onların koşullarını paylaşan insanlar için bir anlam ifade ediyor mu? Analiziniz onlara yaşamları ve dünyaları hakkında daha derin içgörüler sunuyor mu?

Charmaz'ın bu sorularının cevapları nezdinde çalışmanın belki de en kuvvetli olduğu alan bu başlığın kapsamı altındadır. Zira bu çalışma derinlemesine görüşmelerden elde edilen zengin ve detaylı anlatılara dayanarak evinde yaşlanma kararının ardındaki çelişkili duyguları, mücadeleleri ve çok katmanlı anlamları yakalamayı hedeflemiştir. Ortaya konan model ve buna dahil kategoriler de yalnızca basit cevaplar sunmak yerine; evde yaşam deneyiminin bütünlüğünü derinlemesine (fiziksel, psikososyal, finansal boyutlarıyla) ele almış ve gerek bilinen ve kanıksanmış gerekse de gömülü kalmış anlamların ilişkilendirilmesi ile ortaya çıkmıştır.

Kuramsal modelin ortaya çıkma ve elde edilen verilerin yazıya dökülmesi sürecinin ardından modelin sunumdan önceki hali 15 katılımcılık örneklem grubundan 3 kişi ile

(kişisel veriler tamamen gizli tutularak ve etik kurallar harfiyen izlenerek) ayrı zamanlarda paylaşılmıştır. Katılımcıların geri dönüşleri; kendi yaşamları ve deneyimlerine yönelik isabetli içgörüler duydukları yönünde, oldukça olumlu bir biçimde olmuştur. Kendilerinden alınan geribildirimlerden kuramsal modelin sunumuna yönelik materyallerde de faydalanılmıştır. Elde edilen veriler analiz süreci boyunca bağımsız uzmanlığına danışılan Dr. Nurcan Çiçek de kuramsal modelin kişisel psikolojik danışma deneyimleri ile de tutarlılık gösterdiğini belirtmiştir.

3.5.4 Yararlılık

Charmaz (2014)'ın belirlediği son kritik olan yararlılık (veya kullanılabilirlik) kriteri ise araştırmanın ve ortaya konan kuramsal modelin pratik bir değer taşıyıp taşımadığına odaklanmaktadır. Bilimsel bir çalışmanın yalnızca akademik mecralar ile sınırlı kalmayıp; farklı birtakım uygulamalara (politika geliştirme veya gelecekteki araştırmalar gibi) yön verme kapasitesi bu kriterin çatısı altındadır. Çalışmanın yararlılığını değerlendirmek için ise Charmaz'ın (2014) soruları şöyledir:

- Analiziniz insanların gündelik dünyalarında kullanabilecekleri yorumlar sunuyor mu?
- Analitik kategorileriniz herhangi bir genel süreç öneriyor mu?
- Eğer öyleyse, bu genel süreçleri örtük çıkarımlar için incelediniz mi?
- Analiz, diğer önemli alanlarda daha fazla araştırmayı tetikleyebilir mi?
- Çalışmanız bilgi üretilmesine nasıl katkıda bulunuyor? Daha iyi bir dünya yaratmaya nasıl katkıda bulunuyor?

Bu araştırmanın sonuçları ve ortaya konan kuramsal modelin hem pratik hem de akademik anlamda somut bir yararlılık vadettiği düşünülmektedir. Yalnız yaşayan yaşlıların evle kurdukları -özellikle anlamsal- ilişkiyi doğru anlamak ve doğru anlatmak; iç mimarlara ve ilgili diğer mekân tasarımı meslek insanlarına (daha anlam odaklı ve kullanıcı merkezli tasarımlar için), ailelere (yakınlarının ev ve evde yaşama deneyimlerini daha iyi anlayabilmeleri için) ve sosyal politika yapıcılara (daha etkin destek mekanizmaları kurgulayabilmeleri için) ve konuyla ilgilenen akademisyenlere (konuyla ilgili bilimsel altyapıyı gerek nitel gerekse de nicel yöntemler kullanarak ilerletebilmeleri için) zengin bir içerik sağlamaktadır.

Giriş bölümünde de bahsedildiği üzere gerek küresel gerekse de ulusal ölçekte nüfus yaşanmaktadır ve bu durum çok da uzak olmayan gelecekte tüm insanlığı etkileyecektir. Bu sebepten ötürü yaşlı bireylere odaklanılması, özellikle de evleri ile olan anlamsal ilişkinin daha belirgin olduğu düşünülen yalnız yaşayan bireyler ile çalışılması günümüz alanyazın ihtiyaçlarına göre daha uygun görülmüştür. Ancak geliştirilen kuramsal model yalnızca yaşlılara özgü bir fenomen olmayan ‘mekânsal tercihlerin soyut ve manevi doğasına’ ışık tuttuğu için farklı sosyokültürel bağlamlarda veya farklı hedef gruplarıyla (örneğin; engelli bireyler, göçmenler, farklı yaş kategorileri vb.) yapılacak benzer çalışmalara da kavramsal bir çerçeve sağlayabilme potansiyeline sahiptir. Böylece yalnızca yaşlıların değil; farklı demografik kesimlere mensup bireylerin ve grupların da mekânsal deneyimlerini artırmaya yönelik uygulamaları destekleme, daha kapsayıcı mekânlar ve politikalar geliştirilmesine katkı sağlama gibi olası yararları da mevcuttur.

3.5.5 Etik Hususlar

Bu çalışmada benimsenen akademik titizlik yalnızca Charmaz (2014)’ın ifade ettiği kriterler ile sınırlı kalmamıştır. Nitekim söz konusu metodolojik titizlik kriterlerinin yanı sıra bu araştırmanın tüm aşamalarında etik ilkeler de titizlikle izlenmiştir. Araştırmanın yürütülebilmesi için Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kuruluna başvuru yapılmış ve kurulun değerlendirmesi sonucunda 24.09.2024 tarihinde 782637 protokol numarası ile araştırmanın yürütülmesine etik açıdan uygunluk kararı verilmiştir (bkz. EK-2). Tez isminin değiştirilmesinin ardından Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kuruluna yapılan başvuru doğrultusunda, 782637 protokol numarasına sahip belge 22.07.2025 tarihinde ‘Yalnız Yaşayan Yaşlılar İçin Evin Anlamı: Bir Yapılandırmacı Gömülü Teori Çalışması’ ismiyle güncellenmiştir (bkz. EK-1). Araştırmanın amacı, beklenen yararları, nasıl yürütüleceği, olası riskleri, gizlilik ilkesi ve kendilerinden neler bekleneceğiyle ilgili hususlar değişmemiş olup; yalnızca çalışmanın başlığı değişmiştir.

Araştırma sürecinde Anadolu Üniversitesi Bilim Etiği Kılavuzunda belirtilen ‘insan katılımcılarla/deneklerle ilgili etik kurallar’ kapsamındaki tüm ilkelere titizlikle uyulmuştur. Öncelikle araştırmanın kurgulanması ve veri toplama süreci katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmış ve yürütülmüştür. Veri toplama aracına dahil edilen ve yarı-yapılandırılmış görüşme doğasından ötürü konu gereği spontane olarak sorulan soruların; katılımcıları küçük düşürücü, ayırıştırıcı, rahatsız edici veya yorucu olmamasına

özen gösterilmiştir. Yaşlı bireylerin çeşitli hassasiyetleri göz önünde bulundurularak; görüşmelerin katılımcıların fiziksel, bilişsel ve duygusal sağlıklarını olumsuz etkilemeyecek biçimde yürütülmesi sağlanmıştır. Katılımcılara söz konusu kılavuzun 4.1.b maddesinde belirtildiği üzere; araştırmanın amacı, beklenen yararları, nasıl yürütüleceği, olası riskleri, gizlilik ilkesi ve kendilerinden neler bekleneceğiyle ilgili bilgi verilmiştir. Bu bilgilendirmenin ve araştırmacının ifade ettiği diğer sözlerin katılımcıların verecekleri yanıtları yönlendirmeyecek nitelikte olmasına dikkat edilmiştir. Her bir katılımcıya araştırmaya katılımın tamamen gönüllülük esasına dayalı olduğu veri toplama aşamasından önce belirtilmiş ve ‘Gönüllü Katılım Formu’ (EK-4) imzalatılmıştır. Gönüllü Katılım Formu, Yarı Yapılandırılmış Görüşme Planı (EK-3) ile birlikte -veriler isim değişikliğinden önce toplandığı için- üzerinde bu çalışmanın eski ismini barındırmaktadır. Bu konu ile ilgili açıklama bir önceki paragrafta yapılmıştır.

Bunlara ek olarak; söz konusu kılavuzun 4.1.d maddesinde belirtildiği üzere katılımcılara dilediklerinde araştırmanın herhangi bir aşamasında çekilme hakkı tanınmış; tüm katılımcılara istedikleri zaman görüşmeyi sonlandırabilecekleri ve istemedikleri sorulara cevap vermeme haklarının olduğu açıkça ifade edilmiştir. Verilerin toplanması, işlenmesi ve raporlanması süreçlerinde de katılımcıların kişisel bilgilerinin gizliliği konusuna özel bir önem verilmiştir. Yine aynı kılavuzun 4.1.e maddesinde belirtildiği üzere katılımcıların adlarının ve kimliklerinin ortaya çıkmasına yol açabilecek belirleyici özellikleri araştırmada gizli tutulmuştur. Dolayısıyla; çalışmada katılımcılara K1 (Katılımcı 1) gibi rumuzlar verilmiş, kendi ifadelerinde bulunan ancak başkalarının kişisel bilgilerini içerebilecek veriler sansürlenmiş (çocuklarının ismi, oturduğu evin sokak adı vb.) ve çeşitli önemli demografik bilgiler kimlik tespitine imkân vermeyecek biçimde genel hatlarıyla sunulmuştur. Son olarak ise bahsi geçen kılavuzun 4.1.h maddesine uygun olarak araştırmacı; araştırma sırasında ve sonrasında topladığı verilerin gizlilik kuralına uyularak korunmasını ve saklanmasını sağlamakla yükümlü olduğunun bilinciyle hareket etmiştir. Bu doğrultuda görüşme kayıtları ve deşifre edilmiş metinler şifreli bir bilgisayarda ve iki adımlı şifreleme yöntemi ile korunan sanal depolama sistemlerinde güvenli bir şekilde saklanmıştır.

4 BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmanın bu ‘ana’ bölümünde araştırmanın temelini oluşturan ve Yöntem kısmında ana hatları çizilen nitel araştırma süreci neticesinde elde edilen bulgular sunulmuş ve bu bulguların yorumlanmıştır. Teorik örnekleme yöntemiyle seçilmiş, yalnız yaşayan, 65 yaş ve üzerindeki on beş katılımcıyla kendi evlerinde gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler ve gözlemler aracılığıyla toplanan zengin veri seti, benimsenen Konstrüktivist Gömülü Teori (KGT) metodolojisinin analitik araçları ve ilkeleri doğrultusunda incelenmiştir. Verilerin kodlanması (başlangıç, odaklanmış ve kuramsal kodlama aşamaları) ve sürekli karşılaştırmalı analiz yöntemiyle, katılımcıların evleriyle kurdukları karmaşık anlamsal ilişki ağını ve bu ilişkinin yerinde yaşlanma kararlılığı üzerindeki etkilerini açıklayan özgün bir kuramsal çerçeveye ulaşılmıştır.

Bulguların sunumunda bir ‘tüm dengelim’ yaklaşımı izlenmiştir; yani bulguları anlamlandırma kolaylığı açısından ilkin ulaşılan çekirdek fenomen ve bu merkezi olgu ışığında ulaşılan kuramsal model açıklanmıştır. İzleyen ilk alt başlık bu kuramsal çerçevenin kavramsal yapısını, temel bileşenlerini ve işleyiş mekanizmasını ayrıntılı bir biçimde ortaya koymaktadır. Ardından gelen bölümler ise bu modeli oluşturan ana kategorileri ve bu kategoriler altında yer alan çeşitli temaları katılımcı anlatılarından doğrudan alıntılarla somutlaştırarak derinlemesine irdelenecek şekilde kurgulanmıştır.

4.1 Kuramsal Model

Yöntem bölümünde detaylı bir biçimde tanıtılmış ve bu çalışma özelinde nasıl kurgulandığı açıklanmış Konstrüktivist Gömülü Teori yaklaşımı ile yürütülen bu nitel araştırmanın temel hedefi, incelenen olguya dair -doğrudan katılımcı verilerinden türetilmiş- ‘açıklayıcı’ bir kuram geliştirmek olmuştur. Bu doğrultuda ve Giriş bölümünde belirtilen Araştırma Soruları yönlendirmesi ile; on beş yalnız yaşayan yaşlı bireyin evleriyle kurdukları ilişkiler ağı derinlemesine incelenmiştir. Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma deneyimleri üzerine yapılan bu sistematik analizler nihayetinde tüm veri setini bütünleştiren ve açıklayan merkezi bir olguyu (*core phenomenon*) ortaya çıkarmıştır.

Bahsi geçen çekirdek fenomen; *"yalnız yaşayan yaşlı bireylerin, evlerine atfettikleri karmaşık ve çelişkili (olumlu ve olumsuz) anlamlar ağını çeşitli başa çıkma stratejileri aracılığıyla aktif olarak yöneterek yerinde yaşlanma durumunu sürdürme süreci"* olarak ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkarılan bu fenomen; katılımcıların karşılaştıkları zorluklara

ve sahip oldukları avantajlara rağmen evlerinde kalma yönündeki kararlılıklarının altında yatan temel insan-mekân ilişkisi mekanizmasını temsil etmekte ve benimsenmiş olan nitel metodolojinin ‘bir eylemi veya etkileşimi anlama’ amacına hizmet etmiştir.

Araştırma fazları boyunca karşılaşılmış ‘rağmen’ edatı ve ‘çünkü’ bağlacı ile kurulan; “*olumsuzluklara rağmen olumluluk çünkü başa çıkma stratejileri*” tipindeki cümleler zaten insan-mekân kesişiminin ilişkisel doğasına yönelik çok belirgin (ancak literatürde yeterince irdelenmemiş) içgörüler sunmuştur. Dolayısıyla çekirdek fenomenin de tam olarak bu doğrultuda çıkmış olması analizin isabetliliğini gözler önüne sermektedir. İlerleyen paragraflarda detaylandırılan kuramsal model de ortaya çıkarılmış olan bu merkezi fenomenin; yapı taşlarını, varoluş prensiplerini ve spesifik bileşenleri arasındaki dinamik ilişkileri sistematik bir biçimde açıklamak üzere geliştirilmiştir.

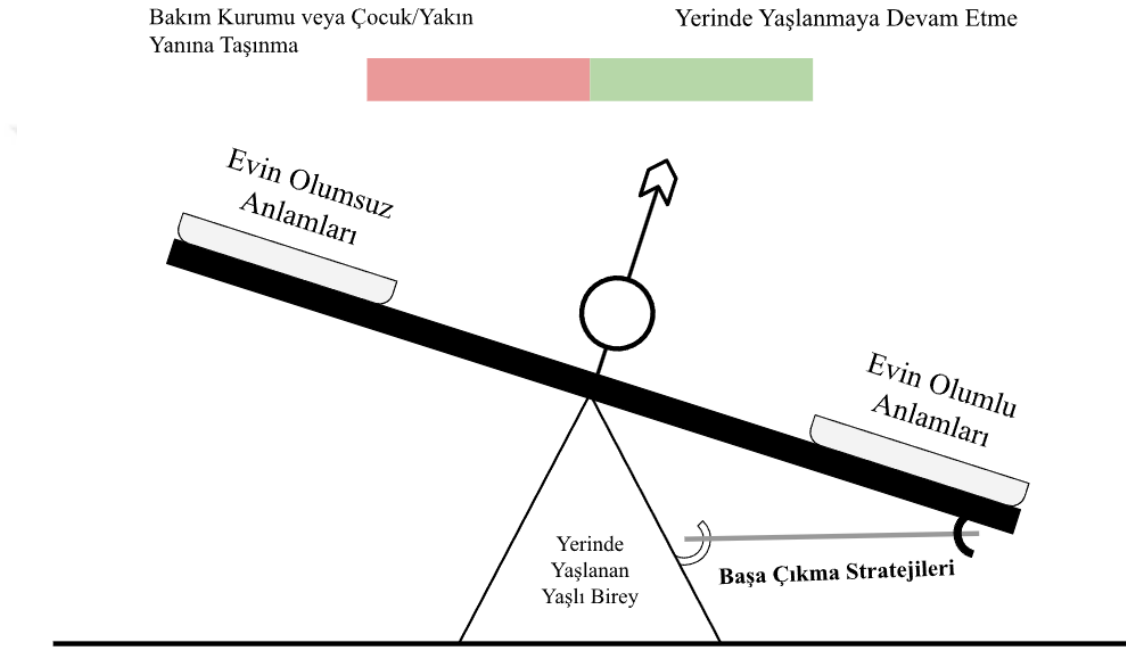
Araştırma verilerinin sistematik analizi sonucunda geliştirilen ve yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evde kalma veya taşınma yönündeki mekânsal kararlarının altında yatan dinamikleri anlamlandırmayı amaçlayan kuramsal model "**Baskın Terazi Modeli** (*Leaning Scale Model* veya *Weighted Decision Model*)" olarak adlandırılmıştır. Bu kuramsal model doğrudan katılımcıların paylaştığı deneyimlerde, ifadelerde ve gözlemlenen davranışlarda gömülü olan bilgilerden türetilmiş olup; onların yaşam dünyalarına ve evlerine atfettikleri öznel anlamlara odaklanmaktadır. Bu yaklaşım tercih edilen Konstrüktivist Gömülü Teori metodolojisinin; sosyal gerçekliğin bireyler arası etkileşimlerle inşa edildiği ve araştırmacının yorumlayıcı rolünün önemli olduğu yönündeki felsefi duruşuyla total uyum içindedir. Bu kuramsal model yaşlı bireyin fizyolojik durumu, psiko-sosyal esenliği, ekonomik koşulları ve çevresel etmenler gibi çok sayıda faktörün bireyin eviyle kurduğu anlamsal ilişki ağı içinde nasıl bir etkileşim yarattığını ve bu etkileşimin yerinde yaşlanma arzusunu nasıl şekillendirdiğini açıklamaya çalışmaktadır.

Bu modelin açıklayıcı doğasının merkezinde; katılımcı anlatılarında belirginleşen ve bireyin evde kalma kararını etkileyen karşıt güçlerin daimi değerlendirilme sürecini simgeleyen metaforik bir ‘terazi’ bulunmaktadır. Ancak bu terazi -başka akla gelenin aksine- statik bir denge durumunu veya basit bir kâr-zarar analizini temsil etmemektedir. Aksine, yaşlı bireyin eviyle ilgili olarak deneyimlediği ve kodlama sürecinde iki ana kategori altında toplanan zıt kutuplardaki anlamların dinamik bir biçimde tartıldığı ve yönetildiği bir mekanizmayı ifade etmektedir. Önemle vurgulanmalıdır ki bu metaforik

terazide yaşlı bireyler için nihai amaç bir denge noktasına ulaşmak (evinde yaşamaya devam etmek ile taşınmak arasında arada kalmak) değil; bireyin aktif çabalarıyla terazinin kefesini bilinçli olarak ‘evinde yaşamaya devam etme’ yönünde baskın hale getirmektir. Kuramsal modelin ismi olan "Baskın Terazî" ifadesi de tam olarak bu aktif yönlendirme ve bir tarafı (evde yaşamaya devam etmeyi) dominant kılma çabasına işaret etmektedir (bkz Şekil 4.1).

Şekil 4.1

Baskın Terazî Modeli Görsel Temsili

Bahsi geçen metaforik terazinin bir kefesinde; bireyin mevcut yaşam alanına olan bağlılığını güçlendiren, yerinde yaşlanma motivasyonunu besleyen ve genel yaşam memnuniyetini artıran tüm faktörler, yani ‘Evin Olumlu Anlamları’ yer almaktadır. Bu ana kategori veri analizinde Psiko-Sosyal, Fiziksel ve Finansal olmak üzere üç temel boyutta kendini göstermiştir. Psiko-Sosyal boyut altında bireyin en temel ihtiyaçlarından olan ‘Özerklik ve Bağımsızlık’, sosyal varlığını pekiştiren ‘Sosyal Bağlantı ve Topluluk’, mekâna kök salmasını sağlayan ‘Aidiyet ve Aşinalık’, kişisel sınırlarını koruyan ‘Mahremiyet ve Kişisel Alan’, benliğini yansıtan ‘Kimlik ve Benliğin Uzantısı’, içsel dinginlik sunan ‘Duygusal Huzur ve Mutluluk’, derin bağlılıklar kurduran ‘Sevgi ve Duygusal Bağ’, değerler dünyasını barındıran ‘Manevi Değerler ve İnanç Alanı’ ve geçmişle bağ kurduran ‘Hatıralar ve Nostalji’ gibi son derece güçlü temalar bulunmaktadır. Fiziksel boyutta ise gündelik yaşamı kolaylaştıran ‘Konfor ve Rahatlık’,

‘Elverişlilik ve Pratiklik’, esenliği koruyan ‘Güvenlik ve Koruma’ ve dış dünyaya erişimi sağlayan ‘Konum ve Olanaklar’ gibi temalar öne çıkmaktadır. Finansal boyutta da ‘Ekonomik Güvence ve İstikrar’, ‘Bütçe Yönetimi ve Ekonomik Denetim’ ve gelecek nesillere aktarım anlamı taşıyan ‘Miras ve Nesiller Arası Aktarım’ gibi unsurlar bu olumlu kefeyi baskınlaştırmaktadır. Bu anlamlar bütünü yaşlı bireyin evini terk etmesini zorlaştıran temel düşünsel unsurlar olarak görünmektedir.

Terazinin karşı kefesinde ise; yerinde yaşlanmayı tehdit eden, yaşlı bireye zorluk çıkaran, endişe yaratan veya yaşam kalitesini düşüren tüm etmenler, yani ‘Evin Olumsuz Anlamları’ bulunmaktadır. Bu ana kategori de -benzer şekilde- Psiko-Sosyal, Fiziksel ve Finansal boyutlar altında incelenmiştir. Psiko-Sosyal boyutta; bireyin esenliğini derinden sarsabilecek ‘Yalnızlık ve İzolasyon’, mekânla veya çevreyle bağın koptuğu ‘Eve Yabancılaşma ve Bağ Kopukluğu’, özerkliği tehdit eden ‘Bağımlılık ve Yetersizlik’ ile ‘Kontrol Kaybı ve Müdahale’ ve duygusal bir ağırlık olan ‘Yük Olma’ endişesi gibi temalar yer almaktadır. Fiziksel boyutta, yaşlanan beden ve uygun olmayan mekânın yarattığı ‘Fiziksel Zorluk ve Kısıtlanma’, kaza veya bilişsel gerileme risklerini içeren ‘Güvensizlik ve Risk’ ve temel ihtiyaçlara ulaşımı engelleyen ‘Erişilmezlik ve Uzaklık’ gibi temalar bulunmaktadır. Finansal boyutta ise artan ‘Maliyet ve Finansal Yük’ ile dolandırıcılık veya istismar risklerini barındıran ‘Finansal Kırılganlık ve Bağımlılık’ gibi temalar bu olumsuz kefeyi doldurmaktadır. Bu anlamlar, bireyi mevcut durumunu gözden geçirmeye ve potansiyel olarak farklı çözümler aramaya iten itici güçlerdir.

Baskın Terazi Modelini diğer yaklaşımlardan ayıran ve ona dinamik karakterini veren unsur ise yaşlı bireyin bu iki karşıt anlamlar kümesi arasındaki etkileşimdeki aktif rolüdür. Katılımcı anlatılarının analizi bireylerin bu olumlu ve olumsuz anlamlar karşısında pasif kalmadıklarını; bilakis terazinin durumunu aktif olarak yönetmek ve sonucu ‘evde kalma’ lehine çevirmek için çeşitli ‘Başa Çıkma Stratejileri’ kullandıklarını ortaya koymaktadır. Bu stratejiler, bireyin olumsuz anlamların yarattığı tehditleri savuşturma veya etkisini azaltma ve olumlu anlamların sağladığı faydaları koruma veya artırma çabalarını temsil etmektedir. Veri analizinde dört ana başa çıkma stratejisi kategorisi belirginleşmiştir. Bunlar: ‘Sorunlarla Çözüm Bularak Başa Çıkma’ (proaktif problem çözme ve yardım arama), ‘Sorunları Yok Sayma ve Önemsizleştirme’ (inkâr, küçümseme, gizleme), ‘Sorunlara Katlanma ve Kabullenerek Yaşama’ (zorluklarla birlikte yaşamayı öğrenme, durumu kanıksama) ve ‘Sorunları Yeniden Çerçeveleme ve

Öz-İkna' (olumsuzlukları olumlu yorumlama, şükretme, olumlu noktalara bilinçli olarak odaklanma) olarak ortaya çıkmıştır. Bu stratejilerin seçimi ve uygulanışı kişiden kişiye değişmekle birlikte; hepsi temelde söz konusu metaforik teraziyi 'evde yaşamaya devam etme yönünde baskın kılmak ve bu kararı sürdürülebilir hale getirmek' amacına hizmet etmektedir.

Netice itibarıyla Baskın Terazi Modeli; Konstrüktivist Gömülü Teori yaklaşımıyla doğrudan katılımcı verilerinden geliştirilmiş, yalnız yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma sürecini anlamaya yönelik bütüncül bir model sunmaktadır. Bu model; evle kurulan derin ve çelişkili düşünsel bağları, bu bağları etkileyen olumlu ve olumsuz faktörleri ve bireyin bu karmaşık dinamikler içinde aktif olarak kullandığı başa çıkma stratejilerini bir araya getirerek yerinde yaşlanma kararının altında yatan mekanizmaları açıklamaktadır. Bu kuramsal çerçevenin anlaşılması hem akademik bilgi birikimine katkı sağlamakta hem de yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik daha etkili mekânsal, sosyal ve politik müdahalelerin geliştirilmesi için önemli bir zemin oluşturmaktadır. Takip eden alt bölümler bahsi geçen modeli oluşturan 'Evin Olumlu Anlamları', 'Evin Olumsuz Anlamları' ve 'Başa Çıkma Stratejileri' temalarını detaylandırarak bu teorik yapının ampirik dayanaklarını sergileyecektir. Bu detaylı inceleme, modelin geçerliliğini ve açıklayıcı gücünü daha somut bir zemine oturtacaktır.

4.2 Yalnız Yaşayan Yaşlı Bireylerin Evlerine Atfettikleri Anlamlar

Özellikle çalışmanın 'Kavramsal Çerçeve' bölümünde detaylı bir biçimde bahsedildiği üzere insan-ev ilişkisi çok kapsamlı ve çok katmanlıdır. Bu ilişkinin doğası yalnızca mekânın fiziksel varlığından kalan boşlukta bir diğer fiziksel nesne olarak maddesel etkileşimlerde bulunmaktan elbette ki çok daha fazlasını içermektedir. İnsan çevresi ile fiziksel etkileşimin yanı sıra düşünsel etkileşime de girmektedir ve iç mekânı temel içgüdüsel dürtülere göre değil; oranın kendisi için nasıl anlamlandığına göre deneyimlemekte ve kullanmaktadır. Tüm bu argüman evle olan düşünsel etkileşimin; yani eve (ve evle ilgili unsurlara) atfedilen anlamların ne kadar önemli olduğunu özetlemektedir. Bir bireyin mekânsal etkileşimini doğru okuyabilmek onun ne yaptığını izleyerek değil; onun mekânsal deneyimleri, düşüncelerini ve etrafını nasıl anlamlandırıldığını anlayarak ancak mümkün olacaktır. Bu da eve (veya evin çeşitli unsurlarına) atfedilen anlamların önemini gündeme getirmektedir.

Ev ile kurulan bu ‘düşünsel’ etkileşim sonucunda kimi zaman özgürlük, huzur, konfor gibi olumlu çağrışımlar oluşurken kimi zaman yalnızlık, muhtaçlık, maliyet gibi olumsuz yargılar tezahür etmektedir. Bu çalışma nezdinde mekân kullanıcısının esenliği ve iyi oluş hâli için lehte olanlar ‘eve atfedilen olumlu anlamlar’; aleyhte olanlar ise ‘eve atfedilen olumsuz anlamlar’ olarak addedilmiştir.

Bu ana başlık altında araştırma örneklemini oluşturan katılımcıların ‘evlerine atfettikleri anlamlar’ üzerine bizzat kendi ifadeleri (ve/veya bu ifadeler arasındaki ilişkilerin analizinde araştırmacının fark ederek tuttuğu kuramsal notlar) üzerinden yapılan detaylı analizin bulguları sunulmuştur. Araştırmacının tutmuş olduğu kuramsal notların içerikleri ve veriye yönelik diğer bağımsız görüşler de sentezlenerek bu bulguları çevrelendiren yorumlar olarak metnin akışına dahil edilmiştir. ‘4.2.1 Yaşlı Bireylerin Evlerine Atfettikleri Olumlu Anlamlar’ ve ‘4.2.1 Yaşlı Bireylerin Evlerine Atfettikleri Olumsuz Anlamlar’ olarak iki ana alt başlıkta detaylandırılmış olan bu anlamsal kategorilerin elde edilen geniş veri setindeki kod sıklıkları Tablo 4.1’deki gibidir.

Tablo 4.1

Yalnız Yaşayan Yaşlı Bireylerin Evlerine Atfettikleri Anlamlar Kod Frekansı Tablosu

Kategori İsimleri	Kod Frekansı
Olumlu Anlamlar	1359
Olumsuz Anlamlar	727

Bu ve ilerleyen alt başlıklarda konumlandırılmış olan diğer kod frekansları tabloları her bir kategorinin, alt-kategorinin, anlamsal temanın ve anlamsal temaların da daha küçük yapı taşlarına bölünmüş olduğu anlamsal katmanların (veya yeri geldiğinde tabakalar veya alt-anlamlar olarak da bahsedilmiştir) hangi yoğunlukta bahsedildiğinin saptandığına işaret etmektedir. Daha önce ‘3.1 Araştırma Modeli’ başlığında da bahsedildiği üzere bu çalışmanın birincil amacı nicel birtakım bulgular sunmak değildir. Ancak hangi anlamsal fenomenlerin daha sıklıkla/yoğunlukla bahsedildiğini anlamak konuyla ilgili nitel derinliğe ve ayrıntıya yönelik anlayışı destekleyeceğinden bulgular sunumuna dahil edilmiştir. Bir diğer deyişle bu sayısal bulguların amacı anlamsal olan strüktüre yönelik bir kontekst sunarak bulguları daha anlaşılabilir kılmaktır.

4.2.1 Yaşlı Bireylerin Evlerine Atfettikleri Olumlu Anlamlar

Bu alt başlık daha da alt başlıklarda açıklanmış olan eve atfedilen anlamları içermektedir. Bu alt başlığın içeriğini yalnızca eve atfedilen ‘olumlu’ anlamlar alt-kategorileri oluşturmaktadır. Bu alt-kategoriler de kod sıklık hiyerarşisine göre; psiko-sosyal, fiziksel ve finansal olumlu anlamlar sırasında sunulmuştur. Söz konusu kod sıklığı hiyerarşisi Tablo 4.2’de detaylı bir biçimde görülebilir. Yalnızca bu tablonun incelenmesi ile yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerine atfettikleri anlamların hangi yöne doğru eğilim gösterdiğini ve bu eğilimin esasında ne kadar baskın olduğunu anlamak mümkündür.

Tablo 4.2

Yalnız Yaşayan Yaşlı Bireylerin Evlerine Atfettikleri Olumlu Anlamlar Kod Frekansı Tablosu

Kategori ve Alt-Kategori İsimleri	Kod Frekansı
Olumlu Anlamlar (Toplam Kod)	1359
Olumlu Psiko-Sosyal Anlamlar	1012
Olumlu Fiziksel Anlamlar	197
Olumlu Finansal Anlamlar	150

Ancak bu çalışmanın amacı yalnızca nicel bir oranlama yapmanın çok ötesinde derinlemesine anlamları aydınlatmaktır. Dolayısıyla bir sonraki alt başlıktan itibaren yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evleri ile olan olumlu düşünsel ilişkilerin detaylı doğasından bahsedilecektir.

4.2.1.1 Eve Atfedilen Olumlu Psiko-Sosyal Anlamlar

Tablo 4.2’den hayli net bir biçimde okunabileceği üzere yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerine atfettikleri olumlu anlamlar nezdinde en belirgin anlamsal alt-kategori ‘Olumlu Psiko-Sosyal Anlamlar’ olarak isimlendirilmiş olandır. Böylesine kapsamlı bir anlamsal doğrultunun kapsamlı olduğu kadar da katmanlı olmasını beklemek doğaldır. Nitekim geniş veri setinin analizi sonrasında bu beklentinin karşılık bulduğu ve bulguların eve atfedilen bu katmanlı anlamların doğasını oldukça ayrıntılı biçimde ortaya koyduğu görülebilir. Bu katmanlar ve her bir katmanın diğerlerine göre ne derece öne çıktığı Tablo 4.3’teki verilerden okunabilir (*sayfa sonu sebebiyle tablo bir sonraki sayfadadır*).

Tablo 4.3*Olumlu Psiko-Sosyal Anlamlar Kod Frekansı Tablosu*

Tema ve Alt-Tema İsimleri	Kod Frekansı
Olumlu Psiko-Sosyal Anlamlar (Toplam Kod)	1012
Özerklik ve Bağımsızlık	378
Sosyal Bağlantı ve Topluluk	365
Aidiyet ve Aşinalık	77
Mahremiyet ve Kişisel Alan	49
Kimlik ve Benliğin Uzantısı	38
Duygusal Huzur ve Mutluluk	34
Sevgi ve Duygusal Bağ	28
Manevi Değerler ve İnanç Alanı	28
Hatıralar ve Nostalji	15

Bu tabloda bahsedilmiş olan anlamsal temalar (‘Özerklik ve Bağımsızlık’, ‘Mahremiyet ve Kişisel Alan’ gibi) da kendi içinde farklı alt-temalara (veya sıkça kullanılan ismi olan ‘anlamsal katmanlara’) ayrılmıştır. Ancak bu katmanlar artık tablo biçiminde değil; katılımcıların özgün ifadelerine kontekst sağlayacak şekilde bulgular ve yorumlar ile bütünleşik bir biçimde metin içinde anlatılmıştır.

4.2.1.1.1 Özerklik ve Bağımsızlık

Özerklik ve Bağımsızlık teması yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evleri ile olan anlamsal ilişkideki en temel olgulardan biridir. 15 yaşlı bireyin tamamının anlatılarında eve yönelik bu anlamsal ilişkinin tespit edilmiş olması bu anlam temasının ne denli önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Başkasına muhtaç olmadan ve bağımsız bir biçimde yaşamını sürdürebilmek yalnızca söz konusu bireylerin değil; genel olarak çoğu insanın da içtenlikle benimseyeceği bir gayedir. Evin içerisinde geçen yaşam deneyimi de bu gayeye dahildir. Öyle ki bu tema hâlihazırda en yüksek frekansa sahip olan tema olmanın ötesinde 11 adet de farklı alt boyuta sahip olarak en zengin ve kompleks anlamsal olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bahsi geçen 11 farklı boyutun ilki olarak -belki de yerinde yaşlanma arzusunun en temel motivasyon kaynağı olan- ‘Bağımsızlık ve Özgürlük Kararlılığı’ gelmektedir. Bu noktada özgürlük ve özerklik terimleri karıştırılmamalıdır çünkü özerklik (yani kendi kararlarını kendi verebilme ve uygulayabilme gücüne sahip olmak) aslenn bu boyuta dahil değildir.

Fark edilmiştir ki katılımcılar için ev başka hiçbir yerde bulamayacaklarını düşündükleri bir özgürlük vadetmektedir. Bu özgürlük; basit günlük eylemlerden (istediği zaman yatıp kalkabilme, istediğini hazırlayıp yiyebilme, istediği programı izleyebilme veya izlemek zorunda kalmama gibi) daha temel varoluşsal durumlara (kimseye hesap vermek zorunda hissetmeme, kendi kurallarıyla yaşayabilme) kadar uzanmaktadır. Metaforik terazinin diğer kefesine yakın olan alternatif yaşam düzenlerinin (çocukların yanına veya bir bakım kurumuna taşınmak gibi) potansiyel kısıtlamaları düşünüldüğünde evin bu özgürlük anlamı daha da pekişmektedir. Örneğin K15'in ifadeleri söz konusu karşılıklı durumu net bir biçimde ortaya koymaktadır; onun için evi, kuralların ve saatlerin dikte edildiği bir yerin tam zıttı olarak kişisel ritminin ve tercihin egemen olduğu bir alan anlamına gelmektedir:

Özgürlüğümü niye vereyim ben onlara? Ben özgürlüğümü... [niçin kaybedeyim?] Ben şimdi oraya gittiğim zaman onların istediği şartlarda yaşayacağım. Ama ben burada kendi istediğim şartlarda [yaşıyorum]. Oraya gittiğim zaman yemeği saatli, içmesi saatli, banyosu saatli, tuvalete saatli, her şey saatli olacak. Ama ben burada istediğim gibi rahat hareket edeceğim (K15, Konum 545).

K4 de yine benzer bir noktaya odaklanarak evin sunduğu rahatlığın kaynağını 'kimseye bağlı olmadan kendi keyfince hareket edebilme özgürlüğüne' dayandırmaktadır:

Özel bir yer. Hiçbir yerde belki rahat edemezsin. Evine baktığın zaman; ayağını atarsın, televizyonu açarsın rahat keyfine bakarsın yani. Dünya da senin, ahiret de senin olur o zaman yani (K4, Konum 390).

K7 ise evinin kendisine özgü mahremiyet ve yaşam şeklinin korunabildiği; dış müdahalelere kapalı olan bir alan olmasını şu şekilde sözlere dökmektedir:

... biri beni yönetsin istemiyorum. Biri bana "bunu neden yaptın?" [diye sorsun istemiyorum] Yahu sana ne? Benim evimde. Burası benim duvarım. Mahremim. Benim hayat şeklim. (K7, Konum 294)

Bu kararlılık yalnız yaşayan yaşlı bireyler için evlerinin 'kişisel egemenliklerinin son kalesi, bir nevi kırmızı çizgisi' olduğunu; vazgeçilemez bir özgürlük ve kontrol alanı olarak anlamlandırıldığını göstermektedir. Bu anlamın niçin yerinde yaşlanma arzusunun temelinde yer aldığını okuyabilmek işten değildir.

Eve atfedilen bir anlam olarak özerklik ve bağımsızlığın somutlaştığı bir diğer önemli alt-anlam ise -bir önceki bölümde bahsedilen- 'Mekânsal Öz-Yeterlilik ve Özerklik' fenomenidir. Yalnız yaşayan yaşlı bireyler için evlerinin; fiziksel yeteneklerini

sergileyebildikleri, günlük işleri başkasına muhtaç olmadan halledebildikleri ve yaşam alanına hakim olabildiği bir yer olarak anlam kazanması hayli olasıdır. Ev işlerini başkalarının desteğini veya iznini beklemeden yapabilmek, tek başına üstlenilebilecek tadilatları yetebilmek veya -en basitinden- mekânı kendi ihtiyaçlarına göre düzenleyebilmek bireyin yeterlilik hissini pekiştirerek ‘bağımlılık’ ve ‘yetersizlik’ algısına karşı bir dirençtir. Örneğin K11 evinin kendi yeterliliğini kanıtladığı bir alan olduğunu; kendi ev işlerini yapmaktan aldığı zevk ve dışarıdan gelen yardımın kendi standartlarını tutturamaması üzerinden şu şekilde anlatmaktadır:

Mesela ben kendi işimi kendim yaparım yani. Daha ben birkaç sene önce bir badana yaptım. O zaman kardeşlerim dediler sen kadın getir şöyle böyle. O zaman bir kadın getirdim eve. Kadını getirdim ona baktım ki her yeri yapmadı, etmedi. O gitti ben temizledim gene evi (K11, Konum 121).

Yani oturduğum odanın bile camını silmeden gitti mesela. Ben kendi işimi kendim yaparım. Hiç kimseye işimi bırakmam yani. Öyle üstten de iş yapmam. Derinlemesine iş yaparım. İşte kendi işimi kendim yaptığım için de çok şükür (K11, Konum 125).

Kendi işimi kendim yapıyorum. Onun için de zevk alıyorum. Benim işimi yapmaktan da zevk alıyorum. Mesela böyle bir de yaptığım işlerden. Hep böyle herkese dağıtayım edeyim. Ondan hoşlanıyorum. Yani böyle bir şeyim var (K11, Konum 129).

K11’e ek olarak K15 de evinde karşılaştığı birtakım zorluklara kendi ürettiği çözümlerle (kedinin girmemesi için sineklik, sehpa ayaklar ve ısı yalıtımı uygulaması gibi) müdahale ederek evini uyarlanabilir ve yönetilebilir bir alan olarak anlamlandırmaktadır. Bir diğer deyişle ev; bireye özgü yaratıcılık ve problem çözme becerileri üzerinden ‘kendi kontrolü altında tutulabilir bir alan’ olarak algılanmaktadır:

Yani benim yapamayacağım hiçbir şey yok. Çözüm olaraktan üretirim. Mesela dediğim gibi ben koltuklara ayak koymak istiyorum ama ayağa fren yapmam lazım. Ya da bebeklerin, bebek araba salladığında fren olduğu gibi. Öyle o tarz bir şey yapmam lazım ki çok rahatlıkla çekip götüreyim. Kaldırma zorlanıyorum (K15, Konum 251).

Isı yalıtımı, mesela benim oturduğum dairenin ısı yalıtımı yoktu. Sonradan PVC ile kapandığı için ısı yalıtımı yoktu. Köpükler aldım. Köpükleri streç mi diyorsun? Onunla sardım. Duvarı böyle dizdim. Yattığım yere. Sadece yattığım yerde var, diğer yerlerde değil (K15, Konum 255).

K8’in ilerlemiş yaşına (88) rağmen evindeki yemek ve temizlik gibi işleri (dinlenerek de olsa) kendi başına yapmaya devam etmesi de evin öz-yeterliğin sürdürülebildiği bir mekân olma anlamını vurgulamaktadır:

Yemek, yemek hali... Bana “teyze...” diyorlar, “yemeğini yapabiliyor musun?”. Vallahi “gelip sizinkini de yaparım ha” diyorum (K8, Konum 573).

Bu yeterlilik hissi de kuşkusuz ki bireyin kendine olan güvenini artırmakta ve evini aktif olarak yönetebilmesi, kontrol edebilmesi, “çevirebilmesi” üzerinden oraya olan bağlılığını güçlendirmektedir.

İrdelenmekte olan özerklik ve bağımsızlık anlamının alt boyutları arasındaki bağlantılı etkileşim dikkat çekicidir: Nitekim bu noktaya kadar bahsedilmiş olan özgürlük ve özerklik alt-anlamları sonuç olarak bireyin yaşama karşı genel duruşuyla da iç içe geçmektedir. Bu sebep-sonuç ilişkisine odaklanan ‘Motivasyon, İyimserlik ve Yaşam Sevinci’ boyutu; evin bahsedilen olumlu duyguların yaşandığı ve beslendiği bir yer olarak “nasıl” anlam kazandığına yönelik bir içgörü sunmaktadır. Örnek vermek gerekirse; katılımcıların (ilerlemiş yaşlarına rağmen) geleceğe yönelik planlar yapması, hayata karşı olumlu tutumları ve günlük aktivitelerden keyif almaları aslında evleri ile olan olumlu anlamsal ilişkinin bir yan ürünüdür. Mesela K1 geleceğe yönelik hayaller kurmanın ve beklentiler içinde olmanın kendisini hayata bağladığını; evinin de bu beklentilerin (bayramda çocuklar için yemek yapma planı üzerinden okunabileceği üzere) merkezi olduğunu ifade etmektedir:

Hayata bağlıyor beni. Çünkü hayallerim, umutlarım tükenmiyor. ... Bir şey var. Hep ileriye dönük bir şey var. Hayatım boyunca da öyle yaşadım. ... Ve hep başarı getirdi bana. Hep başarı getirdi (K1, Konum 485-493).

Ben diyorum ki mesela ben şöyle yapıyorum. Beni hayata bağlayan. Ben diyorum ki bak şimdiden bayram olacak. Çocuklarım gelecek. Acaba hangi yemeği yapsam şimdiden? O beni hayata bağlıyor aslında düşündüğüm zaman (K1, Konum 477).

K7'nin evindeki eşyaların estetik değerine verdiği önem ve evi sürekli değiştirme isteği "Mesela bunları kaldırıyorum, bir sene sonra Buddha'ları [heykellerini] koyarım (K7, Konum 221)" de yaşama sevincinin ve mekânı kişiselleştirerek keyif alma arzusunun bir yansıması olarak yorumlanabilir; ev, bu anlamda kişisel zevklerin ve yaşam enerjisinin ifade edildiği bir platform olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu motivasyon ve optimizm sayesinde erişilen ve hayatta karşılaşılabilecek olası zorluklar karşısında kendisini gösteren ‘Dayanıklılık ve Adaptasyon’ becerisi de bir diğer alt-anlam boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu boyuta göre ev bireyin değişen koşullara uyum sağlayabilme ve problemlerle başa çıkabilme stratejilerini uygulayabilecekleri bir alan olarak anlam kazanmaktadır. Bu konudaki bulguların tamamı

‘4.3 Yalnız Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yerinde Yaşlanma Odaklı Stratejileri’ başlığında bahsedilmiş olduğundan (tekrara düşmemek adına) bu noktada yer verilmemiştir. Ancak anlaşılmaktadır ki yaşlı bireylerin ifade ettikleri dayanıklılık ve adaptasyon melekeleri evlerini bir tek olumlu koşullarda değil; zorlukların yaşandığı dönemlerde de yaşanabilir ve yönetilebilir bir alan olarak anlamlandırılmasını sağlamaktadır.

Bireylerin yerinde yaşlanma arzusunu destekleyen çeşitli melekeleri mevzubahis olduğunda mekânsal bağımsızlığın sürdürülebilmesi için hayati öneme sahip olan ‘Bilişsel Fonksiyonlar, Hafıza ve Öğrenmeye Açıklık’ da bir diğer boyut olarak belirmektedir. Bu alt-anlam boyutunun ev ile en belirgin ilişkisi; evin tanıdık ortamının bilişsel yeteneklerdeki olası değişimlere rağmen bireyin oryantasyonunu korumasına ve günlük işlerini yönetmesine yardımcı olabilmesi ile ilgilidir. K9'un ev içindeki mekânsal hafızasına olan güveni “Yani bir yere bir şey koyduysam muhakkak onu karanlıkta bile olsa bulurum. (K9, Konum 97)” evin bilişsel olarak güvenli ve öngörülebilir bir alan olarak anlamlandırılmasına emsaldır. K7'nin yeni bir beceriyi (yeni bir aparat ile cam silme) internet üzerinden öğrenerek evinde uygulaması (yani çok boyutlu bir bilişsel aktivite) yaşlılıkta da öğrenmeye açıklığın ve bunun evdeki yeterliliğe katkısının bir göstergesidir (K7, Konum 201). Bu anlamda evin bilişsel kapasitenin doğrudan kullanıldığı ve sürdürüldüğü bir çevre olarak anlam bulması doğaldır.

Yaşlı bireylerin bu aşamadan önce bahsedilmiş olan çeşitli yetileri onların ‘Aktif Yaşam Tarzı ve Rekreatif Faaliyetler’ konusundaki yeterliklerini belirlemektedir. Bu alt-anlam boyutu da evin özerklik anlamı ile ilişkilendirilmesinin dayanaklarından biridir. Zira ev bu tür faaliyetler için bir başlangıç noktası veya bizzat söz konusu faaliyetin yapıldığı yer olarak düşünülebilir. K9'un her sabah evinde squat yapması (K9, Konum 13) veya K7'nin evinin yakınındaki hobi bahçeleriyle ilgilenmesi (K7, Konum 337) evin aktif yaşamı destekleyen bu yönünü gözler önüne sermektedir.

Sabah spora giderim. Spordan geldikten sonra, bunun söylemesi [ayıptır] duş falan yaparım. Ufak bir bahçe işim var. Kendime has hobilerim var. Mesela el sanatıyla ilgili; baston yaparım. Marangozluk işleri olur, su tesisatıyla uğraşırım... Bahçe kültürü biraz fazla (K4, Konum 12).

Bahsi geçen aktivitelere yönelik katılımcı ifadeleri göstermektedir ki ev ‘dinlenen, uyunan, bulunulan’ bir yer olmanın çok ötesinde; eğlenceli bir amaç uğruna enerji harcanan, yaşamdan keyif alınan bir yer olarak da anlamlandırılmaktadır.

Aktif yaşamı benimseyebilen ve rekreatif aktivitelerde bulunabilen yaşlı bireylerin bu aktiviteleri gerçekleştirebilecek birtakım yetilere de sahip olması beklenir. Nitekim ‘Fiziksel Güç ve Mobilite Kapasitesi’ de yaşlıların evleri ile olan ilişkideki bir diğer alt-anlam katmanı olarak belirmiştir. Bahsi geçen özelliklerin korunabilmiş olmasının evdeki hareket serbestliğini -ve dolayısıyla bağımsızlığı ve öz-yeterliliği- doğrudan etkilediği bariz bir gerçektir. Katılımcıların ev içinde portatif merdiven kullanabilmeleri (K11, Konum 529), yardım almadan işlerini görebilmeleri (K14, Konum 125-130) veya fiziksel güç gerektiren aktivitelere katılabilmeleri (K4, Konum 189) evin fiziksel yeterliliğin sürdürülebildiği (yani fiziken buna yetilebildiği) bir alan olarak algılanması ile ilişkilidir. Yani bu kapasitenin varlığı sayesinde evin ‘kısıtlayıcı değil destekleyici’ bir çevre olduğu anlamı pekişmektedir.

Bu çalışmanın örneklemini oluşturan bireylerin en belirgin ortak özelliklerinden bir tanesi yalnız yaşıyor olmalarıdır. İlerleyen başlıklarda bahsedileceği üzere bu kimi zaman olumlu bir deneyimken kimi zaman ise yerinde yaşlanma konusundaki en büyük caydırıcılardan biridir. Ancak olumlu anlamlar penceresinden bakıldığında karşımıza çıkan bir alt-anlam katmanı olan ‘Yalnızlıkla Barışıklık’ durumu da evdeki özerkliği ve bağımsızlığı sürdürebilmenin oldukça önemli bir parçasıdır. Evde yalnız yaşamının bir problem olarak kanıksanmaması veya önceki kısımda bahsedildiği gibi (yalnız kalınan) zamanı değerlendirecek aktiviteler bulabilmek esasen oldukça kıymetli bir anlamsal belirleyicidir. Nitekim bu özellik yaşlı bireylerin evlerini olumsuz duygularla olmaktansa; kabullenme ve kendi kendine yeterlilikle ilişkilendirmesine yol açmaktadır. Örneğin K7; yalnızlığın getirdiği özgürlüğü ve kendi başına kalabilmenin verdiği rahatlığı şu sözlerle vurgulamaktadır:

Yani şu an biri olsa mesela atıyorum hayatımda... Ben[im] onun için yemek yapmam lazım, ütü yapmam lazım. ... Bir de yeni nesil erkekler... Yani hayat tecrübemi söylüyorum: Gençken yaşlılarınla anlaşabiliyorsun, 60 yaşını geçtiğin zaman benim yaşımdaki adamlar 30'luklara gözlerini koymuşlar. Kim bana bakacak? Ya problemlili tipler [denk gelecek]. Ben onun niye sıkıntısını çekeyim? "Maddi olarak bağımsızlığım olduğu için onun sıkıntısını çekmeyeyim" diyorum. Böyle daha iyi yani (K7, Konum 229).

K15 de yalnızlık hissettiğinde bunu yönetebildiğini; gerekirse çocuklarını aradığını veya kedisiyle ilgilendiğini belirterek evin yalnızlıkla başa çıkılabilen bir yer olarak kanıksandığını örneklemektedir (K15, Konum 15).

Daha az kodlanan alt boyutlar da; ‘Sosyal İlişkilere Olumlu Yaklaşım’, ‘Yaratıcı ve/veya El Becerisi Gerektiren Aktiviteler’ ve ‘Duyusal Fonksiyonlar’ olarak ortaya çıkmıştır. Bu alt temalarda da ilgi çekici kodlar ve alıntılar bulunmasına rağmen direkt olarak eve atfedilen anlamlar barındırmaktan ziyade daha dolaylı bağlantılar kurulması gerektiğinden bu kadar granüler detaya girilmeyecektir. Özetle söylenebilir ki; sosyal ilişkilerinde olumlu bir tutuma sahip olan kişiler evdeki yalnız ve bağımsız yaşama yönelik de daha sağlıklı bir bakış açısı geliştirebilmekte, el becerisi gerektiren aktivitelerdeki yetkinlik ve duyusal fonksiyonlar da eve yönelik özerklik ve öz-yeterlik algısı konusunda olumlu çıktılar ile ilişkilendirilmiştir.

Tüm bu anlamsal katmanların oluşturduğu zengin etkileşim ağına bakarak söylenebilir ki eve atfedilen ‘Özerklik ve Bağımsızlık’ anlamı -yani “evim benim için bağımsızlık ve özerklik demektir” diyebilmek- yalnız yaşayan yaşlı bireyler için oldukça temel bir olgudur. Ayrıca yerinde yaşlanma arzusunun da birincil cesaretlendiricilerindendir. Altında ‘başkasına muhtaç olmadan evinde yaşamını sürdürebilme yetkinliği’ ve ‘evinde -tercihen- tek başına yaşamaya yönelik motivasyonlar’ odaklı alt-anlamlar bulunan bu anlam unsuru; mekân tasarımcıları, politika yapıcılar ve yaşlı bireylerin yakınları tarafından (bu kişiler ile sınırlı olmayarak) önemle fark edilmesi ve çok doğru okunması gereken bir fenomendir. Araştırmanın bulguları da bu anlamsal ilişkinin en yoğun ilişki ağını barındırdığını ve dolayısıyla oldukça önemli olduğunu doğrulamaktadır.

4.2.1.1.2 Sosyal Bağlantı ve Topluluk

Araştırmanın örneklemini oluşturan bireyler için sıradaki en önemli olumlu anlam atfı sosyal bağlantı ve topluluk teması altında kodlanmış unsurlar olmuşlardır. Psiko-sosyal anlamlar içerisinde mevzubahis temanın var olması elbette şaşırtıcı değildir; ancak böylesine yoğun bir kodlanma frekansına sahip olması ve 13 alt-anlam katmanına ev sahipliği yapması araştırmacının objektif beklentilerinin üstüne çıkmıştır. Bu noktada ‘veride gömülü olan’ bilginin ortaya çıkarılması; önceden bilinen ve öylece kanıksanmış bilgilerin sorgulanması ve düzeltilmesi açısından kıymetli bir bulgular bütünü sunmuştur.

Katılımcılardan toplanan verilerden oluşturulan zengin veri seti incelendiğinde 15 katılımcının tamamının bu konuda ifadelerinin olduğu görülebilir. Onlar için evleri; sosyal etkileşimlerin yaşandığı, sürdürüldüğü ve bu etkileşimlere merkez olan bir yer olarak anlamlandırılmıştır. Elbette bu genel ana başlığın içerisinde; aile ve çocuklar, komşular, arkadaşlar ve daha genel çevreye yönelik spesifik atıflar bulunmaktadır.

İlerleyen paragraflarda bahsedilen alt-anlam katmanları da bahsi geçen çeşitlenmelere ışık tutacaktır.

Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evleri ile ilişkili anlamların en derin kısmını ‘Çocuklar ile İlişkiler, İletişim ve Destek Mekanizmaları’ boyutu oluşturmuştur. Bu durum bir yandan beklentiler doğrultusunda iken diğer yandan ise şaşırtıcıdır. Hayatının bu dönemindeki insanların sosyo-kültürel yapıları itibarıyla aile olgusuna ve çocuklarına verdikleri önemi anlamak mümkündür. Ancak şaşkınlık veren nokta şudur ki; çocuklarından gördükleri destek mekanizmalarından bahsetmelerine rağmen bazı katılımcılar tercihen değil, mecburen yalnız yaşamaktadırlar. Ancak veriler irdelendikçe fark edilmiştir ki ev çocuklarla kurulan bağa ev sahipliği yapan fiziksel bir yerdir ve her ne kadar bu bağ sürekli olarak evin içinde var olmasa da ziyaretler veya telefon konuşmaları biçiminde bile olsa ev sınırları içerisinde gerçekleşmektedir. Bu da yine eve atfedilen bir değer olarak karşılık bulmaktadır. Örneğin K15 yalnız hissettiğinde çocuklarını arayarak rahatladığını belirtmektedir (K15, Konum 15). Çünkü çocukların sağladığı destek bir şekilde yine evdeki yaşamın sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır.

Bazı katılımcılar için ise çocukların sağladığı desteğin evdeki yaşama etkileri çok daha somut bir biçimde tezahür etmektedir:

Ben telefon ederim, çocuklara. Başta, aybaşı oldu muydu [maaş yattığı zaman] benim şey o, büyük oğlan, “Anne, ne alınacak?” [diye sorar]. “Telefon elinde mi? Yaz...” diyorum. [alınacak listesi yazdırıyor] Ben bir gün evvelsi listeyi hazırlarım, onu bekletmem. “Bunu, bunu, bunu, bunu al, gel” derim. Alır gelir, ko[ya]r bir de yerleştirir. Soğanın yerini biliyor, sarımsağın yerini biliyor, güzelce yerleştirir (K8, Konum 565).

Benzer şekilde K5 de çocuklarının evin ihtiyaçlarını getirdiğini belirtmektedir (K5, Konum 65). Bu ‘somut’ destek mekanizması yaşlı bireyin kendi evinde yaşamını sürdürebilmesi için oldukça önemli -ve bir o kadar da faydalı- bir dayanak noktası oluşturmaktadır. Nitekim K2'nin kızıyla aynı apartmanda oturmayı tercih etmesi ve bunun evini sevmesindeki en önemli etken olduğunu belirtmesi de "Ee tabii ki. Onlar burada diye ben zaten buraya şey ettim [taşındım]. Geldim (K2, Konum 651)” aile yakınlığının mekânsal tercihlerdeki belirleyici rolünü göstermektedir. Ev, aynı zamanda çocuklarla karşılıklı kararların alındığı ve sonuçlarının yansıdığı bir istişare mekânı olarak da işlev görebilmektedir (K15, Konum 91). Ancak bu yakın ilişki K10 ve K11 gibi bazı katılımcılar için çocuklarına "yük olma" endişesini de beraberinde getirebilmekte; bu da onların kendi evlerinde kalma ve özerkliklerini koruma isteğini pekiştirmektedir

(K10, Konum 9; K11, Konum 101-109). Bu durum evin hem destek alınan hem de ilişkilerdeki sınırların korunduğu karmaşık bir sosyal alan olduğunu göstermektedir ve ilerleyen başlıkların altında (özellikle olumsuz anlamlar kapsamında) daha detaylı olarak tartışılacaktır.

Eve atfedilen anlamların önemli bir kısmının evin ‘içindeki’ unsurlara ve onlara yönelik deneyimlere dayandığı doğrudur. Ancak durum her zaman bu değildir; nitekim hemen evin ‘içerisinin’ bittiği yerden itibaren denk gelinen ‘komşuluk’ durumu da eve atfedilen anlamlara yön verebilmektedir. Bu eksenle ‘Komşuluk İlişkileri ve Sosyal Desteğin Mekânsal Yansımaları’ alt-teması ilgili anlama yönelik en yoğun ikinci kod başlığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alt-anlam kapsamında kıymetli ifadeler yer almaktadır; örneğin K14 teknik bir sorun yaşadığında komşusunun hemen yardıma koştuğunu anlatmaktadır:

Televizyonda karınca [sinyal bozukluğu] olursa, karşıda komşum var oğlum gibi. Gelir, al bunlar da benim oğlum [çevresini göstererek]. Gelir hemen kumandayla ayarlarlar (K14, Konum 336).

K6 da acil bir sağlık sorununda komşusunun hızla destek olduğunu belirtmektedir (K6, Konum 131). Komşuların sadece varlığı bile K5'in "Tabii onların orada ışığı yandığı [zaman] yetiyor bana (K5, Konum 212)” ifadesinde belirttiği üzere bir güvence hissi sağlamakta; yalnızlık duygusunu azaltan bir faktör olarak algılanmaktadır. İyi komşuluk ilişkileri ise -K6'nın vurguladığı üzere- evin değerini artıran ve orada kalma isteğini pekiştiren temel unsurlardan biridir:

“Ben demiş ev satmıyorum. Ben size komşu satıyorum, komşu” demiş. Benim demek istediğim şu, komşularından memnunum. Her şey para demek değildir. Para bazı yerde şurada yığınla olsa, huzurun olmazsa o para da iş yapmaz. Paranın satın alamayacağı şeyler var (K6, Konum 348).

Bu ifadelerden hareketle söylenebilir ki yalnız yaşayan yaşlı bireylerin psikolojik ve sosyal durumları ile evleri arasındaki ilişkinin oldukça önemli bir yönü de komşuluk ile ilişkilidir. ‘Evin en yakın dışı’ olarak nitelendirilebilecek bu çevre; karşılıklı yardımlaşmanın, güvencenin ve desteğin izlerinin görüldüğü bir mikro-evren olarak anlamlandırılmaktadır. Kuşkusuz ki bu kapsamdaki anlam atfı da eve atfedilen anlamlar ile bütünleşmektedir.

Bir önceki paragrafta ‘evin en yakın dışı’ olarak betimlenen ilişkiler katılımcıların evlerine attıkları anlamlarda ev-dışı etmenlerin etkisine yönelik ihtimalleri düşündürmektedir. Özellikle de bir sonraki alt-anlam katmanı olan ‘Yerel Topluluk içindeki Konum ve Etkileşim’ başlığı da bu etki menziline daha geniş olarak hesaba katılması gerektiğini belli etmektedir. Öyle ki yaşanan binanın ötesinde; yaşanan mahallede ve hatta köydeki (eğer kent hayatı yaşamıyorsa) sosyal deneyimlerin de eve atfedilen anlamlarla ilişkili olduğu bulunmuştur. Örneğin K6’nın köy kahvesinde gördüğü saygı (K6, Konum 191) veya K8’in mahalle esnafından gördüğü ilgi (K8, Konum 681) yerel topluluk içindeki olumlu statünün bireyin mekâna bağlılığını nasıl artırabileceğini göstermektedir. K14’ün mahallesine duyduğu derin bağlılık ve orada geçen çocukluk anılarına sıkça yaptığı vurgu (K14, Konum 312, 421, 511) evin ve çevresinin kişisel geçmiş ile nasıl iç içe geçtiğini ve yer kimliğinin oluşumundaki rolünü ortaya koymaktadır. Bu da evin yalnızca iç mekândan ibaret olmadığını; iç mimarların da özellikle yaşlı bireylerin yaşam alanları düşünüldüğünde diğer paydaşlara yönelik ayrıntılı bir düşünme ve kurgulama sürecine başvurmaları gerektiğini gözler önüne sermektedir.

Zengin veri setinde bulunan açıklamalardan anlaşılmaktadır ki katılımcıların evleri ile olan ilişkilerinde etkisi olan insanların bırakın konut ile aynı binada olmayı; aynı mahallede ve hatta potansiyel olarak aynı ilde bile olması gerekmemektedir. Çünkü kod frekanslarına bakıldığında görülmektedir ki sıradaki en yüksek sayıda etiketlenen kod ‘Kardeşler ve Akrabalar’ ile kurulan ilişkilerle ilgilidir. Bahsedildiği üzere kardeşler ve akrabalar yaşlı bireyin fiziksel olarak yakınında yaşamıyor olsa bile onun ev deneyimine ve eviyle olan anlamsal ilişkiye yönelik etkiler barındırabilir. Örneğin; K11’in zor zamanlarında kardeşlerinden gördüğü destek (K11, Konum 41, 265) veya K8’in vefat eden kardeşleriyle olan anıları ve yeğenleriyle ilişkisi (K8, Konum 21, 289, 293, 581) geniş aile bağlarının evin atmosferine ve anlamına yaptığı katkıyı net bir biçimde göstermektedir:

Çok şükür. Eşim öldükten sonraydı. Kardeşleri benimle iki ay kaldılar. Hep beraber yattık, beraber şey yaptık. Ve kız kardeşim dedi ki abla yatak odasına kesinlikle çıkmayacaksın. Sen bir yatak odasına çıkarsan daha buraya giremezsin. Dediler, şart koştular bana. Ondan sonra da benim yanımda iki ay onlarla beraber yattık, kalktık. Ondan sonra kardeşlerim, birinin Didim’de yazlığı vardı oraya gitti. Öbürü erkek kardeşim İzmir’de oğlu vardı oraya gitti. Öbür abimin hanımı İstanbul’da çocuğu vardı oraya gitti derken ben burada yalnız başıma kaldım. Kaldım iki üç gece hiç uyumadım. Evin içerisinde devamlı gezdim. Gezdim. Bu sefer de

dedim ki ya ben niye uyuyamıyorum? Ben niye yatamıyorum? Açtım kitaplarımı, dini kitaplarımı, şeylerimi. Oradaki duaları okudum. Allah'a yöneldim derken çok şükür ondan da kurtuldum (K11, Konum 41).

Yok hiç ben... Ben var ya kardeşim [küçük kardeşi] öldü ben de öldüm ya. O benim her şeyimdi. Öteki [ikiz kardeşi] gitti bıraktı beni. Kızım gitti [büyük kızı] bıraktı beni. Bu [küçük kardeşi] geliyordu. Oraya uzanıyordu [koltuğu gösteriyor]. Bir de başının altına yastık koyuyordum. Sandalyeyle de oturuyordum. Eskiden yeniden ne varsa. Konuşuyorduk masal gibi. O çok soru soruyordu. Eskilerden... (K8, Konum 293)

Yani bu devirde ben çok hizmet ettim. Hiç şey yapmayın yavrum, yaşlılara hürmet edin. Ben karşılığını buldum yavrum. ... Karşılığını buldum. Ha, onlar misafirdi. Kaynanam rahmetlik dedi ki, “ona gidiyorum, ona gidiyorum, sendeki rahatlığı bir yerde bulamıyorum” derdi (K8, Konum 581).

Yine bu minvalde ev K11'in bayram sabahı kahvaltıları gibi ritüellerle aile bireylerini bir araya getiren bir merkez işlevi görebilmektedir:

Şimdi benim mesela yılbaşı akşamı bende toplanılır. Bayram günü sabahları, Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı sabah kahvaltıları bende yapılır. Çok güzel. Yani hep böyle bir toplayıcılık var (K11, Konum 253).

Aslen ev ve sosyal çevre ilişkisi bağlamında bakıldığında çokça kod barındırması beklenirken sıklık değeri beklentinin altında kalarak; kanıksanmış varsayımlara karşı ampirik verinin etkisini gözler önüne seren bir alt-anlam katmanı bulunmaktadır. Bu katman da ‘Misafirperverlik’ başlığı altında toplanan ifadelerdir. Her ne kadar bu konuda görüş bildiren katılımcılar evlerinde misafir ağırlamaktan keyif aldıklarını belirtse de bu konuda çok fazla konuşulmadığını söylemek doğru olacaktır. Yine de ev ve misafir ağırlama üzerinden eve atfedilen anlam ilişkisi üzerine değerli referanslar mevcuttur. Örneğin K13 evinin gelen gideninin çok olmasının hâlihazırda ihtiyacına göre büyük evini ‘kullanışlı’ kıldığını ifade etmektedir:

Valla önceden iyiydi. Kalabalıktık. 200 metrekare. 3 oda bir salon. Ama gelenin gidenin çok olduğu için yetiyor. ... Önceden şöyle çok küçük evlerde oturdum mecburiyetten. Daha sonra işte kısmet oldu burayı aldık. Dediğim gibi gelenim gidenim çok fazla yatılı kalanlarım oluyor. O yönden çok şükür sıkıntı çekmiyorum yani (K13, Konum 555-562).

K8'in misafir geldiğinde duyduğu mutluluk (K8, Konum 101, 373) ve K3'ün misafirlerine hizmet etmekten hoşlanması (K3, Konum 102) da evin bir sosyal paylaşım ve ağırlama mekânı olarak anlamlandırılmasına emsaller sunmaktadır. Bu bulgulardan hareketle - dolaylı olarak da olsa- yaşlı bireyler için misafir ağırlama eyleminin sosyal ilişkileri

pekiştiren bir durum olduğu ve buna önyak ve ev sahibi olan ana unsurun da ev olduğu düşünülerek anlamsal bağlantı kurulabilir.

Bu bölümde irdelenen ‘Sosyal Bağlantı ve Topluluk’ ana anlam ögesi altında; ‘Sosyal Hayata Aktif Katılım ve Etkileşimler’, ‘Yakın Çevredeki Sosyal Aktiviteler ve Paylaşımlar’, ‘Başkalarına Destekler, Sorumluluklar ve Roller’, ‘Seyahat ve Dış Mekan Aktiviteleri’, ‘Eş ile Olan İlişkiler, Etkileşimler ve Eşin Desteği’ ve ‘Zihinsel ve Kültürel Aktiviteler’ alt-anlam katmanları da bulunmaktadır. Ancak bu alt temalar tarafından kapsanmış olan kodlar ancak dolaylı yoldan ve çok fazla yorum katarak ancak eve atfedilen anlamlar ile ilişkilendirilebilecek düzeyde kalmışlardır. Örneğin ‘Yakın Çevredeki Sosyal Aktiviteler ve Paylaşımlar’ kodu içerisinde bir katılımcının (K12, Konum 129) gün (evde konuk ağırlama toplanması) etkinliğine katılması ve bunun kendisine ne kadar iyi geldiği üzerine bir yorum mevcuttur. Ancak kendi evinde bir gün toplanması organize etmenin ev deneyimine olan etkisi konuşulmadığından (ve bunun gibi diğer sebeplerden ötürü) bu tür dolaylı bağlantılar bulguların dışında bırakılmıştır.

İrdelenen ve yorumlanan bu bilgilerin ışığında söylenebilir ki ev; -özellikle de yalnız yaşayan yaşlı bireyler için- sosyal bağlantıların sürdürüldüğü, ayakta tutulduğu ve güçlendirici etkisinin görüldüğü bir merkez görevi görmektedir. Çocuklarla, komşularla, akrabalarla ve daha geniş toplulukla kurulan ilişkiler yine nihayetinde eve atfedilen anlamı iyileştirmektedir. Yani yaşlı bireyler için ev hem karmaşık ve dinamik sosyal ağların örülü olduğu bir etkileşim merkezi olarak hem de kendisine ve çevresine olan aidiyeti artıran sosyal unsurlarla çevrili bir biçimde varlığını sürdürmektedir.

4.2.1.1.3 Aidiyet ve Aşinalık

Katılımcılardan toplanmış olan verinin bütüncül analizinde kod frekansına göre ortaya çıkan üçüncü psiko-sosyal olumlu anlam (ki genel toplamda da dördüncü sırada olan) mekâna atfedilen aidiyet ve aşinalık anlamıdır. Bu anlam “ben buraya aitim” ve/veya “buraya çok tanıdığım” benzeri ifadelerle dışa vurulan; kök salınmış olmayı, evin derin bir her köşesinin bilindik olmasını anlatan bir duyguya işaret etmektedir. Bu duygunun da yalnızca yaşlı bireylere özgü olmadığı ancak bir evde geçirilen yılların artması sebebiyle söz konusu münasebetin daha girift hale geldiği ve yaşlı bireylerde bu olgunun daha net belireceği savunulabilir. Ki 15 katılımcıdan 13’ünün (K1, K2, K3, K4, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15) ifadelerinde evin bu yönüyle ilgili deneyimlere ve hislere rastlanması örneklemin ne denli çoğunluğunun bu olguyu deneyimlediğini

kanıtlar niteliktedir. K5 ve K6 numaralı katılımcıların ifadeleri arasında ise bu spesifik tema altında sınıflandırılabilen bir ifade bulunamamıştır.

Bahsi geçen aidiyet ve aşinalık üst temasının temelde üç özgün alt kategoride kendini gösterdiği görülmüştür. Bunlar; 'Mekânsal Rutinler ve Sağlanan İstikrar', 'Eve Duyulan Aidiyet' ile 'Ev ve Aşinalık ve Eve Alışkanlık' olarak belirmiştir. Katılımcılar kimi zaman bu deneyimlerini doğrudan 'aidiyet' veya 'aşinalık' gibi terimlerle ifade edebilmiş olsalar da her zaman durum bu olmamıştır. Dolayısıyla onların deneyimlerinden mantık dayanağında çıkarımlar yapılarak uygunluk dahilinde ifadeleri bu hiyerarşiye dahil edilmiştir.

Bu genel anlam temasının kod sıklığı üzerinden en belirgin ve öne çıkan katmanı 'Mekânsal Rutinler ve Sağlanan İstikrar' olarak görünmektedir. Bu katman katılımcıların gündelik yaşamlarını öngörülebilir bir süreç olarak kanıksayarak kendilerine bir manevi konfor alanı oluşturmaları ile ilişkilidir. Çünkü bu durumda yıllarca kişisel deneme-yanılma üzerine oturmuş olan alışkanlıklar bozulmamakta; belirli bir seviyede kontrol ve düzel hissi sağlanabilmektedir. Öyle ki yılların birikimi olan bu alışkanlıkların evin fiziksel yapısı ile de bütünleşmiş olduğu ve birbirinden ayrılmaz bir yapı sergilediği görülmektedir. Bir diğer deyişle bu rutinler ve rutinlerin sağlamış olduğu istikrar hissi yalnızca evdeki gündelik işlerin daha kolay halledilmesini sağlamamaktadır; ayrıca kişinin psikolojik iyi oluş halini de desteklemektedir. Bu yorumun veri ile desteklenmiş somut halini K15'in ifadelerinde görmek mümkündür:

Mesela ben az önce, siz gelmeden önce yarınki yemeğimi yaptım. Ben tek başıma işimi yaparım. Mesela haftada temizliğimi yaparım. Hafta en az iki günümü temizliğe ayırıyorum. Bulaşıkları yedim hemen yıkar kaldırırım. Bekletmem. ... Bu biraz mesleğim benim. Biraz da geçmişte büyüklerimizden kaynaklanan... Mesela derler ki "yemeğe akşam muhakkak bulaşık bırakma, şeytan yalar." Yani buna benzer şeyler söylerlerdi. Ha doğru yanlış... Ama bizim bilinçaltını iyileştirdiği için şimdi... Oturuyorsun zaten, zaten boştasın. Sıcak su da akıyor. Eskisi gibi su kaynatma şeyi, sıkıntı da yok. Bulaşık makinesi yok benden. Hemen kaldırıyorum ben (K15, Konum 103-108).

Evin her gün aynı kalacağını ve beklenmedik bir sürprizle karşılaşılmayacağını bilmenin verdiği rahatlık hissi K8 tarafından şöyle ifade edilmektedir:

[Evinin her gün kendi bıraktığı gibi kalacağını bilmesinin ne hissettirdiği sorulduğunda]

Vallahi çok memnun olurum (K8, Konum 775).

K9 ise evin düzenini ve eşyaların yerini bilmenin getirdiği kontrol hissini sahip olduğu düzen alışkanlığı üzerinden ifade etmektedir:

Yok. ... Yani düzenli bir kişiliğim var ama bu düzen çok katı bir düzen değil. ... Ama çok katı bir düzen olmasa bile düzenliyim. Neyimin nerede olduğu bellidir (K9, Konum 165).

Bu ifadeler gündelik rutinlerin ve mekânsal düzenin katılımcıların yaşamlarına belirgin bir istikrar kattığını, kontrol edilebilirlik duygusunu pekiştirdiğini ve belirsizliklere karşı bir tür psikolojik tampon işlevi gördüğünü akla getirmektedir. Ancak aşına olunacak düzeyde bir istikrarın yakalandığı bir evde hissedilecek bu öngörülebilirlik; özellikle yaşla birlikte artabilecek bilişsel veya fiziksel zorluklar karşısında bireyin kendini yeterli ve güvende hissetmesine olanak tanıyan önemli bir kaynak olarak yorumlanabilir. Rutinlerin sürekliliği ve hala eskisi gibi yapılabilir olması da normal yaşamın devam ettiğine dair bir güvence vererek bireyin psikolojik sağlığını da desteklemeye adaydır.

İrdelenmekte olan ana temanın ikinci en yoğun ifade edilmiş boyutu ise ana anlam teması ile yakın bir isim taşıyan ‘Eve Duyulan Aidiyet’ başlığı altındaki ifadelerdir. Bu ifadeler bireylerin yaşam alanlarına olan “ben buraya aitim” şeklindeki ifadelerini; özetle kendilerini buranın ayrılmaz bir parçası olarak görmelerini içermektedir. Görüşülen katılımcıların her birinin yalnız başına yaşadıkları ve her birinin kendilerince en az bir büyük yerinde yaşlanma engeli olduğu gerçeğinin üstüne söylenebilir ki bu duygu kimi zaman evin sunduğu birtakım olumlu özelliklerden de bağımsız olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin diz sorunları, duyma ve algılama sorunları ve ekonomik endişeleri olan K15’in bu konudaki ifadeleri dikkat çekicidir:

Şimdi şöyle... Ben şimdi evimden ayrılmam. Şimdi ben kendi evimden hiçbir şekilde ne olursa olsun ne tarafa ağır basarsa bastım ben evimi terk etmek istemem. ... Özgürlüğümü niye vereyim ben onlara? Ben özgürlüğümü... [niçin kaybedeyim?] Ben şimdi oraya gittiğim zaman onların istediği şartlarda yaşayacağım. Ama ben burada kendi istediğim şartlarda [yaşıyorum]. Oraya gittiğim zaman yemeği saatli, içmesi saatli, banyosu saatli, tuvalete saatli, her şey saatli olacak. Ama ben burada istediğim gibi rahat hareket edeceğim (K15, Konum 545).

Yine duyma, algılama ve bilişsel zindelik üzerine problemleri bulunan K14’ün de başka bir yerde yaşama fikrine karşı güçlü bir direnç gösterdiği görülmektedir. Bu direnç ile ilgili olarak da evine duyduğu derin bağlılığı ve aidiyeti öne sürerek "kendi anahtarıyla kendi kapısını açmanın" verdiği eşsiz his üzerinden bu olguyu aktarmaktadır:

Evimi [özlerim çünkü bu benim] kendi evim. Açıyorum kapıyı, anahtarı açıyorsun. Başkasının değil ki, bu benim anahtarım. Oh, evime geldim. ... Evimde... İnsanlar yaşlanınca, oğlum sandalyesini, oturduğu yeri arıyorsun. Daha gençsiniz. Yaşlanınca insan, eskiden derdi ki “iki çulun nerede, sen orada” (K14, Konum 485).

Şehre indiğinde bile aklının evinde kaldığını ve arkadaşlarının tekliflerine rağmen bir an önce köydeki evine dönmek istediğini belirten K4'ün ifadeleri de bu aidiyet duygusunun gücünü göstermektedir:

Evim... Geldiğim zaman aklım evde olur. Mersin'deyken de [şehre indiğimde] işim bitti mi ya... Babama derdim ki rahmetli babama, "Yahu baba, niye gidiyorsun köye? Aha şurada bak evimiz, düzenli Mersin'de evimiz [var]." "Benim yaşıma gelince beni anlarsın" derdi. Şimdi ben de aynı öyle. Mersin'de işlerimi görürüm, arkadaşlarım der ki "Hadi bir kafeye gidelim, şuraya gidelim." “Ya ben köyüme gideyim” derim yani (K4, Konum 258).

Bu ifadeler seçkisinden anlaşıldığı üzere evleri katılımcılar için yalnızca barındıkları ve ikamet ettikleri bir yer değildir. Ev ile kurulan bu anlamsal ilişkinin içerisinde birtakım farklı boyutlar bulunmaktadır. Bunlar da kişisel geçmişin yaşanmaya devam etmesi, bağımsızlığın ve özerkliğin somutlaşması gibi duygusal ve varoluşsal olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir yere kendini ait hissediyor olmak ve gideceği yeni yerde kendini ait hissedemeyecek olmak aslında yerinde yaşlanma arzusunun en büyük katalizörlerinden biridir.

Mevzubahis temanın bir diğer alt boyutu ise ‘Ev ve Aşinalık ve Eve Alışkanlık’ olarak belirmiştir. Bu alt anlam hemen hemen bir önceki kesitte irdelenmiş olan ‘aidiyet’ alt-teması ile aynı kod frekansına (19 ve 18) sahiptir. Aslında bu üç alt katmanın birbirleri ile benzer bir yapıda olması asıl temel üst anlamın ne kadar net ve doğrudan açıklanabilir olması ile ilişkilidir. İlerleyen kesitte açıklanmış olan alt-tema ise daha çok belirli bir evde uzun süreli ikametın getirdiği derin alışmışlık hissine işaret etmektedir. Örneğin K11 uzun yıllardır aynı evde yaşamının ve komşularıyla kurduğu ilişkinin getirdiği bu aşinalık durumunu şöyle ifade etmektedir:

Aynı, aynı. Değişen bir şeyim yok. 25 senedir aynı evde oturuyorum. Aynı komşularım. Mesela [Komşusunun damadının adı] Bey'in kayınvalidesiyle biz her gün sabah akşam beraberiz. Bir ev gibiyiz, o da yalnız, ben de yalnızım. Yani güzel komşuluklarımız (K11, Konum 421).

K8 de başkalarının kendi evindeki eşyaları değiştirmesini önermesi durumunda bile mevcut eşyalarına ve düzenine olan alışkanlığını/bağlılığını şu sözlerle belirtmektedir:

[Torunun bir halıyı değiştirmesini istemesi ihtimali sorulduğunda]

Valla getirirse sererim. Getirmese durur işte.

[Bir gelininin masayı değiştirme tavsiyesi olması ihtimali sorulduğunda]

Yok ben yine yerine korum onu. Alışmışım, alışmışım (K8, Konum 836-843).

K7 ise evinin uzun yıllara dayanan geçmişini ve çocuklarının büyümesine tanıklık edişini anlatarak eviyle kurmuş olduğu derin bağı ve aşinalığı ‘evini bir kaleye benzeterek’ vurgulamaktadır:

Vallahi oğlum doğmamıştı. Oğlum seksen... Oğluma hamileydim. Seksen dokuz yılında aldım. ... Temelden girdim. Yazlık diye aldım. Sonra eşimden ayrıldım. İşte iki çocuğumla [burada yaşadık] ... Buradan gittiler okula. Anadolu Lisesi'nde okuyordu biri. Biri [bir Fen lisesi]'de okuyordu. Büyük odayı onlara verdim. İki artı bir burası. Büyük odayı onlara verdim. Ben küçük odaya geçtim. Onların çalışma masaları var, şeyleri var diye... Sonra onlardan biri üniversiteye gidince, kız, oğlana küçük odayı verdim. Kendi odama geçtim. Sonra oğlan da gitti. Koca ev benim oldu (K7, Konum 34-38).

Mesela kızıma gittim, mutlu olmadım. Nasıl söyleyeyim? İş hayatında çok ne derler? Sırttan bıçaklanma olayları mı derler? [bezdirme olaylarından bahsediyor] Böyle çok kötülükler gördüm. Tek bu... yani gördüm [ki]; bir köpeğimle çok mutluydum, bir evimle çok mutluydum, bir de bahçemle... Yani insanlar beni yordu... Yani insanlar nasıl? [Onlar] benim sosyalleşme aracım. Burası [evim] biraz şey gibi, kale gibi, benim "alanım" (K7, Konum 583).

Seçilmiş olan referanslar yalnız yaşayan yaşlı bireyler için evin tanıdık olunan ortamının ne denli önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu önem mekânın öngörülebilirliği, sürekliliği ve kontrol edilebilirliği üzerinden pekişiyor gözükmektedir. Dolayısıyla mekân değişikliği (çocuklarının yanına veya bir bakım kurumuna taşınma) veya aynı mekândaki ani ve büyük değişikliklerin bile yaşlı bireylerin aşinalık ve aidiyet hisleri üzerinde önemli etkiler aksettireceği söylenebilir. İç mimarlık perspektifinden bakıldığında yalnız yaşayan yaşlı bireylerin (acil bir fiziksel ihtiyacın giderilmesi durumu mevcut değilse) yaşlı bireylerin bu fenomene verdikleri önemi doğru okuyarak; önerilen tasarım değişikliklerini doğru tempoda ve doğru süreci izleyerek yapmaları önem arz etmektedir.

4.2.1.1.4 Mahremiyet ve Kişisel Alan

Mahremiyetin gerek kişisel olarak gerekse de ev yaşantısı için ne denli önemli olduğu malumdur. Dolayısıyla veriler içerisinden eve atfedilen mahremiyet ve kişisel alan

anlamının belirgin bir biçimde öne çıkması şaşırtıcı olmamıştır. Ancak eve atfedilen ve psiko-sosyal kategoride sınıflandırılabilir olumlu anlamlar içinde dördüncü sırada olması beklentinin görece altında olarak yorumlanabilir. Bu durum ‘Özerklik ve Bağımsızlık’ ve ‘Sosyal Bağlantı ve Topluluk’ anlamlarının çok belirgin biçimde öne çıkması ile açıklanabilir. ‘Aidiyet ve Aşinalık’ anlamı ile ‘Mahremiyet ve Kişisel Alan’ anlamları bu yüzden sahip oldukları değere karşın daha düşük düzeyde görünmektedir. ‘Aidiyet ve Aşinalık’ anlamı kod sıklığı anlamında belirgin bir üstünlükte gözükürken ‘Mahremiyet ve Kişisel Alan’ anlamı ise gerisinde kaldığı temanın aksine tüm katılımcıların bu konuda destekleyici fikirler belirtmesi üzerinden öne çıkmaktadır.

Mahremiyet hissiyatı ve kişinin kendi kontrolünde olan alan oldukça önemli öğelerdir. Çünkü dış dünyanın istenmeyen gözlem ve müdahalelerinden ırak olabilmek ve evin ‘şeffaflığını’ ayarlayabilmek insani anlamda çok temel istek ve ihtiyaçlara işaret etmektedir. Kontrol anlamında da yaşam alanında kişisel sınırları çizebilmek ve bu sınırlar içerisinde bütünsel bir egemenliğe sahip olmak oldukça istenilesi bir durumdur. Nitekim bu nüans bahsi geçen anlam temasının alt boyutlarına da yansımıştır. Bu temanın alt katmanları da ‘Mekânsal Düzen ve Kontrol’ ile ‘Mahremiyet ve Alan Korumacılığı’ olarak belirmiştir.

Bu ikilik içinden kod sıklığı bağlamında daha öne çıkan alt boyut ‘Mekânsal Düzen ve Kontrol’ olarak tespit edilmiştir. Bu katman bireyin evi ile ilgili çeşitli yerleşim ve işleyiş konularında söz sahibi, karar verici ve istikrar sağlayıcı olması ile açıklanabilir. Bu içerik aslında bir önceki anlamsal tema olan ‘Aidiyet ve Aşinalık’ başlığı altındaki rutinler ve alışkanlıklar argümanı ile de eşleşmektedir. Böylece aidiyetin ve tanıdıklığın oluşmasını sağlayan unsurlar ile mahremiyet ve kişisel alan kontrolünün oluşmasını sağlayan unsurlar arasındaki bağlantı da gün yüzüne çıkarılmıştır. Elbette bu tema içerisinde bir de ‘korumacılık’ boyutu devreye girmektedir; nitekim K1’in ifadesinde bu nüansı yakalamak mümkündür:

Bir de kendi sağladığım düzen yani kendi kurduğum düzenle beraber yaşamak beni çok mutlu ediyor. Yani bir başka el gelip de benim düzenimi bozmuyor. Bu benim düzenim. Bu benim çekmecem. Bu benim masam. Bu benim mutfagım. Yani kendi tercihlerim. Benim seçimlerim. Yani "ben egosu" değil bu. Ama benim kurduğum, yarattığım bir durum (K1, Konum 343).

Bu kontrol hissi katılımcılar tarafından evin her detayına hakim olmayı ve “her yeri benden sorulur” biçimindeki düşünceleri de içerebilir. K9’un ifadelerinde görülen

eşyalarının yerini bilme konusundaki kesinlik ve bunun sağladığı güvence mekânsal hakimiyetin altını çizmektedir:

Hayır, o mümkün değil. Yani bir yere bir şey koyduysam muhakkak onu karanlıkta bile olsa bulurum (K9, Konum 97).

Yaşlı bireylerde görülen bu düzen ve kontrol ihtiyacı dışarıdan gelen önerilere veya müdahalelere karşı bir direnci de beraberinde getirebilir. Bu olgu belki de iç mimarlar ve diğer mekân tasarımcıları için önemle hesaba katılması gereken unsurların başlarında yer almalıdır. Örneğin kendi evinde değişiklik yapma konusunda ekonomik özgürlüğe sahip olan K13'ün bu sayede başkalarının müdahalesine maruz kalmayışını anlatış biçimi mekânsal hakimiyet ve kontrol üzerine düşündürücü bir anekdottur:

[Eviyle ilgili kararlarda müdahaleye uğrama durumu sorulduğunda]

Hayır hayır. Belki de bu benim kendime ait ekonomik özgürlüğüm olduğu için kimsenin müdahale etmeye hakkı olmadığı için. Öyle bir şey almadım yani çocuklarım da böyle bir şey yapmadılar. ... Yok, yok, böyle bir şey hiç olmadı (K13, Konum 193).

Bu üç referanslık seçkiden bile anlaşılmaktadır ki yaşlı bireyler için evleri aktif olarak yönettikleri ve hakimiyetine önem verdikleri bir kontrol alanıdır. Çünkü mekân üzerindeki egemenlik hissi bireyin -yaşadığı diğer kayıplara rağmen- öz-yeterlik ve tatmin duygularını beslemektedir. Bireyin kendi kurduğu ve sürdürebildiği düzeni içerisinde müdahalesizce yaşayabilmesi diğer anlam temalarına da atıflarda bulunarak (bağımsızlık, özerklik, aidiyet ve tanıdıklık gibi) psikolojik iyi oluşu birden çok yönden desteklemektedir.

İrdelenmekte olan anlam temasının bir diğer katmanı ise 'Mahremiyet ve Alan Korumacılığı' olarak bulunmuştur. Bu katman daha çok evin gözlemlenmesi, sorgulanması veya eve başka bir biçimde müdahale edilmesi yönlerinden bir önceki katmandan ayrılmaktadır. Daha fazla gizlilik ve mahrem olanı koruyabilmek ile ilişkilidir. K1'e evinin bu gizliliği ve mahremiyeti sağlayıp sağlayamadığı ve bunun önemi sorulduğunda alınan cevap aslında kapsamlı bir özet niteliğindedir:

Tabii sağlıyor. Ben çok önem veririm ona. Tabii dört duvar benden sorulur. ... Ben hep öyle hayatım boyunca ve mahremiyeti çok severim. Dışarı sızdırmayı sevmem. ... Çünkü dört duvar benim mahremiyetim, beni ilgilendirir, benim yaşamışlıklarım. Başkasının değil. Onlar da bana özel olmalı (K1, Konum 323).

Bu mahremiyet ihtiyacı aile üyeleri de dahil olmak üzere evden olmayan kişilerin müdahalelerine karşı net bir tavra işaret etmektedir. Örneğin K7'nin düşüncesi daha çok evdeki kararlara karışılmasından duyulan rahatsızlığı ve bu durumun kişisel alana bir saldırı olarak görülmesini detaylandırmaktadır:

Ben... Hükmetmek, beni yönetmek... Biri beni yönetsin istemiyorum demek. Daha hürüm. ... O yüzden de bekarım. Yani biri beni yönetsin istemiyorum. Biri bana "bunu neden yaptın?" [diye sorsun istemiyorum] Yahu sana ne? Benim evimde. Burası benim duvarım. Mahremim. Benim hayat şeklim (K7, Konum 294).

Benzer şekilde K11 de dış müdahalelere izin vermeyeceğini kesin bir dille belirtmektedir:

[Hayatına dışarıdan müdahale edilmesi durumu sorulduğunda]

Hayır, ettirmem ki ben kimseye müdahale. ... Eden yok, ettirmem de (K11, Konum 293-297).

Örneklemdaki katılımcılar mahremiyetin hala korunabilir olması durumunu genel olarak kişinin onurlu ve öz-saygı çerçevesinde yaşayabilmesini teminat altına alan bir durum olarak belirtmişlerdir. Bu bile başlı başına yalnız yaşayan yaşlı bireylerin çeşitli zorluklara rağmen çocuklarının yanına veya bir bakım kurumuna niçin taşınmayı reddettikleri üzerine kıymetli içgörüler sunmaktadır. Ancak elbette yerinde yaşlanma arzusu ve evinden taşınma direnci bir tek anlamsal ilişki bağından çok daha katmanlı ve girift bir ilişkiye sahiptir. Özgür olmak, kendine yetmek, sosyal bağlantılarından kopmamak, tanıdık olduğu yerde olabilmek ve mahremiyetini koruyabilmek bu ilişkinin yalnızca küçük bir kısmını temsil etmektedir. Zira bir sonraki anlamsal tema da yaşlı bireylerin kendi mekânsal dışavurumlarını gerçekleştirebilme arzuları ile ilişkilidir.

4.2.1.1.5 *Kimlik ve Benliğin Uzantısı*

Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin mekâna atfettikleri anlamlar söz konusu olduğunda psiko-sosyal anlamların çok baskın olduğunu araştırma bulguları üzerinden yüksek bir kesinlik ile söylemek mümkündür. Öyle ki evin, kişinin kimliğinin ve kişisel dışavurumunun vücut bulduğu bir mekân olarak anlamlandırılması durumu kod frekanslarına bakıldığında bir hayli geri düşmüş görünmektedir. Öyle ki en belirgin olarak ortaya çıkan anlam teması olan 'Özerklik ve Bağımsızlık', bu başlıkta irdelenmekte olan 'Kimlik ve Benliğin Uzantısı' anlamından 10 kat daha sıkça ifade edilmiştir (378 ve 38). Halbuki iç mimarlık perspektifinden kişiye özgü istek ve ihtiyaçların mekân tasarımına yansması oldukça önemli bir hedef olarak görünmektedir. Her ne kadar örneklemdaki katılımcıların

yoğunlukla önem verdiği nokta bu olmasa da 15 katılımcıdan 14'ü (K10 hariç tüm katılımcılar) bu konuda -seyrekçe de olsa- ifadelerde bulunmuşlardır.

'Kimlik ve Benliğin Uzantısı' anlamsal teması kendi içinde dört farklı alt-anlam boyutunda sınıflandırılmıştır. Bunlar; 'Ev ve Kimlik İlişkisi', 'Emeğin ve Başarının Sembolü Olarak Ev', 'Evin Sembolik Anlamı' ve 'Dekorasyon, Düzenleme ve Modifikasyon' olarak isimlendirilmiştir.

Bunlardan ilki ve en sık bahsedilmiş olanı 'Ev ve Kimlik İlişkisi' olarak ortaya çıkmıştır. Bu katman daha çok bireylerin evleri ile olan ilişkideki "kişiliğinin, yaşam tarzının ve değerlerinin bir aynası olma" durumuna odaklanmaktadır. K15'in ifadeleri bu yoruma somut bir örnek sunmaktadır:

[Eşya ve mobilyalarının rahatlığı sorulduğunda]

Konforluluğundan bilmem. Ben rahatsam benim için konforlu. Ben... Dışarıdan gelen benim için gelen misafir benim için geldiği için ben misafire göre dizayn etmem eşyayı. Ben kendime göre dizayn ederim. Benim rahatlığım için dizayn ederim. Ben rahatım (K15, Konum 462-465).

Bir 'kişisel damga' olarak da tanımlanabilecek bu kimlik yansıması kimi zaman evin düzeni ve temizliği gibi göstergelerle de kendini belli etmektedir:

[Evinizin kendisini yansıtmaması durumu sorulduğunda]

Evet.

[Bu evin kendisinin olduğunu başkasının anlama ihtimali sorulduğunda]

Sanırım söyler.

[Nelerin bunu göstereceği sorulduğunda]

İşte düzen. Düzen. Temizlik. Eşyaların konumları. Yani en fazlası düzen (K9, Konum 480-490).

K7 ise kendi evindeki 'yaşanmışlık' hissine odaklanmaktadır. Kendi evini bazı insanların tercih ettiği daha yalın ve pratik dekorasyon anlayışıyla karşılaştırarak evinin kişisel değerlerini yansıtmamasından memnuniyetini şu şekilde belirtmektedir:

Evet, her insanın evi kendisini yansıtır. ... Ben bazı evlere gidiyorum. Saygı duyuyorum. "Eşya istemiyorum" diyor, pratik olsun, bir duvar olmasın, dümdüz ev olsun [istiyorlar]. Kare, iki sileyim [bitsin]. Yani o zaman evde bir yaşanmışlık yok... Yani demek ki dışarıda mutluluğu buluyor. Ben de evimde mutluluğu buluyorum (K7, Konum 523-524).

Anlaşılabileceği üzere yalnız yaşayan yaşlı bireyler için evleri kendi değerlerinin ve tercihlerinin yankı bulduğu bir kombinasyondur. Bir diğer deyişle ev; kişisel tercihlerin, değerlerin ve yaşam biçiminin oluşturduğu bir mikro-kozmozdur. Bireyin kendisine ve onu kendisi yapan özelliklere özgü bir evde yaşaması o evi ‘anamlı’ hale getiren bir diğer önemli etmen olarak karşımıza çıkmaktadır.

Birey ile evi arasındaki bu ‘birbirini yansıtma’ ilişkisi yalnızca güncel tercihler ve değerlerle de sınırlı görünmemektedir. Çünkü bu ilişkinin ‘bugünün’ kapsamından taşarak geçmişteki emek ve başarıların da gösterilmesi olarak yorumlandığı görülmüştür. Ki bu açıklamalar da zaten ‘Emeğin ve Başarının Sembolü Olarak Ev’ katmanının kapsamı altında kendilerine yer bulmuştur. Yaşlı bireyler için ev; yıllarca süren emeğin, fedakârlıkların ve zorlu mücadelelerin fiziksel bir kanıtı olarak görülmektedir. Bu da eve özgün ve bir o kadar da kıymetli bir değer ve anlam katmaktadır. Bu durumun özellikle ev sahibi olan katılımcılar için belirgin olması da sürpriz olmamıştır. Nitekim ev onların yaşamdaki başarılarının ve alın terlerinin somut ve elde tutulur bir göstergesi haline gelmiştir. Bu ‘alın teri’ anlamı birçok katılımcının ifadelerinde mevcuttur ancak K5’in ifadelerinde bu anlamın izlerini sürmek daha kolay olmuştur:

"Ama satarsanız..." dedim bak, "Canım sağ iken satarsanız..." dedim... Bak bura[sı için] beni elimi dişimi yedim [dişimi tırnağıma takarak çalıştım]. ... "Satarsanız paramı alırım" dedim. "Benim canım sağ iken satarsanız dörtte bir her hakkımı alırım" dedim. ... Alırım. "Çöpe atarım o parayı..." dedim, "yine alırım sizden" diyorum çocuklara [gülerek]. ... Satmayın diyorum çünkü benim kan emeğim burası. ... Kan emeğim, yani orayı canımı verdim ben orayı yaptırıya (K5, Konum 534-538).

Benzer şekilde K8 de evini bir emek ürünü olarak gördüğünü ve çocuklarını bu mekânda büyütmiş olmasının da ayrı bir anlam kattığını belirtmektedir:

[Evini bir emeğin sembolü olarak görüp görmediği sorulduğunda]

Görürüm. ... Hatıra... İçinde çocukları büyüttüm. Ondan sonra... Onları salladım... Hep evin içinde... (K8, Konum 887).

Kendi çabasının ürünü olan bir eve sahip olmanın getirdiği gurur K3'ün ifadelerinde de belirgindir:

Emek vermişim diyorum. Kendi emeğim diyorum. Kimsenin katkısı yok diyorum. Ve bununla kendimle gurur duyuyorum (K3, Konum 289).

Bu anlamsal ilişki bir noktada ekonomik alt anlamlara da sahipmişçesine bir izlenim vermektedir. Her ne kadar ev sahipliği, emek, alın teri gibi kavramlar ev ile ilgili maddi düşünceleri akla getirirse de bu alt temada yalnızca bu ilişkinin manevi yönüne odaklanılmıştır. Ev sahipliğine yönelik daha maddesel anlamlar ilerleyen aşamalarda tartışılacaktır.

‘Ev ve kimliğin dışavurumu’ konusunda olup psiko-sosyal anlamlar içerisinde değerlendirilebilecek sıradaki katman ise ‘Dekorasyon, Düzenleme ve Modifikasyon’ olarak belirlenmiştir. Bu katman iç mimarlık perspektifinden bakıldığında belki de ismen en fazla alakadar olunan olguları içermektedir. Çünkü bir iç mekânın kullanıcısı tarafından kendilenmesi veya bir iç mimarın kullanıcı tarafından benimsenebilecek bir tasarıma imza atabilmesi mekân tasarımını ilgilendiren önemli unsurlardır. Bireylerin yaşam alanlarını kişiselleştirme biçimleri onların estetik anlayışlarını, pratik önceliklerini ve hatta değişime karşı tutumlarını bile gözler önüne sermektedir. Örneğin K11 mutfağını kendi ihtiyaçlarına göre özel olarak yaptırdığını ve bundan memnun olduğunu belirterek mekânsal modifikasyonun kişisel kimlik ve yeterlilikle ilişkisini göstermektedir:

Yok. Mutfakım güzel, çok memnunum mutfakımdan da. Ben öyle şey yaptırmadım. Yani yapılırken tencereleri koyabileceğin yerleri falan hep geniş yaptırdım böyle. Onun için de hiç sıkıntı çekmiyorum, rahat ediyorum (K11, Konum 805).

K7 ise evini belirli aralıklarla aktif olarak değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Pratik nedenlerden ötürü banyosundan küveti kaldırması veya estetik tercihler doğrultusunda evinin ‘konseptini’ zaman zaman değiştirmesi evin dinamik bir kimlik ifadesi alanı olduğunu kanıtlar niteliktedir. Öyle ki K7 eşyaların estetik değerinin anı ve nostalji değerinden bile daha öncelikli olabildiğini gözler önüne sermektedir. Bu da kimlik ile geçmiş arasındaki ilişkinin illa geçmiş ile bir ilişkisi olması zorunda da olmadığını ortaya çıkarmaktadır:

Mesela küveti çıkarttım. Çünkü küvet, daha pratik bir şey yapabilirsiniz şu küvete. Yani oradan atlamak. ... Çıkarttım mesela küveti. Duş. Duş koydum [yaptırdım]. Yani küvette olmayı ben de istiyorum ama şey gibi böyle. Orada kaygan, bubi tuzağı gibi bir şey (K7, Konum 91).

Ama evde yine eşyalar çok, farkındayım. Ama seviyorum. Seviyorum. ... Mesela bunları kaldırırım, bir sene sonra Buddha'ları koyarım. Buddha heykellerini koyarım. Çin konsepti yaparım ya da işte Buddha konsepti yaparım. Severim (K7, Konum 221).

Bu oldukça aktif ve dinamik yaklaşıma kontrast olarak K14'ün mevcut "klasik" düzeninden memnun olması ve büyük değişikliklerden kaçınması gösterilebilir. Bu da kimliğin istikrar ve süreklilik üzerinden ifade edildiği farklı bir yaklaşımı temsil etmektedir:

[Mobilyalarının yeni olup olmadığı sorulduğunda]

Hayır, yeni değil. Normal kaç senedir kullanıyorum. Klasik takımım var. Salon. ... Hala kullanıyorum. (K14, Konum 300-302)

[Eve bir iç mimarın tasarım projesi geliştirme ihtimali sorulduğunda]

Hayır, yok. Her şeyim güzel. ... Değiştirmem ki. Ne olacak? Ben bu saatten sonra... Memnunum. Kırık yok. Kırık bir şey olursa, akabinde yaptırım. Akabinde. Akşam olursa sabah yaptırım. Öyle bir şikayetim olmuyor. Yani ben de onları yaptırım. Ha, bu dursun da üç gün sonra, beş gün sonra... Asla yapmam. Onu akşam olursa sabah yaptırım (K14, Konum 493-495).

Bu farklı yaklaşımlar dekorasyon ve düzenleme kararlarının yaşlı bireylerin evlerini kendi kimliklerinin bir uzantısı olarak nasıl inşa ettiklerini ve yönettiklerini göstermektedir. Çünkü mekâna müdahale etmek bireyin yaşam alanı ve dolayısıyla hayatı üzerinde özgür, özerk ve egemen bir durumda olduğunu görebilme ve gösterebilme imkânı sunmaktadır. Mekâna müdahale etmemek ve ettirmemek de bir tercih olabilir; bu da daha çok mekânsal kontrol ve korumacılık anlamları ile ilişkili gözükmektedir.

Bu kesitte incelenmekte olan anlam temasının kapsamında ayrıca 'Evin Sembolik Anlamı' isimli bir katman daha da bulunmaktadır. Ancak bu alt-anlam başlığında listelendirilmiş tüm ifadeler başka alt-anlamlar tarafından da kapsandığı için tekrara düşmeme amacıyla bu alt-anlam daha derin biçimde irdelenmemiştir.

Bu anlam temasının özeti olarak söylenebilir ki evleri; yalnız yaşayan yaşlı bireyler için kimlik ve benliklerinin merkezi bir parçası, bir soyut uzantısıdır. Bu yansıma geçmişe dönük olduğunda daha çok emeğin ve alın terinin bir tezahürü olarak vücut bulmakta; günümüze odaklı bir kişilik yansıması durumunda ise kimliğin, sahip olunan değerlerin ve tercihlerin bir yankısı olarak somutlaşmaktadır. Yalnız yaşayan bireylerin yaşam alanlarına müdahale edilmesi durumu söz konusu olacak ise; gerek bakım sağlayan kişilerin gerekse de mekân tasarımcılarının bu anlamsal ilişki konusunda yüksek bilinç ve farkındalık ile hareket etmeleri oldukça önemlidir.

4.2.1.1.6 Duygusal Huzur ve Mutluluk

Huzur ve mutluluk kuşkusuz ki insanlık için oldukça olumlu ve kıymetli hislerdir. Bu olumlu hislerin ev kaynaklı olması da yaşam alanlarının insan üzerindeki önem ve değerini pekiştirmektedir. Bu çalışmanın örnekleme de benzer düşüncede olacak ki; 15 katılımcıdan 11'i (K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K14) evleri ile 'huzur' ve/veya 'mutluluk' kavramlarını doğrudan ilişkilendirmiştir. Bu anlamsal tema, isminden de hareketle, iki alt katmana ayrılmaktadır ve bunlar da kod frekanslarına göre 'Ev ve Mutluluk Hissi' ve 'Ev ve Huzur Hissi' olarak sıralanmaktadır. Gerçi iki alt-anlaman zaman zaman girift bir ilişki içinde olduğunu da görmek mümkündür

Evin mutluluk hissi ile anlamlandırılması kişinin genel olarak kendini burada manevi bir rahatlık içerisinde hissetmesi, burada olmaktan keyif alması ve genel anlamda evinden memnun olmasını içermektedir. K14 bu histen başka opsiyonlarına rağmen niçin evinde yaş almaya devam ettiğini açıklarken söz etmektedir:

Gitmem. Ha, gidiyorum. Şimdi çocuklarım bana, taksi durağına bile haber veriyorlar. Ama taşınma, yok. Ben gitmem. Ben evimden rahatım, mutluyum. Benim burada çocukluk yaşam geçti (K14, Konum 491).

Benzer şekilde K11 de evindeki genel durumdan memnuniyetini ve 'olumsuzluk görmediğini' vurgulayarak mutluluğunu belirtmektedir:

Mutluyum. Evimde mutluyum. Gerçekten. ... Asansörümüz var ama. Merdiveni kullanıyorum. Yani sağlık açısından. Temizlik açısından da diyorum ya kendi işimi kendim yapabiliyorum. ... Yok hiç olumsuz bir şeyim yok. Çok şükür Allah'ıma. (K11, Konum 133-141)

K10 ise evinde mutlu olma durumunu ev ile ilgili başka bir boyut olan ev sahipliği ile karşılaştırarak kıymetli bir içgörü sunmaktadır:

[Evi ile olan ilişkinin ev sahipliği ile ilişkisi sorulduğunda]

Yok o öyle değil yani. Ev benim de yani içinde kendimi iyi hissetmiyorsam [giderim o zaman]. Yani [evim benim olması] önemli değil. Tabii ki bir evinin olması güzel bir şey. İyi bir şey. Ama yani içinde kendini özgür hissetmek, mutlu hissetmek kimsenin karışmadığı özgürlüğünün sınırlanmadığı bir yer evin. Bu bakımdan diyorum (K10, Konum 848-849).

Bu ifadeler evdeki mutluluğun izole bir unsur olmadığını ve daha önceki kesitlerde bahsedilen diğer anlamsal temalarla ilişkisini de bir nevi gözler önüne sermektedir. Nitekim bireyin mekân üzerindeki kontrolü, özgürlük hissi ve yerleşik yaşamının

getirdiği genel memnuniyet evin ‘mutluluk’ anlamı ile yakından ilişkili görünmektedir. Zira K14 için mutluluk kendi evine kendi anahtarıyla girebilme ve köklerinin olduğu yerde yaşama hissi olarak tezahür ederken (Konum 485), K10 için ise mutluluğun kaynağı daha çok dış müdahalelerden uzak, kişisel özgürlüğün yaşanabildiği bir atmosferdir (K10, Konum 848). K11'in durumu ise, olası zorlukları geri plana atarak mevcut durumdan memnuniyet duyma ve şükretme yoluyla mutluluğu deneyimleme biçimini ortaya koymaktadır (K11, Konum 141). Böylece evin aslında çeşitli anlamsal temaların bir araya gelmesi sonucunda ulaşılan bir dolaylı anlamsal ilişki unsuru olduğunu ifade etmek de mümkündür.

Bu girift ilişkideki bir diğer katman da evde hissedilen huzurun eve atfedilen anlama yansımasıdır. Katılımcıların evlerinden bahsederken; dış dünyanın karmaşası, gürültüsü ve stresinden uzaklaşmaktan bahsetmeleri bu anlamsal ilişkinin en kuvvetli göstergeleridir. Evin sakinlik, dinginlik, inziva anlamlarıyla anılması da yine eve atfedilen huzur anlamı ile ilişkilidir. Bu noktada bazı referanslar çok yalın ve direkt iken:

[Evi ile ilgili akla gelen ilk duygu sorulduğunda]

Rahatlık. Rahatlık ve huzur diyebilirim (K9, Konum 26-29).

bazı referanslar ise daha girift ilişkilere işaret etmektedir. Örneğin K7 huzur ile özgürlük arasındaki ilişkiyi vurgulayacak biçimde bir tanımlama yapmıştır:

[Evi ile ilgili akla gelen ilk duygu sorulduğunda]

Huzur. ... Çünkü her zaman söylerim. Ben... Arkadaşlarım diyor, "yalnızlıktan sıkılmıyor musun?" "Yalnızsın, ay tek başınasın. Korkmuyor musun?" Komşuma anahtar vermişim. Demişim ki "benim üç gün sesimi duymazsan kapıyı aç, beni kontrol et." ... Hürriyetime düşünüm. Yani özgürlüğüme düşünüm. Aktif yaşayayım ama akşamleyin sessiz olayım. Yani akşam bana ait olsun. Öyle bir yapım var. Yani belki gündüz çok yorulduğum için, sıkılmadığım için, aktif olduğum için o dinlenme gibi oluyor. ... Dinginlik oluyor (K7, Konum 71-75).

K4 ise bir diğer popüler anlam teması olan sosyal destek ile huzur arasındaki bağlantıyı sorgulamamızı sağlayan bir ifadede bulunmuştur:

Az önce dedim ya, bana bir mitil ile bir çadır yeterli demiş adam. Önce mutluluk, huzurdur yani. Ha, ben huzuru evimde buluyorum yani. Huzuru evimizde buluyorum. Çocuklarım gelse de gelme de... Geldiği zaman huzurumuzu paylaşıyoruz. Gelmezse telefonlaşıyoruz. Neticede evin içinde her tarafında huzur var (K4, Konum 398).

Ev öncelikle bir yaşam alanıdır. Huzur bulduğum yerdir. Bir de çocuklarıma geçirdiğim anılarım var. Bir de yemek yediğin, içtiğin, yattığın yer. Başka ne diyeyim... Özel bir yer. Hiçbir yerde belki rahat edemezsin. Evine baktığın zaman; ayağını atarsın, televizyonu açarsın rahat keyfine bakarsın yani. Dünya da senin, ahiret de senin olur o zaman yani (K4, Konum 390).

İncelenen ve yorumlanan verilerden hareketle şu sonuca varmak mümkündür: ‘Huzur ve Mutluluk’ anlamsal teması yalnız yaşayan yaşlı bireyler için diğer anlamsal boyutların bir araya gelerek oluşturduğu bir duygusal iyi oluş haline işaret etmektedir. Kimi zaman birlikte kimi zaman ise birbirlerinin yerine kullanılan bu alt-anlam boyutları; dinginlik, sakinlik, duygusal rahatlama gibi önemli olumlu hislerle bizzat ilişkili olduğundan bir yaşam alanına atfedilmesi oldukça olumlu bir durumdur.

4.2.1.1.7 *Sevgi ve Duygusal Bağ*

Bir insanın başka bir kişi veya objeye karşı hissedebileceği en olumlu duygulardan bir tanesi kuşkusuz ki sevgidir. Sevgi kendi içerisinde özel bir duygusal bağ ile bir unsura bağlı olma anlamına gelmektedir. Bu duygunun ev ile eşleştirilmiş olması da doğal olarak yerinde yaşlanma arzusunu besleyecek; taşınmaya gösterilen direnci artıracaktır. İncelenen verilere bakılacak olursa katılımcılar arasında ‘evini sevme’ konusunda bir oybirliği bulunmamaktadır. Ancak oy çokluğunun yine de evi sevgi duygusu ile anlamlandırmaktan yana olduğu görülebilir. Nitekim 15 katılımcıdan 11’inin (K1, K2, K3, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K14, K15) anlatılarında evin bu özel anlamıyla ilgili ifadeler ve hislere yer verdiğini görmek mümkündür.

Eve atfedilen sevgi hissinin tekil ve doğrudan bir kanalı olmadığı; bu anlam temasının üç farklı alt boyuta ayrıldığı fark edilebilir. Bunlar; ‘Eve Duyulan Sevgi’, ‘Eşyaların Duygusal Anlamı’ ve yalnızca bir kişi tarafından belirtilmiş olsa dahi kendisine kod listesinde yer bulan ‘Ev ve Evcil Hayvanlar’ boyutlarıdır.

Evin herhangi bir spesifik birimine değil de direkt olarak eve yönlendirilmiş sevgiyi kapsayan ‘Eve Duyulan Sevgi’ katmanı kod frekansı bağlamında en öne çıkan anlamsal boyut olmuştur. Evin fiziksel niteliklerinden veya sağladığı kolaylıklardan bağımsız olarak mekânın kendisine yöneltilen içten sevgi ve derin bağlılık bu katmanda incelenmiştir. Örneğin K12’nin bu hissi doğrudan belirtmesi aynı zamanda evin nasıl bir çekim merkezi olduğunu da gözler önüne sermektedir:

[Farklı bir yerde yaşama ihtimali sorulduğunda]

Evim.

[Neden diğerlerini düşünmediği sorulduğunda]

Evimi seviyorum. ... Evimi seviyorum. Yani, gitsem de bak kızlarımın yanına bir an evvel evime gelmek istiyorum (K12, Konum 4-10).

Evin birey için taşıdığı anlam bazen hayatın kendisiyle eşdeğer bir öneme sahip olabilmektedir. Tam da bu durumu K1'in ifadelerinde okumak mümkündür:

Şu kapıyı açıp girdiğim anda ben her şeyi her şeyi unutuyorum. Evim benim her şeyim (K1, Konum 139).

Öyle ki evle kurulan bu ilişki zamanla samimi ve kişisel, neredeyse 'kişilerarası' bir nitelik kazanabilmektedir. K2'nin evine insani özellikler atfetmesi mekânla kurulan bu derin ve şefkat dolu ilişkinin iç yüzüne ışık tutmaktadır:

Evcağızım hani derler ya. Evcağızım. Evcağızım sen bilirsin halcağızım derler ya [evim, sen halimden anlarsın benzeri bir söz] (K2, Konum 490).

Daha önce de ifade edildiği üzere eve yöneltilen bu sevgi evin içindeki birtakım spesifik unsurlara da yöneltilmiş olabilmektedir. Bunlar evdeki mobilyalar, fotoğraflar (veya fotoğraf albümleri), hediye edilmiş nesneler, dekoratif nesneler veya alelade gündelik nesneler de olabilmektedir. Zira bu nesneler zamanla aşinalık, nostalji ve kişisel tercih gibi diğer anlamların bir taşıyıcısı olarak anlam kazanmaktadır. Bu da nihayetinde eve atfedilen sevgi duygusunu beslemektedir. K10 bu tür iç mekân öğelerine verdiği önemi onları 'atamamak' üzerinden açıklamaktadır:

[Evdeki fazla eşyaları atıp atmadığı sorulduğunda]

Eh zaman içinde [birikiyor] oğlum. Yani 60 senelik ev neredeyse. Zaman içinde birikiyor. Ama bakıyorum "hangisini atayım?". Onun bir hatırası var. Öteki annemin bir şeysi. Yani azaltamıyorum da. Öyle söyleyeyim (K10, Konum 665).

Eşyaların yalnızca nostaljik bir değeri olmaması da mümkündür. Zengin bir objeler kombinasyonu olan evin aynı zamanda kişisel kimliğin ve başarıların da bir sembolü olabileceğine K9'un ifadelerinde rastlanmaktadır:

[Evde hatıraları olduğu için değiştirmek istemediği şeyler olup olmadığı sorulduğunda]

Oğlumun fotoğrafları var. ... İşte aldığım şiltler, plaketter, onların durduğu bir yer var. Onların temizlikte bile yeri değiştiği zaman temizlik bittikten sonra tekrar gidiyorum eski yerlerine koyuyorum.

[Bu objelerin kıymetli olup olmadığı sorulduğunda]

Evet, kıymetli objeler (K9, Konum 201-205).

Hatta öyle ki evdeki birtakım nesneleri sevmek o nesnelerin nostaljik değerinden tamamen bağımsız bile olabilmektedir. K7 aslında her iki anlamsal boyuta da değinirken aslında niçin evindeki bu objelere sevgi anlamını atfettiğini açıklamaktadır:

[Eşyaları sevme nedeninin hatıralar mı yoksa estetik değer mi olduğu sorulduğunda]

Estetik de, hatırlattıkları da. ... Mesela baktığım zaman şu bibloları şuna gidiyorum. Estetik [değerinden ötürü]. Ama mesela bir tane şeyim var; onu alırken ki yaşadığım bir şey, seyahate gitmişimdir, onu almışımıdır. Hatıra geliyor, "şunu şuradan aldım" diyorum. "Bunu buradan aldım" diyorum... Ama "hiç vazgeçmem" dediğim ne olabilir? Teknoloji olabilir; yani bulaşık makinesinden vazgeçmem, TV'den vazgeçmem (K7, Konum 270-271).

[Görüntünün önemi sorulduğunda]

Kötü görünürse tutmam. Yani böyle şey gibi, nasıl söylesem, çirkin bir şey ... Yani gözüme hoş gelsin. ... Yok, güzel gözükmesi lazım. ... Evet. Yani görüntü benim için önemli (K7, Konum 274-282).

Kiracı olan K1'in bile evindeki eşyaları sahipleniyor oluşu (K1, Konum 399) eşyaların mülkiyet durumundan da bağımsız olarak güçlü bir kimlik ve bağlılık kaynağı olabileceğini gözler önüne sermektedir. Özetlemek gerekirse bu başlık altında sınıflandırılan tüm ifadeler bakıldığında katılımcıların evlerindeki eşyaların zamanla birer sevgi nesnesi haline geldiklerini ifade ettikleri görülmüştür. Söz konusu nesnelerin anılar ve/veya kişisel değerler üzerinden evi daha anlamlı kıldığını katılımcı ifadelerinden gözlemleyebilmek mümkündür.

‘Sevgi ve Duygusal Bağ’ anlam temasının aslında oldukça nadir (tek katılımcı, K15) görülen ancak yine de kıymetli bir bulgu olduğundan seçkiye dahil edilen katman da ‘Ev ve Evcil Hayvanlar’ alt-temasıdır. Aslında görüşülen katılımcılar içerisinde bir evcil hayvanın bakımı üstlenen yalnızca tek kişi olmuştur ve o katılımcı da evcil dostu ile olan ilişkisinin ev deneyimini nasıl değiştirdiği üzerine önemli detaylar sunmuştur:

Yani sonuçta yalnız hissetmem için bir sebep yok. En kötü mesela, yalnız hissettiğim zaman ararım çocukları, sesimi duyarım, rahatlarım. Evde kedin var, onunla boğuşurum. ... Çok güzel de oyun oynar. Onunla vakit geçiririm (K15, Konum 15-17).

Belki bir evcil hayvanın eşliğinde yaşamak yerinde yaşlanma arzusunu kuvvetli tutabilmek için tekil sebep olamayabilir; ancak ev ile kurulan ‘sevgi’ ilişkisi bağlamında bir patili dosttan olumlu olarak bahsedilmesi ilerleyen akademik çalışmalar veya gerçek hayat uygulamaları için bir ilham kaynağı olabilecektir.

Özetlemek gerekirse bu kesitte irdelenmiş olan anlam katmanını yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerine atfettikleri ‘duygusal’ anlamların iç yüzüne ışık tutmuştur. Ev kimi zaman koşulsuzca sevgi duyulan bir çekim merkezi kimi zaman ise içindeki birtakım diğer nesnelere olan duygusal bağ ile anlamı zenginleşen bir yaşam alanı olmaktadır. Eve sahip olma veya olmama durumunun da bu duygusal ilişki üzerinde belirgin bir etkisi olmadığı anlaşılmaktadır. Bireylerin evlerine yönlendirdikleri bu sevgi mekân tasarımı bağlamında önemli veriler sunarken bir yandan da dikkat edilmesi gereken unsurları gözler önüne sermektedir. Evin kendisi veya evde bulunan birtakım unsurlar oraya duyulan sevgi üzerinde çok kuvvetli belirleyiciler olabilir ve çeşitli sebeplerden ötürü bu sevgi bağını bozmak yaşlı bireylerin duygusal iyi oluşları üzerinde yıkıcı etkiler oluşturabilecektir.

4.2.1.1.8 Manevi Değerler ve İnanç Alanı

Kuşkusuz ki insanın evi ile olan ilişkisi somut ve maddesel unsurların ötesinde inanç ve manevi değerler gibi çeşitli soyut faktörlerin de etkisi altındadır. Evi insanların inançlarına yönelik faaliyetlerini en konforlu gerçekleştirebileceği yerdir. “Nazar değmesin” diye mutfağına nazar boncuğu asmaktan dinî ibadetlerini yerine getirmeye kadar pek çok ruhani aktivite ev ile eşleştirilen anlamsal bütünün parçalarındandır. Dolayısıyla bu araştırmanın örneklemindeki 15 yaşlı bireyden 12’sinin (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K8, K9, K10, K11, K12, K15) bu başlık altında sınıflandırılmış ifadelerine rastlanılmıştır. Bu genel anlam teması da kendi içinde ‘Gelenekler ve Değerler’ ile ‘Din ve İnanç’ olmak üzere iki özgün alt boyutta ele alınmıştır.

Bahsi geçen manevi boyutun daha belirgin olarak belirtilmiş tezahürü ‘Gelenekler ve Değerler’ alt-teması kapsamında bulunmuştur. Ev ile olan anlamsal ilişkide bu katman; geçmişten gelen öğretilerin, kişisel veya toplumsal değer yargılarının ve gelenek/göreneklerin eve yansımaları üzerinden ifade edilmektedir. Örneğin K15 evindeki temizlik alışkanlıklarını bu minvalde anlatmakta, üstelik batıl bir inancından da bahsetmektedir:

Bu biraz mesleğim benim. Biraz da geçmişte büyüklerimizden kaynaklanan... Mesela derler ki "yemeğe akşam muhakkak bulaşık bırakma, şeytan yalar." Yani buna benzer şeyler söylerlerdi. Ha doğru yanlış... Ama bizim bilinçaltını iyileştirdiği için şimdi... Oturuyorsun zaten, zaten boştasın. Sıcak su da akıyor. Eskisi gibi su kaynatma şeyi, sıkıntı da yok. Bulaşık makinesi yok benden. Hemen kaldırıyorum ben (K15, Konum 107).

‘Değerler’ terimi şüphesiz ki oldukça kapsamlı bir kümeyi kapsamaktadır ve insanın bir varlık ile olan etkileşiminde ortaya çıkan bu manevi unsur pek çok farklı şekilde ele alıp yorumlanabilir. K6’nın ifadelerinde ev ve maddiyata yönelik değerlerin kesişimi görülebilmektedir:

Bak, adamın birisinin tayini çıkmış. Evini satmak zorunda kalmış. Satılık etmiş evini. Evini satılık etmiş. Evim demiş 50 bin lira. 50 lira. “Ama 150'den aşağı vermem” demiş. Alacak olan adam demiş ki, “Yahu sen ‘Evim 50 lira. Fakat 150'den aşağı vermem ben’ diyorsun” demiş. “Ben demiş ev satmıyorum. Ben size komşu satıyorum, komşu” demiş. Benim demek istediğim şu, komşularından memnunum. Her şey para demek değildir. Para bazı yerde şurada yığınla olsa, huzurun olmazsa o para da iş yapmaz. Paranın satın alamayacağı şeyler var. Mesela saygınlığı parayla satın alama[zsı]n (K6, Konum 348).

O dediğim arkadaşla telefon ettim. Saat yedi buçuk filandı. ... Ona dedim “ben rahatsızım, acele gel” dedim. Adam yatıyormuş da kalktı, geldi. O gelesiye ben de hazırlandım, gittik. ... Büyükşehir Hastanesi'ne gittik, aciline. Bana merhem filan yazdılar. Geçti gözüm. Yani bu şeyler çok önemli. Onu o saatte milyonla para versem, adam gelmeyebilir. Halbuki... Paranın yapamayacağı işler bunlar (K6, Konum 356).

Evin kendisinin bu değerler sistemi içerisinde bir şekilde yer alması aslında yaşlı bireylerin çevreleri ile olan anlamsal ilişkide evlerine vermiş oldukları role de kıymetli bir vurgu yapmaktadır. Mesela K8’in genel değer yargıları içerisinde maddiyat ve çocukları arasında bir kesişim gözükmemekte; bu sacayağının üçüncü ayağını da evi ve evinin miras değeri oluşturmaktadır:

[Evin parasal değerinin önemi sorulduğunda]

Çocuklarım varsın sebeplensin. ... Çocuklarım için (K8, Konum 963-967).

Evin manevi boyutunun bir diğer yönü ise daha ruhanidir. Zira bu alt-anlam ‘Din ve İnanç’ başlığı altında toplanan ifadelerden oluşmaktadır. Nitekim bu örneklemin üyelerinde bile; kendi çocukluklarındaki yetiştirilme tarzları ve hayatın sonuna yaklaştıkça kendilerini içinde buldukları anlam arayışı sebebiyle dinî vecibelere yönelme eğilimi net bir biçimde görülmüştür. Bu eğilimin günün büyük bir kısmının geçirildiği ev yaşantısına yansıtılacağını öngörmek de işten değildir. Ayrıca bu eğilim bir yandan oldukça da kıymetlidir; çünkü katılımcıların ifadelerine göre zorluklarla başa çıkmada, yalnızlık duygusuyla mücadelede ve yaşama anlam katmada önemli bir psikolojik ve ruhsal kaynak olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır. K15’in ifadeleri tam da bu argümanı örnekler niteliktedir:

[Yalnız yaşamaktan dolayı mutsuzluk hissedip hissetmediği sorulduğunda]

Olmaz. Çünkü Allah'a sığınırım. Dua ederim. Onun vermiş olduğunda rahatlık var zaten bende. Akabinde [bu sebepten] öyle bir şey yaşamadım.

[İbadeti bir çözüm olarak uygulaması sorulduğunda]

Tabi (K15, Konum 119-123).

İnanç zorluklarla başa çıkma hedefinde sığınılan bir cesaretlendirici olarak yaşanan birtakım olumsuz olayları anlamlandırma ve bunlara karşı direnç geliştirebilme aracı olarak da tezahür edebilir. K5'in evinde yaşadığı talihsiz olaylar sonrasında bile hala sağ olmasını ilahi bir müdahaleye bağlaması buna iyi bir örnektir:

Allah yine esirgedi, kurban olduğum, Yaradan, Mevlam yine esirgedi. Yoksa benim o düşmeden kırılıydu, her yerim o köftesi çıkardı. ... Allah korudu beni diyorum canım, Allah'ım korudu, koruyor beni. ... Kurban olduğum Allah'ım, "Allah" desen yeter, ki elini tutuyor. ... İncamım oldu muydu, Allah beni düşe düşe [yine kaldıracak gücü verdi], ben çok düştüm. Evimin içinde yattım böyle, pestilim çıktı. Evin içinde dolana dolana kalkamıyorum, yalnızım. ... Yalnızlık o zaman çok zor (K5, Konum 248-256).

Dini inançların yalnızca zor zamanlarda sığınılacak bir teselli kaynağı olduğunu söylemek de doğru olmayacaktır. Pek çok katılımcının 'şükretme' ifadelerine başvurmaları yaşama karşı genel bir iyimser tutumda olduklarına işaret etmektedir. Bu optimizm hali de yalnız yaşıyor olmaya rağmen taşınmaya direnebilme ve yerinde yaşlanmaya devam edebilme üzerinde önemli bir anlamsal boşluğu doldurmaktadır:

[Haline yakıştıramadığı bir durum olup olmadığı sorulduğunda]

Yok. Her yaştan güzel bir yanı vardı, çok şükür her yaşı yaşadım. Çünkü benim babam 47 yaşında, annem 52 yaşında öldü. Dayım 18 yaşında öldü. Amcalarım yani askere bile gidememişler, askere gidecekleri zaman 20'li yaşlarda ölmüş iki tane amcam. Babam 47 yaşında öldü. Onun için bizim ailede herkes çok genç öldüğü için ben diyorum ki Allah'ıma çok şükürler olsun. Ben bu yaşa kadar yaşadım. Yani mutluyum şu halimden, çok mutluyum (K11, Konum 401).

Verilerden hareketle söylenebilir ki yaşam alanının namaz kılma, Kur'an okuma, dua etme gibi çeşitli ibadet faaliyetlerine ev sahipliği yapabilmesi; buna uygun konforu, dinginliği ve mahremiyeti sunması yaşlı bireyler için olumlu bir durum olarak görünmektedir. Bu ruhani faaliyetlerin zorluklarla başa çıkma ve/veya hayatı anlamlandırma hedefinde gerçekleştirilmesi de yaşlı bireylerin psikolojik iyi oluş hali ile ilişki içerisinde. Dolayısıyla evin de ibadetin gerçekleştirilerek huzur ve ruhsal

dinginlik bulunan bir yer olarak anlam bulduğu söylenebilir. Evin bu manevi ilişkiler ağındaki rolü de yalnızca dinî vecibelerle sınırlı değildir. Zira yaşlı bireylerin batıl inançlarını, gelenek ve göreneklerinin gerekliliklerini, kişisel veya toplumsal değer yargılarına göre uygun buldukları hareketleri kimsenin zorlaması veya müdahalesi olmadan yaşayabilecekleri bir alan olarak da ev eşsiz bir imkân olarak öne çıkmaktadır.

4.2.1.1.9 *Hatıralar ve Nostalji*

Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin kendilerini hatıralar ve nostalji tarafından çevrili olduklarını hissetmeleri oldukça yaygın bir durum olarak kanıksanmıştır. Çünkü yaş aldıkça kişisel geçmişin dolu sayfaları artmakta; daha fazla hatıra ve yaşanmışlık birikmektedir. Bireyin yalnız yaşaması da gün içerisinde daha fazla anın bu anıları hatırlamak veya tekrardan yaşamak ile dolacağını düşündürmektedir. Halbuki bu çalışmanın örneklemindeki katılımcılarda bu durum beklentinin çok altında bir seyreklikte bulunmuştur. Örnekleme oluşturan 15 kişilik çalışma grubu içerisinde yalnızca 5 kişinin (K1, K4, K6, K7, K8) ifadelerinde evleri ile anısal ve nostaljik referansları ilişkilendirdiği bulunmuştur. Bu durum da Gömülü Teori çalışmalarının asıl amacını ve gücünü ortaya koymaktadır. Nitekim yaşlı bireylerin -özellikle de yalnız yaşıyorlarsa- bir daimi nostalji ve hüznün hâlinde olacakları kanıksanmış bir bilgidir. Ancak gerçek verilerde gömülü olan ilişkiler ağının ortaya çıkarılması gözler önüne sermektedir ki bu yanlışlıkla kanıksanmış bir varsayımdır.

Yine de katılımcılar içerisinde 5 kişi bu konuda çeşitli ifadelerde bulunarak evleri ile olan anlamsal ilişkide hatıraların ve nostaljinin yerinden bahsetmişlerdir. K7 hatıralarını bir yerinde yaşlanma ve taşınmaya direnme argümanı olarak kullanmaktadır:

Yani ev işte gördüğün gibi, yılların birikimi var. Mesela şurayı başıma kaldırdığımda, ne bileyim, bir duvara baktığımda hepsinin anısı var. ... Hatırası var. Yani yaşlılar yurdunda bunları ne kadar muhafaza edebilirim? (K7, Konum 6)

K4 de hatıraların evinin değerini yükselten olgular olduğunu ifade etmektedir. Bu evde büyümüş olmanın veya çocuklarını bu evde yetiştirmiş olmanın eve anlam kattığını vurgulamaktadır:

Elbette orada bir hayat, yaşam tarzı da, hayat devam etti. O kadar senin gençliğin orada geçti. Veyahut da çocukların orada doğdu... Şimdi elbette bir şeyi [duyulamayan kelime]tiğin zaman, kızım torunum burada doğdu. Veya burada şu oldu... Böyle güzel anılar oluyor mesela (K4, Konum 286).

Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evi anlamlandırma süreçlerinde evdeki yaşanmışlıkların rolünü K6'nın ifadelerinde de görmek mümkündür:

[Evdeki mutlu anıların kendisini eve bağlayıp bağlamadığı sorulduğunda]

Evet. Bağlıyor tabii. ... Hatta komşumuzun birisi demiş ki “Yahu bu [Eşinin Adı] ablamla [Katılımcının Adı] abi buraya geldikten sonra...”. Mesela benim yemiş ağaçlarım, üzüm, şeyim, zeytinim her şeyim mevcuttu. Üzüm kalmadı şimdi [gerçi] de. Gider bağdan toplar gelirdim ben. Evime çıkarsam da o topladıklarımı hanıma derdim “oradan tabak ver yahut poşet ver”. Onlardan atardım. Ya bir şeyin bir tonu da bir, bir tanesi de bir. Ben bunu paylaşırdım. ... O kadın demiş ki “Yahu...” demiş “bunlar geldikten sonra” demiş... Bunu diyen kadının da [kimsesi] yok, muhtaç yani. Bu tip şeylere muhtaç. “Ya demiş onlar gelene kadar hiç evim boş kalmaz oldu”. ... Bu da bize yetiyor[du] (K6, Konum 364-372).

Hatıraların ve nostaljinin tetiklenmesi yalnızca yaşanmışlıkların hatırlanması ile de sınırlı değildir. Evin içerisindeki bazı tanımlı nesneler direkt olarak belirli hatıralar ile ilişkili olup acı tatlı bir nostalji hissinin tetiklenmesine yol açabilmektedir. K1'in (veri toplama döneminde) görece yeni vefat etmiş eşini hatırlamak için eşinin odasını ve sandalyesini bir sergi nesnesi gibi saklaması buna örnektir:

[Evi ile ilgili en önemli şeyin ne olduğu sorulduğunda]

Eşimin odası. ... Duruyor öyle. Eşimin sandalyesi. Duruyor. (K1, Konum 419)

K8'in de benzer bir motivasyonla hayattan göçenleri hatırlaması bu anlamsal ilişkiye emsal olarak sunulabilir. Eşyaların ve mekânların geçmişteki ilişki ve deneyimlerin somut temsilcileri olduğu; bireyin kendi yaşam öyküsünü evdeki yaşantısı boyunca sürekli yeniden üretmesinde de kaçınılmaz rolleri olduğu buradan da anlaşılabilir:

[Evinde hatıraları olduğu için değiştirmek istemediği şeyler olup olmadığı sorulduğunda]

Ha bunlar var [fotoğrafları göstererek]. Burası benim albüm. Albüm burası. ... Yok, ellemem (K8, Konum 381-385).

Mesela ölen kızın sehпасı var, içeride gardolabı [gardırobu] var. Ondan sonra şu [dekoratif öğeleri göstererek] var, bunun gibi iki tane var. Hurçlarda yorganları var. ... Daha ne diyeyim, daha da var. Bu [sandığı göstererek] dolu işte. Taşınacağım eve bu hatıra. Oğlanlara yemek takımı aldı. Burada. Baş köşeye korum ben bunları (K8, Konum 389).

Ancak anıların ve nostaljinin evle ilişkisi her zaman mutlak bir bağlılık anlamına da gelmemektedir. Bu noktada K7'nin ifadeleri çok net bir örnektir. K7 bir yandan evindeki anıları ve yaşanmışlığı değerli bulduğunu, hatta anıları olmayan evleri eksik gördüğünü belirtirken:

Evet, her insanın evi kendisini yansıtır. ... Ben bazı evlere gidiyorum. Saygı duyuyorum. "Eşya istemiyorum" diyor, pratik olsun, bir duvar olmasın, dümdüz ev olsun [istiyorlar]. Kare, iki sileyim [bitsin]. Yani o zaman evde bir yaşanmışlık yok... Yani demek ki dışarıda mutluluğu buluyor. Ben de evimde mutluluğu buluyorum (K7, Konum 523).

diğer yandan ise anıları sevmekle birlikte eşyaları atmaktan da çekinmediğini:

Anıları seviyorum. Ama benden de çok atan [evindeki birtakım objeleri] yok (K7, Konum 217).

ve eşyaların estetik görünümünün de kendisi için önemli olduğunu ifade etmektedir.

Kötü görünürse tutmam. Yani böyle şey gibi, nasıl söylesem, çirkin bir şey ... Yani gözüme hoş gelsin. ... Yok, güzel gözükmesi lazım. ... Evet. Yani görüntü benim için önemli (K7, Konum 274-282).

Bu durum anıların evle kurulan bağdaki rolünün kişiden kişiye değişebileceğini ve estetik tercihler veya pratik kaygılar gibi diğer faktörlerle etkileşim içinde olduğunu göstermektedir.

Özetlemek gerekirse hatıralar ve nostalji temasının eve atfedilen anlamlar ile ilişkisinin kuvvetli ancak tahmin edilenden daha nadir ve seyrek olduğu sonucuna varılabilir. Katılımcıların yalnızca $\frac{1}{3}$ 'ünün bu konuda görüş bildirmesi akıllardaki 'yaşlı bireyler sıkça geçmişte yaşar' varsayımının doğruluğunu sorgulayacak niteliktedir. Yine de evlerinden bahsederken geçmişin güzelliğine özlem duymak bir kısım katılımcılar tarafından dile getirilmiştir ve tamamen geçersiz bir anlamsal bağ olduğu da söylenemez. Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin genel olarak evde olan önemli hayat gelişmeleri ve eşyalar gibi nesnelere atfedilmiş nostaljik anlamlar üzerinden evleri ile ilişkiler kurabildikleri bulunmuştur. Evin anlamı da evdeki birtakım nesnelerin anlamı da bu ev ile ilgili olası değişiklikler yapılması aşamasında önemle hesaba katılması gereken unsurlardır. Zira bireylerin kişilerin geçmişleri ile olan bu bağın koparılması daha farklı anlamsal ilişkilerin de (tanıdıklık, kimlik, duygusal bağ, sosyal bağlantılar gibi) sekteye uğramasına yol açabilecektir. Bu noktada yerinde yaşlanma arzusu doğrultusunda atılacak olup ev modifikasyonu içerecek adımların dikkatli biçimlerde atılması oldukça önemlidir.

4.2.1.2 Eve Atfedilen Olumlu Fiziksel Anlamlar

Çalışma kapsamında katılımcılardan toplanan veriler ışığında yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerine atfettikleri olumlu anlamlar düşünüldüğünde kod frekansına göre

psiko-sosyal anlamlardan sonra gelen anlamlar kategorisi fiziksel anlamlardır. Ancak yine kod frekansı üzerinden bilgi verilecek olursa olumlu psiko-sosyal anlamlar ile olumlu fiziksel anlamlar arasında bir nevi ‘uçurum’ bulunmaktadır. Olumlu psiko-sosyal anlamlar toplamda 1012 defa kodlanmış veri havuzundan çıkmışken olumlu fiziksel anlamlar için bu sayı 197’dir. Yani yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evleri ile olan anlamsal ilişkinin oldukça büyük bir çoğunluğu fiziksel olarak nitelendirilebilecek anlamlardan oluşmamaktadır.

Söz konusu bulgu da Gömülü Teori çalışmalarının tipik olarak ortaya koyduğu ‘şaşırtıcı’ verilere bir yenisini eklemektedir. Çünkü yaşlılık döneminin çoğunlukla fiziksel gerilemeler ile kimliklendirilmesi; insan-ev ilişkisinin de öncelikle fiziksel ilişkiler üzerinden okunması gerektiği gibi bir gerçekçi olmayan varsayıma sürüklemektedir. Bu çalışmanın ampirik verileri kapsamında düşünüldüğünde yalnız yaşayan yaşlıların evleri ile olan anlamsal ilişkilerinde fiziksel bağlam bir hayli sönük gözükmemektedir. Ancak kod sıklığı verisi herhangi bir kategori veya tema için sıfır (yani hiç bahsedilmemiş) olmadığı sürece bahsi geçen verilerin geçersiz olduğu da söylenemeyecektir. Dolayısıyla ‘4.2.1.2 Eve Atfedilen Olumlu Fiziksel Anlamlar’ başlığı altında da kapsamlı ve detaylı bulgu ve yorumlar sunulmuştur.

Bu başlıkta sunulmuş olan bulgulara yönelik bir öne çıkma hiyerarşisi bağlamı sunmak adına Tablo 4.4’teki sıralama yapılmıştır. Bu sıralama aynı zamanda alt başlıkların sırasını da oluşturmaktadır.

Tablo 4.4

Olumlu Fiziksel Anlamlar Kod Frekansı Tablosu

Tema ve Alt-Tema İsimleri	Kod Frekansı
Olumlu Fiziksel Anlamlar (Toplam Kod)	197
Konfor ve Rahatlık	72
Elverişlilik ve Pratiklik	66
Güvenlik ve Koruma	35
Konum ve Olanaklar	24

4.2.1.2.1 Konfor ve Rahatlık

Tablo 4.4'te de görülebildiği üzere bu kategorideki en belirgin anlamsal tema 'Konfor ve Rahatlık' olarak ortaya çıkmıştır. Bu tema bireylerin evlerini tanımlarken orayı fiziksel ve/veya duyuşsal anlamda esenlik ve iyi olma hâli ile ilişkilendirmelerini; evdeki fiziksel birtakım unsurlara yönelik memnuniyet ifadelerini kapsamaktadır. Bu noktada önemli bir ayrıştırma yapma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çünkü konfor ve rahatlık (özellikle ikincisi) terimlerinin katılımcılar tarafından her zaman 'fiziksel ve somut konfor' anlamında kullanılmadığı fark edilmiştir. Örneğin;

Bazen şöyle diyorum yani... [Uzun bir beklemenin ardından] Biri olsa... "Bir sıkıntısı olur, sorun olur" diyorum. Boşveeer, bak keyfin çok rahat. Bazen kızım da soruyor veyahut da sonra arkadaşım... Valla diyorum yani şimdi biri gelse "Kusura bakma, ben evlenmem" derim diyorum yani. Yani hiç aramıyorum. ... Mesela dün mesela bacıma haber vermedim [yürüyüşe giderken]. Tek başıma gidersem daha mutlu oluyorum (K4, Konum 134-135).

Yalnız yaşamak için... Mesela bir aday bulur da şey yaparsam, evlenirsem... Bu sizin dediğiniz konular daha rahat olur. Çünkü... Bak yanlış anlama oğlum. Bak, bir erkek olsun, bayan olsun belli bir yaştan sonra evlenmeyi neden ister biliyor musunuz? Huzur ister, huzur (K6, Konum 292).

örneklerinde görülebileceği üzere rahatlık kavramı bazen özgürlük veya huzur gibi farklı kontekstlerde kullanılmıştır. Bu sebeple analiz sürecinde bir ayrıştırma yapılmış; psiko-sosyal alt anlamları bulunan rahatlık ve konfor söylemleri ayrıştırılarak aslen temsil ettiği anlam kategorisine yönlendirilmiştir. Böylelikle 'Konfor ve Rahatlık' anlamı içerisindeki kodlar yalnızca bedensel, somut olan konforu temsil edecek şekilde izole edilmiştir.

Sınırları net bir biçimde belirlenmiş olan bu anlam teması yalnızca bu spesifik bağlamda olacak biçimde filtrelendiğinde bile popüler bir konu olmuştur. Zira araştırma örneklemindeki katılımcıların tümü evlerine atfettikleri rahatlık ve konfor anlamı üzerine görüşler bildirmişlerdir. Öyle ki bu veriler kendi içerisinde oldukça aydınlatıcı bir çeşitlilik göstermiş; 'Duyusal (Görsel, Isıl, İşitsel) Konfor', 'Ergonomik ve Antropometrik Uyum', 'Mekân Konforu' ve 'Mobilya ve Donatı Konforu' olacak şekilde dört adet özgün ve net alt boyutu ortaya çıkarmıştır.

Mevzubahis anlamsal boyutlardan en yüksek kod sıklığı ile öne çıkan 'Duyusal (Görsel, Isıl, İşitsel) Konfor' olmuştur. Katılımcıların düşünceleri evlerini; iklimlendirme (ısıtma ve soğutma), havalandırma, aydınlatma, gürültüden arınmışlık gibi duyuşsal anlamlarda olumlu biçimlerde algıladıklarını ve ifade ettiklerini göstermiştir. Bu ifadeler içerisinde

öne çıkan alt-katmanlardan ilki ısıl konforun vurgulanmasıdır. K13 evinin ısıl konforunu şu sözlerle aktarmaktadır:

Yok klimam var. Güneş içerisinde olduğu için de yazın serin, kışın çoğu zaman klima bile yani koca kış belki on defa yakarım klimayı. Isınma sorunu çift cam olduğu için de ısıyı muhafaza ediyor. Rahatım yani ısı yönünden. Mesela ben doğalgaz çekirmedim. Rahatım. İhtiyaç da duymadım yani (K13, Konum 571).

K8 de benzer bir biçimde evindeki ısıl konfordan olumlu yönde bahsetmektedir:

Yok, güzel ısınıyor. Güzel... Güneş hâlâ hep içinde. ... Sabah serin oluyor, güneş aha bak görüyorsun (K8, Konum 711).

K6 ise evinin sunduğu temel imkânlardan biri olarak bu ısıl konforu ve bunun kontrol edilebilir olmasının verdiği rahatlığı öne sürmektedir:

Mesela rahatlıkla oturuyorum, televizyonu açıyorum. Yaz günü olur, klima var, basarsın düşmesini. Kışın sobanı yakarsın. Bunların hepsi bir şeydir. İmkan (K6, Konum 308).

Görsel konfor ve hava kalitesinin de katılımcıların evlerindeki rahatlık algısını etkileyen faktörlerden olduğu bulunmuştur: Bu düşünceleri temsilen K8 evinin havadar olduğunu ve rahat nefes alabildiğini; herhangi bir kötü koku sorunu da yaşamadığını belirtmektedir (K8, Konum 715-719). K7'nin aydınlatmaya verdiği önem (K7, Konum 370) ve K1'in görme sorunlarına rağmen ev içinde zorluk yaşamadığını ifade etmesi (K1, Konum 115) de görsel çevrenin evdeki konfor deneyimiyle ilişkisini gözler önüne sermektedir. K1'in ifadesinde emsal verildiği üzere (K1, Konum 119) katılımcılar genellikle evlerinde yeterli bir duyuşal konfora (isteneni duyabilmek veya duymayabilmek) da sahip gözükmemektedirler; ancak görüşülen kişilerin çoğunda işitme problemleri bulunması bu veri üzerine izole bir yorum getirilmesini güçleştirmektedir. Tesisat (su, elektrik, internet vb.) sorunlarının olmaması da genel duyuşal ve işlevsel konfora katkıda bulunan bir unsur olarak K11, K12, K13 ve K14 tarafından ifade edilmiştir. Tüm bu ifadelerden hareketle hükmedilebilir ki yalnız yaşayan yaşlı bireyler için duyuşal konfor önem arz eden ve tatmin edildiğinde memnuniyet yaratan bir iç mekân unsuru ve anlamsal yapı taşıdır.

İfade edilme sıklığına göre bir sonraki konfor ve rahatlık katmanı ise 'Ergonomik ve Antropometrik Uyum' olarak ortaya çıkmıştır. Bu katman; evin ve evde bulunan iç mekân unsurlarının fiziksel yapılarının yaşlı bireyler için ne derece uyumlu olduğu ile ilişkilidir. Bu ilişki; vücut ölçüleri, hareket kabiliyeti, kullanım alışkanlıkları, aza indirgenmiş kaza riski ve genel fiziksel kapasite ile ilgili mekân-insan ilişkisi durumlarını kapsamaktadır.

Eve ‘konforlu’ ve ‘rahat’ olma anlamının atfedilmesine yol açan bu ergonomik uyum halleri aşağıdaki örneklerde görünmektedir:

Yok. Mutfığım güzel, çok memnunum mutfığımdan da. Ben öyle şey yaptırmadım. Yani yapılırken tencereleri koyabileceğin yerleri falan hep geniş yaptırdım böyle. Onun için de hiç sıkıntı çekmiyorum, rahat ediyorum (K11, Konum 805).

Mutfak teması üzerinden gidilecek olursa K1’in de bu konudaki fikirleri oldukça faydalı ve kapsamlıdır:

Mesela şef mi diyoruz ona, *master chef* mi diyoruz bu yoğurma bana onu aldılar [hamur yoğurma makinesinden bahsediyor]. Mesela ben omuzumdan dolayı hamur yoğuramıyorum. Atıyorum o hamur yoğuruyor. Köfte yoğuruyor. O kadar hayatımı kolaylaştırıyor ki. Ve bana alana da teşekkür ediyorum. Kardeşim aldı. İyi ki almış bunu bana diyorum. Çok kolaylık yani. Mikrodalga tamam. Belki şeydir, zararlıdır. Yok mikro bilmem ne ışınlar falan ama o da hayatımı kolaylaştırdı. Kolaylaştırdı yani. Yalan olmasın. Kolaylaştırdı. Evde zaten açık mutfakta yaşamak çok kolaylıkmış. ... O kadar kolaylık ki [ada mutfaktan bahsediyor]. Ben becerikli bir kadını. Ben bir anda dört beş yemeği yapıyorum. Ama ben buraya geldiğimde bir anda altı yemeği de yapabilirim diyorum. Her şey elimin altında. O kadar kolaylık sağlamışlar ki. Bu 2+1 [oda] açık mutfaklı evler yaşlı insanlara, yaş almış insanlara kolaylık sağlıyor. ... Bir kadın zaten şeyde geçiyor, hayatı mutfakta geçiyor zaten bir kadınsan, anneysen. ... Her şey kolay yani (K1, Konum 279-283).

Evin içindeki bir diğer ıslak hacim olan banyo ve tuvaletlerin ergonomik ve antropometrik uyumu da önemli bir diğer unsurlar bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. K11, banyosunda herhangi bir sorun yaşamadığını (K11, Konum 809-813), K2 ise küvet yerine daha kolay kullanılabilen bir duşakabine sahip olduğunu ifade etmektedir (K2, Konum 387-397). K7 de evinde yaptırdığı değişiklikler üzerinden bu durumu örneklemektedir:

Çıkarttım mesela küveti. Duş. Duş koydum [yaptırdım]. Yani küvette olmayı ben de istiyorum ama şey gibi böyle. Orada kaygan, bubi tuzağı gibi bir şey. Gençler için değil de. ... O olabilir. Onun dışında evime her şeyimi yaptım, aklıma göre yani. Pratik olsun diye (K7, Konum 91).

Evin genel düzeni ve eşyaların konumu da eve atfedilen ‘rahatlık’ anlamı ile ilişkilidir. K14, mutfak dolaplarının ulaşılabilir yükseklikte olduğunu, gerekirse tabure kullanarak erişebildiğini belirtmektedir (K14, Konum 146). K8 ise yüksek yerlere uzanmak için çocuklarından yardım aldığını, kendisinin risk almadığını ifade ederek bir başa çıkma stratejisi geliştirdiğini göstermektedir (K8, Konum 133). Ev içindeki eşiklerin olmaması

veya düşük olması da K1 tarafından olumlu bir özellik olarak dile getirilmiştir (K1, Konum 303). Katılımcıların ifadeleri ışığında net bir biçimde söylenebilir ki evin ve evin içindeki donanımların fiziksel yapılarının antropometrik ve ergonomik uyumluluğu doğrudan evdeki konfor ile ilişkili olmakta; dolaylı yollardan da eve yönelik güvenlik ve bağımsızlık algılarını etkilemektedir.

Bir sonraki alt-anlam boyutu ise ‘Mobilya ve Donatı Konforu’ olarak iç mekânın çeşitli unsurlarına yönelik daha odaklanmış bir rahatlık algısına işaret edecek biçimde ortaya çıkmıştır. Evdeki mobilyaların (koltuk, yatak, sandalye gibi) veya sabit donatıların (mutfak ve banyo ekipmanları gibi) kullanım esnasındaki rahatlık, fonksiyonellik ve verdiği genel memnuniyet bu katmanın kapsamında değerlendirilmiştir. Katılımcıların ifadelerinden söz konusu iç mekân objelerinin nasıl algılandığının eve atfedilen ‘rahatlık’ ve ‘konfor’ anlamı ile ne denli ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Mesela K14 mobilyalarının ve yatağının rahat olduğunu çok net bir biçimde, neredeyse düşünmeye gerek duymadan belirtmektedir (K14, Konum 294-298). K11 de benzer şekilde yatağının ve diğer eşyalarının rahatlığından memnuniyetini dile getirmektedir (K11, Konum 845). K13, eşyalarının kullanışlı olduğunu ve hayatını kolaylaştırdığını ifade etmektedir (K13, Konum 595). K9 ise genel olarak mobilyalarından memnun olduğunu belirtmekte (K9, Konum 360-378), ancak mutfakta mecburen daha pratik (daha geniş olmaya nazaran) bir yemek masası kullandığını belirterek alan darlığının mobilya seçimini etkilediğini ifade etmektedir. K10 ise mobilya konforuna yönelik kişisel deneyimini şu sözlerle dile getirmektedir:

Şimdi bu şeyden dolayı, rahatsızlığımdan dolayı bu koltukta en rahat ediyorum. Arkamda ortopedik bir yastık var. Hani, öbür yerlere oturmuyorum ama rahatsız da değil. Gelen gidende [ifade ettikleri bir] rahatsızlık yok (K10, Konum 673).

Katılımcıların görüşlerinden çıkarılacak ortak kanı; mobilyaların yalnızca işlevsel objeler olmak yerine bireyin bedensel özellikleri ve hareketleri ile uyumunun belirgin bir öneme sahip olduğu ve bunun da nihayetinde eve atfedilen ‘rahat’ olma anlamına katkıda bulunduğudır. Bu anlam temasının içinde ‘Mekân Konforu’ isimli bir alt boyut daha bulunmaktadır ancak bu başlık altında sınıflandırılmış olan ifadeler genel anlamda diğer alt-başlıklar tarafından kapsandığı için -tekrara düşmemek adına- yeniden yazılmamıştır. Özetlemek gerekirse; sağlanan veriler göstermektedir ki “ev benim için rahatlık demektir” minvaline çıkan tüm bu ifadelere sebebiyet veren iç mekân unsurları yalnız

yaşayan yaşlı bireyler için hem çok boyutlu hem de oldukça pozitif deneyimlerle ilişkilidir. Bu bulgu şaşırtıcı değildir. Nitekim duyuşsal konfor, ergonomik/antropometrik konfor ve genel olarak evi oluşturan unsurların rahat bir deneyime sahip olması yalnızca yaşlı bireyler için bir olumluluk hâli sunmakla sınırlı değildir. Zira iç mimarlık mesleği için konutun kullanıcılarına konforlu ve rahat bir fiziksel deneyim sunmak meslek pratiklerinin ana taşıyıcı sütunlarından bir tanesidir. Ancak yaşlı bireylerin yaşadığı fiziksel gerilemeler -bu sorunların doğru tespit edilip çözölmesini zorunlu kıldığından- konfor konusuna özel bir önem ve sorumluluk katmanı eklemektedir.

4.2.1.2.2 Elverişlilik ve Pratiklik

Kişi için evinin ‘yapmak istediğı işleri kolaylıkla halledebildiğı yer’ anlamına gelmesi oldukça doğaldır. Çünkü zamanla insan evinde çeşitli işleri yapmanın daha pratik ve kolay yollarını bulmaktadır ve bu onların evleri ile olan sağlam bağıın fiziksel yönlerinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Dolayısıyla ‘Elverişlilik ve Pratiklik’ anlamı da yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerine atfettikleri olumlu anlamlardan biri olarak belirlemektedir. Olumlu fiziksel anlamlar içerisinde kod frekanslarına göre en belirgin ikinci sıradaki bu temaya yönelik 15 katılımcının 13’ünün (K1, K2, K4, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15) olumlu görüşleri olmuştur. Bu da evin sunduğı ‘günlük yaşamın kolaylıkla ve zahmetsizce sürdüröllebilmesi’ anlamının ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir.

Bu temanın en belirgin alt-boyutu, genel temanın içeriğı ile benzeşen ‘Ev İçi Pratiklik, Kolaylık ve Elverişlilik’ olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlamsal katman direkt olarak konutun düzeni ve büyüklüğü gibi birtakım fiziksel özelliklerin günlük yaşamı kolaylaştırması ile ilgilidir. Örneğin K14 evindeki eşyaların yönetiminin kolay olduğunu şu sözlerle açıklamaktadır:

[Ağır kaldırma ya da taşıma problemleri yaşayıp yaşamadığı sorulduğunda]

Ağır ne kaldıracağım evimde? Kanepeler şimdi sürölüyor. Oradan çekiyorsun, oraya koyuyorsun. Büyük eşyalar zaten sabit yerinde duruyor. ... Ağır şeyler yok oğlum. Her şeyim yerli yerinde duruyor (K14, Konum 140-144).

K1 de daha pratik ve zahmetsiz bir deneyimin evinin açık mutfaklı bir plan tipine sahip olması ile açıklamaktadır:

Çok. Çok kolaylık. Dedim ya biraz önce biz yaş almışlar için bu 2+1'ler, 1+1'ler, açık mutfaklar [ev tiplerinden bahsederken] (K1, Konum 299).

Evin plan şemasına ek olarak büyüklüğü de elverişlilik açısından yorumlanmıştır. K11 evine yönelik algısını sosyal ihtiyaçların yerine getirilebilme elverişliliği üzerinden açıklamaktadır:

Pratik evim, çok güzel evim. ... Büyük olduğu da güzel genelde. ... Küçük olsa belki de misafirimi rahat ettiremeyeceğim (K11, Konum 821-849).

Geniş veri setinde bulunan ilişkili tüm ifadelerden hareketle eve “pratik bir alan” anlamının atfedilmesi yerinde yaşlanma arzusunu destekleyen olumlu bir olgu olarak karşımıza çıkmakta ve eve atfedilen fiziksel anlamlar içerisinde görece yüksek sıklığı ile önemli bir yer tutmaktadır.

Evin pratik ve elverişli bir yer olarak anlamlandırılması üzerinde bir diğer anlamsal katman ise evle ilişkili ‘Teknolojik Entegrasyon ve Katkılandırma’ başlığındaki kodlardır. Bu alt-tema genellikle katılımcıların evlerinde bulunan birtakım teknolojik aletler ve sistemler sayesinde eve atfedilen ‘pratiklik’ anlamının pekişmesi ile ilişkilidir. En belirgin ve açıklayıcı örneklerden biri K1’in mutfak deneyimini anlatırken söyledikleri içinden çıkmıştır:

Mesela şef mi diyoruz ona, *master chef* mi diyoruz bu yoğurma bana onu aldılar [hamur yoğurma makinesinden bahsediyor]. Mesela ben omuzumdan dolayı hamur yoğuramıyorum. Atıyorum o hamur yoğuruyor. Köfte yoğuruyor. O kadar hayatımı kolaylaştırıyor ki. Ve bana alana da teşekkür ediyorum. Kardeşim aldı. İyi ki almış bunu bana diyorum. Çok kolaylık yani. Mikro dalga tamam. Belki şeydir, zararlıdır. Yok mikro bilmem ne ışınlar falan ama o da hayatımı kolaylaştırdı. Kolaylaştırdı yani. Yalan olmasın. Kolaylaştırdı. Evde zaten açık mutfakta yaşamak çok kolaylıkmış (K1, Konum 279).

Teknolojik araçların yaşlı bireylerin işini kolaylaştırmasına bir örnek de K13’ün ifadelerinde bulunmaktadır:

[İşlerini zamanla basitleştirip basitleştirmediği sorulduğunda]

... Önceden belki gün aşırı veya her gün yapıyorsam şimdi yok 2 günde de bir olur. Mesela affedersin robotu çalıştırıyorum. Onu yaparken ben toz alıveriyorum işim daha çabuk bitiyor. İşimi kolaylaştırıyorum yani (K13, Konum 530).

Genel olarak katılımcıların teknolojiyle aralarının iyi olduğu; yeni cihazlara uyum sağlamakta büyük zorluklar yaşamadıkları anlaşılmaktadır (K11, Konum 413; K13, Konum 647-655; K14, Konum 329-334). Elbette yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerinde (en azından örneklem grubundaki bireylerde) kompleks teknolojik sistemlerin olmadığı

da hesaba katılmalıdır. K7'nin ifadelerinde teknolojik imkânların aslen var oluşunu ancak mekânın buna izin vermeyişini görmek mümkündür:

Yani ne gerek varsa bu iki basamakla yapmışlar. ... Yani anlamsız. Mesela robot, ev temizleyen robot var ya, akıllı robot. Sağ olsun yani yukarıda ayrı çalışıyor, aşağıda ayrı çalışıyor iki basamak. ... Bir de mesela istiyorum ki... banyodaki kotu çok derin yapıyorlar. O robot banyoya kendi kendine gidemiyor. Halı koyuyorum, halıyı yürütüyor. Ya da şu pencere şeyinden [balkon kapısının zemine monte olan kasasından] atlayamıyor. Mesela bunu daha derin çukura [döşeme ile hemzemin] yapabilirlerdi (K7, Konum 83).

İç mekânların teknolojik katkılandırılması; en basitinden bir robot süpürgecinin verimli bir biçimde işini yapabilmesinden eve kompleks bir akıllı ev sistemi kurulmasına kadar, iç mimarların yüksek kabiliyetle gerçekleştirebilecekleri işlemlerdir. Nitekim bu tür teknolojik işlevler ile mekân kullanıcılarının ihtiyaçlarını eşleştirerek mekânları bu eşleşme doğrultusunda doğru biçimde kurgulayabilmek iç mimarlık mesleğinin temel yönlerinden bir tanesidir. Bu katkılandırmanın yaşlı bireyler için olumlu olarak anlamlandırılması da iç mimarlık mesleğinin geleceği için yeni ihtimalleri (mekânda tasarım ve teknoloji entegrasyonu gibi) gündeme getirmektedir.

Karmaşık teknolojik sistemlerin kurulumuna nazaran daha alışlagelmiş bir diğer elverişlilik ve pratiklik unsuru ise 'Pratik Hizmetler ve Destek' alt-temasında irdelenmiştir. Nitekim evin 'pratik' olarak anlamlandırılması yalnızca evin içerisindeki birtakım olanaklar ile sınırlı değildir. Özellikle yalnız yaşayan yaşlı bireyler için apartman görevlileri ve/veya temizlik hizmetçileri evlerine atfettikleri "her şeyin kolay ve pratik olması" anlamını önemli ölçüde etkilemektedir. K14'ün ifadelerinde dışarıdan alınan bu destek çok belirgindir:

[Yüksek yerlere yetişememek gibi sorunlar yaşayıp yaşamadığı sorulduğunda]

Şöyle, ampulü zaten değiştirmem. Bunun da [için] yardımcı var apartmanın, ona değiştiriyorum. ... Ha, mesela perdeyi takarken takamadım mı? Diyorum ki, "Onu şuraya makaralarına tak." ... Ev silecekse o biliyor zaten. Deterjanı, kovayı bilmem neyi yapıyor. ... Yani istediğim zaman. ... Ya, mesela camlarım silinecekse çağırıyorum, geliyor (K14, Konum 225-236).

Apartman/binada bir bina görevlisinin olması ayrıca bir güvenlik unsuru olarak da eve atfedilen anlama katkıda bulunmaktadır. Özellikle K2 ve K13'ün anlatılarında bu izleri görmek mümkündür:

En önemlisi bir de kapıcı var. ... Alo dedim [mi gelir]. Bir de ona da güven duyuyorsun. Onun olması da güzel sitede (K2, Konum 684-689).

Zaten her yerde kamera var. Kapıcımız var. Çok şükür başka bir şey yok. Çoğu zaman ben anahtarı üstünde unutup şey yaptığım olur. Bazen kapıcı uyarır. Abla anahtarı kapıda unutmuşsun diyerekten. Çok şükür yani güvenlikliyiz (K13, Konum 607).

Bina görevlisine ek olarak binanın diğer donanımları da bu elverişlilik anlamına katkı sağlamaktadır. Örneğin asansör gibi bina olanakları da hareketliliği kolaylaştırarak evin genel pratikliğine katkıda bulunmaktadır (Örneğin: K14, Konum 136; K12, Konum 311; K2, Konum 365-369). Bu tür desteklerin varlığı yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerindeki bağımsızlığını daha uzun süre koruyabilmeleri için de kritik bir altyapı sunmaktadır:

Şöyle söyleyeyim. İnşallah diyeyim. Evimde bakılmayı tercih ediyorum. Şunu da söyleyeyim. Eşim benim aşağı yukarı 10 sene kadar [hasta yaşadı]. Onun 5 senesi bir şekilde normal hayat diğer 5 senesi yatarak yaşadı. O süre içinde ben hiçbir zaman başka bir alternatif aramadım. Evde benim yetebildiğim kadarını yaptım. Diğer kısmını yardımcı almak suretiyle tamam[ladım]. Yani gece ve gündüz devamlı sağlıktan sağlık şeylerini yerine getirebilecek bir yabancıyla birlikte yaşadık. Demek istediğim şu. Allah o günleri... Bir saat sonra ne olacağımı bilmiyorum. Ama öyle bir şey olursa çocuklarımdan... Evimde beni baktırmalarını isterim (K10, Konum 105-109).

Daha önce de söz edildiği üzere insanın evinde ‘zahmetsizce’ yaşayabilmeyi talep etmesi -deyim yerindeyse- en doğal hakkıdır. Nitekim uzun süre yaşanmışlık içeren evler zamanla birtakım iş ve eylemlerin daha zahmetsizce ve pratik bir biçimde yapılmasına tanıklık etmektedir. Bu doğal dönüşümün ve ev ile ilişkilendirilen pratikliğin izleri katılımcıların bu konudaki tüm ifadelerinin analiz edilmesi sonucunda net bir biçimde anlaşılabilmektedir. Evin sunduğu bu elverişlilik anlamı yerinde yaşlanma arzusunu teşvik eden ve başka bir yaşam düzenine geçişi tetikleyen önemli fenomenlerden biri olarak yorumlanabilir. Evinde yaşlanma arzusu olan bireyler için mekân tasarımı bu anlamsal bağlantının korunması, hatta geliştirilmesi esastır.

4.2.1.2.3 Güvenlik ve Koruma

Evin sağladığı fiziksel kabuk insanın temel ihtiyaçlarından biri olan sığınma ve güvende olma gereksinimini tatmin ettiğinden ötürü biricik bir öneme sahiptir. İnsanın evinin kendisini, sahip olduklarını ve geleceğini emin bir şekilde koruyabilmesini sağlaması güvenliğin azımsanması güç bir anlam unsuru olarak karşımıza çıkmasına yol

açmaktadır. 15 katılımcının 14'ünün (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14) anlatılarında eve atfedilen bu anlamın izlerinin görünmesi bu bağlamda tesadüf değildir. Bu genel güvenlik algısı katılımcıların ifadelerinde İç Mekan Güvenliği ve Dış Mekân Güvenliği olmak üzere iki alt-anlam katmanında kendisini göstermiştir:

Bunlardan ilki ve kod sıklığında daha öne çıkan boyut olan 'İç Mekan Güvenliği' evin dış sınırlarının içinde kalan alanlardaki tehlikelerin kontrol edilebilir, üstesinden gelinebilir ve/veya tamamen bertaraf edilebilir olması ile kimliklendirilmektedir. Eve atfedilen 'aşinalık' anlamları ile de bazı noktalarda kesişimleri bulunan bu anlam tabakası evin 'emniyetli bir yer' olarak anlamlandırılması sayesinde yerinde yaşlanma arzusunun kuvvetlenmesi ile büyük oranda ilişkilidir. Geçmişte hırsızlık olayları yaşamış olan (K1, Konum 151) K1'in bile -yalnız yaşıyor olmasına rağmen- evinde güvende hissetmesi eve atfedilen 'güvenlilik' anlamının gücünü göstermektedir:

Güvende hissettiriyor tabii evim beni. ... Dediğim gibi hepsi yaşam kalitemi artırıyor benim. Hepsi. Hepsi yaşam kalitemi [artırıyor]. Yani en azından endişelerim gidiyor, dediğim gibi. Mesela eşim varken biz kapı, balkon hiç kapamazdık. Eşim gidince korku yaşadığım için, o çocukluktan kalma [kötü hatıram sebebiyle] kapadım. Yoksa hiçbirinden korkmuyordum. Şimdi de mesela yavaş yavaş alıştım (K1, Konum 307-311).

K12'nin ifadesi de eve aşına olmak ile evin güvende hissettirmesi temalarının nasıl kesişebileceğine ışık tutmaktadır:

[Alternatif yaşam düzenleri ve evde kalma tercihi arasındaki seçim sorulduğunda]

Ne bileyim ben şimdi... Ev daha güvenli. ... Ya, öyle bir şey diyorum zaten. Maaşım var, veririm maaşımı evimde [bakılırım]. ... En kötü düşündüğüm o benim. ... Yalnız da yaşasam ev (K12, Konum 104-114).

İç mekânda güvende hissedebilmek aktif bir risk yönetimi yaparak aksiyon alınabilecek mekânsal egemenliğe sahip olmak ile de ilişkili gözükmektedir. K14 ve K10'un evin içindeki düşme risklerini hesaba katarak halılarını (veya ayaklarının takılabilecekleri nesneleri) kaldırmış olmaları özgürlük ile güvenlik temaları arasındaki -görece beklenmedik- ilişkiyi gün yüzüne çıkarmıştır:

[Düşme korkusu yaşayıp yaşamadığı sorulduğunda]

Hayır. ... Beşinci katta oturuyorum. Hiç [düşme korkum yok]. ... Yani ayağımın takılacağı bir şey yok. Bir de böyle dikkatliyimdir (K14, Konum 156-158).

[Düşme olayları veya düşme korkusu yaşayıp yaşamadığı sorulduğunda]

Korkuyorum. ... Daha dikkatli [davranıyorum]. Mesela şu halıya takılmamaya çalışıyorum yürürken, en basiti. ... Yani mesela daha çok halı kullanıyordum. Şimdi mümkün olduğu kadar azalttım. Yani en gerekli olduğu yerde [kullanıyorum]. (K10, Konum 427-435)

İrdelenmekte olan ana temanın alt katmanlarından bir diğeri de ‘Dış Mekân Güvenliği’ olarak belirginleşmiştir. Bu kod başlığı genellikle yaşlı bireylerin evlerinin yakın çevresinden (apartman, sokak, mahalle şeklinde dışa açılan) kaynaklanan tehdit algısının evi anlamlandırmaya yansımaları içermektedir. K13’ün bu konudaki düşünceleri oldukça olumlu gözükmektedir:

[Evin içerisinde korku, endişe ya da güvensizlik hissedip hissetmediği sorulduğunda]

Yok yok. İyi bir şeyde [yerde oturuyorum], komşularımız iyi. Güvenli bir yerde oturuyorum. ... Olmadı yani. Olmadı (K13, Konum 221).

[Güvenlik endişesi olup olmadığı sorulduğunda]

Yok. Bir kez bir hırsızlık olayı oldu apartmanda. Kapının önündeki şeyleri çaldılar hep. Ayakkabılarıydı bilmem neleriydi. Başka da olmadı. Zaten her yerde kamera var. Kapıcımız var. Çok şükür başka bir şey yok. Çoğu zaman ben anahtarı üstünde unutup şey yaptığım olur. Bazen kapıcı uyarır. Abla anahtarı kapıda unutmuşsun diyerekten. Çok şükür yani güvenlikliyiz (K13, Konum 607).

Benzer şekilde K8 ve K11 de mahallelerinden kaynaklı bir sorun veya hırsızlık korkusu yaşamadıklarını dile getirmektedirler (K8, Konum 301; K11, Konum 365). K7 ise yaşadığı sitenin korunaklı olmasını ve bekçisinin bulunmasını bir güvenlik unsuru olarak görmektedir:

[Evinin kendisini ve sahip olduklarını güvende hissettirip hissettirmediği sorulduğunda]

Tabii ki. Çünkü bekçi var, korunaklı [site] (K7, Konum 455).

‘Güvenlik ve Koruma’ anlamsal teması altında sınıflandırılmış tüm ifadeler dış çevrenin güvenlik algısının bireyin evindeki huzurunu ve emniyet hissini doğrudan etkilediğini göstermektedir. ‘Güvenli’ olarak algılanan bir mahalle veya site ortamı, evin koruyucu sınırlarını dışarıya doğru genişleterek bireyin yaşam alanını daha emniyetli bir bölge olarak deneyimlemesine katkıda bulunmaktadır. Site yönetimi veya kapıcı gibi destek mekanizmalarının varlığı da (K7, Konum 353; K13, Konum 607) bu dış güvenlik algısına katkıda bulunmaktadır.

Güvenlik; eksikliğinin sonuçları hayati hatalara yol açacağından, doğal olarak oldukça önemli bir konudur. Her ne kadar örnekleme oluşturan katılımcıların ifadelerinden ortaya

çıkan kod frekansında bir fiziksel olumlu anlam başlığı olarak gerilere düşmüş olsa da; neredeyse tüm katılımcıların bu konuda olumlu görüş bildirmeleri eve atfettikleri bu anlamın önemini gözler önüne sermektedir. Mekân tasarımcılarının en önemli sorumluluklarından biri olan güvenliği sağlamak esasında yalnız yaşayan yaşlı bireyler için olduğu kadar herkes için önemlidir. Ancak yerinde yaşlanma arzusu doğrultusunda yapılacak mekânsal düzenlemelerde eve atfedilen bu anlamın daha yoğun biçimde hissettirilmesi yönünde kararlar almak daha olumlu olarak çıkarsanmaktadır.

4.2.1.2.4 Konum ve Olanaklar

Katılımcıların ifadelerine göre fiziksel anlamlar içerisinde olup en az sıklıkta bahsedilen anlamsal tema ise ‘Konum ve Olanaklar’ olmuştur. Bireyin evini ‘iyi bir coğrafi konumda ve çevresindeki imkânlarla yakın olması’ üzerinden anlamlandırması 15 katılımcıdan 8’inde (K2, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K13) izlerine rastlanan bir tema olmuştur. Söz konusu genel tema ise ‘Konum Avantajları ve Ulaşım’ ile ‘Fiziksel Çevreye Yönelik İmkanlar’ isminde iki alt boyuta ayrılmış biçimde irdelenmiştir. Her iki anlam tabakası da aynı kod frekansına sahiptir (12).

Bunlardan ilki olan ‘Konum Avantajları ve Ulaşım’ katmanı evin coğrafi konumunun doğal güzelliklere, şehir merkezine veya diğer çekim noktalarına yakınlığı üzerinden okunmaktadır. K9’un oldukça belirgin bir biçimde ifade ettiği düşüncesi bu anlamsal katmanı iyi bir biçimde örneklemektedir:

Faktörlerden bir tanesi deniz kenarında olması, konumu. Konumu faktörlerden bir tanesi... Rahat, iyi bir semtte olması... İşte, bana yeterli durumda olması. İşte, miras değerinin bulunması... Bunlar benim için önemli. (K9, Konum 611)

[Evin içindeki özgürlük veya huzurdan daha önemli olup olmadığı sorulduğunda]

Ondan dolayı... [Yani] evimin konumundan dolayı daha mutluyum [daha kısmını vurgulayarak] (K9, Konum 623)

Benzer bir biçimde K7 de evinin konumunu yaşlı bir bireyin ihtiyaç duyabileceği ideal özelliklerle ilişkilendirmektedir:

Yani bir yaşlı işte ne ister? Huzur ister, yeşil ister. Yeşil var. Deniz ister, deniz var. Arabam var. Ama evim yola da yakın. Yani servis[e], dolmuş[a] binmek de yakın. Hobi bahçesi burada da var. Mesela orası uzak geldi [gün içinde gittiği kurumdan bahsederek], yaşlandım, maşlandım... Buradaki beni idare eder. Bence çok iyi. Annemin, rahmetli annemin bana aldığı en iyi yatırımdır. Altılarımla aldığı yine iyi yatırımdır (K7, Konum 395-396).

K2 ise evinin merkezi konumuna kıymet vererek evinin konumunun aktif yaşamı ve bağımsızlığı nasıl desteklediğini vurgulamaktadır:

E tabii yakın. Buraya her yer yakın. [Bir Zincir Market] yakın. Arkada [Başka Bir Zincir Market] var. [Farklı Bir Zincir Market] var. [Diğer Bir Zincir Market] var. [Ayrı Bir Zincir Market] var. Şurada manav var. Bakkal var burada da. Merkezi [konumda]. En önemlisi bir de kapıcı var (K2, Konum 681-684). ... Her yere yakın, güzel. Gidebiliyorsun yani. Yürüyerek de gidebiliyorsun (K2, Konum 693).

Konumun değerinin kişisel önceliklere (K9 için deniz, K7 için doğa ve ulaşım, K2 için merkezde olma, K4 için köyde olma vb.) göre şekillendiği bulunmuştur. Evin konumu anlamında iç mimarların pek bir inisiyatifi olamayacağı gibi konum avantajlarının herkes için aynı olmayacak olması da bu anlamsal yapı taşını mecburen daha geri plana atmaktadır.

Mevzubahis temanın ikinci alt-boyutu ise ‘Fiziksel Çevreye Yönelik İmkanlar’ altında toplanmıştır. Bir önceki anlamsal katman daha çok evin konumu ‘diğer çekim noktalarına göre’ değerlendirirken bu katmanda ev dışı olan -kamusal- imkânların ‘eve göre’ dağılımı ve erişilebilirliğine odaklanılmıştır. Örneğin K9 evi ile olan anlamsal ilişkisinde bu çevresel erişilebilirlik imkânlarının önemine şu şekilde değinmektedir:

[Köşede fırın olması, yan sokakta market olması gibi çevresel etkenlerin evle ilgili düşüncelerinde etkili olup olmadığı sorulduğunda]

Etkili tabii ki. ... Yani ihtiyacım olduğu zaman şimdi evimin etrafında nerede terzi var, nerede market var, nerede eczane var, nereden neyi alabilirim, bunların hepsini biliyorum. Bunları bilmem ve bunlara kısa zamanda ulaşabilmem benim için çok önemli (K9, Konum 567).

K4’ün çevresine yönelik tercihleri bambaşka olsa da çevrenin önemi baki gözükmektedir:

[Taşınmak istememesinin sebepleri sorulduğunda]

Mesela... En önemli taşınma[ma sebebi]... Hayat, yaşam standardı... Çevre standardı... Bir de çevreye duyarlı olmam yani. ... Sabah kalktığın zaman ağacında kuş sesi var, sabah kalktığın zaman dere akıyor su sesi var. Sabah kalktığın zaman temiz hava... Çam ovasına gidiyorsun, ormanda yürüyorsun. Yani mis gibi hava alıyorsun. Bence çevre... “Çevresel” diyelim yani... Köy hayatı yani... (K4, Konum 374-378).

K7'nin anlatımı ise çevresel imkanların sadece mevcut olanlarla sınırlı kalmayıp, bireyin aktif çabasıyla nasıl yaratılabileceğini ve kişisel yaşam alanının nasıl genişletilebileceğini göstermesi açısından dikkat çekicidir:

Ama sabah gözümü açarım, kahvemi içerim. Erken kalkarsam gün doğumunu seyrederim. Ondan sonra hobi bahçem var, üç tane. ... Bir tanesi 40 metrekare. Bir tanesi 50 metrekare. ... Bir tane şurada hobi bahçem var. Sitenin dışında bir yerde. Siz arabayla gelirken [görmüşsünüzdür]. Çevirmişim onu [çitlerle]. Ağaçlarımı ekmişim. Bir de oraya bir tane dolap aldım. O dolabı naylonladım. İçine çay bardakları, kettle, okey takımı, ne bileyim, malzemeleri koydum. Kilitledim, kilitli dolap... Site yönetimine rica ettim, oraya elektrik çektiler. Bir masa var, onun da oturma yeri var. Sabahleyin diyeyim ki, şey yapıyorum... Bahçemle ilgileniyorum, kahvemi içiyorum. Komşular geliyor çay demliyoruz bazen. Bu genelde sabahları daha az da, öğleden sonraları oluyor. Bir de ayrıca komşumla bir ortak hobi bahçem var. O da biraz uzakta. O da 50 metrekare. İçinde kulübe var, o kulübeye mutfak yaptırdım. Hayme [ağaç dallarıyla yapılan bir tür gölgelik] yaptırdım, asma çektim. Şimdi iki yere bölmüşüm; oraya başka sebzeler, buraya başka sebzeler [ektim] (K7, Konum 42-46).

Bu örnekler, çevresel imkanların yaşlı bireylerin günlük yaşamını zenginleştirdiğini, aktivite düzeylerini desteklediğini -Örneğin; K2'nin yürümesi (Konum, 82), K9'un deniz kenarı gezileri (Konum 398), K4 (Konum, 189) ve K7'nin bahçe işleri (Konum, 46) sosyal etkileşimlere zemin hazırladığını ve genel esenlik hissine katkıda bulunduğunu göstermektedir. İmkanların varlığı kadar, onlara erişimin kolaylığı da (K2, K9) merkezi bir öneme sahiptir. K5'in sulama ve bahçecilik imkanı olan bir yayla evine taşınma arzusu ise (K5, Konum 509) belirli bir imkanın eksikliğinin yerinde yaşlanma kararını nasıl sorgulatabileceğini göstermesi açısından anlamlıdır.

Bu anlamsal tema her ne kadar katılımcıların yarısından fazlasının görüşmelerinde gündeme gelmiş ve olumlu anlamlar olarak sınıflandırılmış ifadelerden ortaya çıkmış olsa da bu bulgular iç mimarların inisiyatifi dahilinde olmayan bir insan-ev ilişkisi katmanına işaret etmektedir. Evin bu yönde anlamlandırılması mimarlık mesleğinin ölçeğini dahi aşarak ancak şehir ve bölge planlama mesleğinin ve/veya yerel politika yapıcılarının inisiyatif alma alanına girmektedir.

4.2.1.3 Eve Atfedilen Olumlu Finansal Anlamlar

Bu çalışma örneklemindeki katılımcıların evlerine atfettikleri olumlu anlamlar genel hatlarıyla daha soyut ve manevi olanlar ile daha somut ve maddesel olanlar biçiminde ikiye ayrılmaktadır. Soyut ve manevi olan anlamlar psiko-sosyal anlamlar kategorisi içerisinde değerlendirilirken somut ve maddesel olan anlamlar içerisinde ise bir tandem söz konusudur. Eve atfedilen somut anlamlar; bir önceki bölümde bahsedilen fiziksel anlamlara ek olarak daha parasal yönle odaklanan 'finansal' anlamlar olarak da tezahür etmiştir. Günümüz ekonomik konjonktüründe çok varlıklılarından çok yoksuluna kadar

geniş bir kitlenin ekonomik birtakım düşünceleri (ve yeri geldiğinde endişeleri) olabildiğinden verilerden bu anlamsal kategorinin de çıkması şaşırtıcı olmamıştır. Yalnız yaşayan yaşlı bireyler özelinde kod frekansı sayısına göre olumlu finansal anlamların (olumlu, 150; olumsuz, 67) çok daha baskın olduğu gözlemlenmiştir. Bu baskınlığın temel sebebi de ilerleyen kesitlerde detaylandırılacak olan ev ile ilişkili olumlu ifadeler ve olumlu anlamlara önyak olan olumlu faktörler olarak görünmektedir. Eve atfedilen olumlu finansal anlamlar da kendi içinde 3 alt-anlam katmanına bölünmüştür ve detayları ilerleyen bölümlerde anlatılmış olan bu katmanların isimleri ile kod sıklıkları Tablo 4.5’te gösterilmiştir.

Tablo 4.5

Olumlu Finansal Anlamlar Kod Frekansı Tablosu

Tema ve Alt-Tema İsimleri	Kod Frekansı
Olumlu Finansal Anlamlar (Toplam Kod)	150
Ekonomik Güvence ve İstikrar	99
Bütçe Yönetimi ve Ekonomik Denetim	45
Miras ve Nesiller Arası Aktarım	6

4.2.1.3.1 Ekonomik Güvence ve İstikrar

Yalnız yaşayan yaşlı bireyler tarafından eve atfedilen olumlu finansal anlamlar içerisindeki ilk anlamsal tema evin “benim için evim ekonomik istikrar ve teminat demektir” minvalinde ifade edilebilecek ‘Ekonomik Güvence ve İstikrar’ olarak ortaya çıkmıştır. 15 katılımcının tamamının ifadelerinde eve atfedilen bu anlam üzerine ifadeler bulunmuştur. Yani evleri tüm katılımcılar tarafından mali güvence ve sürdürülebilir ve öngörülebilir bir ekonomik yapı olarak (değişen seviye ve yoğunluklarda) algılanmakta ve dışa vurulmaktadır. Bu genel algı ise esasında farklı alt seviyelere ayrılmakta; içerdiği kod sıklığı sırasına göre ‘Finansal Yeterlik ve Ekonomik Güvence’, ‘Çocuklarla Finansal Dayanışma’, ‘Çocuklarla Finansal Dayanışma’, ‘Ev Sahipliğinin Verdiği Mekânsal İstikrar, Güvence ve Alın Teri’ ve ‘Geniş Aile ile Finansal Dayanışma’ boyutları altında kümelenmektedir.

Kuşkusuz ki evin ‘ekonomik süreklilik ve güvence’ anlamı ile ilişkilendirilmesindeki en büyük rol kişisel finansal yeterlik ile ilişkilidir. ‘Finansal Yeterlik ve Ekonomik Güvence’ başlığı katılımcıların yaşam giderlerini karşılayabilecek maddi güce sahip olup ekonomik

anlamda ciddi endişeler yaşamadan yaşamaya devam edebildiklerini ifade ettikleri anlatılarla doludur.

... şu anda benim emekli maaşım [tek kişinin yaşamını sürdürebilmesi için yüksek bir meblağ] lira. O bana çok rahat yetiyor. Hatta okuttuğum çocuk var, okuttuğum kız var. Onlara rahatlıkla eğitim masraflarını karşılamaları için para gönderiyorum. Herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum (K9, Konum 254).

Yani harcama yaparken düşünmüyorum. “Acaba böyle bir harcama yaparsam sonucunda benim ekonomik gücümü sarsar mı?” vesaire diye düşünmüyorum. Ama yaptığım harcamalarda da çok fazla harcama da yapmıyorum (K9, Konum 258).

K11’in de durumu K9’unki ile benzerlik göstermektedir:

Benim şimdilik almış olduğum maddi durumum çok şükür iyi. Kendi maaşım var, eşimden aldığım maaşım var. Tekim evde. Benden şey yapan da yok mesela. Oğlum falan hiç şey yapmıyor (K11, Konum 905).

K4’ün sözleri bu konuda beklenti dışında durumların da olabileceğini gözler önüne sermektedir:

[Emeklilikten sonra gelir azalması sorulduğunda]

Emekli olduktan sonra bir 10 yıl çalıştım, şoförlük yaptım. Sonra aşağı yukarı bu 15 senede de hiçbir iş yapmıyorum. Gelirim yok yani. ... Döndürüyorum yani (K4, Konum 177-181).

Bu noktada yetişkinliğin büyük kısmını çalışarak geçirmenin ödülü olan emekli maaşının (kendinden ve/veya vefat eden eşi üzerinden) ve/veya geçmişten edinilmiş olan ekonomik imkânların (miras kalan ev, toprak veya daha önceden alınmış olan ev gibi) ne denli katkı sağladığı belli olmaktadır. Örneklemi oluşturan bireylerin hepsi çok iyi ekonomik koşullara sahip değillerdir; ancak çeşitli kişisel önlemler veya destek mekanizmaları yaşlı bireylerin evleri ile bu anlamsal temayı ilişkilendirmelerini sağlayabilmiş gözükmektedir.

Tam da bu eşikte ekonomik güvencenin sağlanmasında önemli bir faktör olan destek mekanizmalarından biri gündeme gelmektedir. Kod sıklığına göre en çok bahsedilen ikinci alt-anlam katmanı ‘Çocuklarla Finansal Dayanışma’ olarak belirmiştir. Verilerin detaylı incelenmesi üstüne görülmüştür ki birçok katılımcı çocuklarından (düzenli olarak veya ihtiyaç durumunda) destekler alarak yerinde yaşlanma arzularını gerçekleştirebilmektedir. Bu durum bazen -yaşlıların tek başlarına yapmalarının çok zahmetli olacağı- fatura ödemek, ek masrafları karşılamak gibi olurken;

[Zorunlu tutumluluk uygulayıp uygulamadığı sorulduğunda]

Hiç yok, yok. Benim zaten faturalarım tüm[ünü] çocuklarım öder (K14, Konum 351).

Yahu, geçtiğimde iki oğlum vardı. İkisi de okuttum, ettim, Hacettepe’de okuttum mezun [ettim]. İkisi Ankara’da. Her an arkamdalar. Her an ilgilidir[ler]. Bana gelirler, giderler. Gerekirse biletimi alırlar, Ankara’ya giderim (K14, Konum 401).

diğer yandan ise yalnız yaşayabilmeyi ancak mümkün kılacak kadar büyük bir destek biçiminde de olabilmektedir:

Maddi olarak da desteğim, çocuklarım bana destek vermezse benim kirada durmam çok zor. ... Çocuklar bana para gönderiyor diyerekten ben har vurup harman savuramam (K15, Konum 481-505).

K15’in kiracı olması bu açıklamalar ve çocuklardan destek görme durumunu daha net bir sebep-sonuç ilişkisine oturtmamızı sağlamaktadır. Çünkü yalnız yaşayan yaşlı bireylerin emekli maaşlarının hem kira ödemeye hem de yaşamlarını sürdürmeye yetişişi zor görünmektedir. Bu da esasında evin mülkiyet durumunun ‘ekonomik istikrar sağlaması’ ile ne denli ilişkili olduğunu gözler önüne sermektedir. Nitekim sahibi olunan evde oturmak ev ile ilgili anlamsal ilişkide evin ‘istikrarlı’ bir yer olmasını pekiştirmektedir; evin belirli periyotlarda değişen ve taşınıp gidilen bir yer olmaması kuşkusuz ki finansal kaynaklar dolayısıyla ortaya çıkan sürekliliği vurgulamaktadır. Bu yöndeki ifadeler ‘Ev Sahipliğinden Doğan Ekonomik Avantajlar’ anlamsal alt başlığında toplanmıştır ve K9’a ‘evinin anlamı’ sorulduğunda verdiği cevap tam da bu duruma emsal oluşturmaktadır:

Valla, başını sokacak bir yer. ... Yani ilk önce aklıma o geliyor düşünce olarak. Duygu olarak da insanın bir evinin olması, o evinde yatması, kalkması, zaman geçirmesi, kiranın olmaması... Bunun gibi avantajları var (K9, Konum 25).

K6 da benzer bir açıklamada bulunmuş; ısınma maliyetini de işin içine katarak evin sağladığı istikrarı kelimelere dökmüştür:

İmkanım var burada yaşamak için. Evim kira değil. Oduna para vermiyorum. Gidiyorum taşınmaz mallarımın içinden gidip geliyor [birinden talep ediyorum, diğer evlerimin birinde depoladığım malzemeleri cüzi bir miktar karşılığında getiriyor anlamında]. Veriyorum üç beş kuruş. Birisine getiriyorum. ... Halloluyor. Kömür yakmadım ben daha (K6, Konum 106).

K2 ise ev sahibi olmanın sağladığı güvenceyi "kendi malım olduğu için kimseye muhtaç değilim (K2, Konum 782)" sözleriyle ifade ederek mülkiyetin finansal bağımsızlıkla olan ilişkisine işaret etmektedir. Tüm bunlar bir yandan da ‘kendi malım’ ve ‘benim alın terim’ biçimindeki yaklaşımları akla getirmektedir. Nitekim kod frekansına göre en çok bahsedilmiş olan diğer alt-anlam katmanı ise ‘Ev Sahipliğinin Verdiği Mekânsal İstikrar,

Güvence ve Alın Teri’ olarak bulunmuştur. Aslında bir önceki anlam tabakası ile benzer noktalara parmak basan bu boyut daha çok evin ‘alın teri’ olarak anlamlandırılmasına odaklanmış; ‘4.2.1.1.5 Kimlik ve Benliğin Uzantısı’ başlığında ele alınmış olan psiko-sosyal boyutu dışında kalan finansal yönlerini kapsamıştır. Zaten katılımcıların çoğunun sahip oldukları evin uzun yıllar süren çalışmalarının, birikimlerinin ve ‘alın terinin’ bir sonucu olduğunu belirttiği görülmüştür:

[Evi miras mı aldığı yoksa kendi mi aldığı sorulduğunda]

Alın teri. Tabii. Kendi emeğimle. Tabii ki (K2, Konum 725).

K5’in ifadeleri ise daha zengin içgörüler sunmaktadır:

Valla benim emeklerim var tabii. Benim emeklerim hep. Babasının, benim kocamın tek bir emeği bile yok. Hep ben yaptım, Mersin’de evde. Yarıdan fazlasını benim emeğimdir yani (K5, Konum 460).

Alın teri önemli. Evim çok önemli. Çünkü ben gençliğimi hep evime döşedim. Canıma acımadım hiç. Hiç böyle yaşlanacağım aklıma gelmedi (K5, Konum 552).

K3 ise bu kazanılmış ekonomik varlığından gururla bahsetmektedir:

Şöyle yanlış bir şey söylemek istemiyorum. Emek vermişim diyorum. Kendi emeğim diyorum. Kimsenin katkısı yok diyorum. Ve bununla kendimle gurur duyuyorum (K3, Konum 289).

Toplanmış olan tüm verilerden anlaşılmaktadır ki, ister yıllarca çalışmasının ve alın terinin bir sonucu isterse de kalmış olan bir miras olsun, ev sahipliği durumu evin sağladığı istikrar ve güvence ile yoğunlukla ilişkilidir. Ev sahipliğinin de finansal güvencenin yanı sıra bağımsızlık ve kimliğin yansıması gibi diğer anlamsal temalar ile ilişkili olduğu çıkarılabilmektedir.

Bu başlıkta irdelenen anlamsal temanın en az bahsedilen alt katmanı ise ‘Geniş Aile ile Finansal Dayanışma’ başlığı altında toplanmış kodlardan oluşmuştur. Bu anlamsal katman ise yalnızca 4 farklı katılımcı tarafından ifade edilmiş ve yalnızca 6 ifade olarak kodlanmıştır. Eve atfedilen anlamlar bağlamında çalışmanın amaçları kapsamında verimli bilgiler vermediğinden bu başlıktaki bulgulara yer verilmemiştir. Ancak söylenebilir ki yalnız yaşayan yaşlı bireylerin yalnızca çocuklarından değil; akrabalarından, komşularından ve ahabplarından da maddi destek görmesi ve bu durumların da karşılıklı olduğu anlaşılmıştır. Bu konudaki en faydalı yorum yerinde yaşlanma arzusu dile getiren yalnız bireylerin girift bir ekonomik destek mekanizmasının

bir parçası olduğu ve bu dokunun bozulmasının çeşitli ekonomik alışkanlıkları da sekteye uğratacağı düşüncesidir.

Tüm bu bulgular ve bunlara getirilen yorumlardan hareketle söylenebilir ki yalnız yaşayan yaşlı bireyler için “evim benim için ekonomik güvence demektir” biçimindeki bir anlam atfı oldukça önemlidir. Tüm katılımcıların bu anlamsal temaya yönelik birtakım olumlu düşünceleri olması bunu kanıtlar niteliktedir. Mekân tasarımcılarının yerinde yaşlanma arzusuna sahip yaşlı bireyler için yapacakları düzenlemelerdeki bu bağlamdaki rolü; kolaylıkla sürdürülebilir olan, lüzumsuz ve sürekli masraflar çıkarmayan, sürekli değişiklikler dayatarak mekânsal istikrarı bozmayacak kararlar almaları olabilir.

4.2.1.3.2 Bütçe Yönetimi ve Ekonomik Denetim

Ev ile ilgili bu anlamsal tema (‘Bütçe Yönetimi ve Ekonomik Denetim’) belirli noktalarda bir önceki tema ile (‘Ekonomik Güvence ve İstikrar’) benzerlikler göstermektedir. Ancak bir önceki tema daha çok maddi imkânlar ve ev sahipliği aracılığıyla oluşan mekânsal istikrara odaklanırken bu tema daha çok evin ‘yönetilebilir ve kontrol edilebilir bir mikro-ekonomik bölge olması’ olarak ayrıştırılabilir.

K6 ve K8 hariç tüm katılımcıların (13 kişi) evlerinde oturmuş oldukları finansal yönetim ve denetleyebilme sistemi üzerinden evleri ile olumlu anlamsal bağlantılar kurdukları bulunmuştur. Bu temanın da kendi içerisinde dört alt-boyuta ayrılacak biçimde ayrıştığı tespit edilmiştir. Bunlar; ‘Finansal Bağımsızlık ve Karar Özerkliği’, ‘Finansal Risklere Karşı Güvenlik’, ‘Çalışma Hayatı Deneyimleri ve Tutumları’, ‘Emeklilik ve Emekli Maaşı ile İlgili Durumlar’ olarak ortaya çıkmıştır. Bu seçki içinden en yüksek sıklıkla bahsedilen anlam katmanı ‘Finansal Bağımsızlık ve Karar Özerkliği’; bireylerin harcama kararlarında dışarıdan bir müdahaleye maruz kalmadan kendi finansal kararlarını verebildiği bir yer olarak evini anlamlandırması ile ilgilidir. K13’ün evi ile ilgili ekonomik kararlarında dış müdahaleler deneyimleyip deneyimlemediği sorulduğunda alınan yanıt bizzat bu anlamsal katmanı açıklamaktadır:

Hayır hayır. Belki de bu benim kendime ait ekonomik özgürlüğüm olduğu için kimsenin müdahale etmeye hakkı olmadığı için. Öyle bir şey almadım yani çocuklarım da böyle bir şey yapmadılar. ... Yok, yok, böyle bir şey hiç olmadı (K13, Konum 193).

Tıpkı ‘4.2.1.1.1 Özerklik ve Bağımsızlık’ başlığında psiko-sosyal boyutu tartışıldığı üzere; evin yalnız yaşayan yaşlı bireyler için belirgin bir özgürlük ve özerklik anlamı bulunmaktadır ve anlamsal doğanın ekonomik bir yönü olduğu da yadsınamaz bir

gerçektir. K15 evi ile ilgili ekonomik kararlarda aslında kendisine -ekonomik olarak- evinde yaşlanabilme imkânını sunan çocuklarının dahi söz hakkı olmadığını ifade etmektedir:

Edemez. Ben onların babasıyım. Onlar benim babam değil [gülerek]. Asla. Çok şey yaparsa keser atarım (K15, Konum 509).

K7'nin daha önce bulgular içerisinde sunulmuş olan şu ifadelerinde aslında mekânsal bağımsızlıktan bahsederken finansal bağımlılığa yaptığı vurgu yeniden hatırlatmaya değerdir:

Yani şu an biri olsa mesela atıyorum hayatımda... Ben[im] onun için yemek yapmam lazım, ütü yapmam lazım. ... Bir de yeni nesil erkekler... Yani hayat tecrübemi söylüyorum: Gençken yaşlılarla anlaşabiliyorsun, 60 yaşını geçtiğin zaman benim yaşımdaki adamlar 30'luklara gözlerini koymuşlar. Kim bana bakacak? Ya problemlili tipler [denk gelecek]. Ben onun niye sıkıntısını çekeyim? "Maddi olarak bağımsızlığım olduğu için onun sıkıntısını çekmeyeyim" diyorum. Böyle daha iyi yani (K7, Konum 229).

Katılımcıların geçmişteki çalışma hayatı deneyimleri ve çalışmaya devam etme konusundaki tutumları da mevcut ekonomik denetim anlayışlarını şekillendiriyor görünmektedir. 'Çalışma Hayatı Deneyimleri ve Tutumları' başlığı altında toplanan kodlar göstermektedir ki uzun yıllar süren bir mesleki geçmişe sahip olmak (K1, Konum 13), emeklilikten sonra dahi çalışmaya devam etmek (K4, Konum 177) veya aktif olarak çalışma arzusunu korumak (K1, Konum 251), finansal bağımsızlık ve kendi kendine yetme değerlerini yansıtmaktadır. K1'in "... çalışmayı seviyorum. Benim için emeklilik [hayat] bitmiş değil yani" (K1, Konum 251) ifadesi çalışmanın ekonomik bir gereklilik olmak dışında bir motivasyon kaynağı olduğunu da gözler önüne sermektedir. Bu çalışma etiği ve aktif kalma arzusunun etkilerinin yalnızca emeklilik-sonrası kariyere değil ev yaşamına ve yerinde yaşlanmaya yönelik motivasyona da yansıdığı görülmüştür. Bu konudaki bir ilginç anekdot da K7'den gelmiştir:

Mesela ben ilk emekli olacağımı hissettim... Artık gece uykusuzluk başladı, [gaipten] müzik duymaya başladım. İş stresinden, mobbingden [bezdiri], dedim ki "[kendi ismini söylüyor] artık sonun geliyor, sağlığın gidiyor!". Yani gece müzik çalıyor kafada "dın dın dın dın dın..." bu, sabah kadar müzik çalıyor kafada... İlk yaptığım iş... Burayı çalışırken, [evimin tasarımını düşünürken] ne istiyorum? [diye sordum kendime] Mesela ışığı çok seviyorum, lambaları yaptırdım. Cam balkonu yaptırdım. "Buraya televizyon istiyorum" [dedim]. Planladım ve bayağı bir... 40 bin euro döktüm [harcadım]. Tabii ki o zamanlar çok para kazanınca şey yapmadım [çekinmedim], vurdum yani (K7, Konum 370).

Yani çalışma hayatına yönelik olumlu tutumların ev yaşantısına olumlu yansımaları gibi olumsuz kariyer deneyimlerinin de eve atfedilen anlamlara olumlu yansımaları olduğu bulunmuştur. Nitekim zor bir çalışma hayatı sonrasında kişinin ruhen ‘evine dönmesi’ evin ekonomik ve psiko-sosyal anlamlar arasındaki kesişim noktasındaki durumuna da ilgi çekici bir emsal olmuştur.

‘Emeklilik ve Emekli Maaşı ile İlgili Durumlar’ başlığında ise ‘evi çevirmenin’ birincil öz kaynaklarından biri olan emeklilik gelirin yönelik ifadeler bulunmaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı kendi veya vefat eden eşi üzerinden gelen emekli maaşlarının katkısı ve kimi zaman ev giderlerinin de eş vefatından sonra azalması (K1, Konum 243; K13, Konum 667) sonrasında evi ekonomik olarak idare edebildiklerini belirtmişlerdir. Bu seçki içindeki görece iyi durumdaki bir yaşlı bireyin konuyla ilgili ifadesi şu yöndedir:

Yok, şu anda benim emekli maaşım [tek kişinin yaşamını sürdürebilmesi için yüksek bir meblağ] lira. O bana çok rahat yetiyor. Hatta okuttuğum çocuk var, okuttuğum kız var. Onlara rahatlıkla eğitim masraflarını karşılamaları için para gönderiyorum. Herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum (K9, Konum 254).

K7 de gençliğinde yaptığı tasarruf ve yatırımlar sayesinde emeklilikte ekonomik olarak rahat olduğunu dile getirmektedir (K7, Konum 329). Bu durum uzun vadeli finansal planlamanın ve disiplinin yaşlılık refahı ve ev deneyimi üzerindeki olumlu etkisini göstermektedir. Diğer yandan bazı katılımcılar içinden ilaç masrafları gibi giderlerin bütçelerini etkilediğini (K11, Konum 897) veya genel olarak harcamalarında dikkatli davrandıklarını (K13, Konum 667; K10, Konum 781) belirtenler de olmuştur. Bu durum gelirin yeterli olduğu algılsa bile bütçenin bilinçli bir şekilde yönetildiğini düşündürmektedir. K13’ün "haddimi aşmadan yapıyorum şeylerimi (K13, Konum 671)” ifadesi ekonomik kontrolü sürdürme arzusunun yerinde yaşlanma arzusu ile nasıl kesiştiğine yönelik içgörüler sunmaktadır. Yani ev finansal istikrarın sağlanabilmesi adına gerekirse fedakarlıkların da yapıldığı ancak bütçe yönetimi sayesinde yaşamaya devam edilebilen bir imkân olarak da düşünülebilmektedir.

Toplanan tüm veriler içerisinde yalnızca 6 katılımcı tarafından ve toplamda 9 ifade olmak üzere eve ‘Finansal Risklere Karşı Güvenlik’ anlamlarının da atfedildiği bulunmuştur. Bu durum çoğunlukla evin dolandırıcılık ve suistimal gibi konularda sağladığı güvence ile ilişkili olmuştur. Katılımcıların evlerine yönelik toplanan verilerde evin somut veya soyut

varlığına yönelik önemli bir ilişki tespit edilmediğinden bu bulgular başlığa dahil edilmemiştir. Ancak mekân tasarımcılarının iş hanı haline gelmiş apartmanlarda yalnız yaşayan yaşlı bireylere yönelik ekonomik risklere karşı (giren çıkanın belli olmaması sebebinden; bkz. K10, Konum 299) ilave bir güvenlik katmanı tasarlamasını önermek bu konudaki bulgulara yönelik en önemli çıktılardan biri olacaktır.

Katılımcıların konudaki tüm ifadelerinden anlaşılmaktadır ki ev onların bir mikro-ekonomik bölgesidir ve bu durum onların evleri ile aralarında olan anlamsal ilişkinin temel sütunlarından biridir. Dolayısıyla bu ekonomik ilişkiyi sağlam tutmak, kontrol etmek ve kendi inisiyatifleri doğrultusunda yönetebilmek oldukça doğal taleplerindendir. Ev yaşantısının sunduğu bu ekonomik egemenlik yalnız yaşayan yaşlılar için hayli önemli gözükmekte; yerinde yaşlanmaya yönelik olası müdahalelerde hesaba katılması gereken ana konulardan biri olarak da dikkatlere sunulmaktadır.

4.2.1.3.3 *Miras ve Nesiller Arası Aktarım*

Katılımcıların tüm verilerindeki ifade ve örüntülere bakıldığında “ev benim için çocuklarıma miras demektir” biçimindeki ifadelere de rastlanılmış; ancak şaşırtıcı bir biçimde bu fenomenin görece düşük bir sayıda kaldığı bulunmuştur. 15 katılımcı içerisinde yalnızca 5’inin (K4, K5, K7, K8 ve K9) bu konuya yönelik olumlu ifadeleri olmuştur. Toplamda yalnızca 6 defa ifade edilmiş olan bu konunun örnekleri de şu ifadelerden seçilmiştir:

Yani hepsi dönüp dolaşıp şuna geliyor. İşte yatırım değeri de var, senelerin birikimi olması değeri de var. Ama en sonunda ben öldükten sonra oğluma kalacak. O önemli (K9, Konum 607).

Anlaşılmaktadır ki bazı yaşlı bireyler için evin ekonomik boyutu kişisel ekonomik sorumluluklara ek olarak ilaveten sonraki nesillere yönelik sorumluluk biçiminde de tezahür edebilmektedir. Nitekim K4 ve K5 de evlerini çocuklarına miras bırakacaklarını açıkça ifade etmişlerdir (K4, Konum 350-354; K5, Konum 533).

Bu bağlamda ekonomik ve psiko-sosyal anlamlar arasındaki kesişme noktası evin miras anlamı ile evin sosyal bağlantı anlamı arasında ortaya çıkmaktadır. Bu bağlantının belirmesi beklentilerin dahilindedir çünkü yaşlı bireylerin evi miras bırakacağı kişiler kendi neslinin devamıdır ve yaşlı bireylerin çocukları ile olan olumlu ilişki kapsamlı bir biçimde ‘4.2.1.1.2 Sosyal Bağlantı ve Topluluk’ başlığında anlatılmıştır. K8’in evini bir

miras unsuru olarak görüp görmediği sorulduğunda alınan cevap da aslında bu genel argümana örnektir:

Görürüm. Görürüm. ... Bak, çocuklarıma diyorum: “Ölürsem ölen kızımın mirasını çocuklara da vereceksiniz. Altıya bölünecek” diyorum. Altıya bölünecek. Annesi öldü onun... Seneler oldu. Yok, benim kitabımda yok. Allah bana sorar diyorum. Sorar diyorum. Onlarınki... Siz ne iseniz ben ölürsem onlar da o [torunlarından bahsediyor] (K8, Konum 903).

Çocuklarım varsın sebeplensin (K8, Konum 963).

K7 de benzer bir düşüncede olduğunu belirtmekte; hatta çocuklarının evin mülkiyetine yönelik kararına da saygı duyacağını ifade etmektedir:

Ama benden sonra çocuklarım ne yapar bilmiyorum. Eh tabii ki yani, onlar... Yani onlara bir şey bırakmak hoşuma gider. ... Ama benden sonra satarlar mı? Canları sağ olsun. ... Ama bir şey bırakmak isterim (K7, Konum 579).

Özetlemek gerekirse evin bir miras unsuru olarak anlamlandırılması aslında oldukça açık ve net bir olgudur. Bulgular özelindeki tek şaşırtıcı durum bu olgunun daha fazla katılımcı tarafından bahsedilmemiş olması olarak göze çarpmaktadır. Bu da çeşitli faktörlere bağlı olmuş olabilir: Kiracı olan 2 katılımcı evini miras bırakılabilir bir unsur olarak görmemiş olabilir; çocukları ekonomik anlamda iyi durumda olan yaşlılar da çocuklarının ihtiyaç duymadığını bildiğinden bu konudan bahsetmemiş olabilirler. Bir diğer ihtimal de ‘mütevazı olmak’ ve/veya ekonomik varlıkların mülkiyet koşulları ile ilgili mahremiyeti korumak olmuş olabilir.

4.2.2 Yaşlı Bireylerin Evlerine Attettikleri Olumsuz Anlamlar

Bu alt başlık da -tıpkı bir önceki aynı seviyedeki başlık gibi- daha da alt başlıklarda açıklanmış olan eve atfedilen anlamları içermektedir. Ancak bu alt başlığın içeriğini yalnızca eve atfedilen olumsuz anlamlar oluşturmaktadır. Bu alt başlıklarda da kod sıklık hiyerarşisine göre; psiko-sosyal, fiziksel ve finansal anlamlar sırasında sunulmuştur. Bu kod sıklığı hiyerarşisi de Tablo 4.6’daki çizelgeden net bir biçimde okunabilir.

Tablo 4.6’ya bakıldığında en sık kodlanan ifadelerin -olumlu anlamlar oranlarının aksine- açık ara ve katbekat önde olmadığı ancak bu sefer de en az bahsedilmiş olan ifadelerin diğer iki alt-kategoriye göre hayli geride kaldığı görülmektedir. Bu da olumsuz anlamlar nezdinde görece daha farklı dinamiklerden oluşan bir ilişkisel doğaya işaret etmektedir.

Nitekim sıradaki alt başlıktan itibaren yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evleri ile olan bu olumsuz anlamsal ilişkinin doğası açıklanmıştır.

Tablo 4.6

Yalnız Yaşayan Yaşlı Bireylerin Evlerine Atfettikleri Olumsuz Anlamlar Kod Frekansı Tablosu

Kategori ve Alt-Kategori İsimleri	Kod Frekansı
Olumsuz Anlamlar (Toplam Kod)	727
Olumsuz Psiko-Sosyal Anlamlar	369
Olumsuz Fiziksel Anlamlar	291
Olumsuz Finansal Anlamlar	67

4.2.2.1 Eve Atfedilen Olumsuz Psiko-Sosyal Anlamlar

Bu noktaya kadar sergilenen ve yorumlanan bulgular yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerine atfettikleri olumlu anlamları (“evim benim için huzur demektir” veya “evim benim için özgürlük anlamına gelir” gibi) içermiştir. Ancak -her ne kadar olumlu anlamlar kadar yoğunlukla bahsedilmemiş olsa da- yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerine olumsuz anlamlar atfettikleri de açıkça görülmektedir.

Tablo 4.7

Olumsuz Psiko-Sosyal Anlamlar Kod Frekansı Tablosu

Tema ve Alt-Tema İsimleri	Kod Frekansı
Olumsuz Psiko-Sosyal Anlamlar (Toplam Kod)	369
Yalnızlık ve İzolasyon	115
Eve Yabancılaşma ve Bağ Kopukluğu	107
Bağımlılık ve Yetersizlik	77
Kontrol Kaybı ve Müdahale	48
Yük Olma	22

Tıpkı olumlu anlam kategorilerinde olduğu gibi olumsuz anlam kategorilerinde de kod frekansına göre en çok bahsedilen anlamsal kategori psiko-sosyal anlamları içeren olmuştur (bkz. Tablo 4.6). Bu kategori içinde en çok bahsedilen olumsuz anlamsal tema ise evin ‘yalnızlık ve izolasyon’ mekânı şekilde anlamlandırılması olmuştur (bkz. Tablo 4.7).

4.2.2.1.1 Yalnızlık ve İzolasyon

Tıpkı bir üst başlıkta bahsedildiği üzere bulgular ‘evin yalnız olunduğu yer olması’ anlam atfının evle ilgili en belirgin psiko-sosyal düşünce olduğuna işaret etmektedir. Nitekim 15 katılımcının tamamı ev yaşantıları ve deneyimlerinden bahsederken yalnızlık ve/veya sosyal yalıtılmışlık durumlarından bahsetmişlerdir. Bu ‘yalnızlık’ anlatımının ne kadar kapsamlı ve yoğun olduğunu da; ‘Fiziksel/Mekânsal Yalnızlık’, ‘Duygusal Yalnızlık ve Etkileri’, ‘Kayıpların Travmatik Etkileri’, ‘Duygusal Yük ve Keder’, ‘Kayıp Sonrası Duygusal Tepkiler ve Yas Süreci’, ‘İhmal ve Değersizleştirilme’, ‘Eş Kaybı ve Dulluk Deneyimi’, ‘Sosyal Yaşam ve Rol Değişimleri’ ve ‘Gündelik Yaşam Değişimleri’ isimli 9 özgün alt-temaya bölünmesinden anlamak mümkündür. Bu anlamsal katmanlardan bazıları çok daha yoğun sıklıkla bahsedildiğinden söz konusu anlam tabakaları daha detaylı anlatılacak; diğer alt-temalardan bazıları yalnızca birkaç katılımcı tarafından veya yalnızca birkaç şekilde ifade edildiğinden detaylıca sunulmayacaktır.

Detaylıca sunulacak alt-anlam katmanlarından ilki ve kod frekansına göre en yoğun olanı ‘Fiziksel/Mekânsal Yalnızlık’ başlığıdır. Bu yalnızlık katmanı her ne kadar psiko-sosyal yalnızlık hissine odaklanmış olsa da içerisinde fiziksel alt anlamlar da barındırmaktadır. Dolayısıyla yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerine atfettikleri olumsuz anlamlar nezdinde psiko-sosyal ve fiziksel boyutlar arasında bağlantı kuran bir anlamsal katman olarak da işlev görmektedir.

Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin -adı üzerinde- tek başlarına yaşıyor olmaları oldukça belirgin bir problem durumudur; nitekim bu da en yaygın olumsuz anlamın bu sıfat üzerinden oluşmasına sebebiyet vermiştir. Yalnız yaşamak yaşlılara özel olmayıp her yaşta bireyler için çeşitli zorluklar taşıyabilecek bir durumdur. Yaşla ilerleyen birtakım gerilemelerin ve çeşitli boyutlarda başkasına bağımlılık ihtimalinin artması ise yaşlı bireyleri bu durumda oldukça kırılgan bir hâle sokmaktadır. K12 aslında çok net bir biçimde bu durumu ifade etmiştir:

Ya, kendi başına yaşıyorsun. Zor da oluyor, tabii (K12, Konum 14).

Bu psiko-sosyal yalnızlık hissini daha fiziksel olan boyutu evin birtakım mekânsal özelliklerinin yalnızlığı daha da pekiştirmesi üzerinden okunabilir. Örneğin K15’in evinin büyüklüğü onun hissettiği yalnızlığa olumsuz yönde katkı yapmaktadır:

Mesela şu anda benim bir, iki, üç odam kapalı. Bir yatak odam, bir mutfakım var açık. Kapatıyorum ... Tabii ki rahatsız ediyor insanı her şeyden önce. Yalnız başınasınız, koskoca

ev. İster istemez, psikolojik olarak da insanı rahatsız ediyor. Hatta bir ara ev arkadaşı alayım dedim, çocuklar kabul etmedi [gülerek] (K15, Konum 437).

Benzer şekilde K3 de çocuklarının uzakta yaşamasından kaynaklanan fiziksel mesafenin yarattığı yalnızlığa (Konum 13-17) değinmektedir. Bu durum evin artık paylaşılan bir yaşam alanı olmaktan çıkıp ‘tek başına kalınan’ ve belki de ‘yönetmekte zorlanılan’ bir mekâna dönüşebildiğini göstermektedir. Ayrıca fiziksel boyut kapsamında, evde tek başına olmanın getirdiği bazı pratik zorluklar veya motivasyon kayıpları da örnek gösterilebilir. Örneğin K13 (Konum 205) ve K12 (Konum 182) zaman zaman ev işlerini ertelediklerini belirtmişlerdir. K8 ise bu durumu evde bir sosyal katalizör olmayışına bağlamaktadır:

[Evin içindeyken isteksizlik yaşaması durumu sorulduğunda]

Öyle yaparım. “Yok yok, aman yarın” olsun derim, otururum. Yarın olsun bir gün olsun derim. Çünkü yalnızım, bağırانım yok çağırانım yok.

[Bu durumun mutsuzluktan mı özgürlükten mi kaynaklandığı sorulduğunda]

Yok. Her ikisi de var. ... Her ikisi de var (K8, Konum 275-281).

Evdeki fiziksel yalnızlık K5'in de vurguladığı gibi, özellikle acil durumlarda veya sağlık sorunları yaşandığında (K5, Konum 256) daha zorlayıcı bir hale de gelebilmektedir. Güvenlik endişeleri de bu bağlamda ortaya çıkabilmektedir; K12'nin komşularından çekinmesi ve yalnızlığının bilinmesini istememesi (Konum 233) buna bir örnektir.

Yalnızlık hissinin fiziksel bir fenomen olmasının ötesinde salt psiko-sosyal bir olumsuzluk olması da söz konusudur. Nitekim en sıklıkla bahsedilen bir diğer alt-boyut olan ‘Duygusal Yalnızlık ve Etkileri’ bu ifadeleri kapsamaktadır. K9’un ifadeleri yalnızlık hâlinin psiko-sosyal boyutunu net bir biçimde sözlere dökmüştür:

Yalnızlıktan dolayı. ... Yalnızlıktan dolayı sıkılıyor insan, onun için mutsuzluk yaşayabiliyor (K9, Konum 113).

Yalnızlığın daha travmatik etkilerini K6’nın ‘eş aramaya başvurma’ açıklamasından görmek mümkündür:

Yalnız yaşamak için... Mesela bir aday bulur da şey yaparsam, evlenirsem... Bu sizin dediğiniz konular daha rahat olur. Çünkü... Bak yanlış anlama oğlum. Bak, bir erkek olsun, bayan olsun belli bir yaştan sonra evlenmeyi neden ister biliyor musunuz? Huzur ister, huzur. Yatak için ne bayan olsun ne erkek olsun yatak için eş aramaz. Yoldaş, çene yoldaşı. Sabah kalkıyorum mesela, yanımda eşim olsa beraber gitseniz mutfığa, hazırlasanız alsanız gelseniz gülüşerek. O da çok önemli... Çene yoldaşı... Oturuyorum mesela, eşime derim ki

"yahu bana bir bardak su getir şuradan". İşte o insana yeter. Yani, mesele su meselesi değil de... Buna benzer şeyler (K6, Konum 292).

Bu ifadeler yalnızlığın caydırıcı yönünü; ev içindeki asgari temasların ve paylaşımların dahi yaşlılık evresinde ne denli mühim bir duygusal gereksinim haline gelebildiğini göstermektedir. K5 de benzer bir biçimde yalnızlığı sevmediğini ve "bir soluk yoldaşı" arzuladığını belirtmektedir (Konum 188-192). Yalnızlığın getirdiği duygusal güçlükler K5'in zaman zaman çocuklarına "trip atma" veya ev içinde sıkışmışlık hissi yaşama gibi davranışlar (K5, Konum 609) biçiminde de tezahür edebilmektedir. K8'in de komşularıyla eskisi gibi görüşmemekten duyduğu üzüntü (K8, Konum 665; 698) sosyal bağların zayıflamasının duygusal yalnızlığı nasıl kuvvetlendirebildiğini göstermektedir.

‘Kayıpların Travmatik Etkileri’, ‘Kayıp Sonrası Duygusal Tepkiler ve Yas Süreci’ ve ‘Eş Kaybı ve Dulluk Deneyimi’ başlıklarında ise bu yalnızlığa sebebiyet veren kayıplar hakkında bilgiler verilmiştir. Ev deneyimine ve dolayısıyla eve atfedilen anlamlara yansıyan bu kayıplara bir örnek K8'in ifadelerinde görülmektedir:

Ben var ya kardeşim [küçük kardeşi] öldü ben de öldüm ya. O benim her şeyimdi. Öteki [ikiz kardeşi] gitti bıraktı beni. Kızım gitti [büyük kızı] bıraktı beni. Bu [küçük kardeşi] geliyordu. Oraya uzanıyordu [koltuğu gösteriyor]. Bir de başının altına yastık koyuyordum. Sandalyeyle de oturuyordum. Eskiden yeniden ne varsa. Konuşuyorduk masal gibi. O çok soru soruyordu. Eskilerden... (K8, Konum 293).

Kuşkusuz ki daha uzun yaşadıkça daha fazla insanın vefatına tanıklık etmek de hayatın talihsiz bir gerçekliğidir. Yaşlı insanların, özellikle yalnız yaşayanların bu yaşam düzeninde olmalarının sebebi en yakınlarının da dahil olmak üzere çoklu kayıplar yaşamış olmalarıdır. K5'in bu konudaki ifadeleri oldukça vurucudur:

Unutkanlık yaşıyorum oğlum ya. ... Bazen kalbim şeyim, beynim duruyor. Telefonlar çalıyor ya. Nereden açacağımı bilemiyorum. Bakıyorum, düşünüyorum, düşünüyorum. Sonradan aklım yerine geliyor. ... İleriden [evvelden] daha çok oluyordu. Oğlum... 3 senenin içinde 4 tane adam kırdık [toprağa verdik]. ... Ondan olabilir. Daha kardeşim öldü. Daha senesi dolmadı. Bacım öldü. Kocam öldü. Eniştem öldü. Ondan olabilir belki diyorum yani (K5, Konum 149-153).

‘Dulluk’ ise insan-ev ilişkisi bağlamındaki anlamsal boyuta yönelik önemli bir değişkendir. Eş kaybı özellikle kadın katılımcılar için hem duygusal hem de sosyal hayatlarında mühim değişimlere yol açmıştır. K13, K6, K2 ve K8 eşlerinin vefat ettiğini beyan etmişlerdir. Örneklem içindeki eş vefat eden kişi sayısı bu 4 kişi ile sınırlı

olmayabilir; nitekim bazı katılımcılar bu konuda herhangi bir bilgi vermemişlerdir. K1'in eşinin vefatından beri onun sevdiği yemekleri yapamaması (K1, Konum 65) veya K11'in eşinin yokluğunda basit gündelik işlerde (ekmek almak gibi) bile güçlük çekmesi (K11, Konum 233) eş kaybının evin içindeki rutinlere ve anlamlara ne kadar derinden işlediğini göstermektedir. K12'nin eşinin vefatından sonra kişisel bakımını aksatması ve sosyal yaşamdan elini çekmesi ise yas sürecinin bireyin kimlik algısını ve hayat tarzını nasıl değiştirebileceğini ortaya koymaktadır:

Şimdi eşin öldükten sonra her şeye dikkat ediyorsun. Mesela ben şeydim daha bakımlıydım. Eşim öldükten sonra bağladım bir eşarp. Ondan sonra kıyafette şeyde. Yani öyle biraz saldım kendimi. ... Eşim gitti, dul kaldım. Onun için. ... hayatım bitti dedim (K12, Konum 244-248).

Bu kayıplar ve tecrübe edilen travmalar elbette katılımcılarda derin bir duygusal ağırlık ve keder de oluşturmaktadır. K12, Alzheimer olan babasına bakmanın meşakkatini ve bu süreçte yaşadığı duygusal yükü (K12, Konum, 225-227) anlatmaktadır. Benzer biçimde K5 de hasta olan kızının vaziyetinin kendisi için daimi bir üzüntü ve kaygı sebebi olduğunu; bunun "beynini durdurduğunu" ifade etmektedir (K5, Konum 154). Çocuklarının uzakta ikamet etmesi de K1 için mühim bir keder sebebidir (K1, Konum 135). K8'in ise vefat eden eşinin yaşattığı zorluklar sebebiyle "evde bir hatırası olmadığını" söylemesi geçmişte yaşanan menfi tecrübelerin evin bugünkü manasına nasıl etki edebildiğini göstermektedir:

[Evin içindeki anıların önemi sorulduğunda]

Anım yoktu ki ben bir şey özeneyim. Ne anısı? Anıyı kim bulmuş ki. ... Yok, şimdi var anım. ... Yoktu [vefat eden eşten dolayı olduğu anlaşıldı] (K8, Konum 802-811).

Tüm bu duygusal yükler bireyi ve bireyin eve yönelik algısı üzerinden evin algılanan atmosferini de etkileyerek onu kimi zaman hüznün ve kederin mekânı haline getirebilmektedir. Özetlemek gerekirse yalnız yaşayan yaşlı bireyler için yalnızlık -bu çalışmanın bulguları nezdinde- en büyük psiko-sosyal sorundur. Doğrusu; kod frekansları hesaba katıldığında ilerleyen kesitlerde açıklanan 'Fiziksel Zorluk ve Kısıtlanma' anlam temasından sonra (138 bahsedilme), 115 bahsedilme ile 'eve atfedilen olumsuz anlamların tamamı' içerisinde de en çok bahsedilen ikinci anlamsal tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin -yaşlı olsun veya olmasın- yalnız yaşıyor olması olağan dışı değildir ve günümüzdeki prevalans daha önceki bölümlerde açıklanmıştır. Bu sayının artacağı da düşünülürse 'yalnızlığın önüne geçmek' gibi bir aksiyon planından ziyade

‘yalnızlığı sürdürülebilir kılmak’ üzerine birtakım tasarım ve politika adımlarının atılması zaruridir.

4.2.2.1.2 *Eve Yabancılaşma ve Bağ Kopukluğu*

Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerinin onlar için çok fazla anlam ifade ettiği söylenebilir. Bu durum yalnız yaşayan yaşlı bireylere özgü değildir; ancak elde edilen zengin veri setinden hareketle yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evleri ile olan anlamsal ilişkilerinin ne denli kuvvetli olduğu açıkça söylenebilir. Bu anlamsal ilişki o kadar zengin ve kendi içerisinde karmaşıktır ki bu oldukça kompleks ilişkiler ağında birbirine zıtmış gibi gözüken anlamlar ‘karşılıklı bir çekişme’ içerisinde mevcut olabilirler. Nitekim ‘Eve Yabancılaşma ve Bağ Kopukluğu’ teması bunun en belirgin örneklerinden bir tanesidir. Şöyle ki; bu tema içerisinde sınıflandırılmış ifadeler genellikle bir önceki temel kategori olan ‘4.2.1 Yaşlı Bireylerin Evlerine Atfettikleri Olumlu Anlamlar’ üst başlığının kapsamındaki çeşitli olumlu temalardan bazıları ile (ki bunlar; ‘4.2.1.1.2 Sosyal Bağlantı ve Topluluk’, ‘4.2.1.1.3 Aidiyet ve Aşinalık’ ve ‘4.2.1.1.6 Duygusal Huzur ve Mutluluk’ gibi oldukça önemli temalar) bir ‘karşılıklı var olma’ ilişkisi içerisinde. Çünkü 15 katılımcının tamamında değişken alt-temalarda ve sıklıklarda olmak üzere ‘Eve Yabancılaşma ve Bağ Kopukluğu’ temasına atıfta bulunan ifadeler saptanmıştır.

Bu durum metodolojik desende yapılan bir hatanın sonucu değildir. Çünkü ev ile olan anlamsal ilişki doğası gereği nüanslı ve ikirciklidir. Yalnızca olumlu veya olumsuz yönlerini keşfederek evin anlamının doğası anlamak esasen mümkün de olmayacaktır. Yani bu karşılıklı bir arada olan anlamsal temaların bulunması aslında incelemenin kapsamlı yapısını gözler önüne sermiş; ayrıca ortaya çıkan teorik modelin metaforik ‘terazi’ referansına da ilham kaynağı olmuştur.

Bu başlıkta irdelenmekte olan anlamsal tema katılımcılar tarafından en sıklıkla bahsedilen ikinci psiko-sosyal olumsuz anlamlar teması olmuştur ve kendi içerisinde ‘Komşuluk İlişkilerindeki Bozulma’, ‘Depresif Duygulanım’, ‘Motivasyon ve İlgi Kaybı, Boşvermişlik’, ‘Toplumsal Algı ve Ayrımcılık’, ‘Toplumsal Değişim ve Sosyal Doku Endişeleri’, ‘Değişen Toplumsal Normlara Uyum Güçlüğü’, ‘Geçmiş Travmaların Mekânsal Etkisi’, ‘Eve Yabancılaşma ve Aidiyet Kaybı’, ‘Rol ve Statü Kayıpları’ ve ‘Geleceğe Yönelik Olumsuz Düşünceler’ olmak üzere 10 özgün alt başlığa ayrılmıştır.

Ancak bu anlamsal alt katmanların bazıları çok az katılımcı tarafından veya çok az farklı biçimde ifade edilmiş olduklarından bulgular sunumunda detaylıca bahsedilmemiştir.

Ayrıntılı bir biçimde bahsedilen anlamsal katmanlardan ilki ise kod frekansına göre en yüksek bahsedilme sayısına sahip olan (bu anlamsal tema özelinde) ‘Komşuluk İlişkilerindeki Bozulma’ olmuştur. Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin komşuları ile olan ilişkiye verdikleri önem ‘4.2.1.1.2 Sosyal Bağlantı ve Topluluk’ başlığında da detaylı bir biçimde açıklanmıştır; öyle ki bu kişilerin çocukları ile olan ilişkiden sonra en çok bahsettikleri ilişki türü komşuluk ilişkileridir. Dolayısıyla komşuluk ilişkileri bağlamında yaşanan olumsuz deneyimler doğrudan eve atfedilen anlamlara yansımaktadır. Örneğin K11’in komşuları ile olan deneyimi idealden uzaktır ve düşünceleri de haliyle olumsuzdur:

Bizim karşımıza bir [Komşu Bir Ülke]lılar geldi. Hiç ben onlarla konuşamıyorum. Çünkü bizim bir akrabalarından birisi Türkiye’de oturuyordu. O hanım da emekli bir hanımdı. Ondan sonra karşısına bir [Komşu Bir Ülke]lılar mı artık [Komşu Bir Diğer Ülke]liler mi taşınmışlar. Ay, ayakkabı ayakkabı ayakkabı, giren çıkan belli değilmiş. Ondan sonra bir daha oraya kapıcı gitmiş. “Ya buraya gelen çıkan çok oluyor” demiş. “Siz rahatsız olmuyor musunuz?” demiş ki: “Oluyoruz biz rahatsız, imza toplayalım” demiş. “Şunları çıkartalım şuradan.” İmza toplanmışlar. Polis eve geliyor ki bomba üretiyorlarmış evde. Yani bu şey değil. Dedikodu değil. Duyduğum dedikodu değil. Gerçek bilgi. Bizim eşimin akrabası oluyor. Yeğeni oluyor oradaki oturan. ... Yani ben onun için korkuyorum. Benim karşımda Iraklılar oturuyor. Hiç konuşmuyorum onlarla da. İzbandut gibi adamlar. İnsan korkuyor ne de olsa. ... Aslında problem. Kalabalık oluyorlar, şey oluyorlar. Kalabalık oldukları için de... Rahatsız oluyorum tabii. Olmaz olur muyum? Hele bunu duyduktan sonra daha çok rahatsızım şimdi ben (K11, Konum 425-437).

Komşuların yabancı uyruklu olmasından doğan endişe hâline örnek olarak K12’nin ifadeleri de gösterilebilir:

... bizim karşımda bir [Komşu Bir Ülke]lı geldi ondan biraz çekiniyorum. Yani yalnızlığım hissedilmesin diyorum. ... Şey yapıyorum işte onlarla giren çıkan belli değil. İşte ondan bir çekiniyoruz. ... Ya, ciddi bir problem oluyor. Asansöre binyorsun, inerken kimle karşılaşacağım belli değil. Yalnızım. Hani anlaştırmayayım diyorum yalnızlığımı (K12, Konum 228-233).

Komşuluk ilişkilerindeki zayıflama menşei bir yabancılıktan manevi bir yabancılığa kadar uzanmaktadır. K6 komşuluk ilişkilerindeki erozyondan şu sözlerle bahsetmektedir:

Ne bileyim “bir isteğin var mı, şu var mı?” [derler]. Şimdiye kadar hiçbirisi gelip de [yardım etmedi gerçi] bir kişi hariç... O geldi birkaç sefer, çamaşırımı attık, bana gösterdi mesela çamaşır makinesini (K6, Konum 340).

Bu durum komşuluk ilişkilerinin bazen endişe verici bazen ise yalnızca yüzeysel kaldığını; ancak her biçimde bir tür sosyal bağ kopukluğuna işaret ettiğini düşündürmektedir. Hatta K8 daha önceki anlatımlarında komşuluk ilişkilerini övmesine rağmen güncel komşuluk durumu sorulduğunda "Hiç komşu yok (K8, Konum 698)" diyerek mevcut sosyal boşluğu net bir şekilde ortaya koymuştur (komşuları olmasına rağmen). Bu ifadeler evin bir zamanlar sahip olduğu ‘sosyal merkez’ anlamının değişen komşuluk dinamikleriyle nasıl zayıflayabildiğini gözler önüne sermektedir.

Bireylerin evleri ile olan ilişkinin olumlu anlamlardan ziyade olumsuz anlamlar tarafından baskın olmasının bir sebebi de komşuluk gibi dışsal faktörler yerine bireyin içsel duygu ve hisleridir. ‘4.2.1.1.6 Duygusal Huzur ve Mutluluk’ başlığında bahsedilmiş olan ve genellikle bireylerin evlerini ‘mutlu oldukları’ ve/veya ‘huzur buldukları’ yer olarak anlamlandırmalarının aksine bazı katılımcıların evleri ile ‘depresif duygulanım’, ‘motivasyonsuzluk’, ‘boşvermişlik’ gibi olguları ilişkilendirdikleri bulunmuştur. K5’e evinde yaşadığı mutluluk hissi sorulduğunda alınan cevap dikkat çekicidir:

Mutluluk? Şimdiden sonra bizim için mutluluk olur mu? ... Mutluluk [da neymiş?...] Yaşar ölüyüm ben (K5, Konum 49-53).

Benzer bir biçimde, K3 de üzüntülü olduğunda unutkanlığının arttığını belirterek duygusal durumunun bilişsel işlevlerini ve dolayısıyla evdeki yeterlilik hissini etkilediğini ifade etmiştir (K3, Konum 156). K12 de yaşadığı derin üzüntüyü şu sözlerle dile getirmiştir:

Ağlıyordum, çok ağlıyordum. Doktora gittim. ... Otobüste ağlıyordum, yolda yürürken ağlıyordum. Doktora gittim, ilaç verdi. Şimdi sakınım. ... Yani o ilaç ile sakınım. ... Yani öyle bir şey ki çocukları bile gözüm görmüyordu eşim vefat ettiği zaman (K12, Konum 214-222).

Anlatılardan anlaşıldığı üzere derin üzüntü ve keder insanın yaşamını domine edebilmektedir; bu da doğrudan ya da dolaylı olarak vaktin çoğunun geçtiği eve yansımaktadır. Bu gibi durumlarda evin içsel sıkıntılardan kaçınılamayan ve duygularla yüzleşmeyi hatırlatan bir alan hâline gelebildiği bulunmuştur. Bu olumsuz ilişkinin çeşitli yönleri ise şu şekillerdedir:

Örneğin bazı katılımcılar ev işleri veya günlük aktiviteler bağlamında motivasyon kaybı ve boşvermişlik deneyimlemektedirler:

Ya bazen bir temizlik işi oluyor. "Aman, dursun." diyorum mesela. Arkadaşlar, "Yarın yaparız." diyorum. ... Ondan sonra o gün gözüm alıyorsa yapıyorum. Gözüm almıyorsa, kalsın diyorum ertesi güne (K12, Konum 180-182).

Daha belirgin bir örnek ise K5'ten gelmektedir; kendisi aktivitelerden yoksun geçen günlerini ve erken yatma eğilimini anlatırken isteksizlik hissini "Boşver. Diyorum ya, yaşar ölüyüm (K5, Konum 163)" sözleriyle ifade etmiştir. Bu boşvermişlik hâlinin taşıdığı en büyük risk; birey için evin mutluluk, huzur, sevgi, aidiyet ve özgürlük gibi kıymetli olumlu anlamları bir kenara iterek evi 'anlamsız' (yani olumlu anlamlarla ilişkilendirmeyen) bir yer hâline bürüyebilme potansiyelidir.

Bu 'olumlu anlamlardan yoksunluk' hâlinin tek sorumlusu da boşvermişlik değildir. Zira evde yaşanmış olan birtakım travmatik olayların da evin olumlu anlamlarını nötralize edebilecek etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Özellikle evin içinde yaşanan kayıplar (eş vefatı gibi), kazalar (düşmeler) veya diğer üzücü olaylar mekânın belirli köşelerine veya geneline sinerek orayı acı veren bir hatırlatıcıya dönüştürebilmektedir:

Mesela onun [vefat eden eşinin] tuvalette böyle elleri düşmüştü [klozette otururken vefat etmişti]. Mesela o tuvalete ilk zamandan girdiğinde hep onu o haliyle gördüm. Şuraya uzattılar [vefat eden eşini oturma odasındaki boş yere yatırmışlar]. Önce onu öyle gördüm. Nefes alışını gördüm. Yani onlar tabii beni ilk zamanlar çok... Çok etkiledi beni. Çok etkiledi. Çünkü birebir yaşadım. Hastanede değil. ... Burada gözümün önünde yaşadığım için her şeyi o beni çok etkiledi. Çok etkiledi (K1, Konum 175).

Benzer şekilde K12 de eşinin vefatından sonra evdeki kapalı alanlara karşı bir tahammülsüzlük geliştirdiğini, ruhunun sıkıldığını ve kışın bile kapıları açık tuttuğunu ifade etmiştir:

Bir de odalar açık ya... Kapalı oda yok bende. Her taraf açık (K12, Konum 353).

Kapatmıyorum. ... Bir de ruhum sıkılıyor. Hiçbir yer kapalı olmayacak. ... Bilmiyorum. Eşimden sonra oldu. ... Balkon kapıları bile açıktır benim kışın. Bazen karşı apartmandan komşular diyor: "Kapını kapat." ... Açıktır. Açık durur. [Kızının ismi] geldi mesela: "Ya anne ev soğuk." Şey kapatırım ondan sonra. Evet. Çok... Yani sıcaklığı da çok sevmediğim için. (K12, Konum 492-502).

Bu ifadeler ve seçki dışında kalan diğer bulgulardan hareketle söylenebilir ki geçmiş travmaların evin fiziksel algısını ve kullanımını değiştirebilme, mekânla kurulan eski

bağları koparabilme etkisi bir hayli yüksektir. Eve bu travmatik anıların ‘sinmesi’ yalnızca iç mimarların yapacağı müdahaleler ile de giderilemeyecek olumsuzluklara; - yakacağı ışıklarla kaybolmayacak gölgelere- işaret etmektedir.

Tartışılacak bir sonraki anlamsal tabaka ise doğrudan eve karşı aidiyetin kaybolmasının ele alındığı ‘Eve Yabancılaşma ve Aidiyet Kaybı’ alt-temasıdır. Nitekim evde yaşanan ve/veya maruz kalındığı için eve yansımaları olan olumsuzluklar hâliyle bireyin evine artık kendisini ait hissetmemesi ile sonuçlanabilmektedir. Yani bazen kişi evinde olmasına rağmen evinde ‘hissedememektedir’. K3’ün durumu buna emsaldir:

[Evinin bu şekilde olmaması durumu kabul edip etmeyeceği sorulduğunda]

Tabii ki.

[Değiştirmek istediği öğeler olup olmadığı sorulduğunda]

Öyle bir şey olsaydı komple boşaltır, tekrar yapardım.

[Evine karşı aidiyeti sorulduğunda]

Yok.

[Yalnız olacağı başka bir evde yaşama ihtimali sorulduğunda]

Benim olacak [ise]. Olur.

[Kendisini bu evde yaşamak zorunda hissedip hissetmediği sorulduğunda]

Hayır, hayır (K3, Konum 254-281).

K5 ise mevcut köy evine kıyasla daha çok anısının ve sosyal bağının olduğu şehirdeki evine özlem duyduğunu ve şu anki evinde "hiç gözü olmadığını" belirtmiştir:

Evet, geldik buraya yaptırmıştık. Bir kere yaptırdık. O [yüzden] işte oturuluyor. ... O evde anılarımız daha çok tabii. Her yönden. Çocuklarımız ufaktı. Çocuklarımızın okula gitmesi, gelmesi. Orada komşularına bir araya girip çıkması. Oraya tabii şey yapıyorum [nostalji hissediyorum]. Komşularımdan çok razıyım. Onlar benden razı. Ben de onlardan razıyım. Orada çok anılarım. Orada daha çok. Burası mesela burada benim hiç gözüm yok. Burada hiçbir şeyim, gözüm yok. Bunu satalım diyorum oğlana da. Satsak biraz. Zeytin bahçemiz neyinimiz var bizim. [Karışan sesler] Orada yani buraya geldik miydi, yani çok çok özür diliyorum, tuvaletine gireceği gelse [başkasının evinde], "tuvaletim gelse tuvaletine giremem" diyor çocuk. Yoksa burayı sattırı [satıp] çeker gider (K5, Konum 391-392).

Bu ve bunun gibi ifadeler evin birey için taşıdığı aidiyet ve kimlik anlamlarının nasıl erozyona uğrayabildiğini ve mekânla araya nasıl bir mesafe girebileceğini gün yüzüne çıkarmaktadır. Ancak bu anlamsal katman da ev ile olan bağ kopukluğunu açıklayan son

örnek değildir. Zira yaşlı bireylerin olumsuz bir yaşam sonu psikolojisi tablosuna girmeleri onların geleceğe yönelik beklentilerinin azalması, bakımı reddetmeleri, kendilerine harcama yapılmasına karşı çıkmaları gibi durumlarla sonuçlanabilir. Bu da yaşlı bireyler için evin artık ‘geleceğe dair planların yapıldığı bir yer’ olmaktan çıkıp, ‘sonun beklendiği’ bir yere dönüşmesi ile sonuçlanabilir. Zira K5'in "Şimdiden sonra bizim için mutluluk olur mu? ... Yaşar ölüyüm ben (K5, Konum 49-53)" ve "İyi değilim. Yaşamaya çalışıyorum (K5, Konum 97)" gibi ifadeleri bu karamsarlığı yansıtmaktadır. K8'in "bir ayağım çukurda (K8, Konum 497)" demesi veya K9'un "hayattan çok fazla beklentim olmadığı için öyle isteklerim de yok (K9, Konum 334)" ifadesi de benzer bir kopuşa işaret etmektedir.

Tüm ‘Eve Yabancılaşma ve Bağ Kopukluğu’ anlamsal temasını yorumlamak gerekirse; yalnız yaşayan yaşlı bireylerin birçok sebepten ötürü evlerine karşı duyduğu olumlu hislerin sönükleşmesi ve evin nötr ve hatta olumsuz anlamlarla bezenmiş bir mekâna dönüşmesi mümkündür. İster komşular ve diğer sosyal ilişkiler gibi dışsal faktörlerden isterse de bireyin kendi psikolojisi ile ilgili dahili etmenlerden oluşsun; insanın evine artık aidiyet hissedemeyecek olması potansiyel bir tehdittir. İç mimarların bu bağlamdaki rolü insan-ev ilişkisinin manevi olumlu boyutlarını pekiştirecek düzenlemeleri kurgulayarak bireylerin evlerine karşı bir zamanlar duydukları olumlu duyguları yeniden filizlendirmek olabilir. Bunlar da eve atfedilen olumlu anlamların doğru anlaşılması ile mümkündür (bkz. 4.2.1 Yaşlı Bireylerin Evlerine Atfettikleri Olumlu Anlamlar).

4.2.2.1.3 Bağımlılık ve Yetersizlik

‘4.2.1.1.1 Özerklik ve Bağımsızlık’ temasında işlendiği üzere yalnız yaşayan yaşlı bireyler için özgürlük ve öz-yeterlik evleri ile ilişkilendirdikleri en önemli unsurlardır. Çünkü en belirgin biçimde bu fenomenin olumlu yönlerinden bahsetmişlerdir. Ancak eve atfedilen bu anlam her zaman saf ve mutlak bir bağımsızlık hâline işaret etmemektedir. Çünkü örneklemdaki 14 katılımcının (K8 hariç tüm katılımcılar) ifadelerinde evleri ile ilişkili olarak birtakım bağımlı ve/veya yetersiz olma durumuna değindikleri tespit edilmiştir. Bu anlamsal tema kendi içinde ‘Korku ve Güvensizlik’, ‘Mekân Kullanımında Dışa Bağımlılık’, ‘Kaygı Problemleri’, ‘Benlik Algısı Sorunları’, ‘Teknolojik Uyum Sorunları’, ‘Gündelik Yaşam ve Bakım Bağımlılığı’, ‘Duygusal/Psikolojik Faktörlerin Zihinsel Sağlığa Etkisi’, ‘Sigara Bağımlılığı’ ve ‘Somatik ve/veya Uykuya Yansıyan Belirtiler’ isimli 10 farklı katmana bölünmüştür. Bu alt-anlam katmanlarından bazıları -

her ne kadar yine evleri ile alakalı konular konuşulurken ifade edilmiş olsa da- eve atfedilen anlamlar bağlamında çok fazla veri vermediğinden bulguların dışında bırakılmıştır. Daha önceki başlıklarda da yapıldığı üzere çoğunlukla yaşlı bireylerin evlerine attettikleri anlamlara kuvvetli referanslar veren anlamsal katmanlara odaklanılacaktır.

Bu temanın esasen kod sıklığı anlamında en öne çıkmış olmayan; ancak tema ile en çok kesişimi barından alt anlam katmanı ‘Mekân Kullanımında Dışa Bağımlılık’ durumudur.

Bazı katılımcılar bu konuda çok net ifadelerde bulunmuşlardır:

Yalnız yaşamak da çok zor. Zorluğu şu: Eşim varken ben, tüp yakmasını bilmiyordum. Bir yumurtayı pişirmedim ben. Bu da eşimden ve kızımdan dolayı. Onlar yapıyordu her şeyi. ... Gerek [olmadı], evet. Kızım evlenip, evden gittikten sonra... Eşim biraz kiloluydu. Gidiyordu mutfağa, her şeyimizi hazırlıyordu. Tepsiyi hazırlıyordu. Ben alıyordum, getiriyordum. Masada yiyordum. Yine o şeyi alıyorum, gidiyorum, koyuyorum mutfağa. Kendi varıp, yıkama işini o yapıyordu. Gerekirse makineye atıyordu. Gerekmiyorsa elinde yıkıyordu. Böyle geçinip gidiyorduk. Fakat eşim öldükten sonra bana kaldı. Çamaşır makinesini çalıştıramıyordum. Bilmiyordum çünkü. ... Bir komşularıma [danıştım], onların yardımıyla çamaşırımı attım. Bulaşık makinesini hiç çalıştırmadım. ... Birisinin de gelip, gelip tarif etmesini, göstermesini birkaç sefer istedim. O da olmadı. İşte durum böyle (K6, Konum 21-33).

K9’un da benzer bir durum içinde olduğu görülebilir:

Şimdi... Yemek yapmasını bilmiyorum. O benim handikabım. Onun için biraz dışa bağımlıyım. Dışarıda yemek zorundayım veya dışarıdan yemek getirmek getirtirmek zorundayım. O bir sıkıntı (K9, Konum 33).

Bu konuda biraz dışa bağımlı olmak sıkıntılı (K9, Konum 49).

Her iki katılımcının da erkek olması eşten ayrı yaşamda erkeklerin daha önce eş tarafından yapıldığı için hiç öğrenilemeyen işleri yapamaması üzerinden bir cinsiyet faktörünün etkili olabileceğini düşündürmektedir. Ancak diğer iki erkek katılımcı da aksine yemeklerini kendileri yapabildiklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla bu durum kişisel geçmiş ve yetiler ile açıklanabilir bir durum olarak yorumlanmaktadır. Nitekim cinsiyetten bağımsız olarak farklı birtakım ev işlerinde de dışa bağımlılık sıklıkla gözlemlenmiştir. K14 evdeki bazı işler için dışarıdan aldığı desteği şu şekilde ifade etmektedir:

[Ampul değiştirmesi gerekip gerekmediği sorulduğunda]

Şöyle, ampulü zaten değiştirmem. Bunun da [için] yardımcı var apartmanın, ona değiştirtiyorum. ... Ha, mesela perdeyi takarken takamadım mı? Diyorum ki, "Onu şuraya makaralarına tak." ... Yardımcıyı çağırdığım... Ev silecekse o biliyor zaten. Deterjanı, kovayı bilmem neyi yapıyor. ... Ya, mesela camlarım silinecekse çağırıyorum, geliyor (K14, Konum 226-238).

K13 de benzer şekilde özellikle sağlık sorunları yaşadığı dönemlerde veya riskli gördüğü işlerde komşusundan veya kardeşinden yardım istediğini aktarmaktadır (K13, Konum 315; 375). K12'nin yüksek dolaplara ulaşamadığı için kızımdan yardım alması da bu duruma bir örnektir:

[Yüksek yerlere yetişip yetişemediği sorulduğunda]

Yetişirim. Ama korkuyorum. ... Çıkamıyorum. Şöyle, aldım mı başım dönüyor. ... Yoksa yani öyle bir şeyim yok. Yaparım. Yetişirim. ... Yok. Öyle bir şey yerleştirdim ki hep elimin şeyinde. Zaten o üsttekileri kullanacağım zaman hani birileri geldiği zaman kızım da geliyor (K12, Konum 464-466).

K7'nin tamirat veya ampul değiştirme gibi işler için site yönetimine başvurması (K7, Konum 353), K6'nın çamaşır makinesini çalıştırmak için komşularından yardım istemesi (K6, Konum 29), K9'un tırnaklarını dışarıda kestirmesi gibi kişisel bakımında dışa bağımlı olması (K9, Konum 65), K5 (Konum 25) ve K2'nin (Konum 846) temizlik için yardımcı çağırması gibi örnekler de bu temanın yaygınlığını göstermektedir. Bu dışa bağımlılık durumu kuşkusuz ki yaşla gelen gerilemeler ve/veya yaşlılık dönemindeki güncel melekelerin eksikliği üzerinden evde tam bağımsızlık ve özerklik durumunu tehdit etmektedir. Temel ev aktivitelerinde bile başkasının yardımına ihtiyaç duyulması neticesinde ev yaşantısının zihinde canlandırdığı imgeye de yansarak evin anlamını olumsuzlaştırmaktadır.

Yetersizlik hissi üzerine bir diğer önemli alt-anlam, ayrıca kod frekansına göre de en sık bahsedilmiş olan 'Korku ve Güvensizlik' katmanıdır. Nitekim dışarıya bağımlı olmanın bir diğer etmeni de ev içindeki işleri yaparken korku ve güvensizlik hissetmek olarak saptanmıştır. Düşme korkusu, hırsızlık endişesi ve bunlara benzer çeşitli güvenlik endişeleri eve atfedilen 'güvenli sığınak' ve 'egemenlik alanı' gibi olumlu anlamları sarsmaktadır. K3'ün sözleri bu düşünce ile ilgili bir içgörü sunmaktadır:

Mesela misal veriyorum bir buzdolabı üstü sileceğim. Çıkamıyorum. Şöyle çıkamıyorum. Düşerim. Bunun etkisiyle çıkamıyorum (K3, Konum 62).

K11 de benzer bir düşme deneyimi sonrası yaşadığı korkuyu (K11, Konum 557; 565) dile getirmektedir. K13 yüksek camları silerken düşme ihtimalinden endişe duyduğunu (K13, Konum 575), K12 vertigo rahatsızlığı nedeniyle düşmekten korktuğunu (K12, Konum 323-327), K7 ise yaşlandığı için merdivene çıkmaktan korktuğunu (K7, Konum 411) ifade etmektedir.

Hırsızlık endişesi de önemli bir güvensizlik kaynağı olarak bulunmuştur: K15 evinden para kaybolduğunu düşündükten sonra sürekli kapıyı kilitlediğini (K15, Konum 131) belirtmektedir. K12, yeni komşularından çekindiğini (K12, Konum 229), K10 gece geç saatte zil çalmasından korktuğunu (K10, Konum 299), K5 geçmişte yaşadığı hırsızlık deneyimi nedeniyle hala evinde endişe duyduğunu (K5, Konum 334), K4 de benzer bir deneyim sonrası kapısını kilitleyince rahatladığını (K4, Konum 114), K1 ise çocukluğunda yaşadığı travmatik hırsızlık olayının etkisinin sürdüğünü ifade etmektedir (K1, Konum 151).

Bir diğer etmen olarak ‘Teknolojik Uyum Sorunları’ başlığında sınıflandırılmış ifadelerin de yaşlı bireylerin evleri ile olan etkileşimindeki yetersizlik anlamını körükleyen problemleri içerdiği saptanmıştır. Örneğin K12’nin bazı teknolojik yenilikleri gereksiz görmesi onun adaptasyon becerisi ve eve yönelik hayat kolaylaştırıcı yeniliklere kapalı olma ihtimalini düşündürmektedir.

Yok, temizlik robotu. Süpürüyor. Hatta dedim, "Niye aldın? Gereksiz kızım. Ben ortalığı süpürüyorum." "Olsun." dedi. Onu ben hiç öğrenmedim. Yani öğrenmek istemedim. Onu Ankara’daki kızım ayarladı. Diyor ki, "Çalıştır Ayşe’yi [Temizlik Robotunun İsmi]." Çalıştırıyor. Yani bir onda şey yapmadım. ... Onu ben bir gereksiz gördüm. Dedim, "Nasıl olsa süpürge var. Süpürgeyle süpürüyoruz." Gerek yok (K12, Konum 460-462).

[Akıllı telefon özellikleri sorulduğunda]

Ya hevesim yok. ... Tamam, bir telefonu arayana cevap vereyim. İşte bir şeyim var... Instagram’a bakıyorum. WhatsApp, o kadar. ... Kendimi vermedim. "Öf" yapıyordum. ... Yani. ... Direnç gösteriyordum. ... Yani. ... Evet ya. Ben kafamı yormak istemiyorum. Düz... (K12, Konum 562-576)

K6’nın çamaşır makinesini kullanamaması (K6, Konum 340) ve K6 ile beraber K15’in de bulaşık makinesini kullanmamayı ‘gereksiz olma’ durumuyla açıklaması (K6, Konum 340; K15, Konum 111) benzer durumlara emsaldir. Geleceğin teknolojilerine uyumda yaşanacak zorluklara işaret eden bu ve benzeri ifadeler; akıllı evler veya yapay zeka teknolojisinin işlevlendirilmesi ile çalışan çeşitli yaşam destekleri gibi çağcıl gelişmelerin

benimsenmeme riskini akıllara getirmektedir. Bu da yerinde yaşlanma isteği çerçevesinde evin sunabileceği desteğin (tasarımcıların organize edecekleri katkılandırmaların) potansiyelini kısıtlayacaktır. Dolayısıyla bu süreç katılımcıların öz-yeterlik eksikliğinin evin “yetersiz” olarak anlamlandırılması şeklinde yankı bulmasına yol açabilecektir.

Özetlemek gerekirse dışa muhtaçlık durumunun olması da olmaması da yalnız yaşayan yaşlı bireyler için kritik iki duruma işaret etmektedir. Olmaması bireyler için oldukça olumlu deneyimler ile ilişkili gözükürken; muhtaçlık ve yetersizlik durumları ev deneyiminin negatif anlamda ağır basmasına sebebiyet vereceğinden yerinde yaşlanma arzusunun gereklilikleri ile çelişecektir. Ana hedefin ‘yerinde yaşlanabilmek’ olduğu düşünülürse yalnız yaşayan yaşlı bireylerin dış desteklere muhtaç kalma durumlarını en aza indirebilmek en büyük etkiye sahip olacak hamlelerden biri olarak gözükmektedir.

4.2.2.1.4 Kontrol Kaybı ve Müdahale

Bir önceki anlam temasında yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerinde kendilerine (veya evlerine) yönelik yetersizlik düşüncesi ve bununla ilişkili bağımlılık durumu irdelenmiş; katılımcıların ifadeleri bulgular olarak sunulularak yorumlanmıştır. Bu anlamsal tema ise bahsi geçen bağımlılık ve yetersizlik durumunun iç yüzüne yönelik unsurların irdelenmesini kapsamaktadır. Zira ‘Kontrol Kaybı ve Müdahale’ teması bireylerin kendi yaşam alanları ve bu yaşam alanındaki hayatları üzerindeki karar verme ve egemenlik gücünün azalması; dıştan gelen yönlendirmelere ve olası kısıtlamalara boyun eğmek durumunda kalması durumlarını içermektedir. K8, K9 ve K14 hariç olmak üzere diğer 12 katılımcı da evleri ile alakalı yapılan bu veri toplama görüşmelerinde bu olumsuz düşüncelerden bahsetmişlerdir. Bu olumsuz anlamlar kod frekansı sırası ile ‘Özerklik ve Müdahale Çatışmaları’, ‘Duygusal Çatışmalar ve İstismar’, ‘Obsesif Kompulsif Eğilimler (Müdahaleden Hoşlanmama Anlamında)’, ‘Mekânsal Kontrol Kaybı ve Müdahale’ ve ‘Hukuki ve Maddi Çatışmalar’ anlam katmanları olarak saptanmıştır.

Başlıklarından görülebileceği üzere bu anlam katmanlarının tamamı ev ile olan anlamsal ilişki ile doğrudan bir bağ kurmamaktadır. Ancak katılımcıların verilerindeki hiçbir detayı kaçırmamak adına ‘sık granüler’ bir kodlama yapıldığından bu anlamsal katmanların ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Dolayısıyla -tıpkı daha önceki başlıklarda da olduğu üzere- bu alt-anlam başlıklarından yalnızca ev ile olan anlamsal ilişki üzerine en direkt bağlantıları olan katmanlara odaklanılacaktır. Bunlardan ilki ve en sıklıkla bahsedilmiş olanı da ‘Özerklik ve Müdahale Çatışmaları’ katmanıdır. Bu

anlamsal tabaka aslen ‘4.2.1.1.1 Özerklik ve Bağımsızlık’ başlığında önemi sıkça vurgulanan ‘Mekânsal Öz-Yeterlilik ve Özerklik’ durumunun karşıt durumu olarak göze çarpmaktadır. En temel olumsuz tezahürü ise başkalarından (sıklıkla aile üyelerinden) gelen birtakım kısıtlamalar ve müdahaleler olarak saptanmıştır. K10’un sözleri bu anlamda iyi bir örnektir:

Yaşam biçimi[me] mesela hani "alışverişe sen gitme." Yahu niye gitmeyeyim yani. O tür şeyler, anlatabiliyor muyum?

[Sigarayı bırakması üzerine yapılan yorumlar sorulduğunda]

Ohoo, onu her gün, her gün [söylerler]. Uzaktaki de telefonla söylüyor. Yakındaki de. Herkes söylüyor onu. Ama söylerken biliyorlar ki ben bununla baş edemiyorum. E hala niye söylüyorsunuz? (K10, Konum 247-251)

K12 de kızlarının -her ne kadar kendi iyiliği için olsa da- müdahalelerine yönelik şu sözleri söyleyerek özgürlüğüne olası bir müdahaleyi ima etmiştir:

Bir de şöyle, kızlar beni şey yapıyor. Onlar biraz karışıyor. “Otobüse binme, trene binme, kalabalığa gitme.” ... Pandemiden. Çok ölümden döndüm ben. Onun için şimdi karışıyorlar (K12, Konum 258-260).

K5 de olası bir müdahalenin muhatabıdır ancak bu müdahaleye direniyor gibi görünmektedir:

Yaptırırım diyor oğlan, klima. "Klima alayım" [diyor]. Klimayı ben sevmiyorum. Benim de her yerim sızıldı. Dizlerim çekiyor, daha kötü oluyor. Klima beni çarpıyor (K5, Konum 305).

Ancak bu ifadeler yalnız yaşayan yaşlı bireylerin çocuk-ebeveyn ilişkisine yönelik esasen oldukça karmaşık bir psiko-sosyal yönüne işaret etmektedir. Nitekim yalnız yaşayan yaşlı bireylerin yalnızca yerinde yaşlanma arzularını gerçekleştirebilmeleri için bile en azından birtakım müdahalelerin yapılması kimi zaman mecburidir. Yani asıl hedef yerinde yaşlanabilmenin gerçekleştirilebilmesi olduğu sürece bu tür müdahaleler bazen haklı olabilir; daha kapsamlı bir özgürlük ve özerklik için gerekli olan hamleler gibi de düşünülebilir. Zira bir iç mimarın da yaşam alanına yapacağı müdahaleler bu kategoriye dahil olacağından ‘müdahale olmaması’ durumundan ziyade ‘doğru müdahale’ durumunu sorgulamak önemlidir.

Ancak her müdahale bu çocuk-ebeveyn ilişkisi gibi olmamaktadır. K7’nin maruz kaldığı müdahale buna örnektir:

Yani abim geldi benimle bir sene kaldı, kafayı yedim. ... Yani bir sene kadar; önce haftada 4 gün geliyordu, 4 saat 5 saat kalıp gidiyordu. Sonra "bir gece yatayım" dedi, sonra 4 geceye çıktı. Bir baktım baba koltuğunda oturmuş, Netflix izliyor. Ben içeride oturmuşum, orada Netflix yok... Susuyorum. Bir bakıyorum; daha fazla bulaşık makinesini boşalt, daha fazla işe [yetiş]... O hiçbir sorumluluk almıyor. Koca da böyle olacak (K7, Konum 230).

Bu da aslında bir diğer müdahale biçimi olan 'Mekânsal Kontrol Kaybı ve Müdahale' katmanı ile ilişkilidir. Bu alt başlık daha çok evin fiziksel düzeni, işleyişi ve kullanımı üzerindeki kontrolün yitirilmesi veya başkalarının bu alana müdahalesiyle ilgili ifadelerden oluşmaktadır. Nitekim az önce bahsedilen K7'nin deneyimi bu boyuta da geçmektedir:

Ya abimi anlattım. Bir evde yaşaması... Bencil oldu... Nasıl söyleyeyim? Bu evde yaşıyorsa bir şeyler yapması lazım. Tüm yükü benim üzerime vermesi... Yani "öz" abim beni rahatsız etti. Çünkü muhtaç değil. Yani o biraz bencilliğe girdi. Yani düşünmüyor, "benim kız kardeşim" [diye]. Mesela ben başkasının evinde düşünüyorum. Damadım televizyon seyrediyor rahatsız oluyorum. Maç seyrediyor rahatsız oluyorum. Ama "benim" evimde abim bunu [beni rahatsız ediyor olabileceğini] düşünmüyor. Ben... Hükmetmek, beni yönetmek... Biri beni yönetsin istemiyorum demek. Daha hürüm. ... O yüzden de bekarım. Yani biri beni yönetsin istemiyorum. Biri bana "bunu neden yaptın?" [diye sorsun istemiyorum] Yahu sana ne? Benim evimde. Burası benim duvarım. Mahremim. Benim hayat şeklim (K7, Konum 294).

K5'in oğlunun kendisinin izni olmadan veya fikrini sormadan evle ilgili kararlar alma (evi satma veya satmama gibi) potansiyeli de mekânsal kontrolün kaybına bir diğer örnektir:

Satmak gibi düşüncem var. Ama oğlan sattırmıyor. ... Buraya biraz işte dedim ya zeytin ağaçlarımız var. Her şeyimiz burada. İlacımız, gübremiz, çapamız, kazmamız hep burada. ... Geliyor çocuk ilacı vuruyor, gerisini de koyuyor oraya, çekip gidiyor (K5, Konum 497).

Söz konusu mekânsal kontrol kaybının yalnızca bir kişinin müdahalesi sonucu da oluşmak zorunda olmadığı bulunmuştur. Nitekim K11 ev yaşantısına yansıyan ve evin alışılmış işleyişi üzerindeki hakimiyet duygusunu sarsan bu kontrol kaybının biri tarafından değil kullandığı ilaçlardan kaynaklandığını ifade etmiştir:

Devamlı uyku hali yaptı benim. Devamlı uyuyorum ama. Yani sabahleyin ben sabah namazına kalkıyorum mesela. Sabah kalkarım. Kur'an'ımı okurum. Tesbihimi çekerim. Bazen yatmam. Bazen yatsam da en fazla sekiz buçuk, dokuzdan sonra yatamam yani. Ama şimdi on bire kadar yatıyorum. Gerçekten öyle. Beni tembel yaptı. Bugün on birde kalktım

yahu! On birde, ne demek. Gerçekten öyle. ... Şimdi bıraktım. Daha içmeyeceğim. Tamam bitti (K11, Konum 701-705).

5 farklı katılımcının ifadelerinde ise birtakım obsesif kompulsif eğilimler bulunmuştur. Katılımcıların paylaştığı bilgi ve beyanlar ile sınırlı olunması sebebiyle toplamda kaç kişinin bu tür takıntılı davranışlara sahip olduğu kestirilememektedir. Ancak ‘Obsesif Kompulsif Eğilimler (Müdahaleden Hoşlanmama Anlamında)’ anlamsal katmanı altında toplanan bu ifadeler aslında insan-ev ilişkisindeki ilginç bir boyuta ışık tutmaktadır. Zira obsesif-kompulsif bozukluk (OCD) belirtilerine sahip kişiler için ev daha yoğun bir biçimde ‘başkalarının müdahalelerinden uzak tutulmaya çalışılan’ bir yer iken bu durumda yaşanan müdahaleler (veya basit eylemler bile) daha da kuvvetli bir ‘yaşam alanı ihlali’ olarak algılanabilmektedir. Sırasıyla K4 ve K3 evdeki eşyaların yerinin değiştirilmemesi ve her şeyin belirli bir düzende olması gerektiği konusundaki hassasiyetlerini şu şekillerde dile getirmişlerdir:

Eh elbette koyduğunu, koyduğun yerde bilmek lazım. Mesela geçen gün evin giriş anahtarı yok. Yedeğini kullanıyorum. Kızıma dedim, kızım, böyle böyle... "Baba ben onu oraya koydum." [dedi]. "Ee kızım, yerine koysaydın" dedim yani.

[Değişmemesine yönelik isteği sorulduğunda]

Tabi. Yerine koysaydı [keşke]. O da oraya koymuş yani. O da yani “nereye koyduğumu bilmiyorum” dedi. Sonra oradan çıktı tamam ben dolabın üstüne koydum dedim. Her şey... Aldığını aldığın yere koyacaksın. Mesela şuradan tornavidayı aldın, yerine koyacaksın yani. Düzenli iş olması için (K4, Konum 238-242).

Yok, öyle bir hastalığım yok. Ama düzen olayım var. Yamuk olmayacak (K3, Konum 373).

K1 ve K5 de temizlik konusundaki aşırı titizliklerini ifade etmişlerdir:

Valla benim hastalığım işte biliyorum. Bende titizlik, had safhada (K1, Konum 159).

Temizlik takıntısı [gülerek] var da... Yapılacak bir şey değil [bu halimle]. ... Ben çok temiz, tertipli biriydim. Mahallede 31 sene oturdum ben bir yerde. 19 Mayıs okulunun ortaya evim var benim. Temizlik takıntım çok. Kimseden çay içmem. Kimsenin yemeğini yiyemem. ... Verirsen de ekmek yiyemem. O takıntım var. Var (K5, Konum 176).

Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin yaşam boyu deneyimlenmiş travmatik olaylar, uğraş/meşguliyet eksikliği ve/veya bilişsel değişimler sonucu ortaya çıkabilecek beyin kimyası bozulmaları sebebiyle (ki bu faktörler artırılabilir) çeşitli ruhsal ve davranışsal bozukluklara daha yatkın olması muhtemeldir. Elbette bu yatkınlığı genetik ve/veya aileden/dışarıdan öğrenilmiş davranış örüntülerinin de etkileyeceği unutulmamalıdır.

Sebebi fark etmeksizin obsesif-kompulsif bozukluk emarelerinin yaşlı bireylerin çevreleri ile olan anlamsal ilişkiyi derinden etkileme potansiyeli ve bu durumda oluşacak dış müdahalelerin daha yoğun olumsuz düşüncelerle ilişkilendirilmesi ihtimali atlanmamalıdır.

Yalnızca 3 katılımcının bahsettiği ancak yalnız yaşayan yaşlı bireyler ile evleri arasındaki anlamsal ilişkinin daha önce pek irdelenmemiş bir yönüne ışık tuttuğu için ‘Hukuki ve Maddi Çatışmalar’ başlığı da bulgu ve yorum sunumuna dahil edilmiştir. Zira söz konusu bireylerin yalnız yaşıyor olmalarının temel sebeplerinden biri vefat ve/veya boşanma gibi maddi ve hukuki yönleri de olan durumlardır ve bu durumların yol açtığı çeşitli süreçler bireylerin evleri ile olan ilişkisine de sirayet etmektedir. Örneğin eşinin vefatı sonrası tek başına yaşamakta büyük zorluklar çektiğini ifade eden K6 için evi artık ‘elinden alınmaya çalışılan bir yer’ anlamına gelebilmektedir:

Benim Mersin’de dört katlı binam vardı. Bunları çocuklara, dört katlı binanın dördünü de verdim, birer daire. Burada taşınmaz mallarım vardı. Bir müddet sonra, beş altı ayı geçtikten sonra eşim[in vefatından sonra], ben, “yalnız olmuyor” [dedim], evlenmek istedim. Çocuklarım karşı çıktı. Taşınmaz mallarımdan birazını satmak istedim. Bunlar karşı çıktılar. Mal satılmasın. "Alacak olduğu eşe yedirmesin" [dediler]. Bu konuda ben kendilerinden habersiz tuttum. Satmaya kalktım. Bunu [duyunca] hemen tedbir koydurdular. Vasilik davası açtılar bana. Vasiliğin ne demek olduğunu... Yani çocuklar, babalarına bir yere gitmesin. Malını birisi yemesin [diye]. Bunun için tedbir koydurdular. Vasiliğin asıl konusu da, amacı da, bakmak [vasisi olunan kişiye]. Mesela, ben yalnızım. Bana bakacaklar. Esas vasiliğin şeyi [mevzusu] o. Biz bakarız dediler. Onda, ortaya evlilik konusu girince, bunlar benden tamamen uzaklaştı (K6, Konum 9).

İlginç bir biçimde K7’nin eşi ile olan mal paylaşımı çekişmelerinin sonucu şu an ‘evim’ dediği yeri almış olmasına çıkmıştır:

Evlendiğimde babam bayağı bir altın takmıştı. Evlendim, eşim teyzemin oğlu. Evlendim. Gidiyor geliyor “altınını ver, altınını ver” [diyor]. Onların taktıklarını verdim. "İşte on beş günlüğüne alacağım", "Bir ay sonra vereceğim.", "İki ay sonra vereceğim." "Sekiz ay sonra..." [eşi altınları geri vereceğini söylüyor]. İşte annem alay etti, işte: "Aptalsın sen..." "Kaptırdın altınlarını." [dedi]. Yani onların, damat tarafının taktığını... Sekiz ayın sonunda zorlamadım. Sekiz ayın sonunda tekrar eşim işte yüz gram verirken bir ay sonra yüz otuz gram, iki yüz gram verirken iki yüz altmış gram [kazanacaksın]. Dedim ki "kaç gram istiyorsun?" Dedi "üç yüz gram". "Yani..." dedim "doksan gram" [kazanacağım]. "Evet" [dedi]. Dedim "sana bir şey söyleyeyim mi?" "Beş kilo altın bile versen, ekstra, ben o yaşadığım sıkıntıyı yaşamak istemiyorum. Altın falan yok" dedim. Dedim ki "Altını bir şartla

bozarım; kendine iş yeri alacaksındır. [o zaman] dükkânı alırım. Bir [elle tutulur] şey olacak [altını bozmam için]". Sonra anneme gittim. "Anne..." dedim "beni kurtar!". "Bu altın elimin huzurunu bozuyor". Dedi ki "Ne yapalım?" Dedim "Yazlık arıyorum". Sonra buna [bu eve] kısmet oldu. Temelden girdim (K7, Konum 30).

Bu özgün bulgular yaşlı bireylerin evleri ile olan anlamsal ilişkinin hangi boyutları olabileceğine yönelik isabetli öngörüler yapmanın zorluğunu ve bu çalışma gibi ‘derinlemesine irdeleme’ ve ‘gömülü olan gerçeği bulma’ hedefindeki çalışmalarının ne denli faydalı olabileceğini gözler önüne sermektedir. Nitekim hukuki ve maddi süreçlerin yaşlı bireylerin genel olarak hayatları üzerinde etkisi olabileceğini tahmin etmek mümkün iken bunun ev deneyimi ve düşüncesine yansımaları daha gizli ve gömülü bir gerçekliktir.

Bu başlık altında sunulmuş ve yorumlanmış olan bulgular -her ne kadar kod sıklığı anlamında çok belirgin gözükme de- yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerine yönelik olumsuz düşünceler ile maruz kaldıkları dış müdahaleler sonucunda kaybettikleri egemenliğin mekânsal yansımalarını gözler önüne sermiştir. ‘4.2.1.1.1 Özerklik ve Bağımsızlık’ başlığında detaylı olarak anlatıldığı üzere söz konusu bireyler için evleri ve özellikle de evlerindeki özgürlük ve öz-yeterlik hisleri oldukça önemlidir. Yalnızca onların özgür ve özerk biçimde yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yapılacak doğru hamleler ile sınırlı kalacak biçimde dış müdahalelerin azaltılması en bilinçli hedef olarak gözükmektedir.

4.2.2.1.5 *Yük Olma*

Ev ile ilişkili olumsuz düşünceleri kapsayan ve kod frekanslarına göre en az bahsedilen alt-anlam boyutu ise evin ‘kendini yük olarak hissettiği yer’ veya ‘sığıntı olunan yer’ olarak anlamlandırılması olarak saptanmıştır. Ancak bu his genellikle yalnız yaşadıkları eve yönelik değil; misafir veya kısa süreli ikamet biçiminde kaldıkları evlere yönelik hissettikleri bir durum olarak bulunmuştur. Bireylerin yalnız yaşadıkları için kendi evlerinde başkalarına yük olmaları söz konusu olmayacağından bu başlık onların evleri ile olan ilişkiye yönelik doğrudan anlamsal bağlantılar sağlamamaktadır. Ancak insan-ev ilişkisi bağlamında derinlemesine ve kapsamlı bir inceleme hedeflendiğinden -kısaca da olsa- bu konudaki bulgular da sunulacak ve yorumlanacaktır.

Bu anlamsal katman her ne kadar kod frekansı anlamında düşük kalmış olsa da (‘Yalnızlık ve İzolasyon’: 115; ‘Yük Olma’: 22) örneklemedeki sekiz farklı katılımcının (K13, K12, K10, K8, K7, K6, K5, K3) bu konuda görüşleri olması hâlen bu konunun önemli birtakım

unsurları barındırdığını düşündürmektedir. Nitekim bu önemli unsurlardan ilki yerinde yaşlanma arzusunun yerine getirilmesindeki olası güçlükler durumunda ev yaşantısının nasıl olacağına ve algılanacağına yöneliktir. Örneğin K13 kendini 'sığıntı' gibi hissetmektense bir bakım kurumunda yaşlanmak isteyeceğini belirtmektedir:

Çok şükür yani ... sağlık durumum şu an iyi. Onun için hiç kimseye muhtaç olmadan evimde kendi halimde yaşayabiliyorum. İleride şöyle, eğer kendime bakamayacak gibi falan olursam huzurevi düşünürüm. ... Hepsi çalışan insanlar. Onun için yani şey yapmıyorum, düşünmüyorum. Allah muhtaç etmesin tabii de. Böyle bir imkanım yani huzur evine gitme imkanım olduğu için tabii eğer imkanım olmamış olsa niye mecburen gidilecek onların yanına. İsteseler de istemeseler de. Ama imkanım var. Onun için yük olmamak amaçlı huzurevi düşünürüm. ... Tabii şimdi onların kendilerine göre bir yaşam biçimi, benim kendime göre bana ters gelen olacak onların bazı davranışları. Belki benim onlara ters gelen davranışlarım olabilir. Yani onların kaşını gözünü takip edene kadar ne yaptılar, benim için mi huzursuzlar veya kullandıkları bir kelime beni üzer. Onun için böyle düşünüyorum yani şimdilik (K13, Konum 85-93).

Size başta dedim ya hani onların yanına gidince suratlarına bakacaksın. Kaşı mı eğildi gözü mü eğildi diye ömür boyu tedirgin yaşayacak bu insanlar. Sığıntı gibi, sığınmacı gibi (K13, Konum 775).

K3'ün deneyimi de K13'ünküler ile benzeşmektedir:

Şöyle bu yaşta bize rahatlık [önemli bir faktör] ... Ama benim için asansör veya eşyanın yeni olması bunlar beni mutlu etmiyor. Yani şu beni mutlu eden... Kapalı bir alanımda, evimde rahatça oturabilmem. İstedğim saatte yemeğimi alıp yemem. Ne bileyim istediğim saat yatıp, istediğim saat kalkabilmem. Canım isterse yemek yemem ama çalışma hayatında her şey böyle... Mecburiyet vardı ama evimde bu yoktu. Misal veriyorum ben bugün oğlumun evine dahi gittiğimde böyle sığıntı gibi oturuyorum (K3, Konum 201-205).

K7'nin de bu deneyimi en yoğun biçimde yaşamış katılımcı olduğu düşünülmektedir:

Mesela [başka bir sefer] İstanbul'a gittim. "Anne..." dedi "bu odayı sana verdim". "Kocam çok rahatsız oluyor senin seyrettiğin programdan, senin odana televizyon koydum" [dedi]. "Tamam kızım" [dedim]. İkinci güne gittim. O odayı kadına [hizmetçiye] vermiş, [çünkü] yatılı kalıyor. ... "Tamam" dedim, [başka] bir odada kaldım. Ondan sonra geldi bana dedi ki, "anne ben o odayı kendime çalışma odası yaptım". Ev de büyük.... "Sana bodrumda yatak koydum, bodrumda kalacaksın" dedi. Dedim, "bana bak kızım... benim evim deniz kenarında, sen biliyor musun?". "Ben..." dedim "balkona çıkıp kahvemi yapıp denizi seyreliyorum". Dedim ki, "sen beni bodrumuna indiremezsin, sen bunu bil kendine başka yardımcı bulun!" "Sen..." dedi "yanlış anlıyorsun, bodrum güzel...". "O senin kokmuş bodrumda kalmaya hiç niyetim yok" dedim (K7, Konum 312-313).

Orada televizyon seyredemiyorum ki. Orada televizyon seyredemiyorum. ... Yani şöyle... Nasıl söyleyeyim? Benim oğlum iyi tahlil etti: Bir gün [kızım yakınıyor ki] "niye böyle şöyle... annem" işte, "altı ay böyle rahatsız, şundan rahatsız, biz böyleyiz, bizim yaşam şeklimiz böyle..." "İyi de abla..." dedi, sen anneme yaşama alanı bırakmamışsın" [dedi]. Yani sabahdan akşama kadar; torun bakıyorum, [ev] işini yapıyorum, yemeğini yapıyorum, onu yapıyorum... Bir rahat televizyon seyredeceğim, kocası rahatsız oluyor. Ee, benim "yaşama" alanım nerede? (K7, Konum 317-321)

K12 ise 'sığıntı olma' hissinden ziyade yük olma hissinin kendisi için olan 'yüküne' vurgu yapmaktadır:

Bir de hastalık olduğu zaman kızlarımı düşünüyorum hastalığımдан çok. Hastalansam kızlarımı düşünüyorum. Onlar benimle uğraşacaklar. Niye bu yaşta böyle onların morallerini bozuyorum diye. Ben hep çocuklara böyle. ... Üzülmesinler, onlar sıkılmasın, üzülmesinler diyorum yani. Kendi kendime zorluk çıkartıyorum işte (K12, Konum 54-57).

Benim kızım hiç bırakmıyor beni bu Ankara'ya giden. En ufak şeyde doktordan randevu alıyor. Bak şimdi Ankara'dan gelecek. Doktordan randevu almış yine. Yani o da şöyle. 12 yaşında kaldı babasız. Bana bağlandı. ... Ama ben rahatsız oluyorum bundan. ... Ya üzülüyorum. Kızıma üzülüyorum. Ya bu kadar benimle uğraşma kızım. Hayatını yaşa diyorum azıcık. ... o kadar uğraşmasın benimle.

[Yük olduğunu hissetme algısı sorulduğunda]

Hayır, hiç [istemem] (K12, Konum 387-398).

K10 da 'rahatsızlık vermemek' arzusunu kendi perspektifinden şu şekilde yorumlamaktadır:

Şöyle, bana cazip çocuklarımla bir arada olmak bana cazip gelir. Ama çocuklarıma rahatsızlık vermek istemem. O duygu beni rahatsız eder. ... Akşam işten gelecekler... Mesela buradaki çocuğum... Akşam herkes yorgun eve geliyor. İsteddiği gibi... Yayılıp... Yani... Rahat etmek ister. Şimdi her ne kadar ben onlara... Hakikaten mesela çocuklarım bana çok yakın. Çocuklarımla eşleri de çocuklarım kadar yakın. Sağ olsunlar. Ama ne kadar yakın olursak olalım... Hani benim yanımda böyle oturdu[klarında]. Ben içeriye girdiğim zaman... Bu beni rahatsız... Huzursuz, üzer. Huzursuz demeyeyim de üzer. O anlamda söylüyorum yani... Çocuklarımla evine taşınma[yı] olun deseniz [istemem] (K10, Konum 127-131).

Sığıntı olma hissi de yük olmak ve rahatsızlık vermek hissi de ev ile ilişkilendirilmiş hayli olumsuz anlamlardır. Özellikle de yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerine atfettikleri özgürlük, özerklik, aidiyet, kişisel alan ve benliğin uzantısı olma gibi oldukça önemli olumlu anlamlar ile ciddi anlamda çakıştığı için; bu hislerin mümkün olduğunca yaşatılmaması yaşlı bireylerin psikolojik ve sosyal iyi oluşları üzerinde çok etkilidir. Her

ne kadar yalnız yaşayan yaşlı bireylerin kendi evlerine bu anlamları atfetmeleri pek olağan olmasa da; yerinde yaşlanma arzusunu gerçekleştiremeyen bireylerin ev deneyiminin nasıl olabildiğini görmek çok kıymetlidir. Her halükarda söz konusu bireylerin kendi evlerinde ve eve atfettikleri olumlu anlamların eşliğinde yaş almalarını sağlamak refah düzeyi yüksek bir toplum için atılabilecek olumlu adımlardan bir tanesidir.

4.2.2.2 Eve Atfedilen Olumsuz Fiziksel Anlamlar

Yaşlılık dönemi fiziksel ve bilişsel gerilemelerin en yoğun biçimde hissedildiği; hatta kimi zaman da bu değişimlerle kimliklendirilen bir yaşam evresidir. Dolayısıyla odaklanılan demografik kesimin evleri ile olan zengin ve çok katmanlı ilişkisinde bu anlamsal temaya yönelik birçok emarenin bulunması şaşırtıcı değildir (bkz. Tablo 4.8).

Tablo 4.8

Olumsuz Fiziksel Anlamlar Kod Frekansı Tablosu

Tema ve Alt-Tema İsimleri	Kod Frekansı
Olumsuz Fiziksel Anlamlar (Toplam Kod)	291
Fiziksel Zorluk ve Kısıtlanma	138
Güvensizlik ve Risk	104
Erişilmezlik ve Uzaklık	49

Bir sonraki başlıkta (bkz. 4.2.2.2.1) detayları ile açıklanmış olan ve “evim benim kısıtlı olduğum ve zorlandığım yerdir” minvalindeki düşünceler ile somutlaşan ‘Fiziksel Zorluk ve Kısıtlanma’ anlamı bireylerin tüm olumsuz anlamlar içerisinde en fazla bahsettikleri (kod frekansı: 138) düşünce olmuştur. Bu da eve atfedilen olumsuz fiziksel anlamların - her ne kadar toplam kod sıklığında geride kalmış olsa da- belirgin bir öneme sahip olduğuna işaret etmektedir.

4.2.2.2.1 Fiziksel Zorluk ve Kısıtlanma

Bir üst başlığın son kısmında bahsedilenleri takiben; 15 katılımcının tamamının evin fiziksel boyutu ile ilgili çeşitli zorluklara ve kısıtlılıklara değindikleri görülmüştür. Bu anlamsal tema kendi içinde dört anlamsal boyuta ayrılmıştır, bunlar kod sıklığı sırasına göre: ‘Mekân Kullanımında Kişinin Fiziksel Yapısı Kaynaklı Zorluk veya Yetersizlik’, ‘Mekân Kullanımında Mekân Kaynaklı Zorluk veya Yetersizlik’, ‘İşitme Problemleri’ ve ‘Görme Problemleri’ olarak ortaya çıkmıştır.

Ev ile ilişkilendirilen en belirgin olumsuz düşünceler ‘Mekân Kullanımında Kişinin Fiziksel Yapısı Kaynaklı Zorluk veya Yetersizlik’ anlam katmanında yer alan; mekânın kendisinden ziyade katılımcıların öz-yetersizlik durum ve algıları olarak etiketlenmiş ifadeler olmuştur. Bu tür yetersizlik durumları genellikle hareketlerdeki yavaşlama, çabuk yorulma, eklem ve/veya kas ağrıları, denge sorunları veya belirli hastalıkların emareleri sebebiyle ev içindeki gündelik işleri yapamamak olarak tespit edilmiştir. Örneğin K8 kısa mesafelerde bile yorulduğundan ve sıklıkla dinlenme ihtiyacından bahsetmektedir:

Tabi yorgunluk gibi bir his olunca oluyor. Mesela şuradan kalkayım, [diğer] odaya gideyim. Yoruluyorum, oturuyorum. O da bu sene çıktı ya.

[Evin içinde istirahat yapma ihtiyacı sorulduğunda]

Ediyor tabi. Bazen [kızım arayınca] [Kızının Adı]'e diyorum ki "uykudan uyandırdın beni" diyorum. Yattım mıydı öğlen... (K8, Konum 177-181)

K11 de eskiden tek seferde tamamlayabildiği işlerin daha fazla zaman ve enerji gerektirdiğini ifade etmektedir:

Şimdi hareket kısıtlılığı, yavaşlama tabii ki bazı şeyler de oluyor. Mesela ben bir evin işini mesela sabahdan öğlene kadar ben evin bütün işlerini yapıyordum. Ama şimdi öyle değil. Bir iki günde ancak yapabiliyorum. ... Yaşa bağlı diyorum. Kabullendim ben bu yaşımı (K11, Konum 465-473).

K13 de yaşadığı düşme öykülerinin günlük işlerdeki etkilerini bu şekilde anlatmaktadır:

E tabii şu anda aklım hep orada gözüm hep orada. Dikkatli oluyorum tabii. Bir ara bundan iki üç sene önce yine böyle bir düşme seanslarım olmuştu ardı ardına dizimi şey yapmıştım. Aynı dizimdi zaten. Ondan PRP falan yapıldı, iğne yapıldı. Gene aynı dizim üstüne düştüm. Orada işte aşırı derecede kireçlenme olmuş. Şimdiki düşmem de o kireçlerin patlaması sonucu atom etkisini yaratmış bacağımda. ... Gene de hani yürürken falan dikkatli olmaya çalışıyorum o ayrı bir konu herkes kadar. Ama şimdi de yani hiç beklenmedik bir anda otobüse bineceğim iki adım kalmış orada düşmem küçücük bir şeyin kaldırımın kırıntısına basmışım yani dikkatli olduğum halde. Ya ayağım döndü ya takıldım o an bilmiyorum tabii. (K13, Konum 229-235).

K12 de fiziksel ağrıların olumsuz etkilerinden bahsetmektedir:

... Mesela yemek yaparken biraz ayakta durdum mu arkam ağrıyor çok. Ondan sonra yatıyorum. İlaç içmiyorum. Beş dakika uzanıyorum. Yatma diye uzanıyorum. Ondan sonra geçiyor, kalkıyorum. Bunun için doktora da gittim. "Bunu böyle çekeceksin." dedi. Yani şeyi yok bunun dedi. ... Öyle yapıyorum şimdi. İşimi bırakmıyorum ama dinleniyorum beş

dakika. Bak, şurada da ağrıdı mesela. Böyle otururken. Ondan sonra beş dakika kadar dinlendiriyorum. Ondan sonra iyi oluyorum. Onlar benim için sorun değil (K12, Konum 446-448).

Aslında diğer anlam katmanı da bu ifadeler ile yakından ilişkilidir. ‘Mekân Kullanımında Mekân Kaynaklı Zorluk veya Yetersizlik’ katmanı da benzer insan-mekân uyumsuzluklarına; evin büyüklüğü, içindeki basamak gibi engeller, yetersiz donanım veya ergonomik uyumsuzluklar perspektifinden odaklanmaktadır. Örneğin ekstrem bir durum örneği olarak K5’in evinde mutfak bulunmamaktadır:

Ya evim düzensiz, pek düzeni yok evin. Bak mutfakım yok. Ama bir mutfak göremedim. ... Ayrı mutfak yok. Girişte bak, girişte bak. Orada yapıyorum yemeği. Ne mutfak olduğu belli, ne oda olduğu belli. Burada biraz rahatsızım yani. ... Bir mutfakım olmasını, bir rafım neyin olmasını isterdim. ... Bir kaşığa geleceğim [kaşık alacağım], bu odadan buraya geçiyorum. Ayak sakat. Orada da bir adımlık yer var. Oraya atlaması zor, inmesi zor. Ama ne yapacağım? İdare ediyorum (K5, Konum 468-476).

K10’un ifadeleri de ev ile ilgili mekânsal engellerin henüz eve varamadan başladığını gözler önüne sermektedir:

Merdiven inerken iniyorum fakat çıkarken hayır [yapamıyorum]. ... Yok. Asansöre kadar olan şu on basamağı yürütüyorum. Asansör aşağıda [ara katta]. ... Mesela aşağıdan asansöre çıkabilmek için yandaki şeyi [küpeşterleri] tutunuyorum. Yani kuvvet alıyorum. Bu şeyimden dolayı, kireçlenmeden dolayı (K10, Konum 403-411).

Ağır mobilyalar veya ulaşılması zor alanlar da mekân kaynaklı zorluklara örnektir. K8 koltuklarının ağırlığı nedeniyle temizlikte yaşadığı güçlüğü şöyle dile getirmiştir:

[Temizliğin kolaylığı sorulduğunda]

Tabii sürüklüyorum [kaldıramıyorum, anlamında]. Halıyı kaldırıp balkona atıyorum. Sürüklüyorum, siliyorum. Tekrar aha böyle itekliyorum (K8, Konum 629).

Bu iki anlam katmanı başlıklarındaki verilerden (13 kişinin bahsettiği ‘Mekân Kullanımında Kişinin Fiziksel Yapısı Kaynaklı Zorluk veya Yetersizlik’ ve 14 kişinin bahsettiği ‘Mekân Kullanımında Mekân Kaynaklı Zorluk veya Yetersizlik’) hareketle söylenebilir ki; yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evleri ile ilgili olumsuz düşünceleri nezdinde en büyük pay fiziksel uyumsuzluk eksenindedir. Mekân kaynaklı zorluklar nispeten çözümü daha kolay problemlerdir. Nitekim iç mimarlık mesleği tam da bu problemlerin nasıl çözümlenebileceği ile ilgilenmektedir ve kullanıcı-mekân ilişkisi üzerine eğitim görmüş bireyler tarafından gerçekleştirilmektedir. Kişinin fiziksel

özellikleri sebebiyle oluşan mekânsal uyumsuzluklar ise esasında iç mimarlardan çok sağlık profesyonellerin çözüme ulaştırabilecekleri problemler gibi görünmektedir. Ancak mekân ile ilgili problemlerin çözülmesi ve kullanıcının özgün sağlık koşullarında göre kurgulanması fiziksel dezavantajların kompanse edilebilmesine katkı sağlayacaktır.

Birlikte ele alınmış olan ‘İşitme Problemleri’ ve ‘Görme Problemleri’ anlamsal katmanları da katılımcıların spesifik duysal problemlerin (görme ve işitme) ev içi yaşama etkilerini kapsamaktadır. Görme sorunları yaşayanlar genellikle gözlükle durumu idare ettiklerini belirtirken (K10, Konum 439-443; K13, Konum 403-411), işitme sorunları bazen iletişimde veya çevresel sesleri algılamada güçlüklerle neden olabilmektedir. K8 zil sesini duymakta zorlandığı için farklı bir iletişim yöntemi geliştirmek zorunda kaldığını ifade etmiştir:

[Duymakta problem yaşıyıp yaşamadığı sorulduğunda]

Duymakta var. ... Biraz zorlanıyor[um]. ... Onlar var yavrum. Çocuklara diyorum ki "zilin sesini çok az duyuyorum, duvara vurun" diyorum. Gümbür gümbür davul gibi duvara vuruyorlar. (K8, Konum 209-217)

K15 de işitme cihazını kullanmadığında kapı zilini duymadığını belirtmiştir:

Duyuyorum, yanlış anlaşılmasın. Algılamakta, bazı sesleri algılamakta zorlanıyorum. ... Şimdi cihazları takmadığım zaman ya televizyonun sesini çok açmam gerekiyor. Bunu yaşıyorum, yaşamıyorum diyemem. Cihaz olmazsa ben de yaşıyorum. Mesela kızım geliyor, kapıyı çalıyor, kapıyı açmadığım zaman telefon açıyor. "Baba niye kapıyı açmıyorsun?", "Babam telefon çalıyor, kapı çalmadı ki" diyorum. "Baba çalıyorum, bak kaç defa çaldım" diyor. [Böyle olunca] yatıncaya kadar cihazı takıyorum, tabi (K15, Konum 311).

Duysal problemler yalnız yaşayan yaşlı bireylerin güvenli bir biçimde yerinde yaşlanabilmelerini sekteye uğratabilecek; esasen hayati gözükmeyen ancak bir hayli önemli unsurlardır. Çünkü fiziksel çevreyi doğru algılayıp onunla doğru etkileşimi kuramamak çeşitli güvenlik risklerini beraberinde getirmeye adaydır. Örneğin görme problemleri yaşayan bireyler; aradaki mesafeyi ayarlayamama, gözden kaçırma, derinliği ölçememe gibi sebeplerden ötürü kendisi düşebilir veya tehlikeli objeleri kendi üzerine düşürebilir. Ayrıca ev içerisinde risk teşkil edebilecek durumları (yangın, duman salınımı, açık kalmış musluklar ve benzeri) görememek de bireyi tehlikeli bir duruma sokabilir. İşitme güçlükleri de benzer risk teşkil eden durumları sezememeye yol açabilir. Zira olası bir hırsızlık durumunda kapı zorlanmasını duyamamak veya olası bir yangın alarmını işitememek gibi güvenlik zaafı da bireyin yerinde yaşlanma hedefine ket vurabilir.

Neyse ki bu tür dezavantajlar da doğru tasarım çözümleri ile kompanse edilebilirdir ve kullanıcıların eksikliklerini bilinçli bir biçimde tasarlanmış bir evin gidermesi imkân dahilindedir.

4.2.2.2.2 *Güvensizlik ve Risk*

Tıpkı bir önceki paragrafta bahsedildiği üzere ev -özellikle de yalnız yaşayan yaşlı bireyler için- çeşitli sebeplerden ötürü ‘riskli’ veya ‘güvensiz’ bir yer olarak düşünülebilir. Söz konusu bireylerin evleri ile huzur ve güven gibi hislerden ziyade endişe ve tehlike düşüncelerini bağdaştırması eve atfedilen risk anlamının doğasını özetlemektedir. 15 katılımcının da anlatılarında tezahür eden bu tema; düşme kaza riski ile ilgili başlık (‘Düşme Deneyimleri ve Kazalar’) ve bilişsel zayıflık kaynaklı risklere yönelik başlıklar (‘Bilişsel Gerileme ve Zihinsel Fonksiyonlarda Değişiklikler’, ‘Genel ve Günlük Yaşamda Unutkanlık’, ‘Dikkat Dağınıklığı ve Odaklanma Güçlükleri’) olarak iki temel ekseninde yoğunlaşmış şekilde bulunmuştur.

Bunlardan ilki olan ‘Düşme Deneyimleri ve Kazalar’ evin güvenlik algısını en somut biçimde etkileyen faktörlerden birisi olarak saptanmıştır. Nitekim ev ortamı çevresel engeller ve bireyin fiziksel dezavantajlarının bir kombinasyonu doğrultusunda pek çok kaza ihtimallerine açıktır. K10’un ifadelerinde bu konuya yönelik endişe oldukça net ve belirgindir:

Tabii düşmekten korkuyorum. Çünkü düşmemem lazım. Yani rahatsızlıklarım dolayısıyla düşmemem lazım. ... Dikkatli hareket ediyorum (K10, Konum 303-307).

Bu korku K10’u daha dikkatli olmaya (K10, Konum 307), evdeki halıları azaltmak gibi önlemler almaya (K10, Konum 435) ve riskli gördüğü işler için yardım istemeye (K10, Konum 311) yöneltmiştir. Benzer şekilde K12 de vertigo rahatsızlığı ve yaşadığı düşme deneyimi sonrasındaki korkularını şu sözlerle belirtmiştir:

Tabii. Banyoda. ... Bir tek orada. ... Sandalyeye çıkmıyorum. ... O işte şeyden sonra... Vertigodan sonra. Yoksa çıkıyorduk tepelere falan da... Artık o hastalığı da bırak. Bu yaşlıktan. Ayaklar da artık bükülmüyor bazen. Kalkmıyor. Zor kaldırıyor[um]. Yani o, yaşlıktan. Yani yaşlandıkça... Vücut ağırlaşıyor mu bilmiyorum öyle (K12, Konum 293-301).

Yalnız yaşayan bireyler için -yaşlı olma koşulu olmadan- düşme gibi ‘etkisizleştirici’ kazaların en korkutucu yanlarından biri de sonrasında yardım çağırılmama olasılığıdır.

Kuşkusuz ki söz konusu yaşlı bireyler olduğunda bu durumun önemi daha da körüklenmektedir. K5'in tecrübeleri bu önemi daha net anlamamızı sağlamaktadır:

Ben bununla idare ediyorum [bastonunu göstererek], içeri alıyorum bunu. Bazen içeride bunsuz da yürüyebiliyorum. ... Çat pat. ... Çok düştüm oğlum, düşe düşe düşe düşe. ... Allah yine esirgedi, kurban olduğum, Yaradan, Mevlam yine esirgedi. Yoksa benim o düşmeden kırılırdı, her yerim o köftesi çıkardı. ... Allah korudu beni diyorum canım, Allah'ım korudu, koruyor beni. ... Kurban olduğum Allah'ım, "Allah" desen yeter, ki elini tutuyor. ... İnancım oldu muydu, Allah beni düşe düşe [yine kaldıracak gücü verdi], ben çok düştüm. Evimin içinde yattım böyle, pestilim çıktı. Evin içinde dolana dolana kalkamıyorum, yalnızım. ... Yalnızlık o zaman çok zor (K5, Konum 244-256).

Benzer bir endişeye de K1'in anlatılarında rastlamak mümkündür:

Biga'da [Çanakkale ilçesi] ben onu gördüm. Engelliler tuvaletine girdiğimde gördüm. Normal tuvalete hep gençler girmiyor ki. Hepimiz bir engelli adayız. Bunu düşünmüyorlar. Hepimiz bir engelli adayız. Sen her lavaboda, her WC'de yani tutunacak bir şey bırakman lazım. Bu bir çocuk da olur [düşme riski olan]. Ayağımda kayabilir ama ben engelli tuvaletlerinde Biga'da gördüm. Onu bilmiyorum. Burada girmedim. Burada da vardır belki. Ben orası dolu olduğu için, pis olduğu için boş gördüm oraya girdim. Baktım ki bu kadar güzel engelli şey var. Ve ben aynısını evimde yaptırmak isterim. Çünkü banyo en tehlikeli yer. Biz buraya ilk taşınmamızda eşim düştü. Ve ben kaldıramadım. Ve kapıcıyı çağıramadım çünkü çıplaktı. Çok yaşadım. O korkuyu yaşıyorum. Benim şu an bu evdeki en büyük risk banyo diyorum. Ve banyoya dediğim gibi telefonumu götürüyorum. Çamaşırı götürüyorum. Çünkü düşersem herhangi bir şey olursa olabilir yani. Tabii hemen şey olayım yani. Kontrollü olayım. Ben şeyim yani hep şeyi elimde tutmak isterim böyle. Kontrol elimde olsun isterim (K1, Konum 267).

Evet yüksek olduğu için yapamadım yani onu yapamadım. Yapamadım ve zorlandım yani nefesim. Korku da yaşadım o an düşerim de işte o risk düşerim de bir şey olur bana tekim diye korku da endişe de yarattı bende (K1, Konum 103).

Evin tasarımındaki birtakım hatalı kararların da bu risk ihtimalini artırabileceği bulunmuştur. Zira K7 evinin içindeki kot farklarından ötürü yaşadığı olumsuz deneyimleri şöyle aktarmıştır:

Yani bir defa düştüm, belimi çatlattım. ... Yani ne gerek varsa bu iki basamakla yapmışlar. ... Yani anlamsız. Mesela robot, ev temizleyen robot var ya, akıllı robot. Sağ olsun yani yukarıda ayrı çalışıyor, aşağıda ayrı çalışıyor iki basamak. ... Bir de mesela istiyorum ki... banyodaki kotu çok derin yapıyorlar. O robot banyoya kendi kendine gidemiyor. Halı koyuyorum, halıyı yürütüyor. Ya da şu pencere şeyinden [balkon kapısının zemine monte

olan kasasından] atlayamıyor. Mesela bunu daha derin çukura [döşeme ile hemzemin] yapabilirlerdi (K7, Konum 83).

Düşme gibi ev kazaları hâlihazırda yaşlı bireyler için yıkıcı ve tahrip edici talihsizliklerdir. Çünkü yaşla değişimlere uğrayan muskuloskeletal yapı sebebiyle kırıkların düzelmesi, vücudun eski fonksiyonel melekelerini geri kazanabilmesi ve tüm bu sağlık süreçlerine göğüs gerilebilmesi özellikle yaşlı bireyler için oldukça zordur. Bu tür riskler için hem önleyici (ayak takılması ve düşme risklerinin minimize edildiği, doğru ve yeterli düzeyde aydınlatmanın sağlandığı, tutunma barları gibi destekleyici donanımların eklendiği iç mekânlar gibi) hem de telafi edici (düşmeyi tespit edip otomatik olarak yetkilileri bilgilendirebilecek, düşme anında oluşacak kuvvetleri absorbe edebilir materyallere sahip, kaza sonrası tahribatı en aza indirecek iç mekânlar) iç mimari pratikleri uygulamak hayati bir önem taşımaktadır. Böylece yalnız yaşayan yaşlı bireyler için “evim risk demektir” düşüncesinden ziyade “evim güven demektir” düşüncesi pekiştirilebilir.

Ev ile ilişkili güvensizlik anlamının diğer bir önemli kaynağı ise evin fiziksel özelliklerinden çok bireyin insan-mekân ilişkisinde işlevlendirmek zorunda olduğu bilişsel fonksiyonlarda (hafıza, dikkat, karar verme vb.) yaşanan değişimlerdir. Bunlardan en belirginini unutkanlıktır ve K15 bu olgu ile ilgili önemli detaylar paylaşmıştır:

Unutkanlık yaşıyorum, hala yaşıyorum unutkanlık. ... Geçen de yemek ısıtıyorum. Aşağıdan çaldı. Yemeği bıraktım arada, indim aşağıya. Unuttum! [Gülerek] Telefonu unutturum üstüme almayı. Anahtarını al[mayı unutturum]... Çok defalarca arkadaşın şeyinden dolayı [K15'in oturduğu binanın altında çilingir var] gider açarız, şey yaparız. Eksik olmasın. Namazda kılarken rekatları unutturum. Yani unutkanlık çok var bende. İyi bir şey değil yani. (K15, Konum 315-319).

Bazı unutkanlık durumlarının dikkat dağınıklığı/eksikliği sebeplerinden ötürü de ortaya çıkabildiği saptanmıştır:

Komşum geldi, konuşurken kahveyi koyayım dedim. Kahveyi koydum, su koymamışım. Geçtim oturdum. Allah'ım, bir şey kokuyor. "Ne kokuyor?" Geçtim baktım tenceremde var. O değil. Hiç kahve şeyde değil, aklımda. Ondan sonra geldim yine şey yaptım. Kahve vereceğim. "Ah," dedim, "su koymamışım." (K12, Konum 371)

Karar verebilme veya kompleks ardışık işlemleri gerçekleştirebilme yetisindeki gerilemelerin de ev yaşantısına yansımaları olduğu bulunmuştur:

Vallahi akıllı telefonu daha çok ben yakınlarımla, çocuklarıma ulaşayım, yakınlarıma ulaşayım onun için kullanıyorum. Ama diğer özelliklerini öğrenmek de istemedim. Söyleseler de aman aman şey yapamıyorum. Yani kavrayamıyorum mu diyeyim, aklımda mı tutamıyorum diyeyim? O var evet. Mesela [Bir Yayın Platformu]'i açmak istiyorum, karışıyor. Hepten karıştırıyorum. Ondan sonra kapatıyorum, bakıyorum. Olmuyor. Demek ki yeniliklere, elektronik şeylere... Ha, evde ihtiyacım olan elektrik, elektronik şeyleri kullanıyorum. Ama yeni şeyler mesela dediğim gibi televizyonda, telefonda, akıllı telefonda... (K10, Konum 339)

Bu başlık altında irdelenen ifadeler ve ortaya konmuş olan bulguların temsil ettikleri gerçek aslen oldukça nettir. Düşme korkusu ve unutkanlık gibi (ve bunlarla ilişkili diğer) faktörler evin ‘güvenli bir yer’ olarak anlamlandırılmasını baltalamakta; eve atfedilen anlamları olumsuz anlamda yeniden şekillendirmektedir. Halbuki yerinde yaşlanma isteğini gerçekleştirebilmenin temel gereksinimlerinin belki de ilk düzeyi güvenliğin ve bağımsızlığın sağlanabilmesidir. Bu hedef iç mimarlık pratikleri ile aynı eksendedir ve mekân tasarımındaki hâlihazırda temel hedeflerden biridir. Dolayısıyla asıl kritik olan nokta mekân tasarımcılarının evin bu yönüne yönelik bilinç ve farkındalık seviyelerinin yüksek olması gerekliliğidir.

4.2.2.2.3 Erişilmezlik ve Uzaklık

Bir önceki anlamsal tema olan ‘Güvensizlik ve Risk’ başlığı; mekân tasarımı mesleklerinin genellikle prensip edindiği ‘erişilebilirlik’, ‘ergonomik uygunluk’ ve ‘antropometrik uygunluk’ gibi ilkelere yönelik atıflar içermektedir. Çünkü insan-mekân ilişkisinde yer alan ‘evrensel tasarım’, ‘düşük fiziksel efor’, ‘adil kullanım’ ve ‘hata toleranslı ve içgüdüsel tasarım’ gibi (bunlarla sınırlı olmamakla birlikte) önemli ilkeler doğrudan mekân kullanıcıları için olumlu deneyimler ile ilişkilidir. Ancak bu tasarım özelliklerine sahip olmayan konut tasarımları da kullanıcıları tarafından erişilmez (*inaccessible*) olarak algılanıp anlamlandırılmaya adaydır. Nitekim 8 katılımcının görüşmelerinde de (K5, K7, K8, K9, K10, K13, K14, K15) evleri ile ilişkilendirdikleri bu tür düşünceler saptanmıştır. Söz konusu anlamsal ilişki ögeleri kendi içerisinde ‘Alan ve Ergonomi Sorunları’, ‘Donanım Eksiklikleri’, ‘İkamet Edilen Binanın Erişilebilirlik Sorunları’ ve ‘Dış Çevrede Erişilebilirlik ve Pratiklik Sorunları’ olarak dört farklı alt boyutta olacak şekilde tespit edilmiştir.

Bunlardan en yüksek kod sıklığı değerine sahip olan ‘Alan ve Ergonomi Sorunları’ katmanı direkt olarak katılımcıların evin iç mekânlarındaki fiziksel düzen ve/veya alan

yetersizliği gibi erişilmezlik sebeplerine yönelik ifadeleri içermektedir. Örneğin evin ihtiyaç duyulandan büyük olması özellikle temizlik ve bakım açısından bir yük oluştururken (K11, Konum 781-785, 789-797; K15, Konum 437); evin iç mekânlarının dar/küçük olması da istenilen mobilyaların kullanılamaması veya hareket alanının kısıtlanması gibi sorunlara yol açabilmektedir (K9, Konum 366). Alan ve hacim şikayetlerine ek olarak yükseklik parametresi de bir ergonomik problem olarak karşımıza çıkmaktadır:

Sanki beş santim[etre] daha yüksek olsa iyi olurdu. ... Bir beş santim daha iyi olurdu. Çünkü bazen iş yaparken belim ağrıyor. Seksen santim[etre] oluyor herhalde yüksekliği. Öyle düşünüyorum. ... O sanki bana bir beş santim[etre] daha istiyor. Ben uzun boylu olduğum için. Ama bunu ustalara söylesem düşünemiyorlar. ... Sanki kısa boylulara göre mesela. Ama ona göre de bulaşık makinesi yok. ... Ama benimkine olabilirdi yani. Tahta koyardım. Bir beş santim düzeltirdim. Bulaşık yıkarken şöyle birazcık daha yüksek [olsa]... Çok değil. Çok [olunca] o zaman göremezsin. Tabii bir beş santim[etrey]e ihtiyacım var (K7, Konum 119-123).

K5'in daha önce de bahsedilen 'mutfaklı olmaması' durumu ise onun ev deneyimini kökten etkileyen bir durumdur:

Ya evim düzensiz, pek düzeni yok evin. Bak mutfakım yok. Ama bir mutfak göremedim. Bak üçüncü katı yaptırdım Mersin'de, yaptırdık. Bak dilimi, dişimi yedim ben [dişimi tırnağıma taktım, anlamında]. Onları yaptırdım. Tek bir [gün] oturmadan çıktım geldim. ... Hemen hemen yok. Yok sayılır yani. Yok diyorum zaten, mutfakım yok. ... Ayrı mutfak yok. Girişte bak, girişte bak. Orada yapıyorum yemeği. Ne mutfak olduğu belli, ne oda olduğu belli. Burada biraz rahatsızım yani. ... Bir mutfakım olmasını, bir rafım neyin olmasını isterdim. ... Bir kaşığa geleceğim [kaşık alacağım], bu odadan buraya geçiyorum. Ayak sakat. Orada da bir adımlık yer var. Oraya atlaması zor, inmesi zor. Ama ne yapacağım? İdare ediyorum (K5, Konum 468-476).

K15 evinin kendisine sunmadığı pratiklik ve elverişlilik imkânlarının evine yönelik algısını nasıl etkilediğini şu çarpıcı cümlelerle anlatmıştır:

Hiçbir şekilde bana kolay bir şey sunmuyor ki, her şeyi sorun. Evin büyüklüğü zorluk. Odaların çokluğu zorluk. Merdivenin [asansörün] olmayışı zorluk. İnışı çıkışı zorluk. Her şey bana zor. ... Şimdi zor derken... İştten dolayı hiç zor bir şey yok. Her şeyi yaparım. Ama şimdi oda çok büyük ihtiyacımdan dolayı [ihtiyacıma göre]. Çünkü temizlenmesi var, temizliği var, bakımı var... Yani onlardan dolayı zor. Yoksa öteki türlü bana bir zorluğu yok. ... Evin ihtiyaçtan büyük olması tabi ki, bana külfet getirdiği için zor oluyor (K15, Konum 453).

Geri dönerek K5'in deneyimine yeniden odaklanılacak olursa aslında önemli bir iç mekân probleminin de 'Donanım Eksiklikleri' olması beklenti dahilindedir. Nitekim bu beklenti sonuç bulmuştur ve; evdeki tesisat sorunları, ısıtma/soğutma sistemlerindeki yetersizlikler, gerekli ev aletlerinin (bulaşık makinesi, uygun klozet vb.) bulunmaması veya mevcut eşyaların (ağır koltuklar, alçak yatak vb.) kullanım zorluğu gibi problemlerin de katılımcılar tarafından belirtildiği saptanmıştır.

Örneğin K15 kiracı olduğu için müdahale edemediği tesisat sorunlarından ve eksik olan bulaşık makinesinden (her ne kadar istemediğini belirtse de) bahsederken (K15, Konum 107-111, 347); K12 eskiyen buzdolabının bozulma ihtimalinden endişe duymaktadır (K12, Konum 81). K8 ise ağır koltuklarının temizlik sırasında yarattığı zorluğu şu sözlerle dile getirmiştir:

Zor olan şey, şunları çekip altını silmek [koltukları gösteriyor]. Dayına [torununa dönerek] diyorum, “bir tane, iki tane kanepe getir, bunları götür”. (K8, Konum 577)

İki tane şöyle bacaklı şey alsın, fırçayı sürdün müydü altına gitsin [koltuklarından bahsediyor, altı yüksek kanepe istediğini belirtiyor]. ... Tabii sürüklüyorum [kaldıramıyorum, anlamında]. Halıyı kaldırıp balkona atıyorum. Sürüklüyorum, siliyorum. Tekrar aha böyle itekliyorum (K8, Konum 625-629).

Benzer biçimde K7 de evindeki jaluzilerin manuel mekanizmasının yarattığı zorluktan ve daha pratik, otomatik bir sistem arzusundan bahsetmektedir (K7, Konum 431). K5'in evinde doğalgaz olmaması ve soba yakmanın zorluklarına rağmen klimayı da sağlık nedenleriyle tercih etmemesi ise donanım eksikliğinin bazen bireysel tercihler veya sağlık koşullarıyla nasıl iç içe geçebildiğini göstermektedir (K5, Konum 296-311). Çünkü unutulmamalıdır ki evdeki çeşitli donanımların eksikliği salt işlevsel kaygılar üzerinden çözümlenmemelidir; yaşlı bireyin konforu, güvenliği, spesifik ihtiyaçları ve elbette tercihleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Aksi hâlde bu bir müdahale unsuru olarak algılanacağından evin psiko-sosyal olumsuz anlamlarını da körükleyebilecektir.

Kişi-çevre uyumunun sağlanamamış olduğu iç mekânların fiziksel anlamda olumlu deneyimler doğurması olağandışı bir beklentidir. Hâlihazırda birtakım fiziksel ve bilişsel gerilemeler ile mücadele eden yaşlı bireylerin -özellikle de yalnız yaşadıkları düşünülürse- özel bir odaklanmaya ve bilince ihtiyaç duyduklarını anlamak işten değildir. Özellikle onlar için ev 'yetersiz' ve 'sorunlu' bir yer olarak değil; 'elverişli' ve 'pratik' bir yer olarak anamlandırılmalıdır. Bunu sağlamak da yine bilinçli şekilde ve doğru kurgulanmış tasarım kararları sonucunda olacaktır.

Söz konusu iç mekânlar olduğunda akla da yalnızca konutun iç mekânları gelmemelidir. Nitekim ikamet edilen binanın merdivenleri, koridorları, giriş holü ve diğer ortak alanları da yaşanılan yerin iç mekânlarına dahildir ve bunlar da ‘ev deneyimine dahil’ olarak algılanabilir. Mesela asansör olmayan bir binada bulunan ancak kendi içinde çok pratik ve elverişli bir ev hala çeşitli olumsuz anlamlar ile ilişkilendirilebilir. ‘İkamet Edilen Binanın Erişilebilirlik Sorunları’ isimli başlık da tam olarak bu fenomenin aydınlatılmasını sağlayan bulguları içermektedir. Örneğin K15 ve K8 asansörsüz bir binada yaşamının ve merdiven çıkmanın yarattığı fiziksel zorluğu ve yorgunluğu oldukça net biçimlerde ifade etmektedirler:

Çıkamıyorum. Kolumdan biri tutacak ki ben de demirleri tutacağım. Anca çıkıyorum, soluk soluğa (K8, Konum 189).

K15 de tıpkı K8 gibi nefes nefese kaldığından bahsetmektedir ancak bu deneyime ek olarak inerken de basamakları kaçırma hissi nedeniyle sürekli dikkat etmek zorunda kaldığını anlatmaktadır:

Çok ağır bir şey de yapmam zaten. Öyle bir şeye girmem ama girersem tabii ki. Mesela asansör yok. Merdiven var. Merdiven çıkarken yoruluyorum. Dizlerim de yoruluyor. Nefes de şey oluyor [nefes nefese kalıyorum]. ... Yavaş çıkarım da şöyle [ekstra bir önlemim] yok yani. Yavaş çıkarım. Kendimi yormam. ... Hiçbir konudan kendimi yormam. Sadece bu konuda değil yani (K15, Konum 207-211).

Sadece merdivene inerken sanki ayağımın altındaki merdiven boşa geliyormuş gibi hissediyorum. O var, onun dışında bir şeyim yok. ... Yok, sadece inerken biraz daha dikkat ederim. Öyle yaslanma [yaslanarak inme] yok ama dikkat ediyorum, hani sürekli gözüm merdivende. Hani “sağa sola bakayım da merdivenle ineyim mi?” yok yani. Çıkarken sorun değil ama inerken muhakkak merdivenleri takip ederim (K15, Konum 279-283).

K10’un durumu ise asansörün ara katta olması nedeniyle dairesinden asansöre ulaşmak için yine de merdiven kullanmak zorunda kalmasını ve bu kısa mesafede bile küpeştelere tutunarak destek alma ihtiyacını göstermektedir (K10, Konum 403-411). Bir diğer deyişle ikamet edilen ev ne kadar olumlu anlamları çağırırsa da henüz bu eve varmakta karşılaşılan zorluklar genel anlamda ‘ev deneyiminin’ parçaları olabilmektedir.

Bu noktada ‘eve varmak’ hedefinin yalnızca iç mekândan iç mekâna (örneğin apartman merdivenlerinden evin içine) bir hareket olarak sınırlandırılmaması gerektiği de akla gelebilir. Nitekim ‘Dış Çevrede Erişilebilirlik ve Pratiklik Sorunları’ da -doğrudan olmasa da- ev deneyimini etkilemektedir. ‘4.2.2.2.3 Erişilmezlik ve Uzaklık’ olarak

isimlendirilmiş olan bu başlığın ‘uzaklık’ yarısı da bu bulguları temsil etmektedir. Örneğin K7 bulunduğu ilçenin uzaklığı sebebiyle safra kesesi problemine yönelik çözümü ertelediğinden; çünkü uzman doktora ulaşmanın zorluğundan ve prosedürlerle uğraşmak istemediğinden bahsetmektedir (K7, Konum 111-115). Bu da sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan coğrafi engellerin yaşlı bireyin yaşamını nasıl zorlaştırabildiğine bir örnektir. K13’ün deneyimi ise erişilmezliğin uzaklık yönünden çok ‘düşük efor’ prensibinin eksikliğine odaklanmaktadır:

[Ev içindeki yorulma ve dinlenme ihtiyacı sorulduğunda]

Ev içerisinde değil de dışarıda mesela biraz hızlı yürüdüğüm zaman benim KOAH rahatsızlığım var. ... her ne kadar 10 yıl oldu bırakalı ama nefes şeyim oluyor tabii sıkıntı oluyor. Sanki böyle koşmuşum da durmuşum nefes almadan zorluk çekiyorum. KOAH’tan dolayı (K13, Konum 323).

... elimden geldiği kadar merdivenli yerlerde olmamaya çalışıyorum. Varsa yürüten merdivenler mesela AVM’lerde yoksa öyle çok basamaklı yerlere çıkmıyorum. Dizim çünkü çok fazla hemen sinyal veriyordu. Ha şimdiden sonra ne olur onu bilmiyorum da bundan önceki öyleydi yani. Mesela kaldırımdan çıkarken inerken tedbirli iniyorum hafif böyle ben buradayım diyor yani diz (K13, Konum 339).

Bu ifadeler doğrudan evin içine yönelik düşünceler ile ilişkili değildir. Ancak unutulmamalıdır ki bu erişim ve pratiklik sorunları evin dışında olduğunda da; bireyi eve ‘hapsetme’, sosyal izolasyonu körükleme ve nihayetinde genel yaşam kalitesini düşürme durumlarına etki edebilir.

Özetlemek gerekirse erişilmezlik problemleri ‘4.2.1.1.1 Özerklik ve Bağımsızlık’ ve ‘4.2.1.2.2 Elverişlilik ve Pratiklik’ başlıklarındaki olumlu ve bir o kadar da önemli anlamsal ilişkilerle doğrudan; eve atfedilen diğer nice olumlu anlamlarla da dolaylı yoldan çakiştığı için eve yönelik düşünceleri olumsuz yöne itecektir. Bu da yine yerinde yaşlanma arzusunu baltalayacak; ardışık olumsuz deneyimlere zemin hazırlayacaktır. Bu noktada iç mimarlık mesleğinin alışkın olduğu ölçekten dışarı çıkıldığı ve mimarlık, şehir ve bölge planlama ve yerel yönetimler düzeyinde bir bilinç ve sorumlulukla hareket etme durumu ortaya çıkmaktadır.

4.2.2.3 Eve Atfedilen Olumsuz Finansal Anlamlar

Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evleri ile olan anlamsal ilişkideki olumsuzlardan bazıları da kuşkusuz ki ev ve ekonomi ilişkisinde yer almaktadır. Ancak fark edilmiştir ki veri toplama aracında ve yarı yapılandırılmış görüşmelerin akışı içerisinde denk süreler

verilmiş ve denk nicelikte tekrarda bahsedilmiş olmasına rağmen kod frekanslarına bakıldığında ekonomik olumsuz anlamlar beklentilerin oldukça gerisinde kalmıştır. Aslında sıkça bahsedilmesi beklenen Finansal Olumsuz Anlamlar konusu toplamda yalnızca 67 ifade için kodlanmışken; Psiko-Sosyal Olumsuz Anlamlar kategorisinde 369 ifadenin kodlanmış olduğu görülebilir (bkz. Tablo 4.6; s. 149). Öyle ki; Psiko-Sosyal Olumsuz Anlamlar kategorisi içerisinde Yalnızlık ve İzolasyon teması bile (115 - bkz. Tablo 4.7; s. 149) tüm Finansal Olumsuz Anlamlar bulgularının %170’inden fazla bir orana sahiptir.

Kod sıklığı her ne kadar nicel bir değer olarak ev ile olan anlamsal ilişkinin nitel iç yüzünü tam olarak aydınlatmasa da kıymetli içgörüler sunulması amacıyla kullanılabilir. Nitekim bu oranlamadan hareketle söylenebilir ki; yalnız yaşayan yaşlı bireyler için finansal olumsuzlukların psiko-sosyal olumsuzluklar kadar önemli olmadığı -hatta bu oranın yakın bile olmadığı- bulunmuştur. Bu bulguya Fiziksel Olumsuz Anlamlar (toplam kod sıklığı: 291) ve bu genel kategori içerisinde yalnızca bir tema olan ‘Fiziksel Zorluk ve Kısıtlanma’ da (kod sıklığı: 138) dahil edilebilir (bkz. Tablo 4.8; s. 171).

Yine de bu bulgular yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evleri ile olan ilişkisinde ekonomik birtakım zorlukların ev algılarına yansımadağı anlamına kesinlikle gelmemektedir. Her ne kadar nispeten daha nadir bir sıklıkla bahsedildiği saptanmış olsa da; bireylerin “ev benim için maliyet çıkaran bir yerdir” veya “ev benim ancak başkalarına finansal bağımlı olarak yaşayabildiğim bir lükstür” benzeri önemli içgörüler sunduklarına rastlanmıştır. Bu bulguların hiyerarşik yapısı da Tablo 4.9’da sunulmuştur.

Tablo 4.9

Olumsuz Finansal Anlamlar Kod Frekansı Tablosu

Tema ve Alt-Tema İsimleri	Kod Frekansı
Olumsuz Finansal Anlamlar (Toplam Kod)	67
Maliyet ve Finansal Yük	46
Finansal Kırılganlık ve Bağımlılık	21

Örneklemdaki 12 farklı katılımcı (K1, K2, K4, K5, K6, K7, K9, K10, K11, K12, K13, K15) evleri ile ilişkilendirdikleri finansal olumsuz anlamlardan bahsetmişlerdir. Bunlar ise kod frekansı sırasına göre azalan sırada ‘Maliyet ve Finansal Yük’ ve ‘Finansal Kırılganlık ve Bağımlılık’ alt-temaları olarak saptanmıştır. İlerleyen alt başlıklarda bu

anlamsal temanın alt-temaları detaylı bir biçimde açıklanacak ve evin olumsuz finansal yönünün iç yüzü açıklığa kavuşturulacaktır.

4.2.2.3.1 *Maliyet ve Finansal Yük*

Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin yaşam alanları ile aralarındaki ilişkinin çok boyutlu doğası finansal durum ve ekonomik güvence ekseninde farklı dinamiklere ev sahipliği yapmaktadır. Bir önceki başlıkta bahsedildiği üzere hâlihazırda ekonomik kaygılar ev deneyimini şekillendirmektedir. Bu anlamsal temada ise ekonomik kaygılarla psiko-sosyal olumsuzlukların kesişimi olan ‘Finansal Bağımlılık ve Ekonomik Özgürlük Kısıtlamaları’, ‘Dolandırıcılık Deneyimi ve Korkusu’ ve ‘Mali İstismar’ alt-temalarını oluşturan bulgulara rastlanmıştır. Çalışmanın örneklemini oluşturan 9 katılımcının (K1, K3, K5, K6, K7, K9, K10, K14, K15) doğrudan veya dolaylı olarak bu temaya ilişkin deneyimlerini ve kaygılarını paylaştıkları tespit edilmiştir. Toplanmış olan bu verilerden hareketle de finansal kırılganlığın yerinde yaşlanma arzusu ile önemli ölçüde ters düşecek doğası anlaşılmıştır.

Örneğin K15’in hissettiği finansal baskı ev ödemelerini zamanında yapamamak üzerinedir:

... Ödemeler var onlarda birazcık [zorluk çekiyorum] ... Çünkü benim verdiğim söz imzadan daha değerli. Yani imza olduğunda banka üç gün sonra beş gün sonra ödersin ama verdiğin söz üç gün sonra olmaması lazım. O, bir tek o sıkıntı var. Ödeyebilir miyim tasası var, endişesi var (K15, Konum 179).

K15’e sağlık masraflarındaki artışlar sorulduğunda da bu kırılganlık ve bağımlılık hâlinin emareleri gözlemlenmiştir:

Tabi ki. Maddi olarak problem. Şimdi eğer kişi kira veriyorsa çok büyük... Kira vermiyorsa orta boyutta [bir problem]. ... Maddi olarak da desteğim, çocuklarım bana destek vermezse benim kirada durmam çok zor (K15, Konum 481).

K6’nın deneyimi ise yaşlılık döneminde ekonomik özgürlüğün aile içi ilişkiler bağlamında nasıl kısıtlandığının çarpıcı bir örneğidir:

Benim Mersin’de dört katlı binam vardı. Bunları çocuklara, dört katlı binanın dördünü de verdim, birer daire. Burada taşınmaz mallarım vardı. Bir müddet sonra, beş altı ayı geçtikten sonra eşim[in vefatından sonra], ben, “yalnız olmuyor” [dedim], evlenmek istedim. Çocuklarım karşı çıktı. Taşınmaz mallarımdan birazını satmak istedim. Bunlar karşı çıktılar. Mal satılmasın. "Alacak olduğu eşe yedirmesin" [dediler]. Bu konuda ben kendilerinden habersiz tuttum. Satmaya kalktım. Bunu [duyunca] hemen tedbir koydurdular. Vasilik davası

açtılar bana. Vasiliğin ne demek olduğunu... Yani çocuklar, babalarına bir yere gitmesin. Malımı birisi yemesin [diye]. Bunun için tedbir koydurdular. Vasiliğin asıl konusu da, amacı da, bakmak [vasisi olunan kişiye]. Mesela, ben yalnızım. Bana bakacaklar. Esas vasiliğin şeyi [mevzusu] o. Biz bakarız dediler. Onda, ortaya evlilik konusu girince, bunlar benden tamamen uzaklaştı (K6, Konum 9).

... aramız açılmadan çocuklarımla... Benim biraz birikmiş altın ve dolarım vardır. Bundan hiç bana göstermediler. ... Bankadan sadece aylığımı alabiliyordum. ... İki üç sefer söyledim, bu altınlardan bana verin. "Ben..." dedim, "yalnız yapamıyorum, evleneceğim ben" dedim (K6, Konum 45-53).

K5'in ifadeleri de benzer bir durumdan bahsetmektedir ancak K6'nın deneyiminden daha ılımlı gözükmektedir:

Satmak gibi düşüncem var. Ama oğlan sattırmıyor. ... Buraya biraz işte dedim ya zeytin ağaçlarımız var. Her şeyimiz burada. İlacımız, gübremiz, çapamız, kazmamız hep burada. ... Geliyor çocuk ilacı vuruyor, gerisini de koyuyor oraya, çekip gidiyor. ... Satsak zaten ben yayla yerinden oğluma bir ev alırdım (K5, Konum 497-501).

Mali özerkliğin ve bağımsızlığın kısıtlanması nihayetinde yine eve atfedilen en önemli anlamlar olarak saptanan (bkz. 4.2.1.1.1) özerklik ve bağımsızlık düşüncelerine karşı gelecektir. Bu da bireyin yaşam kalitesini ciddi derecede etkileme potansiyeline sahiptir. Özellikle K6'nın durumu yaşlı bireylerin aile içi ilişkilerde yaşadığı ekonomik ve psikolojik zorlukların (ekonomik özerkliğin kaybı biçiminde) onların yaşam kalitesinin doğrudan etkileniyor olmasına örnektir. Ekonomik kararları kendi başına alabilmenin kısıtlanması eve atfedilen diğer olumlu anlamların da (mahremiyet, huzur, kimlik, mutluluk ve sevgi gibi) azalması ile ilişkili olacağından ev yaşantısının 'onursuz', 'çaresiz', 'muhtaç' gibi olumsuz anlamlarla bezenmesine zemin hazırlayabilecektir.

Örneklemdaki katılımcılar dolandırıcılık korkusu ve mali istismar durumu gibi çeşitli olumsuzluklar da belirtmişlerdir. Ancak bu anlamsal katmanların ev ile ilişkisini doğrudan kurmak nispeten daha zordur. Örneğin K7'nin eşi ile arasındaki bu finansal anlaşmazlık ev yaşantısına yansımaları olan bir olaya dönüşmüştür:

Evlendiğimde babam bayağı bir altın takmıştı. Evlendim, eşim teyzemin oğlu. Evlendim. Gidiyor geliyor "altınını ver, altınını ver" [diyor]. Onların taktıklarını verdim. "İşte on beş günlüğüne alacağım", "Bir ay sonra vereceğim.", "İki ay sonra vereceğim." "Sekiz ay sonra..." [eşi altınları geri vereceğini söylüyor]. İşte annem alay etti, işte: "Aptalsın sen..." "Kaptırdın altınlarını." [dedi]. Yani onların, damat tarafının taktığını... Sekiz ayın sonunda zorlamadım. Sekiz ayın sonunda tekrar eşim işte yüz gram verirsen bir ay sonra yüz otuz gram, iki yüz gram verirsen iki yüz altmış gram [kazanacaksın]. Dedim ki "kaç gram

istiyorsun?" Dedi "üç yüz gram". "Yani..." dedim "doksan gram" [kazanacağım]. "Evet" [dedi]. Dedim "sana bir şey söyleyeyim mi?" "Beş kilo altın bile versen, ekstra, ben o yaşadığım sıkıntıyı yaşamak istemiyorum. Altın falan yok" dedim. Dedim ki "Altını bir şartla bozarım; kendine iş yeri alacaksındır. [o zaman] dükkanı alırım. Bir [elle tutulur] şey olacak [altını bozmam için]". Sonra anneme gittim. "Anne.." dedim "beni kurtar!". "Bu altın elimi huzurunu bozuyor" (K7, Konum 30).

K6'nın yaşadığı finansal problemler ise eş vefatından sonra çocukları ile olan çekişmelerden kaynaklanmaktadır:

Bak dört katlı binam vardı. Birer daire verdim. Yani çocuğum hani dört oğlan bir kız dedim ya. Birisi oğulluk olduğu için o şey dışı kalıyor bizim bu kurallarımızda. En büyükleri o. Birer daire ev verdim üstelerine masrafını da çekerek. Ben evi verdiğim halde ellerini ayaklarını da çektiler benden. Neden? Babamız evlenmesin, mal satılmasın (K6, Konum 86).

K9 ise maruz kaldığı finansal sömürüden şu cümlelerle bahsetmiştir:

Ben eli açık biriyim. İşte bazı arkadaşlarım var. Onlar sıkışır, para isterler. Para gönderirim. Ama bazen de yani bundan dolayı da sıkıntı yaşadığım oluyor. ... Yani belli bir zaman için para gönderirim. Ondan sonra her gün, her gün, her gün, her zaman... O olmaz tabii. Ondan dolayı biraz sıkıntı yaşıyorum. Yani suistimal edildiğimi hissediyorum (K9, Konum 237-238).

Kişinin finansal anlamda sömürülmesi ve iyi niyetinden faydalanılması gibi durumlar genellikle katılımcıların doğrudan evlerine atfettikleri anlamlar olarak sözlerinde yer almamakta; dolaylı yollardan özerklik ve bağımsızlık olumsuzlukları olarak ima edilmektedir. Bu bulguların araştırma nezdindeki temel katkısı kişinin evi ile ilgili düşüncelerini belirtirken bu gibi problemlere de değindiğinin saptanması ve dolayısıyla ev ile olan ilişkinin ne denli kapsamlı ve katmanlı bir doğaya sahip olduğunun farkındalığını sağlaması olmuştur.

4.2.2.3.2 Finansal Kırılganlık ve Bağımlılık

Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin yaşam alanları ile aralarındaki ilişkinin çok boyutlu doğası finansal durum ve ekonomik güvence ekseninde farklı dinamiklere ev sahipliği yapmaktadır. Bir önceki başlıkta bahsedildiği üzere hâlihazırda ekonomik kaygılar ev deneyimini şekillendirmektedir. Bu anlamsal temada ise ekonomik kaygılarla psiko-sosyal olumsuzlukların kesişimi olan 'Finansal Bağımlılık ve Ekonomik Özgürlük Kısıtlamaları', 'Dolandırıcılık Deneyimi ve Korkusu' ve 'Mali İstismar' alt-temalarını oluşturan bulgulara rastlanmıştır. Çalışmanın örneklemini oluşturan 9 katılımcının (K1,

K3, K5, K6, K7, K9, K10, K14, K15) doğrudan veya dolaylı olarak bu temaya ilişkin deneyimlerini ve kaygılarını paylaştıkları tespit edilmiştir. Toplanmış olan bu verilerden hareketle de finansal kırılganlığın yerinde yaşlanma arzusu ile önemli ölçüde ters düşecek doğası anlaşılmıştır.

Örneğin K15'in hissettiği finansal baskı ev ödemelerini zamanında yapamamak üzerinedir:

... Ödemeler var onlarda birazcık [zorluk çekiyorum]... Çünkü benim verdiğim söz imzadan daha değerli. Yani imza olduğunda banka üç gün sonra beş gün sonra ödersin ama verdiğin söz üç gün sonra olmaması lazım. O, bir tek o sıkıntı var. Ödeyebilir miyim tasası var, endişesi var (K15, Konum 179).

K15'e sağlık masraflarındaki artışlar sorulduğunda da bu kırılganlık ve bağımlılık hâlinin emareleri gözlemlenmiştir:

Tabi ki. Maddi olarak problem. Şimdi eğer kişi kira veriyorsa çok büyük... Kira vermiyorsa orta boyutta [bir problem]. ... Maddi olarak da desteğim, çocuklarım bana destek vermezse benim kirada durmam çok zor (K15, Konum 481).

K6'nın deneyimi ise yaşlılık döneminde ekonomik özgürlüğün aile içi ilişkiler bağlamında nasıl kısıtlandığının çarpıcı bir örneğidir:

Benim Mersin'de dört katlı binam vardı. Bunları çocuklara, dört katlı binanın dördünü de verdim, birer daire. Burada taşınmaz mallarım vardı. Bir müddet sonra, beş altı ayı geçtikten sonra eşim[in vefatından sonra], ben, “yalnız olmuyor” [dedim], evlenmek istedim. Çocuklarım karşı çıktı. Taşınmaz mallarımdan birazını satmak istedim. Bunlar karşı çıktılar. Mal satılmasın. "Alacak olduğu eşe yedirmesin" [dediler]. Bu konuda ben kendilerinden habersiz tuttum. Satmaya kalktım. Bunu [duyunca] hemen tedbir koydurdular. Vasilik davası açtılar bana. Vasiliğin ne demek olduğunu... Yani çocuklar, babalarına bir yere gitmesin. Malını birisi yemesin [diye]. Bunun için tedbir koydurdular. Vasiliğin asıl konusu da, amacı da, bakmak [vasisi olunan kişiye]. Mesela, ben yalnızım. Bana bakacaklar. Esas vasiliğin şeyi [mevzusu] o. Biz bakarız dediler. Onda, ortaya evlilik konusu girince, bunlar benden tamamen uzaklaştı (K6, Konum 9).

... aramız açılmadan çocuklarımla... Benim biraz birikmiş altın ve dolarım vardır. Bundan hiç bana göstermediler. ... Bankadan sadece aylığımı alabiliyordum. ... İki üç sefer söyledim, bu altınlardan bana verin. “Ben...” dedim, “yalnız yapamıyorum, evleneceğim ben” dedim (K6, Konum 45-53).

K5'in ifadeleri de benzer bir durumdan bahsetmektedir ancak K6'nın deneyiminden daha ılımlı gözükmektedir:

Satmak gibi düşüncem var. Ama oğlan sattırmıyor. ... Buraya biraz işte dedim ya zeytin ağaçlarımız var. Her şeyimiz burada. İlacımız, gübremiz, çapamız, kazmamız hep burada. ... Geliyor çocuk ilacı vuruyor, gerisini de koyuyor oraya, çekip gidiyor. ... Satsak zaten ben yayla yerinden oğluma bir ev alırdım (K5, Konum 497-501).

Mali özerkliğin ve bağımsızlığın kısıtlanması nihayetinde yine eve atfedilen en önemli anlamlar olarak saptanan (bkz. 4.2.1.1.1) özerklik ve bağımsızlık düşüncelerine karşı gelecektir. Bu da bireyin yaşam kalitesini ciddi derecede etkileme potansiyeline sahiptir. Özellikle K6'nın durumu yaşlı bireylerin aile içi ilişkilerde yaşadığı ekonomik ve psikolojik zorlukların (ekonomik özerkliğin kaybı biçiminde) onların yaşam kalitesinin doğrudan etkileniyor olmasına örnektir. Ekonomik kararları kendi başına alabilmenin kısıtlanması eve atfedilen diğer olumlu anlamların da (mahremiyet, huzur, kimlik, mutluluk ve sevgi gibi) azalması ile ilişkili olacağından ev yaşantısının 'onursuz', 'çaresiz', 'muhtaç' gibi olumsuz anlamlarla bezenmesine zemin hazırlayabilecektir.

Örneklemdaki katılımcılar dolandırıcılık korkusu ve mali istismar durumu gibi çeşitli olumsuzluklar da belirtmişlerdir. Ancak bu anlamsal katmanların ev ile ilişkisini doğrudan kurmak nispeten daha zordur. Örneğin K7'nin eşi ile arasındaki bu finansal anlaşmazlık ev yaşantısına yansımaları olan bir olaya dönüşmüştür:

Evlendiğimde babam bayağı bir altın takmıştı. Evlendim, eşim teyzemin oğlu. Evlendim. Gidiyor geliyor "altınını ver, altınını ver" [diyor]. Onların taktıklarını verdim. "İşte on beş günlüğüne alacağım", "Bir ay sonra vereceğim.", "İki ay sonra vereceğim." "Sekiz ay sonra..." [eşi altınları geri vereceğini söylüyor]. İşte annem alay etti, işte: "Aptalsın sen..." "Kaptırdın altınlarını." [dedi]. Yani onların, damat tarafının taktığını... Sekiz ayın sonunda zorlamadım. Sekiz ayın sonunda tekrar eşim işte yüz gram verersen bir ay sonra yüz otuz gram, iki yüz gram verersen iki yüz altmış gram [kazanacaksın]. Dedim ki "kaç gram istiyorsun?" Dedi "üç yüz gram". "Yani..." dedim "doksan gram" [kazanacağım]. "Evet" [dedi]. Dedim "sana bir şey söyleyeyim mi?" "Beş kilo altın bile versen, ekstra, ben o yaşadığım sıkıntıyı yaşamak istemiyorum. Altın falan yok" dedim. Dedim ki "Altını bir şartla bozarım; kendine iş yeri alacaksındır. [o zaman] dükkanı alırım. Bir [elle tutulur] şey olacak [altını bozmam için]". Sonra anneme gittim. "Anne.." dedim "beni kurtar!". "Bu altın elimi huzurunu bozuyor" (K7, Konum 30).

K6'nın yaşadığı finansal problemler ise eş vefatından sonra çocukları ile olan çekişmelerden kaynaklanmaktadır:

Bak dört katlı binam vardı. Birer daire verdim. Yani çocuğum hani dört oğlan bir kız dedim ya. Birisi oğulluk olduğu için o şey dışı kalıyor bizim bu kurallarımızda. En büyükleri o.

Birer daire ev verdim üstelerine masrafını da çekerek. Ben evi verdiğim halde ellerini ayaklarını da çektiler benden. Neden? Babamız evlenmesin, mal satılmasın (K6, Konum 86).

K9 ise maruz kaldığı finansal sömürden şu cümlelerle bahsetmiştir:

Ben eli açık biriyim. İşte bazı arkadaşlarım var. Onlar sıkışır, para isterler. Para gönderirim. Ama bazen de yani bundan dolayı da sıkıntı yaşadığım oluyor. ... Yani belli bir zaman için para gönderirim. Ondan sonra her gün, her gün, her gün, her zaman... O olmaz tabii. Ondan dolayı biraz sıkıntı yaşıyorum. Yani suistimal edildiğimi hissediyorum (K9, Konum 237-238).

Kişinin finansal anlamda sömürülmesi ve iyi niyetinden faydalanılması gibi durumlar genellikle katılımcıların doğrudan evlerine atfettikleri anlamlar olarak sözlerinde yer almamakta; dolaylı yollardan özerklik ve bağımsızlık olumsuzlukları olarak ima edilmektedir. Bu bulguların araştırma nezdindeki temel katkısı kişinin evi ile ilgili düşüncelerini belirtirken bu gibi problemlere de değindiğinin saptanması ve dolayısıyla ev ile olan ilişkinin ne denli kapsamlı ve katmanlı bir doğaya sahip olduğunun farkındalığını sağlaması olmuştur.

4.3 Yalnız Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yerinde Yaşlanma Odaklı Stratejileri

Bu ana başlık kapsamında ise araştırma örneklemini oluşturan katılımcıların ‘yerinde yaşlanma hedefi doğrultusunda geliştirdikleri başa çıkma stratejileri’ konusundaki doğrudan kendi cümleleri (ve/veya bu cümleler arasındaki ilişkilerin incelenmesinde araştırmacı tarafından fark edilerek metne dökülen kuramsal notlar) kullanılarak gerçekleştirilen ayrıntılı incelemenin bulguları sunulmuştur. Araştırmacı tarafından metne dökülmüş olan kuramsal notların içerikleri ve veriye yönelik diğer bağımsız görüşler de bir araya getirilerek söz konusu bulguları çevrelendiren yorumlar olarak metnin akışına entegre edilmiştir.

Bu çalışmanın literatüre en özgün katkısı katılımcıların evleri ile olan düşünsel ilişkisindeki olumsuzlukları bertaraf ederek olumlu olanları artırmak veya öne çıkarmak için birtakım stratejiler uyguladıklarını saptamak ve bunları kimliklendirmek olmuştur. ‘4.1 Kuramsal Model’ başlığında açıklanmış olan Baskın Terazi Modeli isimli teorik model de; eve atfedilen olumlu/olumsuz anlamları ve bunları yönlendiren başa çıkma stratejilerini (*coping mechanisms*) bir bütün hâline getirerek yalnız yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma deneyimlerini açıklamaktadır.

Tablo 4.10*Başa Çıkma Stratejileri Kodları Toplam Frekans Tablosu*

Kategori ve Alt-Kategori İsimleri	Kod Frekansı
Başa Çıkma Stratejileri (Toplam)	677
Sorunlarla Çözüm Bularak Başa Çıkma	288
Sorunları Yok Sayma ve Önemsizleştirme	150
Sorunlara Katlanma ve Kabullenerek Yaşama	141
Sorunları Yeniden Çerçeveleme ve Öz-İkna	98

Bu çalışmanın konuyla ilgili literatüre özgün katkısı olan bu teorik model özellikle söz konusu başa çıkma stratejilerinin ‘neden’ ve ‘nasıl’ işlevlendirildiklerini alanyazına tanıtmaktadır. Bu tanımın nezdindeki ilk detay da Tablo 4.10’da görülebilir. Zira bahsi geçen başa çıkma stratejileri tanımsız, rastgele ve alelade eylemler değildir. Bu stratejiler öncelikle kendi içlerinde; ‘çözümçül’, ‘kaçınmacı’, ‘uyumlanıcı’ ve ‘olumlayıcı’ mekanizmalar olarak ayrılmış şekilde bulunmuştur. Her bir alt-kategorinin de kendi içinde psiko-sosyal, fiziksel ve finansal olumsuzluklara yönelik spesifik başa çıkma çözümleri içerdiği bulunmuştur. Bu spesifik başa çıkma stratejilerinin evle kurulan hangi düşünsel ilişkiye yönelik olduğu ve bunların kod sıklıklarına göre oranı da Tablo 4.11’de görülebilir.

Tablo 4.11*Başa Çıkma Stratejileri Kategori ve Alt-Kategorileri Toplam Frekans Tablosu*

Kategori ve Alt-Kategori İsimleri	Kod Frekansı
Başa Çıkma Stratejileri (Toplam)	677
Sorunlarla Çözüm Bularak Başa Çıkma (Toplam)	288
Fiziksel Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri	181
Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri	91
Finansal Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri	16
Sorunları Yok Sayma ve Önemsizleştirme (Toplam)	150
Fiziksel Problemlerle İlgili Yok Sayma ve Önemsizleştirme Stratejileri	79
Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Yok Sayma ve Önemsizleştirme Stratejileri	68
Finansal Problemlerle İlgili Yok Sayma ve Önemsizleştirme Stratejileri	3
Sorunlara Katlanma ve Kabullenerek Yaşama (Toplam)	141
Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Katlanma ve Kabullenerek Yaşama Stratejileri	72
Fiziksel Problemlerle İlgili Katlanma ve Kabullenerek Yaşama Stratejileri	56
Finansal Problemlerle İlgili Katlanma ve Kabullenerek Yaşama Stratejileri	13
Sorunları Yeniden Çerçeveleme ve Öz-İkna (Toplam)	98
Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Yeniden Çerçeveleme ve Öz İkna Stratejileri	79
Fiziksel Problemlerle İlgili Yeniden Çerçeveleme ve Öz İkna Stratejileri	19
Finansal Problemlerle İlgili Yeniden Çerçeveleme ve Öz İkna Stratejileri	0

Bu kod frekansı çizelgesi birkaç farklı özgün bulguya işaret etmektedir. Bunlardan ilki yalnız yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmaya devam edebilme uğruna metaforik bir karar terazisini bilinçli olarak manipüle ettiklerinin tespit edilmiş olmasıdır. Nitekim bu tezin özgün çıktısı olan kuramsal modelin üç temel sütunundan birini söz konusu ana argüman oluşturmaktadır.

Bir diğer önemli bulgu da bu stratejilerin kategorize edilebilecek bir düzen, örüntü ve tekrara sahip olduğudur. Yani bu stratejilerin -uygulanışları ve sebepleri kişiden kişiye değişebilse de- 15 katılımcının tamamı tarafından da paylaşıyor olması bunların mevcut ve geçerli olduklarının bir göstergesidir. Nitekim bu da kuramsal modelin ana argümanını desteklemektedir.

Bir diğer daha ayrıntılı bulgu da hangi başa çıkma stratejilerinin daha sık bahsedildiği üzerinden elde edilen içgörüdür. ‘Sorunlarla Çözüm Bularak Başa Çıkma’ alt-kategorisindeki ifadelerin (toplam kod sayısı: 288) kendisinden bir sonraki alt-kategori olan ‘Sorunları Yok Sayma ve Önemsizleştirme’ stratejilerindeki ifadelerin (toplam kod sayısı: 150) neredeyse iki katı olması söz konusu bireyler adına bir gömülü gerçeği ortaya çıkarmaktadır: Evlerinde yalnız başlarına yaşama önünde en az bir majör engeli olduğu bulunan (yalnızlıktan korkma, yemek yapamama, evinde mutfak olmaması, Parkinson hastalığı, fark edilir fiziksel ve bilişsel gerileme gibi) bütün katılımcıların yerinde yaşlanma arzusu hedefindeki genel tutumları daha yoğun biçimde ‘problemlere fiilen çözüm aramak ve bulmak’ eksenindedir. Sonraki alt-kategoriler ise katılımcıların sorunlarını yok sayma veya onlara katlanma pahasına da olsa yerinde yaşlanmayı tercih ettiklerini ortaya çıkarmıştır.

Tablo 4.11’den okunabilecek olan bir diğer önemli bulgu ise hangi stratejilerin yoğunlukla hangi olumsuzluklara karşılık olarak işlevlendirildiğidir. Örneğin ‘Sorunlarla Çözüm Bularak Başa Çıkma’ ve ‘Sorunları Yok Sayma ve Önemsizleştirme’ alt-kategorileri altındaki çözümler çoğunlukla ‘fiziksel’ olumsuzluklara karşı uygulanmaktadır. ‘Sorunlara Katlanma ve Kabullenerek Yaşama’ ve ‘Sorunları Yeniden Çerçeveleme ve Öz-İkna’ alt-kategorilerindeki çözümler ise daha çok ‘psiko-sosyal’ olumsuzluklar ile ilişkilendirilmiştir. Bu bulgular şu çıkarımın yapılmasını sağlamaktadır: Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evleri ile olan ilişkileri nezdindeki fiziksel problemler somut ve maddesel gerçeklikleri sebebiyle daha çoğunlukla ‘çözülebilir’ ve ‘görmezden görülebilir’ olarak algılanmaktadır. Eve olumsuz anlamlar atfedilmesinin

fiziksel boyutunu oluşturan sebepler ‘çözüm’ ve ‘farkındalık’ yaklaşımlarının izlenmesine daha elverişlidir. Ev ile olan düşünsel ilişkiye yansıyan psiko-sosyal problemlerin ise daha soyut ve manevi yapıları onların doğrudan çözülebilir veya görmezden gelinebilir olmasını engellemektedir. Dolayısıyla bu tür problemlerin bireyleri daha çok içsel uyum mekanizmalarını faaliyete sokmaya; durumu kabullenmeye, yeniden anlamlandırmaya veya zorluklara karşı manevi bir direnç geliştirmeye sevk etmektedir.

Esasında bu spesifik bulgu iç mimarlar için oldukça önemlidir. Nitekim bazı mekânsal problemler dışsal müdahalelerle veya çözüm sürecine yapılacak yardımlarla çözülebilir iken bazıları bu tür müdahalelere görece daha az açıktır. Ancak tamamen de kapalı olmadıkları görülmektedir. Yani yalnız yaşayan yaşlı bireylerin yerine yaşlanma arzularını desteklemek adına daha ‘çözülebilir’ veya ‘görmezden gelinmiş’ problemlere odaklanmak (ki bunlar daha çok fiziksel anlamlara sebebiyet veren maddesel problemlerdir) daha doğru bir yaklaşımdır. Diğer problemlerin bireylerin kendi içsel mekanizmaları tarafından doğal olarak çözüme ulaştırılması daha olasıdır. İç mekânın kendisi ve iç mekânı tasarlama süreci bu konuda ‘dikte edici’ değil ‘destekleyici’ olduğunda yalnız yaşayan yaşlı bireylerin düşünceleri ile daha doğru frekansta olunacaktır.

Ayrıca finansal temalar tıpkı eve atfedilen olumlu ve olumsuz anlamlara odaklanıldığında olduğu gibi başa çıkma stratejilerinde de en az bahsedilen unsurlar olmuşlardır. Bu durum yalnız yaşayan yaşlı bireyler için evlerinin bir ekonomik varlık olarak algılanmasının diğer anlam boyutlarına nazaran geride olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu durum yaşlı bireylerin hayat boyu birikimleri ile küçülmeye gitmiş olan harcama alışkanlıklarının bir sonucu olabileceği gibi ‘para hakkında konuşma çekingenliği’ gibi bir veri paylaşmama durumunun da sonucu olabilir.

4.3.1 Sorunlarla Çözüm Bularak Başa Çıkma Stratejileri

Katılımcıların ifadelerinde en sıklıkla bahsedilmiş olduğu saptanan başa çıkma stratejisi sorunlara çözüm bulmaya yönelik çabalarlardır. Bu çabaların çoğunlukla fiziksel problemlere karşılık olarak geliştirildiği görülmektedir. Psiko-sosyal problemler için de bu tür yaklaşımların kullanıldığı ancak bundan yarı yarıya az bahsedildiği göze çarpmaktadır. Finansal problemlere yönelik de bu yaklaşımın esasen işlevlendirildiği ancak bundan oldukça nadiren bahsedildiği görülebilir (bkz. Tablo 4.11, s. 190).

4.3.1.1 Fiziksel Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri

Tüm katılımcıların ifadeleri incelendiğinde katılımcıların tamamında evlerindeki birtakım fiziksel problemlere rağmen yaşamlarını idame ettirmek için çeşitli çözümlere başvurdukları bulunmuştur. Bu stratejiler Tablo 4.12’de sıralanmış olan unsurları içermektedir ve bahsedilme sıklıklarına göre hiyerarşik düzen bu şekilde oluşmuştur:

Tablo 4.12

Fiziksel Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri Kod Frekansı Tablosu

Tema ve Alt-Tema İsimleri	Kod Frekansı
Fiziksel Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri (Toplam)	181
Günlük Rutin ve Davranış Değişiklikleri	64
Uyum Sağlama ve Günlük İş Basitleştirme	33
Riskleri Azaltma ve Tedbirli Yaklaşım	20
Aktif ve Bağımsız Yaşam Arayışı	11
Dış Destek Alma ve Sorumluluk Paylaşımı	33
Tıbbi Takip ve Sağlık Yönetimi Çözümleri	26
Ev ve Fiziksel Altyapı Düzenlemeleri	24
Teknolojik Çözümler ve Yardımcı Araç Kullanımı	20
Güvenlik Önlemleri ve Risk Yönetimi	14

Tablo 4.12’deki alt-temalardan bazılarının sonuçlarının doğrudan ev deneyimine yansıyan ve/veya doğrudan ev ile ilişkili faaliyetleri içeren çözüm stratejiler olmadıkları bulunmuştur. Her ne kadar bunlar da dolaylı yollardan yerinde yaşlanma hedefini destekleyen çözüm stratejileri olsa da bulguları daha okunabilir bir uzunlukta tutmak için sunulacak bulguların seçiminde bir seçkiye gidilmiştir.

Katılımcıların en sık başvurduğu çözüm bulma stratejilerinden ilki günlük rutinlerinde ve hayata yaklaşımlarında yaptıkları uyumlandırma faaliyetleridir. Bunlar ev işlerini daha basitleştirme, riskli olabilecek ev işlerinde daha tedbirli olma veya bu işlerden kaçınma veya kendilerini fiziken daha yetkin kılabilme çabaları olarak saptanmıştır. 15 katılımcının tamamının bu alt-temaya yönelik ifadeleri bulunmuştur. Bu çabalara örnek olarak ilkin K0 ve K11’in ev işlerinde başvurduğu uyumlandırma stratejileri gösterilebilir:

Şimdi hareket kısıtlılığı, yavaşlama tabii ki bazı şeyler de oluyor. Mesela ben bir evin işini mesela sabahtan öğlene kadar ben evin bütün işlerini yapıyordum. Ama şimdi öyle değil. Bir iki günde ancak yapabiliyorum (K11, Konum 465).

[İş yaparken yorulması durumu sorulduğunda]

Dinleniyorum, oturup. ... Dinleniyorum. Hemen bir bardak su içiyorum... Şey yapıyorum. Veya bir meyve yiyorum şey yaparken. ... mecbur dinleniyorum (K11, Konum 493-501).

Beni yoracak kadar şey yapmıyorum. Öyle söyleyeyim. ... Yani nasıl söyleyeyim eskiden mesela çok teferruatlı yemekler yapardım. Şimdi daha pratik. Daha az zaman alan şeyler [yapıyorum] (K10, Konum 395-399).

Bir diğer çözüm stratejisi ise unutkanlık probleminin olası olumsuz sonuçlarına yöneliktir. K8 unutkanlık (bir yandan da fiziksel yorgunluk) ile başa çıkabilmek adına şu stratejileri izlemektedir:

Dinleniyorum. Biraz dinleniyorum tekrar... Çünkü unutuyorum odaya gittiğim zaman kaç kere yemek yaktım. ... Başımı [bekliyorum]... Tesbih de alıyorum onun başını bekliyorum (K8, Konum 129).

[Temizlik yaparken nasıl yaptığı sorulduğunda]

Oturuyorum, bir çekiyorum, siliyorum. Tekrar oturuyorum (K8, Konum 653).

K2 ve K15 de unutkanlıkla ilgili ilginç yöntemler geliştirmişlerdir:

Şimdi artık biraz tabii yazlık, kışlık oluyor [kıyafetler] ya. Kaldırırken hep yazarım. Şuraya şunu koydum. Toplu iğne ile iğnelerim onu. Öylelikle hatırlıyorum oğlum. Yoksa bu kalabalıkta... Nasıl hatırlayacağım? (K2, Konum 605)

Kapıda anahtarı unutmam ama kapının üstüne taşımam. ... Bak şimdi belimde ayrı bir anahtar var. Yeleğimde ayrı bir anahtar vardır. Montumda ayrı bir anahtar vardır. Yani her şeyde anahtar vardır. Birini unutsam birinin muhakkak üstünde olur. O şekilde. Ancak ben yatarken kapının üstüne anahtar bırakırım. Ondan sonra sabah namaza giderken haliyle açıyorum, çekip alıyorum ondan sonra diğerlerini açıyorum (K15, Konum 323).

Ben şimdi affedersiniz banyoda kızımın rujuyla "kulaklık" yazdım. [Gülerek] Mesela kapıdan çıkarken, kızım kızmış atmış onları. "Telefon" yazarım, telefon unutmayayım diyerekten. Şimdi telefon dediğin zaman ne yapar? Anahtar aklına gelir, telefon aklına gelir, hepsi aklına gelir. Kontrol edersiniz. Yani böyle şeylerim var. Çözüm olaraktan yaparım (K15, Konum 339).

Diyorum ya, mesela banyoda "kulaklık" yazar. Hani banyoya kulaklıkla girmek için. Çünkü bir iki defa girdim, baktım olmuyor. Çözüm [getirdim]. Mesela telefonu unutmamak için yazdım ispirtolu kalemle, duvara astım. Hani çıkarken ilk göreceğim şey o. Yani o tür şeyleri yaparım. Çözüm olarak da yazarım, unutmayayım diyerekten (K15, Konum 365).

Riskleri azaltma ve ev işlerinde tedbirli tutum da bu stratejinin önemli bir parçasıdır. K10 düşme korkusu sebebiyle evinde yaptığı değişimleri şu şekilde ifade etmiştir:

Korkuyorum. ... Daha dikkatli [davranıyorum]. Mesela şu halıya takılmamaya çalışıyorum yürürken, en basiti. ... Yani mesela daha çok halı kullanıyordum. Şimdi mümkün olduğu kadar azalttım. Yani en gerekli olduğu yerde [kullanıyorum] (K10, Konum 427-435).

[Ağır kaldırma problemi olup olmadığı sorulduğunda]

Yok, onlar hep yasak.

[Direkt olarak bu işi yapmayarak mı çözdüğü sorulduğunda]

İşte bir yere eğildim [böyle oldu] (K10, Konum 419-423).

K12 de hem vertigo rahatsızlığı nedeniyle hem de ilerleyen yaşından ötürü çeşitli başa çıkma stratejilerine başvurmaktadır:

Düşme işte... Bu vertigodan dolayı. ... Düştüm (K12, Konum 322-325).

Ya şöyle, zor da dikkat ediyorum. Bir şey olmasın diye. Hep diyorum ya geleceğim için...

Ya belim tutulur ya bir şey olur, ağrıttırmayayım diye temkinli oluyorum (K12, Konum 319).

K15 de olası düşme ihtimaline karşı çeşitli farkındalığını artırma yoluna gitmiştir:

... merdivene inerken sanki ayağımın altındaki merdiven boşa geliyormuş gibi hissediyorum. O var, onun dışında bir şeyim yok. ... sadece inerken biraz daha dikkat ederim. Öyle yaslanma [yaslanarak inme] yok ama dikkat ediyorum, hani sürekli gözüm merdivende. Hani “sağa sola bakayım da merdivenle ineyim mi?” yok yani. Çıkarken sorun değil ama inerken muhakkak merdivenleri takip ederim (K15, Konum 279-283).

Bu tedbir eğilimleri katılımcıların riskleri öngörerek (ve davranışlarını buna göre düzenleyerek) ev ortamındaki güvenliklerini artırma çabalarını göstermektedir. Mevzubahis ‘riskleri azaltma’ yaklaşımı yaşlı bireylerin ev içindeki dikkat düzeylerini artırmaları şeklinde tezahür edebildiği gibi doğrudan riskli işlerden kaçınarak bu işleri daha ehil kişilere yaptırmak olarak da gerçekleştirilmektedir. Nitekim bir diğer bulgu alt-teması da dış destek mekanizmalarına başvurularak sorunlara çözüm aranmasıdır. Aile üyelerinden, komşulardan, arkadaşlardan veya profesyonel yardımcılardan (temizlikçi, tamirci, kapıcı vb.) alınan destekler bu alt-tema altında değerlendirilmiştir. Katılımcılardan 11’i (K1, K2, K3, K4, K6, K8, K9, K10, K11, K13, K14) evlerinde karşılaştıkları fiziksel problemlere yönelik bu tür bir çözüme başvurduklarını ifade etmişlerdir. Örneğin K8 çocuklarından aldığı desteği şu sözlerle ifade etmiştir:

... ben telefon ederim gelirler. Çocuklar, oğlanlar var gelirler yaparlar (K8, Konum 525).

Şimdi temizlik ihtiyacı... Yapabildiğim kadar yaparım. Yapamadığımı çocuklarım gelir şey yapar, o gün bu [torununu gösteriyor] mutfığı buzdolabına halletti (K8, Konum 537).

Çocuklarım mesela oğlanlar da gelse onlar hemen çekiyor, siliyor, koyuyor (K8, Konum 637).

Ben telefon ederim, çocuklara. Başta, aybaşı oldu muydu [maaş yattığı zaman] benim şey o, büyük oğlan, “Anne, ne alınacak?” [diye sorar]. “Telefon elinde mi? Yaz...” diyorum. [alınacak listesi yazdırıyor] Ben bir gün evvelsi listeyi hazırlarım, onu bekletmem. “Bunu, bunu, bunu, bunu al, gel” derim. Alır gelir, ko[ya]r bir de yerleştirir. Soğanın yerini biliyor, sarımsağın yerini biliyor, güzelce yerleştirir (K8, Konum 565).

Kardeşler veya diğer akrabalar da önemli bir destek kaynağı olabilmektedir. K11 perde asmak gibi işlerde kardeşinden yardım aldığını belirtmektedir:

İşte perde asmak da şey yapıyorum. ... Kardeşim yapıyor ekseriyetle. “Beni çağır” diyor. Perde asmak da şey yapıyorum [yapamıyorum] (K11, Konum 533-537).

Komşular ve apartman görevlileri de özellikle acil durumlarda veya basit teknik işlerde yardıma koşabilmektedir. K14 ampul değiştirme, perde takma veya televizyon ayarlama gibi konularda komşularından veya apartman görevlisinden yardım aldığını şu cümlelerde belirtmiştir:

Ha, perde asıyorum ama asamıyorum. Ama kadın geliyor, astırıyorum. Veyahut apartman görevlisini [çağırıyorum]. Merdivene çıkıp [asıyor]. Başka ne? Ha, bir ampul değiştiremem, onu değiştirtirim (K14, Konum 431)

Şöyle, ampulü zaten değiştirmem. Bunun da [için] yardımcı var apartmanın, ona değiştirtiyorum. ... Ha, mesela perdeyi takarken takamadım mı? Diyorum ki, “Onu şuraya makaralarına tak.” (K14, Konum 226-228).

Televizyonda karınca [sinyal bozukluğu] olursa, karşıda komşum var oğlum gibi. Gelir, al bunlar da benim oğlum [çevresini göstererek]. Gelir hemen kumandayla ayarlarlar (K14, Konum 336).

Bu durum evin içinden ziyade yakın çevresindeki imkânların da yaşlı bireyler tarafından işlevlendirildiğini kanıtlamaktadır. Hatta öyle ki bu imkânlar doğrudan evin yakın çevresinden (komşular ve apartman görevlisi gibi) kaynaklanmak zorunda da değildir. Zira profesyonel yardımcılar (temizlikçi ve tamirci gibi) da evin bakımı ve düzeninin sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin; K10, K12 ve K14 evlerindeki temizlik ihtiyacı olduğunda bir temizlik görevlisini çağırdıklarını ifade etmekte; K14 tamir durumları için de hiç vakit kaybetmeden tamirci çağırdığını belirtmektedir:

Şöyle, benim belli aralıklarla bana yardımcı olarak gelen bir [yardımcı] kızım var. Yani o her şeyi halledebiliyor. Çok eski, yani neredeyse 25 senedir falan. Yani benim evimi benden daha

iyi tanıyor, söyleyeyim. Öyle problemlerim sağ olsun o hallediyor. Onun dışında zaten gücümün dışında şeyleri yapmıyorum (K10, Konum 33).

[Temizlik konusundaki zorluklar sorulduğunda]

Yok öyle dediğim gibi yani “benim evim[i] benden daha iyi biliyor” diyorum ya. Allah razı olsun yardımcısı[mdan]. Öyle bir şey yok. Öyle bir problem yok (K10, Konum 605).

... o gün gözüm alıyorsa yapıyorum. Gözüm almıyorsa, kalsın diyorum ertesi güne. ... Mesela bir misafir gelecekse, çağırıyorum birini. ... "Gel, temizle." diyorum, rahat. ... problem etmiyorum. ... Ya, kaç sene yaşayacağım bundan sonra? Problem etmeye gerek yok. (K12, Konum 182-190)

... Geliyor 15 günde bir. Evi temizliyor güzelce (K12, Konum 59).

Yani istediğim zaman. ... Ya, mesela camlarım silinecekse çağırıyorum, geliyor (K14, Konum 232-236).

[Mutfağında herhangi bir problem olması durumu sorgulandığında]

Onu zaten... Su akıttığı zaman, ben biraz titizim, akabinde usta getiririm, ama şimdilik yok bir şey (K14, Konum 252).

Eğer benim yapacağım bir işse, anında. ... Eğer dışarıdan getireceğim olursa, geceyse sabah çağırır yaptırırım. ... Hiç bekletmem (K14, Konum 260-262).

Bu ifadelerin ve bunların temsil ettiği diğer alakalı anlatıların ışığında dış destek mekanizmaları sayesinde yaşlı bireyler kendi fiziksel sınırlarını aşan görevleri yerine getirebildikleri ve evdeki yaşamlarını kolaylaştırdıkları geçerli bir başa çıkma stratejisi olarak bulunmuştur. Bu çözüm stratejisi sayesinde fiziksel problemlerin çeşitli düzeylerde bertaraf edilmesi ve bireylerin bağımsızlıklarının sürdürülebilmesi daha mümkün görünmektedir.

Katılımcıların evlerindeki fiziksel zorluklara çözüm bulabilmek adına evlerinde fiziksel düzenlemeler yaptıkları veya yaptırdıkları da saptanmıştır. Bunlar; iç mekânın büyük ölçüde veya muhtelif eşyalar bazında değiştirilmesi, eksiklerinin giderilmesi veya çeşitli düzenleme/uyarlamaların yapılması şeklinde gerçekleşmiştir. Bu sayede daha güvenli, erişilebilir ve/veya konforlu bir ev deneyimi sağlanabilmiştir. Örneğin K15 karşılaştığı çeşitli sorunlara yönelik kendi geliştirdiği pratik çözümleri şu sözlerle ifade etmektedir:

Benim evimde 6-7 tane matkap var. ... Çözüm olarak üretirim. Mesela dediğim gibi ben koltuklara ayak koymak istiyorum ama ayağa fren yapmam lazım. Ya da bebeklerin, bebek araba salladığında fren olduğu gibi. Öyle o tarz bir şey yapmam lazım ki çok rahatlıkla çekip götüreyim. Kaldırma zorlanıyorum (K15, Konum 251).

Isı yalıtımı, mesela benim oturduğum dairenin ısı yalıtımı yoktu. Sonradan PVC ile kapandığı için ısı yalıtımı yoktu. Köpükler aldım. Köpükleri streç mi diyorsun? Onunla sardım. Duvarı böyle dizdim. Yattığım yere. Sadece yattığım yerde var, diğer yerlerde değil (K15, Konum 255).

Mesela şimdi benim evde şey vardı; mutfığa çamaşır makinesini koydum. Önümde açık var. Kedi oraya bir şeyler atıyor. Ben de tuttum oraya tahta parçası koydum. Çözüm ürettim (K15, Konum 441).

K7 de emekliliğe hazırlık olarak evinde kapsamlı tadilatlar yaptırdığını belirtmektedir:

Mesela ben ilk emekli olacağımı hissettim... Artık gece uykusuzluk başladı, [gaipten] müzik duymaya başladım. İş stresinden, mobbingden [bezdiri], dedim ki "[kendi ismini söylüyor] artık sonun geliyor, sağlığın gidiyor!". ... İlk yaptığım iş... Burayı çalışırken, [evimin tasarımını düşünürken] ne istiyorum? [diye sordum kendime] Mesela ışığı çok seviyorum, lambaları yaptırdım. Cam balkon yaptırdım. "Buraya televizyon istiyorum" [dedim]. Planladım ve bayağı bir... 40 bin euro döktüm [harcadım]. Tabii ki o zamanlar çok para kazanınca şey yapmadım [çekinmedim], vurdum yani. Aslında mesela mimar olsaydım belki 25 bin euroya hallederdim (K7, Konum 370).

[Ne tür ev modifikasyonları yaptığı sorulduğunda]

Hepsini yaptım. Banyoyu değiştirdim. Mutfığımı hayal ettiğim gibi yaptım ... Yani ben emekliliğime hazırlık olarak yaptım. ... Hatta ütüsüne kadar aldım. Ama ütü yapmayı sevmiyorum ve tek yaşadığım için hep pratik giyindiğim için baktım ki ütüyü kullanmıyorum. Duruyor... Kızım aradı: "Anne ya..." dedi "ütüm bozuldu, buharı çalışmıyor". "Kızım..." dedim "benim ütüyü sana göndereyim, sen buharı çalışmayana bana ver" [gülerek] (K7, Konum 378).

Bir de mesela bu evi döşerken; mermer vardı, mermer görünümlü fayanslar vardı... "Tek kusuru..." dedi adam, "ıslakken çok sabun gibi kayar" dedi. Anında "yok" dedim, almıyorum. Burası deniz kenarı; denizden çıkıyorum, havuzdan çıkıyorum [ayağım ıslak oluyor]. Yani... "almıyorum" dedim. O mermer görünümlü şey, fayanslar vardı... "Yok" dedim (K7, Konum 349).

Ev iç mekânlarında yapılan birtakım değişiklikler akla yalnızca tadilat ve tamirat işlerinin ötesinde çeşitli teknolojik katkılandırmaları getirmektedir. Nitekim katılımcılardan bazıları çağcıl dijital teknolojileri kullanarak ne gibi problemlere çözüm bulduklarını belirtmişlerdir. Örneğin K8'in koridorda hareket sensörlü lamba kullanması (K8, Konum 229), bazı katılımcıların işlerini kolaylaştırmak için robot süpürge kullanmaları (K15, Konum 237; K13, Konum 530, 554), hamur yoğurma makinesi gibi pratikliği artıran mutfak aletleri kullanılması (K1, Konum 279) bunlardan bazılarıdır. Bu tür teknolojik

katkılandırmalar içinde çağdaş teknolojik gelişmelerin sunabildiği en gelişmiş iç mekân çözümlerinden biri olan akıllı ev sistemleri ise hiçbir katılımcı tarafından kullanılmamaktadır. Zira akıllı ev teknolojileri ülkemizde hâlen yaygınlaşmamış bir yerde yaşlanma desteğidir. Bu yaygınlaşmamanın nedenleri; ekonomik sebepler, yeniliğe kapalılık, evin olumsuz anlamları ile ilişkili birtakım endişeler ve akıllı ev sistemlerinin ‘sonradan montaj’ bir ekleme olmasının yol açtığı rahatsızlık (görünür kameralar, kablolar vb.) olabilir. Bu noktada iç mimarlık mesleği oldukça cazip bir avantaja sahip gözükmektedir. Nitekim kullanıcının evi ile olan karmaşık düşünsel ilişkiyi anlayabilecek ve bunları birer tasarım verilerine dönüştürebilecek olan bu meslek profesyonelleri aynı zamanda akıllı ev sistemlerinin fiziksel unsurlarını (sensörler, kameralar, kablolar ve büyük cihazlar gibi) iç mekân ile bütünleşik bir biçimde kurgulama ehliyetine de sahiptir. Eve atfedilen olumlu/olumsuz anlamlar ve kullanıcıların yerinde yaşlanma hedefiyle başvurdukları başa çıkma stratejilerini doğru anlayıp değerlendirebilecek iç mimarlar; evin olumsuz anlamlar kazanmasını (mahremiyet ihlali, kontrol kaybı, müdahale, yalnızlık vb.) engelleyerek ve kullanıcıların çözüm stratejilerine doğru biçimde destek olarak onların onurlu, huzurlu ve güvenli bir biçimde evlerinde yaşalmalarına önemli bir katkı sağlayabileceklerdir.

4.3.1.2 Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri

Çözüm bulma stratejileri yalnızca fiziksel -yani daha ‘onarılabilir’ olan- problemler karşısında kullanılmamaktadır. Katılımcıların evleri ve evlerindeki yaşam deneyimleri üzerine yapılan veri toplama görüşmelerinde birtakım psiko-sosyal problemleri karşısında da bu tür ‘çözüme ulaştırma’ çabaları gösterdikleri bulunmuştur.

Tablo 4.13

Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri Kod Frekans Tablosu

Tema ve Alt-Tema İsimleri	Kod Frekansı
Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri (Toplam)	91
Problem Çözme Mantalitesi	29
Sosyal Destek ve İlişki Ağları	28
Duyguları Düzenleme Yoluyla Başa Çıkma	17
Hobiler, Aktiviteler ve Düzenli Rutinler	14
Çatışmadan Kaçınma ve Sınır Koyma	3

Örneklem grubundaki tüm katılımcılar tarafından işlevlendirildiği bulunmuş olan bu stratejiler hangi sıklıkla bahsedildiklerinin tespit edildiği bilgisi ve sırası eşliğinde Tablo 4.13'te sıralanmıştır.

Tablo 4.13'teki alt-temaların tümünün doğrudan ev deneyimi ile ilişkili çözüm stratejileri olmadıkları; bazılarının yalnızca endirekt yollardan sonuçlarının ev ile ilişkilendiği bulunmuştur. Dolayısıyla bulguları daha yalın bir biçimde sunabilmek adına yalnızca özenle seçilmiş, temsil değeri en yüksek bulgular bu başlık altında sunulmuştur.

Katılımcıların ev ortamlarında yüzleşmek zorunda kaldıkları veya ev deneyimlerine yansıyan yalnızlık, sevdiklerin kayıpları, kişisel duygusal dalgalanmalar ve birtakım sosyal değişikliklere karşı tavırları dikkat çekicidir. Nitekim her zaman bu tür problemlere karşı salt edilgen bir tutum sergilemek yerine bireylerin psikolojik iyi oluşlarını ve sosyal bağlantılarındaki niteliği korumak adına çeşitli çözüm mekanizmalarına başvurdukları bulunmuştur. Bu mekanizmalar Tablo 4.13'te sıralanan alt-temalardır. Bu mekanizmalardan ilki ise problemleri çözme faaliyetine zemin hazırlayan problemleri çözme mantalitesine sahip olma duruşlarıdır. Örneğin K15 bu duruşu çok net bir biçimde açıklamıştır:

Sorun varsa sorun çözerim ne olursa olsun. Sorun üstüne giderim. Her ne halükârda olursa sorunun üstüne giderim (K15, Konum 127).

Benzer bir kararlılık da K11 tarafından da ifade edilmiştir:

Yani ben o puf demem, onun çaresini ararım. Ne yapabilirim? Yani o zorluğu kabullenmem ben. ... Kabullenmem, onun içerisine çıkmaya çalışıyorum. Yani ne olursa olsun. ... Yani ben giderim üzerine, onun çaresini kendi kendime bulurum. Bir başkasını şey yapmadan. ... Kendim çözüm bulurum ona. Hiç kimseyi rahatsız etmem yani o hususta (K11, Konum 21-33).

Çözüm odaklılık mantalitesinin en belirgin olduğu katılımcılardan biri olan K14'ün de şu cümleleri sahip olduğu düşünce yapısını göstermektedir:

Kırık bir şey olursa, akabinde yaptırırım. Akabinde. Akşam olursa sabah yaptırırım. Öyle bir şikayetim olmuyor. Yani ben de onları yaptırırım. Ha, bu dursun da üç gün sonra, beş gün sonra... Asla yapmam. Onu akşam olursa sabah yaptırırım. ... Mesela şu sandalyenin bacağı kırıldıysa, ben bunu gündüz hemen yaptıracağ adam ararım. Yoksa sabah hemen dışarı antreye koyarım. Sabah yapılacak o. ... Mesela Ankara'ya giderim, çocuklarım biletimi alırlar, taksi yollarlar, havaalanına... Gelirim, ilk işim bavulu boşaltırım, silerim o gece.

Sabaha bırakmam. Hemen kaldıracam. ... "Aman, dursun da sabah yaparım" demem (K14, Konum 495-505).

K11, K14 ve K15'in ifadeleriyle temsil edilmiş olan ancak esasında 12 özgün katılımcı tarafından benimsenmiş olan bu yaklaşım yalnız yaşayan yaşlı bireylerin problemler karşısında cesaretli ve azimli bir tutumda olduklarını gözler önüne sermektedir. Nitekim yaşlı bireylerin -yalnız yaşadıkları da hesaba katılırsa- yerinde yaşlanmaları hâlihazırda engebeli bir süreç iken bunu başarabilmek için önemli bir melekeden söz konusu mantaliteye sahip olmak olduğu savunulabilir.

Ev ile olan düşünsel ilişkide yer alan birtakım psiko-sosyal problemler karşısında konuşlandırılan bir diğer çözüm stratejisi ise sosyal destek mekanizmalarına başvurmaktadır. 10 farklı katılımcının ifadelerinde; yalnızlık, üzüntü, derdini anlatma ihtiyacı ve/veya karar alma sürecinde destek biçiminde çeşitli sosyal destek mekanizmalarının harekete geçirildiği bulunmuştur. Bu mekanizmalar da yoğunlukla aile üyeleri, komşular ve arkadaşlardan oluşmaktadır. K8'in çocuklarının kendisine sunduğu destekten bu stratejinin emareleri okunabilir:

Vallahi normal gidiyor benimki. ... Normal gidiyor. Daha olmazsa telefon açıyorum ondan bundan konuşuyorum çocuklarla (K8, Konum 349).

Telefonum var. Zaten ben sıkılıyorum diye gelir[ler]. Yani muhakkak gelirler. Mesela [diğer oğlunun ismi] şurada kahvede bazen oluyor [arka mahalledeki kahvehane], onun bir şeyi var, ustası [ustalığı] var. Gittiği yere elektriği [elektrik işlerini] yapar, şahane yapar. Ondan sonra, ben telefon ederim onu bırakır, oyunu. Gelir, Ne [lazım], anne? [diye sorar] "Oğlum..." dedim, "ekmek al da gel". "Sen sabah sepeti sarkıt şimdi ben getireyim" der. İkiyi söyletmezler (K8, Konum 361).

K12 de çocuklarının kendisini hiç yalnız bırakmadığını; hem pratik (doktor randevusu alma gibi) hem de duygusal destek sağladığını vurgulamaktadır (K12, Konum 123, 137). Hatta K12 için çocuklarının varlığı ve desteği kendi sağlığına dikkat etme motivasyonunu da artırmaktadır. K12 onlara yük olmamak adına ev işlerinde risk almaktan kaçındığını belirtmektedir (K12, Konum 309). K2'nin durumu da sosyal desteğin mekânsal tercihler üzerindeki etkisini göstermektedir. K2'nin kızıyla aynı apartmanda oturmayı tercih etmesi ve ihtiyaç duyduğunda ondan veya damadından yardım alabilmesi evindeki yaşamını kolaylaştıran en belirgin faktördür (K2, Konum 74, 82, 130, 146, 778, 798). Komşuluk ilişkileri de -K6'nın çamaşır makinesini kullanmayı öğrenirken bir komşusundan yardım alması örneğinde olduğu gibi (K6, Konum 340)- pratik destek

sağlama potansiyeline sahiptir. Aile içinde karşılıklı danışma kültürü de (K15, Konum 91) sosyal destek ağlarının bir parçası olarak bulunmuştur.

Katılımcıların ifadelerinde dikkat çeken bir unsur da birtakım problemler karşısında dışsal desteklerden ziyade içsel baş etme ve çözüm bulma mekanizmalarına verdikleri önemdir. 7 katılımcının başvurduğu görülen bu çözüm stratejisi de çoğunlukla maneviyatın ve inanç gücünün bir teselli ve içsel güç kaynağı olarak kullanılması biçiminde tezahür etmektedir. Örneğin K15 yalnız veya mutsuz hissettiğinde dua ederek ve Allah'a sığınarak rahatladığını ifade etmektedir (K15, Konum 119). K11 de benzer bir biçimde yalnızlık ve korkuyla başa çıkmak için dini inancına yöneldiğini belirtmektedir:

Çok şükür. Eşim öldükten sonraydı. Kardeşleri benimle iki ay kaldılar. Hep beraber yattık, beraber şey yaptık. Ve kız kardeşim dedi ki abla yatak odasına kesinlikle çıkmayacaksın. Sen bir yatak odasına çıkarsan daha buraya giremezsin. Dediler, şart koştular bana. Ondan sonra da benim yanımda iki ay onlarla beraber yattık, kalktık. Ondan sonra kardeşlerim, birinin Didim'de yazlığı vardı oraya gitti. Öbürü erkek kardeşim İzmir'de oğlu vardı oraya gitti. Öbür abimin hanımı İstanbul'da çocuğu vardı oraya gitti derken ben burada yalnız başıma kaldım. Kaldım iki üç gece hiç uyumadım. Evin içerisinde devamlı gezdim. Gezdim. Bu sefer de dedim ki ya ben niye uyuyamıyorum? Ben niye yatamıyorum? Açtım kitaplarımı, dini kitaplarımı, şeylerimi. Oradaki duaları okudum. Allah'a yöneldim derken çok şükür ondan da kurtuldum (K11, Konum 41).

K5'in düşme deneyimlerinden sonra hayatta kalmasını Allah'ın korumasına bağlaması örneğinde olduğu gibi (K5, Konum 248-256) yaşanan olumsuzlukları anlamlandırma ve kabullenme sürecine de dini inançların güç verici bir olgu olarak benimsendiği görülmektedir. Nitekim yaşamın son evresi olan yaşlılıkta yaşam ve ölüm gibi 'hayatî' mevzuları anlamlandırma amacıyla dini vecibelere yönelmenin eve atfedilen olumlu bir anlam olarak da işlev görmesi '4.2.1.1.8 Manevi Değerler ve İnanç Alanı' başlığında da detaylı olarak yorumlanmıştır.

Bir diğer içsel çözüm bulma mekanizması da 'oyalanacak işler bulmak' olarak özetlenebilir. K10'un ifadelerinde bu emarelere rastlanabilir:

O anda daha hayal dünyamı çalıştırıyorum. Güzel hatıralarımı. Mesela diyorum ya, bir haftadır evden çıkamadım rahatsızlığım nedeniyle. Dün "Ne yapabilirim?" dedim. Elimde yeni bir kitap vardı. O bitmiş. [Yılmaz Büyükerşen'in] Eskişehir Belediye Başkanı hayatı[nı] epeyce bir okudum. Okudukça okudukça "keşke şimdi de böyle insanlar olsa, böyle yöneticiler olsa, niye olmuyor?" [dedim]. Biraz hüzünlendim. Ondan sonra onu biraz kapattım. Ne yapayım? Şimdi dışarıya çıksam şey olacağım, daha biraz rahatsız olacağım.

Albümlerimizin içinde kopmuş resimler vardı mesela, yerinden çıkmış. Oturdum akşama kadar onları yerlerine yerleştirdim. Yani işte öyle kafamdan biraz şeyleri bu türlü atmaya çalıştım (K10, Konum 207).

Yani, dediğim gibi daha iyi şeyleri düşünmeye çalışıyorum. Başka bir kitap elime alıyorum mesela. Daha eğlenceli. Evet yani. Veya müzik. Açıyorum. Mesela Tarkan'ı seviyorum (K10, Konum 291).

10 farklı katılımcı tarafından bir problem çözme stratejisi olarak tanımlandığı saptanmış olan ev içi aktiviteler arasında; kitap okuma (K11, Konum 197; K10, Konum 13), kelime oyunları çözme (K1, Konum 9), örgü örme (K7, Konum 42), dikiş dikme (K3, Konum 25) gibi zihinsel veya el becerisi gerektiren uğraşlar bulunmaktadır. K1, Alzheimer hastalığına karşı okey oynamanın iyi geldiğini duyduğunu ve bu nedenle oynamaya çalıştığını belirtmektedir (K1, Konum 9). K11 ise yalnız kaldığında kitap okuyarak veya örgü örerek kendini eğlendirdiğini ifade etmektedir:

[Yalnızlık hissi yaşayıp yaşamadığı sorulduğunda]

Yok yaşamıyorum. Çünkü diyorum ya benim çevremdeki insanlar çok. Ama ben yalnız kaldığım zaman da kitap açar okurum. Bir örgü alırım bir şey yaparım. Yani kendimi eğlendirmeyi biliyorum. Çözüm üretiyorum (K11, Konum 197-201).

Ev dışı aktiviteler ise; kurslara gitmek (K3, Konum 21), komşularla veya arkadaşlarla buluşmak (K2, Konum 222), sosyal merkezleri ziyaret etmek (K7, Konum 50-54), konferanslara katılmak (K9, Konum 266) veya hobi bahçeleriyle ilgilenmek (K7, Konum 42-46) gibi daha sosyal içerikli faaliyetleri kapsamaktadır. K12, pandemi sonrası dönemde sosyal aktivite eksikliğini gidermek için arkadaşlarıyla düzenli olarak dışarıda görüştüğünü ve bunun kendisini mutlu ettiğini belirtmektedir (K12, Konum 129). Düzenli rutinler oluşturmak da (K1, Konum 9; K14, Konum 501) yaşamı yapılandırılmış bir sistem olarak kontrolünde tutma hissi sağlayan çözüm stratejileri olarak bulunmuştur.

4.3.1.3 Finansal Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri

Finansal problemlere yönelik başa çıkma stratejilerine genellikle (yalnızca çözüm bularak başa çıkma stratejilerine özgü olmaksızın) katılımcıların anlatılarında seyrek bir biçimde denk gelinmiştir. Bu örneklemden yalnızca 7 katılımcı (K15, K13, K12, K11, K10, K7, K4) bu minvalde ifadelerde bulunmuşlardır. Öyle ki bu seyrek ifadelerde ayırt edilebilir bir tematik farklılık da tespit edilemediğinden oldukça yalın bir bulgular çizelgesi (bkz. Tablo 4.14; 204) ortaya çıkmıştır.

Tablo 4.14*Finansal Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri Kod Frekansı Tablosu*

Tema İsmi	Kod Frekansı
Finansal Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri (Toplam)	16

Toplamda 16 ifade etrafında şekillenen bu çözüm önerileri çoğunlukla ‘kaynakları idareli kullanma ve tasarruf’ ile ‘sosyal çevreden genel ekonomik destek’ konuları ile ilişkili görünmektedir.

Katılımcıların tasarruf çözümlerine bir örnek K10’un ifadelerinde bulunmaktadır:

Her ay yeni bir bütçe yapmak durumundasınız. Mesela en son elektrik faturaları değişiyor. ... Doğalgaz veyahut da git şuradan bugün aldığın bir paket peyniri bir hafta sonra aynı fiyata alamıyorsun. O bakımdan diyorum. Yani her ay düzenli bir bütçe ayarlamak zorunda. Onu nereden anlıyorum? Kredi kartım[a] her ay bakıyorum. Hani ben bir kişiyim ama her ay artıyor (K10, Konum 729).

[Evde artan masraflar sorulduğunda]

Yok. Öyle bir lüksüm yok çocuğum (K10, Konum 737).

K4 ise eşinin vefatından sonra giderlerinde doğal olarak bir azalma olduğunu ve bu kendiliğinden gelişen tasarruf yaklaşımını şu şekilde anlatmaktadır:

Tabi tek kişi olunca biraz harcamalarım düştü. Azaldı. ... Azaldı. Örneğin ki... Ne diyeyim size... Her zaman yemek pişirmiyorsun. Kimi zaman şeyde, lokantada yiyorsun. Bazen oluyor ki dışarıda arkadaşlara gidiyorsun. Ama paramızda bir şeyimiz olmuyor, şikâyetimiz olmuyor (K4, Konum 203-206).

Mevcut kaynakları idareli kullanarak israftan kaçınma stratejisine bir örnek de K15’in ev içi onar-kullan stratejisidir:

Olanları tamir ederim. Olanı kullanırım. Eğer tamire tadilata [ihtiyacı] varsa onu yaparım. Artık o beni "bırak yakamı" diyene kadar kullanırım (K15, Konum 493).

K15’in diğer anlatılarında da öteki finansal çözüm stratejisi yaklaşımları olan çocuklardan alınan destek durumu saptanmıştır:

Maddi olaraktan problem. Şimdi eğer kişi kira veriyorsa çok büyük... Kira vermiyorsa orta boyutta [bir problem]. ... Maddi olarak da desteğim, çocuklarım bana destek vermezse benim kirada durmam çok zor (K15, Konum 481).

Benzer bir sosyal destek mekanizması K10'un ifadelerinde de görülmektedir; K10 başa çıkamadığı durumlarda çocuklarından veya kardeşinden yardım istemekten çekinmediğini de ifade etmiştir (K10, Konum 17).

Özetlemek gerekirse finansal konularla ilgili hâlihazırda seyrek bir biçimde ifade edilmiş olumsuzlukların çözüm stratejileri de sayıca eksik biçimde dile getirilmiştir. Dolayısıyla bulgular yalnız yaşayan yaşlı bireylerin çoğunlukla var olan kaynaklarını verimli kullanmaya çalışmaları ve gerekirse sosyal çevrelerinden (çoğunlukla aile fertlerinden) yardım aldıklarına işaret etmektedir. Eş vefatı sonrası giderlerin azalmış olması da bir çözüm stratejisi olarak kullanılmak yerine daha çok kendiliğinden gerçekleşen bir 'şerdeki hayır' durumu olmuştur.

4.3.2 Sorunları Yok Sayma ve Önemsizleştirme Stratejileri

Katılımcılardan toplanan verilerde saptanmış olan bir diğer başa çıkma stratejisi ise var olan çeşitli problemlerin gizlenmesi, bahsedilmemesi, problemden sayılmaması veya önemsizleştirilmesi gibi yöntemlerdir. İlk başa çıkma stratejilerinden farklı olarak bu yöntemlerde problemleri çözüme ulaştırmaktan ziyade bunların varlığını tanımaktan kaçınmaya yönelik birtakım çabalar mevcuttur. Toplamda 150 kod sıklığı ile en sık bahsedilen ikinci strateji olan bu örtbas etme yaklaşımı (stratejilerin sıklık değerleri sırasıyla: 288, 150, 141, 98) 15 katılımcının tamamında görülmüştür. Bu stratejinin küçük bir marj ile fiziksel problemlere karşı işlevlendirildiği daha sıklıkla bulunmuştur (kod frekansı: 79) ancak psiko-sosyal problemlere karşı kullanılmış olması da fazlaca altta kalmamaktadır (kod frekansı 68). Finansal problem karşısında ise oldukça seyrek biçimde işlevlendirildiği (kod frekansı: 3) görülmüştür (bkz. Tablo 4.11, s. 190).

4.3.2.1 Fiziksel Problemlerle İlgili Önemsizleştirme Stratejileri

Yerinde yaşlanabilmek yalnız yaşayan yaşlı bireyler için salt fiziksel ve bilişsel gerilemeler dolayısıyla bile bir mücadeleye dönüşmektedir. Yerinde yaşlanma mücadelesindeki bu fiziksel problemlerin çözüme ulaştırılabilir olması ise her zaman olası değildir. İşte tam da bu tür durumlarda bireylerin zorlukların etkisini azaltmak adına çeşitli davranışsal stratejiler geliştirdikleri saptanmıştır (bkz. Tablo 4.15, s. 206).

Tablo 4.15*Fiziksel Problemlerle İlgili Önemsizleştirme Stratejileri Kod Frekansı Tablosu*

Tema ve Alt-Tema İsimleri	Kod Frekansı
Fiziksel Problemlerle İlgili Önemsizleştirme Stratejileri (Toplam)	79
Normalleştirme ve Hafife Alma	35
Fiziksel Sağlık ve Hastalıkları Küçümseme	22
Unutkanlık ve Bilişsel Sorunları Küçümseme	8
Çevresel ve Güvenlik Risklerini Küçümseme	5
Tamamen Reddetme / Kategorik İnkâr	20
Tedavi ve Kontrolden Kaçınma	11
Gizleme veya Bilgi Paylaşmaktan Kaçınma	8
Yaşlılıktan Bağımsız Görme / Farklı Nedene Yükleme	5

Örneklemdaki 13 katılımcının (K1, K2, K3, K4, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15) bu tür stratejilere başvurdukları bulunmuştur. Bu stratejiler ise Tablo 4.15'te bahsedilme sıklığına göre sıralı olarak sunulmuştur.

Çizelgenin en üst basamağında 11 özgün katılımcı tarafından işlevlendirildiği bulunmuş ve toplamda 35 kez bahsedilmiş olduğu bulunan problemleri hayatın olağan akışı olarak aksettirme yaklaşımı bulunmaktadır. Problemlerin tanındığı ancak normalleştirildiği ve/veya hafife alındığı bu yaklaşımda en azından problemlerin neler olduğu bellidir. Ancak bunların ev deneyimine gerçekten nasıl yansydıkları ise birer muamma olabilmektedir. Çünkü bu problemler tüm etkisi göz önünde bulundurularak kabul edilmemekte veya hafifletirilerek yansıtılmaktadır. Örneğin K13 tekrarlayan düşmeler yaşamış olmasına rağmen durumu 'dikkatli olmaya çalışıyorum ama pımpirikli birisi değilim' düşüncesiyle (K13, Konum 235-239) ve unutkanlık yaşamış olmasına rağmen ocakta yumurta unutmayı ciddi bir sorun olarak görmediğini belirterek (K13, Konum 426) hafife almaktadır. K10 de ocakta yemek unutma durumunu "ara ara oluyor", "büyütmedim demek ki" (K10, Konum 491-495) sözleriyle yorumlayarak normalleştirmektedir. K14, eklem ağrılarını "şimdiki gençlerde de var" (K14, Konum 202) diyerek genele yaymak suretiyle kendi üzerinden atmaya çalışmaktadır. K7 ise göz sorununu mizahi bir şekilde yorumlayarak hafife almaktadır:

Yani gözüm yakını görmüyor, uzağı da az görüyor. İkisi birbirini dengelediği için gözlük takmıyorum [gülerek] (K7, Konum 151).

Daha belirgin problemlerin de hafifletilmeye çalışıldığı saptanmıştır. Örneğin K9 Parkinson hastalığına bağlı el titremesinin bir problem gibi algılanmaması gerektiğini düşünmektedir:

Ufak motor problemler olarak da Parkinson'un getirdiği el titremesi var. Ama hiç çok sıkıntı verici nitelikte değil. Yani bardak tutabiliyorum, bir kabı tutabiliyorum (K9, Konum 61).

K12 ise kendi hastalığını kabul etmekte ancak daha büyük problemlerle kıyaslayarak daha hafifmişçesine yansıtmaya gayretindedir:

Beterin beteri var diyorlar ya. Allah korusun. Başka bir şey, hani dermanı olmayan bir hastalık vermesin. Yani ben bunları hastalık saymıyorum. ... Ondan sonra çaresi olmayan hastalıklar var. Onun için ben bunları böyle gerçekten saymıyorum. Şükür Allah'ıma diyorum. ... Allah korusun Alzheimer gibi olmasın. Babamla kaç sene yaşadım. Akrabamız vardı, 10 sene yatalak yattı. Onların yanında biz nasıl hastayız? ... Yani ne dertler var ama neyin derdindeyim? O yüzden hep şükür Allah'ıma diyorum (K12, Konum 694-700).

Bu strateji esasında olumlu ve olumsuz yönleri olan bir ikilemdir. Zira bu hafifletme gayretleri problemin olduğundan önemsiz bir biçimde algılanmasına ve yansıtılmasına sebebiyet verdiğinden olası müstakbel sorunlara karşı bireyleri daha savunmasız kılacaktır. Ancak diğer yandan da hissedilen problemlerin abartılmaması ve büyütülmemesi onların dayanım gücünü ve dirençlerini de artıracaktır. Dolayısıyla bu strateji -özellikle de bir sonraki stratejinin daha büyük riskler teşkil etmesinden ötürü- daha masumane görünmektedir.

Listenin ikinci sırasındaki önemsizleştirme yaklaşımı ise çeşitli zorlukların ve problemlerin istikrarlı bir biçimde inkâr edilmesidir. 7 farklı katılımcının görüşme metinlerinde toplam 20 kez bu yaklaşıma denk gelinmiştir. Örneğin 85 yaşındaki K14 ise neredeyse hiçbir fiziksel problemi veya şikayeti olmadığını iddia etmektedir:

[Hareket kısıtlılığı ya da yavaşlama hissedip hissetmediği sorulduğunda]

Yok (K14, Konum 126).

[Gençkenki gibi hareket edip edemediği sorulduğunda]

Ne diyorum, şimdi kendi işimi kendim görüyorum (K14, Konum 128).

[Hiç yavaşlama hissedip hissetmediği sorulduğunda]

Hayır. Çok şükür (K14, Konum 130).

[Erken yorulma ya da dinlenme ihtiyacı hissedip hissetmediği sorulduğunda]

Hayır (K14, Konum 132).

[Dinlenme ihtiyacı hissetmesi sorulduğunda]

Hayır (K14, Konum 134).

88 yaşındaki K8'in de hiçbir ağrısı olmadığını iddia ettiği görülmüştür:

[Eklem, kas veya kemik ağrıları olup olmadığı sorulduğunda]

Hiç yok oğlum. ... Yok. Öyle kasım ağrısın, bacağım ağrısın yok. ... Yok yok... Onlar yok (K8, Konum 117).

K1 ise yaşlılıktan ötürü hiçbir zorluk yaşamadığını belirtmiş ancak aynı cümlede birtakım zorluklar belirterek stratejisinde ufak bir açık vermiştir:

Şu an hiçbir şey yok. Gerçekten yok. Her şeyi yapabiliyorum yani. Hiçbir şey yok. Cam[ları silemiyorum] o da kolumda donuk omuz olduğu için. Yoksa olsa onu da yaparım. Yani güç olarak hiçbir şey kaybetmedim (K1, Konum 29).

K15 de (aynı görüşmenin ilerleyen kısımlarında kendi söylemlerini çürütecek biçimde) hiçbir zorluk yaşamadığını vurgulamaktadır:

[Evde tek başına yaşamanın zor yanları ve fiziksel kısıtlamalar sorulduğunda]

Hiçbir yanı yok. ... Yok, çünkü çok... Şöyle, elinden hepsi geldiği için... Yani öyle bir sıkıntım yok. ... Hayır. Allah'a şükürler olsun. Hiçbir sıkıntım yok (K15, Konum 8-13).

[İlerleyen kısımlarda]

Ben şimdi sordukça bir şeyleri söyleyebiliyorum yani. ... Yani bizim yaştaki insanların sorun yaşamaması mümkün değil. Bir de yalnız yaşayan insanların sorun yaşamaması mümkün değil. ... Mümkün değil. ... Şimdi biz bir defa şunu söyleyeyim. Ben de insanlar içinde sürekli kaldığım için [biliyorum], "ben eksikim" dedirtmemek çok önemli. Bu toplumda, bu aile içinde olsun, toplumda olsun fark etmez. Şimdi düşünün şöyle sohbet ederken ben kulağımdan atıyorum işte duymadığımı ya da duyup da algılayamadığımı anlattığım zaman "sağır" denmesi, dışlanmak gibi... (K15, Konum 343)

Aslında K15'in sözleri söz konusu stratejinin iç yüzünü neredeyse mükemmel bir biçimde özetlemektedir. Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma arzuları fiziksel yetersizlik algısı ve olası müdahalelerin tehdidi altında olduğundan tüm problemleri reddetmek (onların nezdinde) geçerli bir çözüm gibi görünebilmektedir. Ancak bu yaklaşım gerçekten de ciddi problemlere yol açabilecek emarelerin gözden kaçmasına sebebiyet verebilir. Bu noktada bakım sağlayıcıların (yaşlı bireyin aile fertleri veya profesyonel hizmet sağlayıcıları) oldukça dikkatli, bilinçli ve uz görüşlü olmaları gerekmektedir. Yalnız yaşayan yaşlı bireyler için iç mekânlar tasarlayacak iç mimarların

da tüm problemlerin dile getirilmeme ihtimaline karşı yüksek farkındalığa sahip olmaları önem arz etmektedir.

K15'in vurguladığı bu nokta aslında sıradaki öteki stratejinin zeminini oluşturmaktadır. Bu strateji de problemleri gizleme ve bunlarla ilgili bilgi paylaşmaktan kaçınma tutumudur. Bunun kategorik inkâr yaklaşımından farkı problemlerin esasında yaşlı bireyler tarafından bilinmesi ve bilerek gizlenmesidir. İnkâr yaklaşımında problemlerin problem olarak dahi görülmediği saptanmıştır. K15'in Konum 8-13 ve Konum 343'teki söylemleri bu stratejinin nasıl uygulandığını net bir biçimde gözler önüne sermiştir. Örneğin K13 de unutkanlığını ancak görüşme ilerledikçe ve spesifik örnekler sorulduğunda itiraf etmiştir:

Bir kez bir hırsızlık olayı oldu apartmanda. Kapının önündeki şeyleri çaldılar hep. Ayakkabılarıydı bilmem neleriydi. Başka da olmadı. Zaten her yerde kamera var. Kapıcımız var. Çok şükür başka bir şey yok. Çoğu zaman ben anahtarı üstünde unutup şey yaptığım olur. Bazen kapıcı uyarır. Abla anahtarı kapıda unutmuşsun diyerekten. Çok şükür yani güvenlikliyiz.

[Unutkanlık konusunda bunu söylemediği hatırlatıldığında]

Ha o da ellerimde poşetlerle gelmişimdir. Birdenbire içeriye girmişimdir. Arkamdan kapı kapanmıştır. O olabilir. Evet dediğiniz gibi onu unuttum mesela (K13, Konum 607-611).

K11'in merdivenden düşmesini çocuklarından gizlemesi de bu duruma bir örnektir:

Merdivenden düştüm. Aşağıya düştüm. Kolum falan acıdı, hiç kimseye söylemedim. Söylesem çünkü "Bize niye söylemedin?" diyecekler. Kızacaklar bana, hiç söylemedim. ... Kabullendim. Sorun yokmuş gibi davrandım (K11, Konum 565-569).

K2'nin işitme cihazı kullanmasına rağmen sorunu dile getirmemesi (K2, Konum 190, 299-301) ve geçirdiği ciddi sağlık sorunlarını (Covid-19, pıhtı atma riski) gizlemesi (K2, Konum 320, 327) de bu eğilimin farklı yönlerini göstermektedir. K10 da unutkanlık ve dikkat dağınıklığı konularını başlangıçta genel ifadelerle geçiştirmiştir (K10, Konum 451-455). Bu gizleme davranışı geride kalan paragraflarda detaylandırıldığı üzere bir 'damgalanma' veya 'hor görülme' endişesi ile ilişkili olabilir ve yerinde yaşlanma hedefine gölge düşüreceği düşünülen problemlerin 'bir şekilde' bertaraf edilmesi amacına hizmet ediyor olabilir.

Önceki paragraflarda sunulmuş olan bir başka bulgu da bir sonraki strateji için ideal bir geçit sunmaktır:

Şu an hiçbir şey yok. Gerçekten yok. Her şeyi yapabiliyorum yani. Hiçbir şey yok. Cam[ları silemiyorum] o da kolumda donuk omuz olduğu için. Yoksa olsa onu da yaparım. Yani güç olarak hiçbir şey kaybetmedim (K1, Konum 29).

K1'in sözlerinden anlaşılmaktadır ki bazı fiziksel zorluklar -yaşlılığın fiziksel gerilemeleri ile açıklanması daha olası olsa da- bireyler tarafından yaşlılığın getirisi olan değişimler ile bağdaştırılmamaktadır. Bu 'yaşlılıktan bağımsız görme' yaklaşımı sahip olunan problemlerin sanki yaşlılık ile hiçbir alakası yokmuşçasına (yaş alma sebebiyle kötüleşmiş olmasını bile kabul etmeden) ifade edilmesini kapsamaktadır. Örneğin K1'e unutkanlığı sorulduğunda alınan cevap bu stratejiyi net bir biçimde açıklamaktadır:

Bazen oluyor ama bu yaşamakla ilgisi yok yani. Oldu bitti. Veya çok aktif bir yaşam olduğu için. ... Yani ben bir işi sadece bir o işe odaklanmıyorum. Ben aynı anda 4-5 işi bir anda yapıyorum. O zaman ne oluyor? Bir karmaşa. Aa diyorum buna ne koymuştum diyorum (K1, Konum 123).

K15 de dizlerindeki sorunun geçmişte geçirmiş olduğu bir cerrahi operasyon sebebiyle meydana geldiğini belirterek yaşlılık ile fiziksel zorluğu ayrıştırmaya çalışmaktadır:

Sadece dizlerimde... O da dizlerimden rahatsız oldum, ameliyatı olmuştum. Şu anda protez aşaması var. Bir o sıkıntım var. O da rahatsızlık nedeniyle. Hani fizik[sel gerileme] olarak değil (K15, Konum 199).

K2 ise sağlık problemlerini bir sözdebilim savunusuna dayanarak açıklamaktadır:

... Ama hep diyorum bu şeyden dolayı ya bu pandemiden dolayı neydi o aşı yaptırdık ya. O aşidan sonra oldu. ... Hiçbir şeyim yoktu (K2, Konum 310).

Bu strateji yaşandığı kabul edilen problemlerin yaşlılık deneyiminden dışsallaştırılması aracılığıyla benlik saygısının korunması gibi bir avantaj sunduğundan yerinde yaşlanma arzusunun destekliyor gibi görünmektedir. En azından problemlerin inkâr edilmiyor olması olumlu bir durumdur ancak bu problemlerin doğru kimliklendirilmemesi de kendi içerisinde birtakım riskler taşıyabilir.

4.3.2.2 Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Önemsizleştirme Stratejiler

Yok sayma ve önemsizleştirme stratejilerinin fiziksel boyutun ardından psiko-sosyal boyutta da işlevlendirildiği saptanmıştır. Alt-temaları şu şekildedir (bkz. Tablo 4.16, s. 211):

Tablo 4.16*Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Önemsizleştirme Stratejileri Kod Frekansı Tablosu*

Tema ve Alt-Tema İsimleri	Kod Frekansı
Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Önemsizleştirme Stratejileri (Toplam)	68
Normalleştirme ve Hafife Alma	41
Kişisel ve Duygusal Sorunları Önemsizleştirme	23
Sosyal ve Çevresel Sorunları Önemsizleştirme	18
Gizleme veya Bilgi Paylaşmaktan Kaçınma	11
Tamamen Reddetme / Kategorik İnkâr	9
Sosyal Destek / Bakım Reddetme	4
İleri Geleceği ve Muhtemel Riskleri Düşünmekten Kaçınma	3

Tablo 4.16’da iç yüzüne dair detaylar paylaşılan psiko-sosyal yok sayma ve önemsizleştirme stratejilerinin örneklemdeki 13 katılımcı (K2, K3, K5, K7, K10, K11, K12, K13, K14, K15) tarafından kullanıldığı bulunmuştur. Bahsedilme sıklığı nezdinde yok sayma ve önemsizleştirme stratejilerinin psiko-sosyal problemler karşısında benimsenmesi (kod sıklığı: 68) aslen fiziksel problemler karşısında olduğundan (kod sıklığı: 79) çok daha nadiren değerlendirilir değildir. Yani yalnız yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma serüvenlerinde neredeyse fiziksel problemlere yönelik gizleme çabaları kadar verdikleri psikolojik ve sosyal mücadelelerin de üstünü örtmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Öyle ki problemler karşısındaki tutum fiziksel ve psiko-sosyal olanlar arasında da hayli benzeştiğinden birden çok alt-tema ismi de (‘Normalleştirme ve Hafife Alma’, ‘Gizleme veya Bilgi Paylaşmaktan Kaçınma’ ve ‘Tamamen Reddetme / Kategorik İnkâr’) boyutlar arasında paylaşılmıştır. Bunlardan ilki olan ‘Normalleştirme ve Hafife Alma’ teması da bu stratejik tema içerisinde en çok benimsenen strateji olmuştur (kod sıklığı: 41). 12 özgün katılımcı tarafından faydalandığı saptanan bu strateji; karşılaşılan kişisel, duygusal ve/veya sosyal problemlerin sıradanlaştırılması, olağanlaştırılması ve ‘herkesin başına gelebilecekmişçesine’ kamufle edilmeye çalışılmasını içermektedir. K10’un yalnızlık durumuna yaklaşımı bu stratejiye dahil önemli bulgulardandır:

Evet yani... Yaptığınız problemin bir çözümü yoksa boşuna problem yapmanın anlamı yok. ... Ne yapayım? Şimdi yalnızım mesela. E bu problemse. Yani bu şey yapmanın, izam etmenin [abartmanın] bir anlamı yok. ... o daha çok şey olacak. Hani, mürekkep faiz gibi... [Problemin dert edinmenin ayrıca bir problem daha olmasını anlatmak istiyor] ... [Problem

gibi] Görmemeye çalışıyorum. Öyle söyleyeyim. Çok böyle sert cevaplar vermek istemem, kesin [cevaplar]. Ama çalışıyorum şeklinde [ifade edeyim] (K10, Konum 527-539).

Bu bulguya ilaveten; K4 hakkında yapılan ‘cimri’ dedikodularını (K4, Konum 195) veya evindeki eskimiş ve yetersiz eşyaları (K4, Konum 218) önemsiz olarak yansıtmaya gayret etmekte, K8 ise mahallesindeki geçmiş güvenlik sorunlarını artık bir problem olarak hissetmediğini (K8, Konum 471) ve esasen rahatsızlık duyduğu göçmen komşularını artık ‘görmediğini [görmezden geldiğini]’ (K8, Konum 688-694) belirterek sosyal çevresindeki olumsuzlukları hafifletmeye çalışmaktadır. K5’in de evindeki eksiklikler ile başa çıkmak için onları ‘problemden saymama’ yaklaşımıyla değerlendirdiği saptanmıştır:

... Bu hali yeter bana. Ben öyle sevmiyorum, ben zaten bir ucum toprağa girmişim (K5, Konum 260).

Olsa bile zamanımız geçti oğlum bizim. ... Buzdolabım var, çamaşır makinem de var. Kocam bulaşık makinesi aldı, birini taktırmadı. Bir daha aldı, birini gelinime verdim. Birini de kızıma verdim bulaşık makinemin. ... “Kullanmak için bir canıma” dedim. Gelen de zaten bulaşığını yıkayıp gidiyor. Kendi iki bulaşığım, iki bir bardağım, iki tabak oluyor. Onu da kendim sabunluyorum, oraya kaldırıyorum işte (K5, Konum 272-276).

Bu yaklaşımın -bireylerin ve/veya evin tüm eksikliklerine rağmen- bireyde bir ruhsal rahatlama sağlama hedefiyle benimsendiği görülmüştür. Bunun da ‘zorluklar altında ezilmek’ yerine; yerinde yaşlanma hedefinin daha kolay bir biçimde algılanıp sürdürülebilmesi adına faydalanan bir strateji olduğu bulunmuştur. Ancak tıpkı daha önceki ‘yok sayma ve önemsizleştirme’ stratejilerinde olduğu gibi bu tür yaklaşımların da gerçek problemleri saklayarak olası riskleri tespit edilemez hale getirdiğinin farkında olunması gerekmektedir.

Problemlerin kabul edilmesi, paylaşılması ancak hafifletilerek aksettirilmesi durumunun yanı sıra problemlerin bilinmesi ancak paylaşmaktan çekinilmesi durumu da saptanmıştır. Bu gizleme ve bilgi paylaşmaktan kaçınma eğiliminin emarelerine 6 katılımcının ifadelerinde (K15, K14, K13, K12, K11, K10, K5, K2) rastlanılmıştır. Bu ‘açıkça ifade etmekten kaçınma’ yaklaşımının en net açıklamasını K15 yapmıştır:

Ben şimdi sordukça bir şeyleri söyleyebiliyorum yani. ... Yani bizim yaştaki insanların sorun yaşamaması mümkün değil. Bir de yalnız yaşayan insanların sorun yaşamaması mümkün değil. ... Mümkün değil. ... Şimdi biz bir defa şunu söyleyeyim. Ben de insanlar içinde sürekli kaldığım için [biliyorum], "ben eksikim" dedirtmemek çok önemli. Bu toplumda, bu aile içinde olsun, toplumda olsun fark etmez. Şimdi düşünün şöyle sohbet ederken ben

kulağımdan atıyorum işte duymadığımı ya da duyup da algılayamadığımı anlattığım zaman “sağır” denmesi, dışlanmak gibi. ... İster istemez bizi bir şeylerden soyutluyorlar, törpülüyorlar. Onun için pek "ben buyum" ya da "ben bunu yapamıyorum, sorunum var" demek bize göre değil yani (K15, Konum 343).

Yapılan veri toplama görüşmelerinde çoğunlukla katılımcıların başlangıçta ‘her şeyin yolunda’ olduğunu ifade ettikleri; sorularda ilerledikçe ise gerçeklerin gün yüzüne çıktığı gözlemlenmiştir. Örneğin K10 başlangıçtaki "büyük bir problemim olmadı" (K10, Konum 25) ifadesine rağmen henüz birkaç soru sonrasında yardımcı desteği aldığını ve fiziksel bazı kısıtlılıklara tabi olduğunu kabul etmiştir (K10, Konum 33-41). Benzer şekilde K2'nin ifadelerinden hareketle hiçbir zorluk çekmediği düşünülürken (K2, Konum 126, 146-150, 310, 798) aslında kızıyla aynı sitede oturduğu ve her anlamda kızına yarı bağımlı olduğu anlaşılmıştır (K2, Konum 130, 146, 275, 353, 629, 705). K12'nin başlangıçta dile getirmediği ilaç ihmalleri (K12, Konum 594) veya K13'ün görüşme ilerledikçe detaylandığı unutkanlık (K13, Konum 422, 426, 522, 611) da bu kontrollü açıklık ve gizleme eğilimini yansıtmaktadır. K11'in düşmesini çocuklarından saklaması da yine bu stratejinin bir örneğidir:

Merdivenden düştüm. Aşağıya düştüm. Kolum falan acıdı, hiç kimseye söylemedim. Söylesem çünkü "Bize niye söylemedin?" diyecekler. Kızacaklar bana, hiç söylemedim (K11, Konum 565).

Bu stratejinin hedefinde ‘yerinde yaşlanabilme imajını koruma’ şeklinde ifade edilebilecek bir ideal bulunmaktadır. Doğrusu bu stratejik alt-temanın fiziksel problemlerin gizlenmesi tutumu ile oldukça paralel seyrettiği fark edilebilir. Nitekim yerinde yaşlanma sürecinde evde yaşanan birtakım fiziksel olumsuzlukların fiziksel ve psiko-sosyal sonuçları aynı madalyonun yalnızca iki farklı yüzüdür. Doğrudan yalnızca psiko-sosyal temelleri olan birtakım problemlerin ise daha farklı stratejiler ile ele alındığı bulunmuştur ve ilerleyen kesitlerde bunlar daha detaylı biçimde anlatılmıştır.

Bir önceki stratejik temada da bahsedilmiş olan ‘Tamamen Reddetme / Kategorik İnkâr’ yaklaşımı psiko-sosyal problemler boyutunda da karşımıza çıkmaktadır. Problemlerin gizlenmesi bir yana; problem den bile sayılmaması durumları bu alt-tema içinde değerlendirilmiştir. 5 katılımcının benimsediği bu ‘kesin bir dille reddetme’ tutumu şu şekillerde tezahür etmiştir:

[Evde tek başına yaşamanın zor yanları ve fiziksel kısıtlamalar sorulduğunda]

Hiçbir şey yok. ... zorlanmıyorum. ...

[Yalnızlık ve ıssızlık hissi sorulduğunda]

Hayır.

[Yalnızlık ve ıssızlık hissi tekrar sorulduğunda]

Hayır.

[Olası toplumdan soyutlanma ve sosyal aktivite eksikliği sorulduğunda]

Hiçbir öyle bir şikayetim yok (K14, Konum 6-29).

[Eşinin veya yakın akrabalarının vefatı sonrasında uyum zorlukları sorulduğunda]

Hiç böyle bir şeyimiz de olmadı. Zaten eşimden dolayı bir kayınbiraderim vardı. [...] O da yıllar evvel... Görümcem vardı öldü.

[Eşinin vefatı sonrasında uyum zorlukları sorulduğunda]

Hayır, hayır (K14, Konum 43-49).

[Teknolojik ya da dijital elektronik aletler sorulduğunda]

Hayır hayır, bir şey yok. Ben tek yaşıyorum (K14, Konum 322).

[Problemleri kendi başına çözme eğilimi sorulduğunda]

Yani, olmadı bir problemim, şeytan kulağına kurşun (K14, Konum 409).

K13'ün komşuluk ve topluluk ilişkileri ile ilgili oldukça negatif yorumlarının üstüne herhangi bir psiko-sosyal zorluk yaşamadığını kesin ve net bir cevapla belirtmesi (K13, Konum 283, 351), K4'ün kendi kulağına gelen 'cimrilik' dedikodularını ifade etmesine (K4, Konum 195) rağmen önyargı veya yaftalama yaşamadığını net bir dille ifade etmesi (K4, Konum 165) ve 80 yaşındaki K2'nin evde hiçbir zorluk çekmediğini belirtmesi (K2, Konum 126, 146-150, 310, 798) kategorik inkârın diğer örnekleri olarak bulunmuştur. Bu tür kesin reddedişlerin bir sanrı veya yanılgı sebebiyle mi ortaya çıktığı yoksa bunun da daha sofistike ve fark edilmesi güç bir 'bilgi gizleme' tutumu olduğu tam olarak tespit edilememiştir. Böylesine kompleks bir konu daha çok ruh bilimi araştırmacılarının odak alanına girmektedir. Bir iç mimar olarak yapılabilecek en akılselim yorum; bakım sağlayıcıların ve mekân tasarımcılarının yerinde yaşlanma hedefi doğrultusunda özellikle bu tür tutumlara karşı ilave bir bilinç ve hassasiyet ile yaklaşımları tavsiyesidir.

Bu alt başlık altında sunulan son önemsizleştirme stratejisi ise 'İleri Geleceği ve Muhtemel Riskleri Düşünmekten Kaçınma' yaklaşımıdır. Her ne kadar yalnızca iki katılımcıda rastlanmış olsa da bu yaklaşımın da geçerli bir kaçınma stratejisi olduğu ve

yerinde yaşlanabilme konusunda önemle odaklanılması gereken bir duruma işaret ettiği düşünülmektedir. K14 bu stratejinin emarelerini oldukça net bir biçimde sergilemiştir:

İlerisi için bir şey diyemeyiz. ... O zamanı bir şey diyemeyiz. Zaman gösterecek onu. ... Hiç aklıma gelmiyor. ... Hiç düşünmüyorum. ... Öyle bir şey aklıma gelmiyor. Yaşlanacağım da aklıma gelmiyor. ... Ben hep böyle kalacağım diye düşünüyorum. Kafa bu (K14, Konum 435-447).

K12 de ileriye dönük olumsuz senaryoları düşünmediğini ifade etmektedir:

Hiç aklıma da gelmiyor. Yani bir oturup da ne olacak halimiz diye düşünmedim (K12, Konum 706).

... Ama tabii iyiyken. Hasta olunca ne olur onu... İşte onu hiç bilmiyorum (K12, Konum 722).

Bu strateji ne tam olarak inkâr ne de tam olarak gizleme veya normalleştirme stratejilerine denk gelmektedir. Yalnız yaşayan yaşlı bireyler hiçbir gizli amaçları olmaksızın yalnızca güncel hayatlarından memnun oldukları için geleceği düşünmeye ihtiyaç duymamış olabilirler. Bu noktada ise yerinde yaşlanma idealini gerçekleştirmek için iç mimarların ‘barışçıl bir müdahale’ adımı atmaları gerekebilir. Nitekim ileriye düşünmediklerinden ötürü geleceğe yönelik gereksinimlerini doğru tahlil edemeyecek bireylerin mecburi bir taşınma ile karşı karşıya kalmamaları için evlerindeki ideal atmosferin sürdürülmesi gerekecektir. Bu noktada iç mimarların sahip olduğu ‘*know-how*’ türü bilginin bu çalışmada kazandırılması amaçlanan bilgi birikimi ile bütünleştirilerek kullanılması esas olacaktır.

4.3.2.3 Finansal Problemlerle İlgili Önemsizleştirme Stratejileri

Bulguların genelindeki ‘finansal konulardan kaçınma’ durumu mevzubahis alt başlıkta da kendisini göstermektedir. Finansal problemler ile ilgili önemsizleştirme stratejileri başlığında yalnızca 3 katılımcının toplamda 3 defa rastlanmış ifadelerinin bulunması aslında ilginç bir gerçeği ortaya çıkarmaktadır. Zira katılımcılar ifade ettikleri ile değil; ‘ifade etmedikleri’ ile finansal problemlerini önemsizleştirmiş olabilirler. Birtakım problemler öylesine önemsizleştirilmiş olabilir ki söylenmeye tenezzül dahi edilmemiş olabilir. Yani çalışmanın somut bulgularına bakmaktan ziyade ‘bazı somut bulguların azlığına’ bakılarak da bir çıkarım yapılması mümkündür. Ancak bulgular sunumunun usulüne uygun olarak veri setinde somut bir biçimde bulunan ve dolayısıyla rastlanmış olan ifadeler üzerinden bir yorum getirilecektir:

Tablo 4.17*Finansal Problemlerle İlgili Önemsizleştirme Stratejileri Kod Frekansı Tablosu*

Tema İsmi	Kod Frekansı
Finansal Problemlerle İlgili Önemsizleştirme Stratejileri (Toplam)	3

Tablo 4.17’den de anlaşılacağı üzere finansal problemlere yönelik önemsizleştirme stratejileri herhangi bir alt-temaya ayrıştırılamayacak kadar yalın ve homojendir. Bu ifadelerin doğrudan ev ile ilişkili olanları da evin ısınma durumu ve maliyeti ile ilgilidir. K11’in ısıtma masrafları konusundaki yaklaşımı buna örnektir:

[Isıtma ve soğutma konusunda zorluk yaşayıp yaşamadığı sorulduğunda]

Yok ya, açıyorum ben kaloriferleri. Bu kadar mı yaşayacağım ben? Açıyorum, öyle şeyim yok yani (K11, Konum 793).

K12’nin ifadeleri ise psiko-sosyal çözüm bulma stratejileri ile finansal önemsizleştirme stratejilerinin ilginç ve nadir bir kesişimini gözler önüne sermektedir:

Bir de ruhum sıkılıyor. Hiçbir yer kapalı olmayacak.

[Bunun sebebi sorulduğunda]

Bilmiyorum. Eşimden sonra oldu. ... Balkon kapıları bile açıktır benim kışın. Bazen karşı apartmandan komşular diyor: "Kapını kapat."

[Nasıl ısındığı sorulduğunda]

Isınıyorum, ısınıyorum. Her yerde yanıyor.

[Kışın cam ve balkon kapılarının açık olma durumu sorulduğunda]

Tabii. Açıktır. Açık durur. [Kızının ismi] geldi mesela: "Ya anne ev soğuk." Şey kapatırım ondan sonra. Evet. Çok... Yani sığağı da çok sevmediğim için (K12, Konum 494-502).

K12’nin ‘sığağı çok sevmeme’ düşüncesiyle sıradanlaştırmaya çalıştığı psikolojik rahatlama çözümü ısınma maliyetinin göz ardı edildiğini gözler önüne sermektedir. Bu tür dikkat çekici bulgular bir yandan bu çalışmanın gün yüzüne çıkardığı özgün deneyimler üzerinden değerini vurgularken diğer yandan da yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evleri ile olan ilişkilerinin ne denli katmanlı ve girift olduğunu su yüzüne çıkartmaktadır.

4.3.3 Sorunlara Katlanma ve Kabullenerek Yaşama Stratejileri

Veri kümesinde bulunan tüm ifadelerin incelenmesi sonucunda ortaya çıkan bir diğer sorunlarla başa çıkma stratejisi de sorunlara katlanma ve kabullenerek yaşama teması altında şekillenmiştir. Bu yaklaşım maruz kalınan problemleri sineye çekme, mecburen de olsa kabullenme, değiştiremeyeceğini düşünme ve onlarla yaşamayı öğrenme gibi davranışları ve baş etme mekanizmalarını içermektedir. 141 kod sıklığı ile en çok bahsedilen üçüncü strateji olan bu zorunlu dayanıklılık gerçekleştirme yaklaşımına (stratejilerin frekans değerleri sırasıyla: 288, 150, 141, 98) 15 katılımcının tamamının ifadelerinde rastlanmıştır. Bu stratejide kendisinden öncekilerden farklı olarak en çok işlevlendirildiği boyut farklıdır. 72 kod sıklığı ile psiko-sosyal kabullenme stratejileri en çok rastlanan tematik boyut olmuştur ve fiziksel problemlere yönelik olarak daha baskın olan ilk iki strateji temasından daha farklı bir çizgi işlemiştir. Finansal problemlerle ilgili kod sıklığı yine düşük seyretmiş; 13 farklı ifadenin kodlanması ile kalmıştır. 56 farklı kod ise fiziksel problemlere karşı geliştirilmiş olan katlanma ve kabullenerek yaşama stratejisi bulgularına atanmıştır (bkz. Tablo 4.11, s. 190).

4.3.3.1 Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Kabullenerek Yaşama Stratejileri

Ev ile olan düşünsel ilişkideki olumsuz anlamlara bakıldığında (bkz. ‘4.2.2. Yaşlı Bireylerin Evlerine Atfettikleri Olumsuz Anlamlar’) yalnız yaşayan yaşlı bireylerin hem sayıca fazla hem de hayli yıkıcı olumsuzluklarla mücadele ettikleri görülebilir. Söz konusu problemlerin somut ve maddesel bir doğası olmadığından doğrudan çözüm yönteminin bulunup uygulanması da olası değildir. Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin bazı problemler karşısında ‘sorunu çözme’ stratejisine gitmedikleri tespit edilmiştir.

Tablo 4.18

Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Kabullenerek Yaşama Stratejileri Kod Frekansı Tablosu

Tema ve Alt-Tema İsimleri	Kod Frekansı
Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Kabullenerek Yaşama Stratejileri (Toplam)	72
Duygusal Yüzleşme ve Kabullenme	29
Kişisel / Duygusal Kabullenme	22
Sosyal / Çevresel Koşulları Kabullenme	7
Yalnızlık & Sosyal Koşullara Adaptasyon	17
Kayıp & Yas Sürecinde Kabulleniş	12
Motivasyon Kaybı & Boşvermişlik	12
Önce Çözüm, Yoksa Kabullenme	2

Ayrıca sorunları reddetmek, gizlemek veya hafife alma gayreti göstermek de her zaman tercih edilen bir yaklaşım değildir. Öyle ki bazen bu tür problemler ile başa çıkmanın en olası yolunun, onların varlığını kabul etmek ve değişmesi güç bu durumlar karşısında adaptasyon göstermek olarak benimsendiği bulunmuştur. Örneklemedeki 14 katılımcının (K14 hariç tüm katılımcılar) Tablo 4.18’de belirtilen çeşitli katlanma ve kabullenme yaklaşımlarını işlevlendirdikleri görülmüştür.

Bu stratejilerden ilki ve en sık bahsedilmiş olanı 12 özgün katılımcı tarafından benimsenmiş olan yüzleşme ve ardından kabullenme yaklaşımıdır. Bu yaklaşım sorunları inkâr etmek veya onları bir problem değilmiş gibi yansıtmak yerine onlarla yaşamayı öğrenmeyi kapsamaktadır. Bu yaklaşımın kişisel/duygusal ve sosyal/çevresel problemlere yönelik olarak işlevlendirildiği saptanmıştır. Kişisel/duygusal yüzleşme ve kabullenme yaklaşımına örnek olarak K10’un düşünceleri gösterilebilir:

Sorunsuz yaşam yok ki. ... Her zaman her şey güllük gülistanlık değil. Mutlaka var ama onu aşmak önemli. Önce kafanızı aşıp sonra kabullenmek (K10, Konum 61-65).

K10 fikirlerine önem verilmediğini hissettiğinde de bunun hayatın bir gerçeği olduğuna yönelik bir kabullenme içindedir:

Zaman zaman karşılaşıyoruz tabi. Yani, illa benim fikrim doğru da karşısı kabul edecek diye bir şey yok. (K10, Konum 191).

K10’un birtakım kişisel/duygusal sorunlarının bilincinde olup kendisinin de rahatsız olmasına rağmen bunları dile getirebilecek cesarete sahip olması bu yüzleşme ve kabullenme stratejisinin bireyler üzerindeki farkındalık artırıcı yönüne işaret etmektedir:

Benim şöyle... Bende tenkit ettikleri en önemli, benim için önemli olan... Çok evhamlı olmamı çok tenkit ediyorlar. Endişeli olmam onları çok rahatsız ediyor. "Sen endişeli olduğun için biz de her dakika sana merak etme, iyiyiz" falan, o tür şeyler söylemek zorunda bizi bırakıyorsun diyorlar. Yani onlar ondan rahatsız. Ama ben de kendi huyumdan rahatsızım (K10, Konum 199).

Bahsi geçen stratejik yaklaşımın bir diğer dalı da sosyal/çevresel problemlere yönelik geliştirilmiş olan bir yüzleşme ve kabullenme yaklaşımıdır. Bu yaklaşımın emarelerini K13’ün mahallesinde yaşayan yabancı uyruklu göçmenler hakkındaki düşüncelerinde görmek mümkündür:

Ne yapacağım ben? Her yer öyle. Ne kadar kaçabilirsin? (K13, Konum 295).

Yani benim yapacağım bir şey değil ki bunlar. ... Yok, kendi aramızda, çevremizde bu tür şeyler hep konuşuruz. Ama sadece bizimkisi havanda su dövme oluyor tabii. Değişen hiçbir şey olmuyor (K13, Konum 731-735).

K11 de komşusunun taşınmasının kendisinde yarattığı üzüntüye rağmen bu gerçeği kabullendiğini belirtmiştir:

Kabullendik. Çünkü evladı öldü. Hak verdim ona. Böyle böyle dedi yani. "Oradan gelemiyorum" dedi. "Haklısın" dedim yani. Hani iğneyi kendine çuvaldızı başkasına batır derler ya. Evet. Aynısı Allah korusun. Bize de olmuş olsa. Allah korusun. "Olmayacak" diyerek bir şey yok. Eğer bu canı taşıyorsak, bu dünyada yaşıyorsak her şeyi göreceğiz (K11, Konum 461).

Bu yüzleşme cesareti ve kabullenme olgunluğu bireyin kendi kontrol kapsamını aşan durumlar karşısında nafile bir çaresizlik hissetmesi yerine direncini daha fazla ihtiyaç duyulan alanlara saklama manevra alanını sağlamaktadır. Böylece yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerini çaresizlik ve hüsrana ile kimliklendirmemeleri idealine varılabilir.

Bir diğer psiko-sosyal kabullenme stratejisi ise doğrudan -eve atfedilen olumsuz anlamlar içinde en belirgin olan- yalnızlık duygusuyla ve sosyal birtakım olumsuzluklarla ilişkilidir. 10 katılımcının benimsedikleri saptanan bu yaklaşım spesifik olarak yalnızlığın olumsuz etkilerinin daha sürdürülebilir ve başa çıkılabilir biçimde ele alınmasını kapsamaktadır. Örneğin K10 eşinin vefatı sonrası yaşadığı zorlu yalnızlık sürecini anlatırken bu stratejinin emareleri belirlemektedir:

15. günün gecesi üstteki komşum geldi. Birlikte oturduk çaylar içtik. O bana şey verdi. Nasıl söyleyeyim. Nasihat etti. "Ne zamana kadar..." [böyle olacaksınız, dedi.] "Bak" dedi "hepimiz evimizdeyiz. Evin senin evin. Yat bu gece yalnız. Daha sonra alıracaksın." Hakikaten öyle oldu (K10, Konum 171).

Alışmam şarttı zaten. Ben de onun farkındaydım. Ne zaman o kadar akşam, gece, sabah [çocuğuma gideceğim] ... Yani hoş bir tablo değil (K10, Konum 175).

Benzer bir biçimde K1 de yalnızlıkla yaşamaya alışmanın önemini vurgulamaktadır:

Tabii tabii. Üzerine gitmek lazım. Yani kamufle [etmek için] üzerini örttüğünüz zaman o geçici bir iyilik oluyor. Yani ama ben diyorum ki bununla yaşamaya alışmalıyım (K1, Konum 191).

Yalnızlıkla yüzleşebilmek; onu inkâr edip isyan etmektense onu kabullenip onunla başa çıkabilmek kimi zaman olumsuz anlamların olumlu anlamlara dönüşmesine de sebebiyet verebilmektedir:

Yalnızlık beni mutlu ediyor. Dedğim gibi huzur ve yalnızlık (K3, Konum 398).

K7'nin bu konudaki düşünceleri de benzer bir eksendedir:

Huzur. ... Çünkü her zaman söylerim. Ben... Arkadaşlarım diyor, "yalnızlıktan sıkılmıyor musun?" "Yalnızsın, ay tek başınasın. Korkmuyor musun?" Komşuma anahtar vermişim. Demişim ki "benim üç gün sesimi duymazsan kapıyı aç, beni kontrol et." Çünkü [çocuklarımların] biri Kanada'da, biri İstanbul'da. Ayağım düşse [kaysa] bir yerimi kırsam, kapıya da ulaşamazsam... Olmaz (K7, Konum 71).

Yalnızlığın kabullenilmesi her zaman olumlu bir deneyime dönüşmesi anlamına da gelmemektedir. Bazen problemlere yönelik en iyimser yaklaşım onlarla yaşayabilmeyi öğrenmek olmaktadır:

Yok sevmiyorum ama... Sevmek zorundayım yani. ... Birinde kalmadıktan sonra... Çocuk "gel yanımda kal" diyor. Kalıyorsun. Kaç gün kalacaksın? Kaç gün elin evinde kalacaksın? ... Kimsenin mutfağına giremiyo[rsu]n, kimsenin dolabını açamiyo[rsu]n. Kimsenin çayını demleyemiyo[rsu]n. Kendim çayım var, şekerim var. Oğlum hepsini doldurup geliyor. Getiriyor her şeyimi. İçiyorum, bir kaşık [yemeğimi,] çayı hazırlıyorum, yiyorum, Allah ne verdiyse. Allah'a şükür. Zeytinimiz, peynirimiz de eksik olmuyor (K5, Konum 196).

Yalnızlık yerinde yaşlanma sürecinin en büyük caydırıcılarından biridir. Ev deneyimini başlı başına değiştiren ve yılların yaşanmışlıklarını hüznü anılara dönüştüren bu olgu kimi zaman çok fazla fiziksel imkân sunan bir evi bile yaşaması güç hâle getirebilmektedir. Dolayısıyla yalnızlıkla baş edebilmenin 'en doğru' yolunu aramaktan ziyade yerinde yaşlanma sürecinde birey için en cesaretlendirici olan stratejiyi benimsemenin ev deneyimine olumlu yansımaları beraberinde getireceği düşünülmektedir.

Örnek vermek gerekirse psiko-sosyal zorluklar karşısında genel bir isteksizlik, motivasyonsuzluk ve ilgi kaybı moduna bürünmek bu 'cesaretlendirici' stratejilerden bir tanesi değildir. Ancak sekiz özgün katılımcının ifadelerinde saptanan bu yaklaşım da başa çıkma stratejilerinin daima salt bir olumluya gidiş durumu ile ilişkilendirilmediğini kanıtlamaktadır. Nitekim söz konusu yaşlı bireyler psiko-sosyal birtakım zorluklarla aktif olarak mücadele etmedikleri gibi onları 'yenilerek' savuşturmayı tercih etmektedirler. Bu durum bazen geçici bir zorluk süreci olarak kimliklendirilebilirken bazense duygudurum bozuklukları düzeyinde ele alınması gereken mücadelelere işaret etmektedir. K3'e ev işlerinde isteksizlik hissi yaşayıp yaşamadığı sorulduğunda alınan cevap bu davranışa örnektir:

Yaşıyorum. [Duygulanarak] ... Yani... Yapsam ne olacak ki diyorum. “Kime yapacağım ki?” diyorum (K3, Konum 174-178).

K3’ün bu ifadesi kendisi için bazı ev içi aktivitelerin ‘anlamının kalmadığı’ izlenimini oluşturmaktadır. K5 ise bu boşvermişlik hissini daha keskin bir anlatımla aktarmaktadır:

[Evde “şu” olsa daha iyi olurdu dediği bir şey olup olmadığı sorulduğunda]

Yok. Bu hali yeter bana. Ben öyle sevmiyorum, ben zaten bir ucum toprağa girmişim. ... Yok, yeter [gülerek]. ... Yeter bu kadar ya. [Gülmeye devam ediyor] He. ... Olsa bile zamanımız geçti oğlum bizim (K5, Konum 260-272).

Bu düşünceler karşısında esasında olumsuz bir düşünce örüntüsüne işaret eden K15’in aşağıdaki ifadesi bile masumane kalmaktadır:

Ben hayatı boş vermişim ki. Tabii ki yani. Olursa olur, olmasa zorlamam onu ben. Olursa olur, zorlarım. Şansımı zorlarım. Yapmaya çalışırım her ne olursa olsun. Ama baktım ki olmuyorsa üstüne gidip de kendimi perişan etmenin bir anlamı yok. Olmazsa bırakırım, fazla şansımı zorlamayacaksın hayatta (K15, Konum 95).

K15’in düşünceleri aslında boşverme yaklaşımının da bir değeri olabileceğini düşündürmektedir. Çünkü ‘tamamen boşvermiş olmak’ ile ‘gerektiğinde boşvermeyi bilmek’ arasında da bir fark olduğu görülmektedir; ilki olumsuz ve ümitsiz bir duruma işaret ederken ikincisinin olmadık umutlarla beklentiye girmeden daha istikrarlı, tanıdık ve kontrollü bir yaşam sürdürme gayesi taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu ‘boşverme’ mantalitesinin bir diğer versiyonu ise önce çözüm yoluna gitme ancak sonrasında ısrarcı davranmama ve durumu kabullenme olarak saptanmıştır. K13 bu stratejiyi mesleki deneyiminden yola çıkarak açıklamaktadır:

Çözüm yoluna gitmeyi severim. Çözülün. İmkansızsa da yapılacak bir şey yoksa da artık yani o imkansız nasıl olumlu hale getiririz onu bilemiyorum tabii. Mesela şöyle bir deneyim. Öğretmenliğimin o ilk yılları bir çocuğun algılaması artık belli bir sınırdan sonra almıyorsa ben illa kafasına onu sokmaya çalışana kadar mücadele ederdim. Meğerse o çocuğun algısı o kadarmış. Bunu ben yıllar sonra artık şey yaptım yaşayarak. Ben istediğim kadar çabalayayım. Mesela bazı şeylerde karşımdaki insanın bir sorunu var. Diyorum ki mesela "şunu yaparsan daha rahat olunur şöyle olursa...", o artık gene kendi bildiğin yolda gene "ben bunu yapmak istiyorum" [derse] artık "yapacak bir şey yok" diyorsun. Bir noktadan sonra bırakıyorsun kendi haline. Baktın değiştiremiyorsun kendini yırtmanın da anlamının olmadığını anlayınca bırakıyorum (K13, Konum 763).

Esasında sorunlarla nasıl başa çıktığı sorulduğunda K10’un verdiği cevap bu stratejiyi genel anlamda çok iyi özetlemektedir:

Yaşamayı öğreniyorum veya baş etmeye çalışıyorum onunla (K10, Konum 519).

Netice olarak bireylerin bu stratejiyi ve bununla ilişkili alt-temalardaki yaklaşımları genellikle duygudurum dengelerini ve stabilitelerini korumak amacıyla benimsedikleri anlaşılmaktadır. Her ne kadar sorunlara katlanma ve hayatı boşverme gibi daha olumsuz çağrışımları da olsa bu stratejinin genellikle ‘artık problem etmemeye karar verme’ ve ‘bununla yaşamayı öğrenme’ gibi birtakım temellere dayandığı görülmektedir. Bu doğrultuda ev bazen sorunların çözülerek bertaraf edilmesi yerine onlarla yaşamının öğrenildiği bir yere dönüşmektedir. Ki bunun da yerinde yaşlanma hedefinde geçerli bir strateji olduğu ve muhtelif noktalarda bireylere ‘daha olumlu noktaların değerini görme’ fırsatı sunduğu söylenebilir. Problemlerin kabulü onunla baş edecek içsel gücü tetiklediğinden kıymetli bir stratejiye dönüşebilmektedir.

Mekân tasarımı perspektifinden bakıldığında elbette katlanılması zorunda kalınacak hiçbir probleme yer vermemek ideal bir hedef gibi gözükmektedir. Ancak psiko-sosyal problemler doğası gereği doğrudan çözüme açık olmayacağından bu hedef her zaman tam anlamıyla erişilebilir değildir. Bu tür durumlarda yaşlı bireylerin hangi problemleri benimseyecekleri ve onları kabullenecekleri konusunda kendilerine sunulacak özgürlük ve kontrol imkânı, onların hayatına müdahale edilerek tasarlanmış ‘kusursuz’ bir mekândan daha ‘anamlı’ olabilecektir.

4.3.3.2 Fiziksel Problemlerle İlgili Kabullenerek Yaşama Stratejileri

Problemler karşısında her zaman aktif bir çözüm arayışında olmak yerine durumu kabullenerek onunla birlikte yaşamayı öğrenme yaklaşımları şüphesiz ki psiko-sosyal problemlere özgü değildir. Bireylerin benimsediği bu yaklaşımların bir diğer boyutunun da daha somut ve maddesel olan fiziksel problemler karşısındaki tutumları kapsadığı saptanmıştır. Psiko-sosyal boyut kadar sık bahsedilmemiş olsa da (kod frekansları: 72 ve 56) 15 katılımcının da ifadelerinde bu tür başa çıkma stratejilerinin izleri bulunmuştur. Bu başa çıkma yöntemlerinin detayları da Tablo 4.19’da sunulmuştur (*tablo sayfa sonu sebebiyle bir sonraki sayfadadır*):

Tablo 4.19*Fiziksel Problemlerle İlgili Kabullenerek Yaşama Stratejileri Kod Frekansı Tablosu*

Tema ve Alt-Tema İsimleri	Kod Frekansı
Fiziksel Problemlerle İlgili Kabullenerek Yaşama Stratejileri (Toplam)	56
Yaşlanma Sürecinin Doğal Bir Sonucu Olarak Kanıksama	19
Sorunları Minimal Çaba ve Kısmi Adaptasyon ile Yönetme	11
Mecburi Koşullar ve Çaresiz Kabulleniş	10
Ev/Mekân Kısıtlarını Kabullenme	8
Sağlık/Hastalık Kabulü ve Medikal Rutin Adaptasyonu	8

Tablo 4.19'a göre bu tema altındaki en sık bahsedilmiş olan stratejik yaklaşım, problemleri büyütme yerine bunların yaşlanmaya bağlı fiziksel gerilemelere veya çevresel uyumsuzluklara bağlı olduğunu kabul etmektir. K11'in düşüncelerinde bu kabullenişin izlerini görmek mümkündür:

Şimdi hareket kısıtlılığı, yavaşlama tabii ki bazı şeyler de oluyor. Mesela ben bir evin işini mesela sabahdan öğlene kadar ben evin bütün işlerini yapıyordum. Ama şimdi öyle değil. Bir iki günde ancak yapabiliyorum. ... Yaşa bağlı diyorum. Kabullendim ben bu yaşımı (K11, Konum 465-473).

K11'in 'yenilgi olarak görmek yerine hayatın bir gerçekliği olarak benimsemek' yaklaşımını K10 da paylaşmaktadır:

Nasıl söyleyeyim? Tabii yani şu andaki yaşam biçimim diyeyim. Bunlar normal geliyor bana. Yani yaşın getirdiği normal şeyler bunlar. ... Çok zorlandığım zaman ne düşünürüm bilmiyorum. Ama şu anda bu hayatın normal seyri. Bu yaşın getirdiği birtakım problemler tabii ki olacak (K10, Konum 21).

Bu kabulleniş problemlere 'teslim olmak' yerine 'onların kaçınılmaz varlığına rağmen yaşamı sürdürebilmek' gibi daha olumlu bir bakış açısına zemin hazırlıyor görünmektedir. K7'nin; "Eh, kilolusun ve... Yani onda korkuyorum. Gençliğimde korkmazdım ama artık korkuyorum (K7, Konum 411)" sözleri de bir fiziksel yüzleşmenin esasında farkındalığı artırma ve evde daha güvende olabilme ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bir diğer stratejik yaklaşımın ise yaşlılığın getirdiği fiziksel gerilemelerin farkında olunarak ev işlerini asgari eforu harcayacak biçimde gerçekleştirmek olduğu saptanmıştır. Bireylerin muhatap oldukları zorlukların farkında olmaları lakin bunların kökten çözülme

durumunun mümkün olmadığı zamanlarda durumu en elverişli biçimde idare edebilecek ufak değişiklikler ve kaçınma davranışları sergilemeleri bu yaklaşımı açıklamaktadır. 5 katılımcının ifadelerinde saptanan bu eğilimin izlerini K10'un mutfak dolapları ile ilgili düzenlemelerinde görmek mümkündür:

Yüksek olan dolapları kullanmıyorum. Yani çok az zamanda lazım olan şeyler hep yukarıda duruyor ama alçak. Yani kendim kullanmam gereken şeyler hep alçak [yerlerde oluyor] (K10, Konum 621).

Bireyin güncel fiziksel melekeleri ve iç mekânın güncel erişilebilirlik düzeyi doğrultusunda en yaşanabilir ve sürdürülebilir koşulların yakalanmaya çalışması durumu aslında insan-mekân ilişkisinin temelinde var karşılıklı uyuma dikkat çekmektedir. Benzer bir adaptasyon K10'un fazla eşyaları atamama ancak bu durumla yaşamayı kabul etme (K10, Konum 665-669) veya televizyon ekranının büyüklüğünden rahatsız olmasına rağmen değiştirmeye yeltenmemesi (K10, Konum 697-701) durumlarında da saptanmıştır. K8'in ağır koltuklarını değiştirmek yerine temizlikte sürükleyerek idare etmesi (K8, Konum 629) ve evdeki kullanılmayan eşyaları atmak yerine anı olarak birikmesine izin vermesi (K8, Konum 381, 389) de ilişkili bulgulardır. K7'nin rahatsızlık veren ancak değiştirmeye üşendiği koltukları kullanmaya devam etmesi (K7, Konum 479) de bu stratejinin bir diğer örneğidir. K14'ün asansör çalışmadığında acil bir işi yoksa dışarı çıkmaktan vazgeçmesi (K14, Konum 278-280) ise bu kabulleniş ve uyumlanma gayretlerinin günlük hayat üzerinde ne denli kuvvetli bir etkisi olduğunu gözler önüne sermektedir.

Bazı durumlarda bu kabulleniş durumu çaresizlik veya mecburiyet kaynaklı da olabilmektedir. 7 katılımcının paylaştığı bu durum problemlere çözüm bulamamanın daima bir problem olarak gündemde tutulması yerine mecburiyetin sürüklediği çaresiz bir kabullenme ile kimliklendirilerek rafa kaldırılması yaklaşımını kapsamaktadır. Örneğin K5'in evinin ısınma durumları sorulduğunda verdiği cevapta bu yaklaşımın izleri görülebilir:

Isınması, soba yakıyorum. ... Sobamı yakıyorum işte, zor iş [ama] yakıyorum. Kazanı dolduruyorum. Kona kona [adım ata ata] alıyorum, bura koyuyorum, alıyorum, bura koyuyorum. Zor şeyler [ama] yapıyorum, bastonla. ... Halledebiliyorum yani. ... Doğal gaz alamadığına göre soba yakıyorum. ... dert değil. Dert olsa ne yapacağım? Üşüyorum, mecbur yakacağım. ... Yaptırayım diyor oğlan, klima. "Klima alayım" [diyor]. Klimayı ben

sevmiyorum. Benim de her yerim sızıldı. Dizlerim çekiyor, daha kötü oluyor. Klima beni çarpıyor (K5, Konum 296-305).

K15'in kiracı olması nedeniyle evin fiziksel sorunlarına (ısı yalıtımı ve mutfak düzeni gibi) müdahale edememesi de bu mecburi kabullenme ve yükten arınma stratejisine bir örnektir:

Şimdi burada kiracı olduğum için böyle bir şeyi yok yani. Anlatabiliyor muyum? Şimdi ben öyle düşündüğünüz gibi olsa bile bunu değiştirme şansım ya da düzeltme şansım yok. Kiracısın. Ona bir çözüm bulamazsın. Ama kendi evimde olduğu zaman her halükârda bir şey yapabilirim, bir çözüm üretebilirim ona (K15, Konum 441).

K12'nin yalnız olduğu için düşme riskine karşı hareketlerini kısıtlaması (K12, Konum 305-309), K10'un yanlış bir hareket sonrası çektiği bel ağrısını mecburen kabullenerek bundan dersler çıkarması (K10, Konum 37-41), K6'nın ve K9'un da yemek yapma beceriksizliklerini dürüstçe kabul etmeleri (K6, Konum 268-272; K9, Konum 33) onların sahte bir yanılsama içinde olmadıklarını ve yerinde yaşlanma hedefindeki problemlerle yüzleşebildiklerini göstermektedir. K13'ün dizindeki ağrıyı "onunla kucaklaşıp yatacağız (K13, Konum 719)" diyerek şakavari biçimde dışa vurması da mecburi kabullenişin olası olumlu algısına örnektir.

Görünmektedir ki yalnız yaşayan yaşlı bireyler için ev, yerinde yaşlanma uğruna birtakım problemlere göz yumulan ve onlarla yaşamanın öğrenildiği bir mekâna dönüşmektedir. Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin esasında yerinde yaşlanma pahasına ne kadar çok özveride bulundukları anlaşılmıştır. Problemlerin kabullenilmesinin onlarla baş edilebilmesi için gereken manevi gücü sağlama rolünde olduğu görülmektedir. Mekân tasarımı perspektifinden ise şöyle bir düşünce sentezlemek mümkündür: İç mekânlarda karşılaşılabilecek her potansiyel problemin çözümünü bulmak olası değildir. Nitekim her özgün bireyin kendilerine has kısıtlılıkları olabilir ve bunların mekân ile etkileşimde nasıl tezahür edeceğini öngörmek imkânsızdır. Bu doğrultuda yalnız yaşayan yaşlı bireylerin tüm problemlerini 'çözen' bir tasarım ürünü ortaya çıkarmak gibi ütöpik bir hedef yerine daha ulaşılabilir bir hedef izlenebilir. Bu da onların 'problemleriyle bile' zorluk çekmeden yaşayabilecekleri bir düzen ve atmosfer yaratabilmek olarak özetlenebilir. Bireylerin kanıksanmış birtakım problemleri onların yaşamının da bir parçası olmuş olabileceğinden, eve; yaşama müdahale, kontrol kaybı, dışa bağımlılık gibi olumsuz anlamlar atfedilmesini sağlayacak 'çözümler' aslen 'problemler' olarak da algılanabilecektir.

4.3.3.3 Finansal Problemlerle İlgili Kabullenerek Yaşama Stratejileri

‘4.3.3 Sorunlara Katlanma ve Kabullenerek Yaşama Stratejileri’ üst başlığı boyunca benimsenmiş olan birtakım yüzleşme, kabullenme, problemin varlığını dert edinmeyi aşma ve onunla yaşamayı öğrenme gibi stratejilerin ev yaşantısının ve yerinde yaşlanma deneyiminin finansal boyutunda da emareleri olduğu bulunmuştur. Yai katılımcılar her zaman ‘daha az para harcanacak rutinler geliştirmek’ veya ‘ekonomik problemler olduğunu tamamiyle inkâr etmek’ gibi stratejiler benimsememekte; kimi zaman da ‘durum böyle, ne yaparsın?’ biçiminde bir yük hafifletme yaklaşımını tercih etmektedirler. 8 farklı katılımcının (K15, K14, K12, K11, K10, K6, K4, K1) ifadelerinde saptanan bu yaklaşım aslında finansal başa çıkma stratejilerinin tümü içerisinde (çözüm bulma, önemsizleştirme, kabullenme ve yeniden çerçeveleme) en sık bahsedilen ikinci başa çıkma yöntemidir. İlk sırada ‘Finansal Problemlerle İlgili Çözüm Bulma Stratejileri’ (kod frekansı: 16) gelirken bu başlığın altındaki kodlar ise 13 defa bahsedilerek aslında aradaki farkın ne kadar az olduğunu gözler önüne sermektedir:

Tablo 4.20

Finansal Problemlerle İlgili Kabullenerek Yaşama Stratejileri Kod Frekansı Tablosu

Tema İsmi	Kod Frekansı
Finansal Problemlerle İlgili Kabullenerek Yaşama Stratejileri (Toplam)	13

Tablo 4.20’den de görülebileceği üzere bu finansal stratejinin de kendi içerisinde alt başlıkları bulunmamaktadır çünkü yalnızca 13 kod içerisinde ayırt edilebilir bir tematik sınıflandırma yapmak oldukça zordur. Dolayısıyla doğrudan katılımcıların ifadeleri üzerinden bulgular sunulmuş ve yorumlanmıştır. Örneğin K15’e yaşadığı binada asansör olmaması sebebiyle taşınma düşüncesi sorulduğunda alınan cevap bu stratejinin bulgularından biridir:

Şimdi taşınmayı düşündüğüm oldu. Aslında taşınacaktım. Şimdi ev alınca ikinci bir şey yapmak istemedim. Çıkmak istemedim. Normalde ben düğünden sonra çıkacaktım ben buradan. Şimdi ev alınca benim buradan çıkmam 50-60 bin lira, en kötüsü. Bu parayı vermenin bir anlamı yok. Bir yıl daha böyle bir şekilde idare edeceğim. ... Katlanıyorum, mecburen.

[Para sorun olmasa taşınıp taşınmayacağı sorulduğunda]

Tabi, çıkarım. Çıkarım (K15, Konum 219-227).

Sırası gelmişken; K15'in maddi problemler çekmemesi koşulunda evinden taşınma isteğini böylesine net bir dille belirtmesi kendi başına bir başka önemli bulgudur. Fark edilmiştir ki yalnız yaşayan yaşlı bireyler içerisinde hâlihazırdaki evlerine koşulsuzca bir bağlılık söz konusu değildir. K3'ün yaşadığı evi baştan aşağı değiştirme imkânı verilmesi hâlinde “Öyle bir şey olsaydı komple boşaltır, tekrar yapardım (K3, Konum 264)” cevabı, K4'un “Çaresiz kalırsam evi terk ederim mesela yani, giderim. (K4, Konum 290)” fikri, K9'un “en az bu şartları yerine getirebilecek başka bir evde de yaşayabilirim (K9, Konum 494)” düşüncesi ve K8'in “Taşınacağım eve bu hatıra (K8, Konum 389)” gafı bunu kanıtlar niteliktedir. Her ne kadar bu durum her zaman ekonomik bir kabullenme ile ilişkili görünmese de; bu çalışmada elde edilen bulgular “yaşlı bireyler evlerine sıkı sıkıya bağlıdır” kaidesini sorgulatacak bilgiler sunmaktadır. Nitekim yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evlerine bağlı oldukları bulunmuş (bkz. 4.2.1.1.7 Sevgi ve Duygusal Bağ) ancak bu bağlılığın mutlaka bizzat güncel evlerine karşı olmasının da şart olarak görülmediği saptanmıştır. Bireylerin eve bağlılığı kimi zaman ‘evim diyebileceği bir yerde olma/yaşama fikrine bağlılık’ biçiminde de tezahür edebilmektedir; bu da evin aslında bir anlamlar örgüsü olduğunu ve spesifik bir konuttan bağımsız da deneyimlenebildiğini gözler önüne sermiştir.

Finansal kabullenme stratejilerine geri dönecek olursa taşınmak şöyle dursun henüz hâlihazırdaki evin ekonomik sürdürülebilirliğinin bile tehdit altında olduğu durumlar olabilmektedir. K11'in ifadelerinde bu kabullenmeyi görmek mümkündür:

Çok artıyor yavrum. Zaten her gün artıyor, her gün artıyor. Gerçek söylüyorum. Her gün her şey artıyor. ... Bir şey yapamıyorsun. ... Kabulleniyorsun yani. Ne yapacaksın? (K11, Konum 925 - 933)

Ancak K11'e alternatif ısınma çözümlerine (elektriğin ucuz olduğu saatlerde evi ısıtmak gibi) yönelip yönelmediği sorulduğunda alınan “Yok, yok. Isıtacağım. Sıcakta kalacağım ben öyle (K11, Konum 937)” cevabı da problemlerin kabullenilmesi ve onlara rağmen yaşamaya devam edilmesine iyi bir örnektir. Ev deneyimiyle doğrudan bir alakası olmamasına rağmen K1'in geçmişte yaşadığı bir finansal olumsuzluk da bu ‘yaşamaya devam edebilme’ durumuna işaret etmektedir:

Tabii ki zorluğumuz şöyle oldu. Biz[im mutsuzluğumuz] hiç kendi evliliğimizle, mutluluğumuzla, yaşamımızla [alakalı] değildi. Biz bir yer açtık. Dolandırıldık. Onun üzüntüsünü yaşadık. Eşim öyle kovuldu. Ben öyle şeker oldum yani. Ama o şeyden [aile veya mahalle sebebiyle] gelen değil ki benim hatam da oldu. Ben güvendim. Ortaklık yaptım. Ve

eşim hiçbir zaman için bana demedi "bu senin yüzünden oldu". Sen yatırdın dedim. Yaşayacakmışız. Yaşanacak, göreceğimiz, yani yaşamamız gerekiyormuş. Yaşadık (K1, Konum 199).

K1'in bu kabullenme ve ileriye bakabilme tutumu finansal olumsuzlukların mutlaka takılı kalınacak ve gölgesine yaşanacak durumlar olmayabileceğini; bunlardan ders çıkarılıp hayatın ilerleyen evrelerinde daha dikkatli davranılabileceğini gözler önüne sermektedir.

Bir diğer finansal kabullenme yaklaşımı da savurgan olmadan ve lüks aramadan yaşamayı kanıksama olarak göze çarpmıştır. K12'nin bu konudaki düşünceleri aslında gayet açıklayıcıdır:

Ya, öyle de... Hani maddi açıdan bir lüksümüz olmadı. ... Yani bir şey harcarken düşünerek harcıyorsun. Savurgan olmuyorsun bir hâlde (K12, Konum 624-626).

K1 de benzer şekilde eşinin vefatından sonra gelirinin yarıya düştüğünü kabul etmekte ve bu nedenle daha dikkatli olması gerektiğini belirtmektedir (K1, Konum 243). K11 de kemer sıkamak zorunda olduğunu aksi takdirde maaşının yetmeyeceğini ifade ederek (K11, Konum 939-943) sınırlı gelirle yaşama durumunu kabullenmiştir. K10'in de standart bir yaşam sürmesine rağmen artan maliyetler nedeniyle her ay bütçe yapmak zorunda kaldığını anlaşılmaktadır. Evi yenileme gibi büyük harcamaları "lüks" olarak görüp yapmaması da (K10, Konum 729-737) mevcut finansal çerçeveyi kabullendiğini gözler önüne sermektedir. Bu tutumluluk ve ekonomik idare tutumu bir yandan kabulleniş ve katlanma yaklaşımlarına yakinken diğer yandan da aslında birer çözüm önerisi olarak da yorumlanabilmektedir. Bir problemi ortadan kaldırma hedefiyle işlevlendirildiğinde daha 'çözüm arama' karakteristiği kazanırken daha çok 'güncel durumu şikayetçi olmaya rağmen sürdürme' yaklaşımı bir 'kabullenme ve katlanma' eğilimine işaret etmektedir.

Bir diğer olası yaklaşım da maddi nedenlerle yapıl(a)madığı kabul edilen bir harcamanın 'israf', 'gereksiz' veya 'boşuna' olduğunu düşünerek bu durumu meşrulaştırmak ve rasyonelleştirmek olarak bulunmuştur. K4'ün evindeki eski eşyaları (22 yıllık koltuk, 15 yıllık TV) değiştirmeyi "israf" olarak görmesi bu duruma bir örnek olabilir:

Şöyle derler, bizim eskilerde: "Bana bir mitil olsun." Yani mitil bir yataktır yani. "Bana bir mitil olsun, bir de penceren olsun, ben huzurlu olurum" derler. Yani o eşya konusunda iğnenin ucu kadar hiç şikâyetim de yok, huzursuzluğum da yok yani. Şey de duymuyorum, ne diyeyim sana... "Şuraya bir yeni koltuk alayım da" veyahut da "şu koltuğa atayım"... Böyle bir şey de duymuyorum, zaten yeni yani. Üstünde oturuluyor mu, oturuluyor. Bazı insanlar böyle bir hastalıktır yani, 2-3 sene evi koltuk değiştiriyorlar. Bende öyle bir şey yok yani.

Tertemiz şimdi yani... 22 sene orada aldığımız koltuk takımı, çekyatlar... Kardeşim düzgün düzgün, onu alıp da atayım mesela? Mesela televizyon, halen mesela bir tane LCD var. Belki 15 senelik. Yani yenisi çıkmış, bilmiyorum. Yani şimdi onun yenisi çıktı diye onu alayım mı? Veyahut da onu atıp mı vereyim? Bu israf yani bence (K4, Konum 218).

Bulgular ışığında şu senteze varmak mümkündür: Yalnız yaşayan yaşlı bireyler için finansal meseleler oldukça karmaşık olabilmektedir. Tıpkı geride kalan kısımlarda da bahsedildiği gibi finansal problemler her zaman çözüm önerisi üretilebilecek bir doğaya sahip olmayabilir. Çözüm üretil(e)mediği gibi bunların inkâr edilebilecek durumda olmaması da olasıdır. Bu noktada bahsi geçen problemlerle çeşitli biçimlerde yüzleşilerek onlarla başa çıkma senaryoları ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla ev de bireyler için ekonomik sınırlılıklarla kişisel tercih ve önceliklerin müzakere edildiği bir muhakeme alanına dönüşmektedir.

Tıpkı daha önceki sorunlara katlanma ve kabullenerek yaşama stratejilerinde belirtildiği gibi bu noktada da mekân tasarımı bağlamında izlenmesi uygun yaklaşımlar sınırlıdır. Zira ev ile olan düşünsel ilişkinin oldukça kişisel ve mahrem olmasına ek olarak ekonomik varlık gibi hususi konuların da bu denklemin paydaşlarından olması bu konuyu oldukça hassas kılmaktadır. Bu konu bağlamında iç mimarların ve/veya bakım sağlayıcıların önemle dikkat etmeleri gereken konulardan ilki bireylerin geliştirdikleri başa çıkma stratejilerine saygı göstererek, onlara doğrudan müdahale etmeden yaşam kalitesini artırabilecek çözüm önerilerini aramaktır. Bu çözüm önerilerinin hâlihazırda sahip olunan ekonomik endişelere ilave yükler bindirmeyecek biçimde kurgulanması esastır. İç mimarlık hizmetinin doğası gereği maliyetinin kimi zaman karşılanamayacak olduğu durumlarda ise yerel politikalar ve çeşitli sosyal programlar kapsamında yerinde yaşlanma motivasyonuna sahip kişiler ile uzman mekân tasarımcılarının buluşturulması söz konusu olabilir.

4.3.4 Sorunları Yeniden Çerçeveleme ve Öz-İkna Stratejileri

İşlevlendirildiği saptanan başa çıkma stratejileri içerisinde en seyrek biçimde bahsedilmiş olan temanın sorunları yeniden çerçeveleme ve öz-ikna stratejileri olduğu ortaya çıkmıştır. Bu strateji türü esasında birden çok farklı başa çıkma stratejisinin bir arada kullanıldığı ve bu yüzden de var olan stratejik temalar içerisinde kapsamına tam olarak sığmayan başa çıkma senaryolarını içermektedir. Kod sıklığı bağlamında esasında kendi başına bir stratejik tema olarak sınıflandırılması (toplam kod frekansı: 98) olağan

gözükmele birlikte bazı alt-temalarının çeşitli ‘çözüm bulma’, ‘görmezden gelme’ ve/veya ‘onunla yaşamaya çalışma’ unsurları içerdiği fark edilebilir.

15 katılımcının da ifadelerinde saptanmış olan bu sorunları yeniden çerçeveleme ve öz-ikna stratejileri özünde ‘bardağın dolu tarafına odaklanmak’, ‘iyimser bakış açısına tutunmak’, ‘başkalarıyla kıyaslama yaparak hâline şükretmek’ veya ‘olumsuzlukları kişisel gelişim fırsatı gibi değerlendirmek’ gibi melez başa çıkma stratejilerini içermektedir. Bu stratejiler de tıpkı kendisinden önce gelenler gibi tezin üç ayaklı strüktürüne (psiko-sosyal, fiziksel ve finansal boyutlar) oturacak biçimde sunulmuştur ancak katılımcıların verileri içerisinde aslen hiçbir finansal yeniden çerçeveleme stratejisi tespit edilememiştir. Dolayısıyla bu stratejinin yalnızca psiko-sosyal ve fiziksel stratejiler tandeminde işlevlendirildiği söylenebilir (bkz. Tablo 4.11, s. 190).

4.3.4.1 Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Yeniden Çerçeveleme Stratejileri

Problemleri yeniden çerçevelemek kendi içerisinde motivasyon, sosyal karşılaştırma, şükretme, iyimser algı gibi psiko-sosyal unsurları sıkça barındırdığından bu stratejinin psiko-sosyal boyutta daha çok işlevlendirilmiş olması (ilişkili psiko-sosyal kodlar ve ilişkili fiziksel kodlar: 79 ve 19) şaşırtıcı olmamıştır. Nitekim ilişkili finansal stratejilerin altında herhangi bir bulgu olmadığı gibi ilişkili fiziksel stratejilerin de kendi içinde bir sınıflandırma yapılamayacak kadar az ve homojen bulguya ev sahipliği yaptığı görülmüştür. Psiko-sosyal yeniden çerçeveleme stratejilerinin ise kendi içinde görece hayli çeşitli olduğu saptanmıştır. Bu çeşitlilik Tablo 4.21’de sunulmuştur:

Tablo 4.21

Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Yeniden Çerçeveleme Stratejileri Kod Frekansı Tablosu

Tema ve Alt-Tema İsimleri	Kod Frekansı
Psiko-Sosyal Problemlerle İlgili Yeniden Çerçeveleme Stratejiler (Toplam)	79
Pozitif Düşünce ve İyimser Yorumlama	52
Kişisel ve Duygusal İyimserleştirme	40
Sosyal/Çevresel Olumlama	12
Duygusal Değer ve Manevi Birikim Vurgusu	13
Başkasıyla Karşılaştırma ve Haline Şükretme	8
Özgürlük-Fırsat Görme / Getiriye Odaklanma	5
Geleceği Alternatif Biçimde Algılama / Erteleme	1

Tablodan da görülebileceği üzere psiko-sosyal yeniden çerçeveleme stratejilerinin en belirgin tezahürü bir deneyimin olumsuz unsurlarını filtreleyerek olumlu yönlerini öne çıkarma esasına dayanan pozitif düşünce ve iyimser yorumlamadır. Şans eseri bu yaklaşım da aslında tüm Baskın Terazî Modeli teorik yaklaşımının yerinde yaşlanma arzusu güden yalnız yaşayan yaşlıların evleri ile olan ilişkisini açıklayan ana önermenin detaysız bir özeti mahiyetindedir. Bu kesişim de nitekim şaşırtıcı değildir çünkü bir üst başlıkta da açıklandığı üzere ‘yeniden çerçeveleme’ stratejileri içinde çeşitli ‘çözüm bulma’, ‘görmezden gelme’ ve/veya ‘onunla yaşamaya çalışma’ unsurlarını içermektedir. Bu da mevzubahis alt kategorinin bütün teorik modelin küçük ölçekli bir parçası olması sonucunu doğurmuştur. Teorik modelin kendi içindeki daha küçük birimlerle kurduğu bu istikrarlı içerik bütünlüğü esasında Konstrüktivist Gömülü Teori metodolojisinin ne kadar sistematik ve tutarlı bir biçimde uygulanmış olduğu üzerine de bir emaredir. Bu emareleri ilerleyen kısımlarda görmek de mümkündür.

Söz konusu spesifik stratejik yaklaşıma geri dönecek olursa; bu yeniden çerçeveleme ve öz-ikna yönteminin 12 özgün katılımcı tarafından benimsenmiş ve kendi içinde içsel (kişisel ve duygusal) ve dışsal (sosyal ve çevresel) biçimde bölünmüş olduğu bulunmuştur. İçsel boyuta örnek olarak K15’in ev yaşamını etkileyen çeşitli problemine mizahi yaklaşımı gösterilebilir:

[Unutkanlık ile ilgili çeşitli çözüm önerileri sorulduğunda]

Yok onu yapamadım. Ona çözüm bulamadım. [Gülerek] (K15, Konum 327).

Ben şimdi affedersiniz banyoda kızımın rujuyla "kulaklık" yazdım. [Gülerek] (K15, Konum 339).

[Yüksek yerlere yetişememe konusunda ne yaptığı sorulduğunda]

Merdiven koyarım, sandalye koyarım. Masanın üstüne sandalye koyar çıkarım [gülerek]. Oradan da düşerim. ... Yapılması gerekiyorsa korku yok (K15, Konum 429-433).

Bu mizahi ele alışın sorunları daha neşeli bir biçimde yeniden çerçevelendirilerek yansıtılmasına ve dolayısıyla da daha iyimser bir noktadan algılanmasına zemin hazırladığı anlaşılabılır. Benzer bir iyimser dışavurum K11’in ifadelerinde de gözlemlenmiştir:

[Evin olumlu ve olumsuz yönleri sorulduğunda]

Olumlu. Mutluyum. Evimde mutluyum. Gerçekten.

[Olumsuz bir şey olup olmadığı tekrar sorulduğunda]

Yok hiç olumsuz bir şeyim yok. Çok şükür Allah'ıma (K11, Konum 133-141).

K1'in yalnızlığı bir sorun olarak görmemesi (K1, Konum 436) veya K10'un zor anlarda güzel anıları hatırlaması (K10, Konum 785) da katılımcıların benzer olumlama çabalarını içermektedir. Benzer olumlama stratejileri dışsal problemler karşısında da benimsenmektedir. Örneğin K14'ün yakın zamanda çokça değişime uğradığı bilinen mahallesine karşı düşünceleri olumsuzlukların tamamen geri plana itilmiş olmasını net bir biçimde göstermektedir:

[Mahalledeki olası sorunlar veya hırsızlık durumu sorulduğunda]

Hiçbir şey olmadı. ... Hiçbir şeyden şikayet[ım yok]. Benim çocukluğum geçti. Sokak oynama yaşı [sokakta oyun oynadığım yaşlar burada geçti] burada (K14, Konum 310-312).

[Evi ile ilgili çeşitli problemler sorulduğunda]

Benim burada sokakta oynama yaşı geçti (K14, Konum 421).

K11'in de güvenlik endişesi dile getirip sonra mahalleden memnuniyet belirtmesi gibi çelişkili görünen ifadeleri (K11, Konum 425-437; 854-861) genel olumlu çerçeveyi koruma adına bazı sorunların nasıl ayrıştırılabildiğini göstermektedir. Çok fazla dış göç aldığından çehresi değişmiş olan bir mahallede oturduğu bilinen K9'un da benzer şekilde mahallesindeki rahatsızlıkları küçük problemler olarak nitelendirdiği (K9, Konum 221-229) saptanmıştır.

Yeniden çerçeveleme yaklaşımının bir boyutu olumsuzlukları filtreleme ve geri plana itme yoluyla bir iyimserlik yaratmak iken bir diğer boyutu ise olumlu olanları kuvvetlendirmek (hatta bazen abartmak) şeklinde bulunmuştur. 7 farklı katılımcının ifadelerinde saptanan duygusal değer ve manevi birikimlere odaklanılması durumu da bu farklı boyutun örneklerindendir. Örneğin K10 evinde yalnızlık hissediyor olmasının bir sebebi olan çocuklarının yurt dışında yaşıyor olması durumunu yorumlarken bu yaklaşımın izleri görülebilir:

... ilk önce çocuklarımın yurt dışına gitmesini hiçbir zaman tasvip etmezdim. Ama gördüğümde iyi ki gitmiş diyorum. ... Yani nasıl söyleyeyim, insanın hayata bakışı değişiyor. Değişik kültürleri görüp, değişik yerleri gezip, daha iyi şeylerle karşılaşmak insanın hayata bakışını da değiştiriyor. Onun için hani dediğiniz gibi yoklukları bana hakikaten üzülmüyorum, içim acıdığı zamanlar oluyor. Ama iyi taraflarını da gördükten sonra diyorum ki onlar mutlu olsun, onların hayatları daha düzgün devam etsin. Canları sağ olduğu sürece Türkiye'de de olsalar her dakika yanımda olamayacaklardı diye düşünüyorum (K10, Konum 73).

K12'nin çocuklarını büyötmeye odaklanarak eşinin vefatının etkilerini unutma çabası (K12, Konum 118) veya K1'in vefat eden eşinin evdeki anılarını hala hayattaymış gibi yaşatarak güç bulması (K1, Konum 9) geçmişin bugüne güç vermesini ve evin de bu bağları yaşatan bir alan olmasını gözler önüne sermektedir K13'ün geçmiş yalnız yaşama deneyimlerinin bugünkü uyumunu kolaylaştırdığını düşünmesi de (K13, Konum 251-255) yaşam tecrübesinin bir nevi işlevsel olma ve toplama sürecinde rol oynayabilmesi durumunu göstermektedir.

Bu başlık altında bahsedilecek son stratejik yaklaşım ise bireylerin kendi durumlarını başkalarınınki ile mukayese ederek kendi durumlarına şükretmeleri ve ne kadar iyi durumda olduklarına kendilerini ikna etmeleridir. Bu yaklaşım 4 farklı katılımcının verilerinde tespit edilmiştir. K11'in kendisini teselli etme biçimi bu stratejik yaklaşımlardan bir tanesidir:

... Her yaşı güzel bir yanı vardı, çok şükür her yaşı yaşadım. Çünkü benim babam 47 yaşında, annem 52 yaşında öldü. Dayım 18 yaşında öldü. Amcalarım yani askere bile gidememişler, askere gidecekleri zaman 20'li yaşlarda ölmüş iki tane amcam. Babam 47 yaşında öldü. Onun için bizim ailede herkes çok genç öldüğü için ben diyorum ki Allah'ıma çok şükürler olsun. Ben bu yaşa kadar yaşadım. Yani mutluyum şu halimden, çok mutluyum (K11, Konum 401).

K2 de kendi durumunu dizleri ağrıyan arkadaşlarıyla (K2, Konum 521-522) veya unutkanlığını başkalarıyla (K2, Konum 210) kıyaslarken; K14 de yatalak komşusunu örnek vererek kendi mobilite yeteneğine şükretmektedir (K14, Konum 453). Bu karşılaştırma durumu günlük zorlukları daha katlanılır kılarken evin de aslına yerinde yaşlanma hedefinde olduğundan daha iyi ve uygun durumda algılanmasına sebebiyet verebilir. Nitekim K12'nin kendi sağlık sorunlarını çok daha ağır durumlarla kıyaslayarak "hastalıktan saymaması" (K12, Konum 694-700) bu yaklaşımın sorunları gereğinden fazla küçümseme riskini de barındırabileceğini düşündürmektedir.

Özetlemek gerekirse, problemleri yeniden çerçeveleme ve genel tablonun iyi durumda olduğuna yönelik kendini ikna ve/veya teselli etme yaklaşımları çeşitli olumlu çıktılarla ilişkilidir. Verilere odaklanıldığında bu tür stratejilerin bireylerin psikolojik dirençlerini koruma ve dayanıklılıklarını sürdürme üzerinde olumlu etkileri olduğu görölmüştür. Derinlemesine görüşmelerin tüm akışı izlendiğinde bu psikolojik dayanıklılık korunumunun da evlerinin çeşitli olumsuzluklara rağmen iyi anlamlarla bezenmiş değerli bir yaşam alanı olarak algılanmasına zemin hazırladığı görölmüştür. Yerinde yaşlanma

arzusunun ve deneyiminin problemleri daha iyimser bir noktadan algılama ve metaforik bir teraziye olumlu yönde baskınlaştırarak daha olumlu ve kuvvetli tutulabildiği anlaşılmıştır.

Bu bilgiler yerinde yaşama hedefi doğrultusunda yapılabilecek mekân tasarımı hamleleri anlamında da aydınlatıcıdır. Örneğin yalnız yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanmaya devam edebildikleri evlerinin sırf bu yüzden ‘ideal’ koşullara sahip olduğu yanlışlanmasına düşülmemelidir. Çünkü bireyler gerek kendilerinin gerekse de evlerinin eksiklerini birtakım başa çıkma stratejileri ile telafi etmektedirler. Bu durum gerçek mekânsal gereksinimlerin gizli kalmasına ve çözüme ulaştırılamamasına sebebiyet verebilecektir. Bu çalışmanın temel amacı olan ‘söz konusu ilişkinin doğasını ortaya çıkarmak’ da aslen iç mimarların yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evleri ile olan mekânsal ilişkiyi doğru okuyabilmeleri ve sonrasında bu çıkarımlarla isabetli tasarımlar üretebilmelerine zemin hazırlamaktır. Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin yaşam alanlarında gerek kendileri gerekse de mekân kaynaklı problemleri telafi etmeye yönelik etkili stratejiler benimsedikleri bir gerçektir. Ancak yine de iç mimarlık mesleğinin kullanıcılara güncel ve potansiyel problemleri bertaraf etme imkânını sağlayacak dirençli mekânlar üretme prensipleri geçerliğini korumalıdır.

4.3.4.2 Fiziksel Problemlerle İlgili Yeniden Çerçeveleme Stratejileri

Fiziksel gerilemeler ve bunun getirdiği mekânsal zorluklar yaşlılık döneminin yadsınamaz gerçekleridir. Bunlar kimi zaman çözülerek ortadan kaldırılabilen problemlerken kimi zaman ise bunlarla bir şekilde yüzleşmek gerekmektedir. Bu yüzleşme sürecinde ‘karalar bağlamak’ yerine kayıpları iyimser bir biçimde yönlendirmek görece olumlu bir yaklaşımdır. Nitekim 11 farklı katılımcının (K15, K14, K13, K12, K11, K9, K8, K7, K6, K5, K2) anlatılarında bu tür iyimser yaklaşımların yer aldığı saptanmıştır. Ancak bu yaklaşımlar kendi içerisinde daha alt dallara ayrılacak kadar çeşitli ve kapsamlı olmamıştır (bkz. Tablo 4.22).

Tablo 4.22

Fiziksel Problemlerle İlgili Yeniden Çerçeveleme Stratejileri Kod Frekansı Tablosu

Tema İsmi	Kod Frekansı
Fiziksel Problemlerle İlgili Yeniden Çerçeveleme Stratejileri (Toplam)	19

Etrafında kümelenendirilecek kadar belirgin alt başlıklar oluşmamış olsa da bir önceki başlık olan psiko-sosyal yeniden çerçeveleme stratejileri altındaki birtakım tipik yaklaşımları fiziksel boyutta da görmek mümkündür. Bunlar problemlerin etkilerini olumsuz yönlerini küçümseme, sahip olunan imkânları abartma ve başkalarına bakarak kendi hâline şükretme yaklaşımlarından başkaları değildir. K12'nin şu ifadeleri başkalarının durumlarını düşünerek kendi fiziksel melekelerine şükretmenin bir örneğidir:

Beterin beteri var diyorlar ya. Allah korusun. Başka bir şey, hani dermanı olmayan bir hastalık vermesin. Yani ben bunları hastalık saymıyorum. ... Ondan sonra çaresi olmayan hastalıklar var. Onun için ben bunları böyle gerçekten saymıyorum. Şükür Allah'ıma diyorum. ... Allah korusun Alzheimer gibi olmasın. Babamla kaç sene yaşadım. Akrabamız vardı, 10 sene yatalak yattı. Onların yanında biz nasıl hastayız? ... Yani ne dertler var ama neyin derdindeyim? O yüzden hep şükür Allah'ıma diyorum (K12, Konum 694-700).

K13'ün gözlüğünü artık bir aksesuar gibi görmesi de aslında görmek için muhtaç olduğu bir aletin bir stil unsuru gibi algılanmasını içermektedir:

... hep gözlüğüm olduğu için bir organım gibi oldu. Hatta göz ameliyatı olacağım da doktor dedi ki, "gözlük takacak mısınız" dedi. Hem benim organım gibi hem aksesuarım gibi, "takarım" dedim, "takacağım" dedim (K13, Konum 411).

Yaşadığı ciddi görme kaybına rağmen K8 de doktorunun teselli edici sözlerine dayanarak direncini yüksek tutmaktadır:

Bak... Benim sağ gözüm görmez. ... Sağ gözüm görmez. Doktora dedim ki, "radar gibi gözlerim vardı" dedim. Alttaki kat[ta oturan] adam gazete okurdu ben üstten bilirdim. Biliyor musun? ... Ondan sonra [doktor] "teyze yaşın kaç?" dedi. Yaşımı söyledim. "Bir aleti al dedi, çalıştır" dedi. Ya aşınır ya delinir ya [da başka bir] şey [olur]. "Gene iyisin maşallah" dedi (K8, Konum 193).

Fiziksel zorlukların nesnel gerçekliğine karşı bile birtakım stratejilerle iyimser kalabilme iradesi göstermek yalnız yaşayan yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma konusunda ne kadar ısrarcı ve inançlı olduklarını gözler önüne sermektedir. K9'un eviyle ilgili kendisini tatmin etmeyen özelliklerini geri plana itip eviyle ilgili tatminkâr deneyimlere odaklanması da bir diğer örnektir:

Mesela başka bir ev olabilir, daha büyük bir ev olabilir. Öyle bir ev almaya kalksam onu alamam şimdi. Bu evimi satsam da yenisini alamam. Ama bu evim denize yakın bir ev, çok yakın bir ev. Salonda oturup koltuktan kahvemi içerken pencereden denizi seyredebiliyorum.

O bakımdan avantajları var. Öyle bir şey de yapmayı da düşünmüyorum açıkçası (K9, Konum 262).

K5'in evinde mutfağı olmamasına rağmen olumlu bir bakış açısı benimseyebilmesi de yerinde yaşlanma motivasyonunun gücünü göstermektedir:

[Ama] herkesin evinden yine iyi benim evim. ... Başkasının evi daha şaysız [niteliksiz]. ... İyi, evimiz fena değil. Otur[ul]acak şekil[de] işte, beni idare ediyor açıkçası. ... Kirada değilim, kira isteyen yok. Çık diyen yok, ondan çok rahatım (K5, Konum 375).

K5'in mekânsal şikayeti eksiklik üzerineyken K11'inki ise fazlalık üzerinedir. Ancak ev ile ilgili fiziksel problem fark edilmeksizin bu 'iyi yönüne odaklanma' stratejisi benimsenebilmektedir:

[Evin büyük olmasının sorun olup olmadığı sorulduğunda]

Yok, sorun da değil ya. Güzel yani. Şimdi şöyle, mesela eski küçük ev olmuş olsa hemen bir günde her yerini yaparsın, tamamlarsın, silersin, süpürürsün. Ama şimdi buraya gelince öyle değil. Mesela ben salona girdiğim zaman vitrini, şusu busu benim bir günümü alıyor. ... Hayır, hayır. Hiçbir problem değil benim için (K11, Konum 801).

... Küçük olsa belki de misafirimi rahat ettiremeyeceğim (K11, Konum 849).

Nadir de olsa görülen bir diğer yaklaşım da sahip olunan fiziksel yetilerin abartılmasıdır. Katılımcıların çoğunlukla yerinde yaşlanabilme dirençlerini pekiştirmek amacıyla benimsedikleri bu yaklaşım kişinin öz-algısı ve kendini dışarıya nasıl yansıtmak istediği ile ilgili ipuçları vermektedir:

[Tutma ve kavrama gücü ile ilgili problem olup olmadığı sorulduğunda]

Valla bir tanesine bir vursam yıkarım (K8, Konum 149).

Katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerin detaylı analizinde görülmüştür ki bu tür öz-ikna ifadeleri bireylerin benlik saygılarını ve yaşam motivasyonlarını artırma -veya bunların hâlihazırda yüksek oluşu- ile ilişkilidir. Çözemediği problemler karşısında yakınmak veya problemleri inkâr etmek yerine onlara olumlu bir pencereden bakabilen katılımcıların daha gerçekçi ve makul bir yerinde yaşlanma deneyimleri olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü problemler karşısında bu stratejiyi izleyebilmek bile başlı başına bir duygusal dayanıklılık ve yerinde yaşlanma iradesi emareleridir.

Tıpkı psiko-sosyal boyutunda da bahsedildiği üzere fiziksel yeniden çerçeveleme ve öz-ikna stratejilerinin bir olumsuz noktası -mekân tasarımcılarını da ilgilendiren- 'problemlerin gömülü kalması' ihtimalidir. Gerek bakım sağlayıcıların gerekse de iç

mimarların yerinde yaşlanma hedefinde faydalı önerilerde bulunabilmeleri için bireyin evi ile olan ilişkisinin fiziksel doğasını şeffaf bir biçimde irdeleyebilmelidir. Çözülebilir problemler karşısında bile problem yaşamama imajını korumaya çalışmak bu problemlerin hiçbir zaman çözümlenememesi şeklinde sonuçlanabilir.

4.3.4.3 Finansal Problemlerle İlgili Yeniden Çerçeveleme Stratejileri

Bu çalışma kapsamında toplanmış ve oluşturulmuş olan veri setinde finansal problemlere yönelik herhangi bir yeniden çerçeveleme veya öz-ikna durumuna rastlanmamıştır. Bu durum; ekonomik meselelerin somut gerçekliği, kendini ikna etme durumunun finansal gerçekliği ve günlük yaşamı iyileştirmeyeceği ve genel olarak yaşlı bireylerin belirli bir birikime veya ekonomik destek mekanizmasına sahip olması ile açıklanabilir.

5 SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada elde edilen bulguların anlamlandırılması ve ilişkilendirilmesinin ardından ilerleyen kesitlerde açıklanmış olan sonuçlara ulaşılmıştır. Ulaşılan sonuçların ardından da konuyla ilgili toplumsal, pratik ve akademik birtakım önerilerde bulunulmuştur.

5.1 Araştırmanın Sonuçları

Bu araştırmanın neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Yaşlı bireylerin yalnız başına olmalarına rağmen evlerinde (veya tercih edecekleri başka bir evde) yaş alma arzuları çok katmanlı, girift ve karmaşık bir ‘anlamsal’ süreçtir.
- Bu süreç ev ile ilişkilendirilmiş olumlu ve olumsuz anlamların dinamik bir tartma ve değerlendirilme sürecine bağlıdır. Bu tartma süreci terazi metaforu ile kavramsallaştırılmıştır. Ev ile ilişkilendirilmiş pozitif düşünceler metaforik tartının ‘olumlu anlamlar’ kefesinde bulunurken eve yönelik negatif yansımalar ise ‘olumsuz anlamlar’ gözünde bulunmaktadır. Yaşlı bireyler için yerinde yaşlanma hedefinin gerçekleştirilmesi ‘olumlu anlamlar’ kefesinin ağır basması doğrultusunda gerçekleşmektedir.
- Bu metaforik terazide ev ile ilişkilendirilmiş olumsuz anlamların daha ağır basması yerinde yaşlanma hedefinin kesinlikle başarısız olması anlamına gelmemektedir. Yalnız yaşayan yaşlı bireylerin, olumsuz anlamlar daha ağır basıyor olmasına rağmen yerinde yaşlanma hedefini gerçekleştirmesi mümkündür.
- Ev deneyiminin çoğunlukla olumsuz olmasına rağmen yerinde yaşlanma hedefinin gerçekleştirilebilmesi, bu metaforik terazinin yalnızca pasif bir biçimde tartılıp neticedeki kadere razı olunmadığını göstermektedir. Bu ‘olumsuzluklara rağmen direnme’ hali, metaforik terazinin çeşitli biçimlerde manipüle edildiğini kanıtlamaktadır. Olumsuzluklar ağırlıkta olsa dahi birtakım ‘başa çıkma stratejileri’ kullanılarak terazinin bir yöne bilinçli bir biçimde ‘baskınlaştırıldığı’ bulunmuştur.
- Bahsi geçen terazide eve atfedilen olumlu anlamlar zaten baskın konumda ise yaşlı birey -yalnız yaşıyor olsa bile- bir zorunlu taşınma tehdidi altında değildir.

Bu bireyler için yine de mevcut evlerinden taşınmak söz konusu olabilir. Ancak bu taşınma zorunlu bir yer değiştirmeden ziyade daha iyi imkânlara geçiş olarak gerçekleşmektedir. Eğer birey yalnız başına yaşayabilecek içsel kapasiteye sahip ise gerek mevcut evinin iç mekânlarını gerekse de tamamıyla evini değiştirmeye açık olabilmektedir. Yerinde yaşlanma literatürünün ‘bir bakım kurumuna taşınmadan yaş almaya devam etmek’ bileşenini karşılayan bu durum doğrudan bir eve veya bu evin içerisindeki unsurlara bağlı olunmaması üzerinden ‘yere bağlılık’ kavramını sorgulamaktadır.

- Yaşlı bireylerin yalnız yaşıyor olmalarına rağmen evlerinde (veya tercih edecekleri başka bir evde) yaş alma arzuları, metaforik bir terazinin baskın olması veya baskınlaştırılmış olmasına bağlı olarak belirdiğinden tüm süreç “Baskın Terazi Modeli” ismiyle ilişkilendirilmiş ve kavramsallaştırılmıştır.
- Yalnız yaşayan yaşlılar için yerinde yaşlanabilme sürecinin her zaman başarılı olacağı savunulmamaktadır. Bireyin, evi ile ilişkisindeki dinamiklerin ağır bastığı yöne göre, yerinde yaşlanma hedefinden vazgeçmesi de olasıdır. Baskın Terazi Modeli bu ihtimali de teorik çerçeve içerisine dahil ederek açıklamaktadır. Anlamsal terazideki ‘baskınlaştırma’ işlevini gerçekleştiren başa çıkma stratejilerinin de yetersiz gelmesi söz konusu olabilir. Problemler artık; çözümü bulunamaz, yok sayılamaz, kabullenerek yaşama devam edilemez veya iyi yönde yorulamaz olabilir. Bu durumda ise metaforik teraziyi baskınlaştıracak bir güç kalmayacak; yerinde yaşlanma hedefi başarısızlıkla sonlanacaktır.

Özetlemek gerekirse, yaşlı bireylerin yalnız yaşıyor olmalarına rağmen evlerinde (veya tercih edecekleri başka bir evde) yaş almaya devam etme arzusunun görünenden çok daha girift ve katmanlı bir süreç olduğu anlaşılmıştır. Bu süreç pasif ve tarafsızca izlenerek razı olunan bir hayat seyri değildir. Aksine eve atfedilen olumlu anlamların baskınlaştırıldığı, olumsuz anlamların sönmüldüğü ve tüm bunların çeşitli başa çıkma stratejileri doğrultusunda gerçekleştirildiği bir sistemdir. Öyle ki, ev ile ilişkili çeşitli olumsuz deneyimler için belirli başa çıkma stratejileri daha çok tercih edilmekte ve bu durum problemin doğasına göre değişkenlik göstermektedir. Bu da yaşlı bireylerin, yalnız yaşamak da dahil olmak üzere çeşitli olumsuz ev deneyimlerine rağmen; içten gelen, bilinçli ve sistemli bir biçimde bakım kurumuna veya yakınlarının yanına taşınmaktan kaçındıklarını gözler önüne sermektedir. Baskın Terazi Modeli de bu sürecin iç

dinamiklerine ışık tutmakta, dahili ilişkilerini haritalamakta, üzerine geliştirmeler ve öneriler getirilebilecek bir teorik model ortaya koymaktadır.

5.2 Araştırma Sonuçları Doğrultusunda Öneriler

Araştırmanın benimsediği nitel paradigma ve metodolojik desen doğrultusunda, çalışmanın bu noktasına dek insan-mekân ilişkisinin anlamsal yönüne odaklanılmıştır. Bu odaklanma sebebiyle iç mimarlık mesleğinin beşeri yönü çokça irdelenmiş; sosyoloji, psikoloji ve gerontoloji bilimleri ile bağlantılar kurulmuştur. Ancak ilerleyen kesitlerde iç mimarlığın uygulamalı/pratik yönüyle ilişkili öneriler sunulacaktır. Bunları da iç mimarlığın akademik yönü ve toplumsal rolü üzerinden ilave öneriler izleyecektir.

5.2.1 İç Mimarlık Meslek Pratiklerine Yönelik Öneriler

Uygulamalı/pratik anlamdaki öneriler için tıpkı **SWOT** Analizi (*Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats* - Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler) veya ABD Çevre Koruma Ajansının ortaya attığı **3R** sloganı (*Reuse, Reduce, Recycle* - Yeniden Kullan, Azalt, Geri Dönüştür) gibi akılda kalıcı ve ilgi çekici bir kısaltma kullanımı amaçlanmıştır. Bu kısaltmanın; elde edilen teorik model ile yüksek uyum içermesi, akılda kalıcı olması, çerçevelediği konu ile alakalı olması ve İngilizce dilinde de anlamlı bir karşılığı olabilmesi istenmiştir. Dolayısıyla önerileri anımsatıcı ve çarpıcı bir biçimde aktarabilmek adına **Y.A.Ş. (A.G.E.)** kısaltması geliştirilmiştir. Bu kısaltma aşağıdaki içeriği hem ortaya çıkarılan teorik model ile hem de genel anlamda konuyla ilişkili tutarken bir yandan da Türkçe ve İngilizce dillerinde ('yaş' ve 'age' kelimeleri olarak) anlamlı olabilmıştır. **Y.A.Ş. (A.G.E.)** yaklaşımının prensipleri şunlardır:

- **YÜCELT** (Evin Olumlu Anlamlarını ve Yaşam Kalitesini) - [*AMPLIFY (the Positive Meanings and Life-Enhancing Experiences)*]
- **AZALT** (Evin Olumsuz Anlamlarını ve Yaşam Zorluklarını) - [*GET RID OF (the Negative Meanings and Life-Impeding Barriers)*]
- **ŞANS VER** (Bireyin Kendi Başa Çıkma Stratejilerini Uygulayabilmesine) - [*EMPOWER (the Individual to Apply Coping Strategies)*]

Bu prensipler doğrudan bu çalışma kapsamında Baskın Terazi Modelinin temellendirildiği temel kategoriler olan 'ev ile ilişkilendirilen olumlu anlamlar', 'ev ile ilişkilendirilen olumsuz anlamlar' ve 'ev ile ilişkilendirilen başa çıkma stratejileri'

üzerine getirilmiş tasarım/uygulama ilkeleridir. Her bir prensip yaşlı bireylerin evleri ile olan ilişki kategorilerinin onların faydasına olacak biçimde yönetilmesini kapsamaktadır.

5.2.1.1 Yüceltme Prensibi

Yüceltme prensibi yaşlı bireylerin evleri ile olan olumlu ilişkileri ve eve atfedilen olumlu anlamları güçlendirme, koruma ve daha baskın hâle getirmeye yönelik tasarım/uygulama faaliyetlerini kapsamaktadır. Çünkü yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma kararlarını belirleyen metaforik terazinin olumlu yönde baskın olmasının en temel yöntemi ev ile ilişkilendirilmiş olumlu anlamların çoğunlukta olmasıdır. Bu noktada çalışma kapsamında ortaya konan ‘Özerklik ve Bağımsızlık’, ‘Sosyal Bağlantı ve Topluluk’, ‘Aidiyet ve Aşinalık’ gibi olumlu anlamsal ilişki temalarını doğru bir biçimde anlamak kritik öneme sahiptir. Bu anlamsal temaların doğasını anlamak ve buradan edinilen birikimi bireylerin spesifik koşullarına uyumlandırmak onların ev ile olan ilişkilerini daha olumlu hâle getirecektir.

Görsel 5.1

Mutfak Üst Dolapları İçin Aşağı Çekilebilir (Pull-down) Mekanizma Örneği

Kaynak: Guangzhou Welldo Hardware Manufacturing Co., Ltd.

Örneğin ‘özerklik ve bağımsızlık’ anlamını yüceltmek için çeşitli iç mekân iyileştirmeleri gerçekleştirilebilir: Bu doğrultuda, daha az efor gerektiren hareket ve eylem alanları oluşturulabilir; özellikle mutfak iç mekânlarında yapılacak iyileştirmeler bunlara örnektir. Mutfak gibi ayakta efor gerektirecek alanlarda, gerekli işlemler için atılması gereken adımları en aza indirecek plan tipleri kullanılabilir. Mutfak alt dolapları tam açılır

(tandem) raylı çekmece sistemleri ile kurgulanarak zorunlu eğilme ve bükülme hareketleri azaltılabilir. Üst dolaplar daha alçak seviyelerde kurgulanabilir ve/veya aşağı çekmeli (*pull-down*) mekanizmalarla daha erişilebilir hâle getirilebilir (bkz. Görsel 5.1, s. 241).

Islak hacimlerde kullanılacak musluk ve eviyelerde de daha az eforla kullanılabilecek donanım tercihleri yapılabilir. Ayakta dururken öne doğru uzanma ve eğilme eforunu azaltmak adına, daha alçağa ve tezgahın yakın kenarına doğru konumlandırılmış seramik eviyeler seçilebilir. Tutma, kavrama ve güç problemleri yaşayabilecek yaşlı bireyleri düşünerek daha kolay bir kullanım sunan levye tipi musluk bataryaları veya hiç temas gerektirmeyen sensörlü musluk bataryaları tercih edilebilir.

Kişisel bakımın oturarak yapılabilmesi adına kullanılmadığında katlanarak duvarla bütünleşebilen sağlam oturaklar kurgulanabilir. Bu oturaklara oturmak veya bunlardan kalkmak için sağlam ve emniyetli tutunma barları kurgulanabilir. Banyo ve yıkanma bölümü de oturarak kullanıma uygun hale getirilebilir; oturarak yıkanabilme imkânı sağlayacak oturma zeminleri kurgulanabilir ve oturup kalkmayı kolaylaştıracak tutunma donanımları eklenebilir. Sıhhi tesisat elemanları daha erişilebilir yüksekliklere monte edilebilir ve ıslak hacimlerde düşmeye yol açabilecek yukarı uzanma veya eğilme hareketlerine duyulacak ihtiyaç azaltılabilir. Islak hacimlerde kayma ve takılma gibi düşme risklerine karşın da uygun yüzeyler (yüzeyi honlanmış doğal taş, suya dayanıklı kaymaz PVC zemin kaplamaları vb.) tercih edilebilir.

Gerek ıslak hacimlerde gerekse de diğer iç mekân kapılarında; tutma, sıkma, çevirme gibi zamanla kaybolmaya müsait ince motor beceriler gerektiren kapı tokmakları yerine uzun levye tipi (panik bar) kapı kolları entegre edilebilir. Gerek kapılara gerekse de kapıların açıldığı mekânlara entegre edilecek sensörler ile iç mekân aydınlatmaları tetiklenebilir. Söz konusu mekânlar minimum gölge oluşturması ve ışığın gözü almaması için matlaştırılmış/yumuşak ışık sağlayan aydınlatma elemanları ile donatılabilir. Böylece hareketliliği kısıtlanmış veya eli dolu olsa bile, yaşlı birey başkasına muhtaç olmadan mekân içi geçişleri güvenle gerçekleştirebilir.

Sensör ve aktüatör teknolojileri kullanıcının evi üzerindeki kontrolünü de artırarak evi ile ilişkilendirdiği özerklik anlamını pekiştirmeye adaydır. Akıllı ev teknolojileri bu noktada oldukça elverişli imkânlar sunmaktadır (bkz. Görsel 5.2; s. 243). Bünyesine bir sensör (gerçekleşen bir değişikliği algılayan modül) ve bir aktüatör (gerçekleşen değişiklik

sonrasında sistemi tetikleyen/açıp kapatan bir modül) ve bunları ana ekosistem ile bağlayarak yönetecek bir mikroişlemci entegre edilebilecek neredeyse tüm iç mekân objeleri akıllı ev sistemi ile kontrol edilebilir. Tüm ev, kullanıcının anlık istek ve ihtiyaçları doğrultusunda ona en elverişli imkânları sağlayabilecek bir ekosisteme dönüştürülebilir. Böylece; perdeler, aydınlatma ve iklimlendirme sistemleri, beyaz eşyalar, güvenlik/kilit sistemleri gibi iç mekân unsurları basit sesli komutlarla veya ortak bir kumanda ile pratik bir biçimde yönetilebilir hâle getirilebilir. Tüm kontrol gerek yerinde yaşanan yaşlı bireyin gerekse de ona bakım sağlayan yakınının akıllı telefonu üzerinden kolaylıkla takip edilebilir.

Görsel 5.2

Akıllı Evlerin Farklı İşlevlerini Temsil Eden Bir Şema

Kaynak: Gökçakan, 2019

Güvenlik, elverişlilik ve mekân üzerindeki kontrol/hakimiyet gibi olumlu anlamlar yüceltme prensibince pekiştirilirken kullanıcının bağımsız ve mahremiyetine saygılı bir biçimde yaşayabilmesi oldukça önemlidir. Akıllı ev sistemlerinin sunduğu imkânlar (kamera ile takip edilme vb.) yaşlı bireyin özgürlüğünü ve gizliliğini ihlal etmeyecek biçimde kurgulanmalıdır. Bu noktada iç mimarlara büyük bir sorumluluk düşmektedir. Bireylerin evlerine attıkları olumlu anlamlar yüceltilirken olumsuz anlamların da yanlışlıkla pekiştirilmemesi için incelikli, seçici ve bilinçli bir tasarım süreci yürütülmelidir. Evin içerisinde bilinçsizce dahil edilecek bir akıllı ev sistemi; görüntü kirliliği (açıkta kalmış kablolar vb.) ve mahremiyet ihlali (bilinçsizce konumlara yerleştirilmiş cihazlar vb.) yaratabilir. Bir iç mimar ev ile ilişkilendirilmiş mahremiyet

anlamının yüceltilmesi gerektiğinin farkında olarak; kameralar yerine düşme sensörleri kullanmak, kolayca aktive edilebilecek yardım tetikleyicileri tasarlamak gibi kararları daha bilinçli bir şekilde verebilecektir. Bir akıllı ev sisteminin bireyi evine yabancılaştırmaması için mekân tasarımına entegre, ‘görünmez’ çözümler hâlinde sunmak da iç mimari tasarım sürecinin bir parçasıdır.

Bir iç mimari tasarım süreci doğrultusunda yüceltilebilecek evin anlamları bağımsızlık ve özerklik ile sınırlı değildir. Ev ile ilişkili sıklıkla bahsedilen bir diğer düşünce ise sosyal bağlantı ve topluluk anlamıdır. Yaşlı bireylerin yalnız yaşıyor olmaları sürekli tek başlarına geçirecekleri bir ev deneyimi anlamına gelmemektedir. Bireyin evinin; yakınların/akrabaların ziyarete veya yatılı misafirlğe gelmeleri ve komşuların/tanıdıkların kısa sohbetler için uğrayabilmeleri için uygun fiziksel düzenlemelere sahip olması önemlidir. Örneğin; sosyal etkileşimlerin gerçekleşebilmesi ve dış dünyayla görsel/işitsel bağlantının korunabilmesi için pencere kenarlarına yerleştirilebilecek ‘sosyal köşeler’ kurgulanabilir. Böylece hem yüz yüze gelerek sosyalleşme imkânı sağlanabilecekken hem de seyredilebilecek, dinamik ve ilgi çekici bir manzara ile etkileşim kurulabilecektir.

Yine bu doğrultuda birden çok misafirin gelip konaklayabilmesi ve yalnız yaşayan yaşlı bireye eşlik edebilmesi için kolaylıkla yatağa dönüşebilen mobilyalar tasarlanabilir/tercih edilebilir. Bir yandan yaşlı bireyin yalnız başına kaldığında TV izleyebilmesi diğer yandan da topluca oturulduğunda herkesin birbirini görerek sohbet edebilmesi için uygun yerlere konumlandırılmış oturma elemanları kurgulanabilir. Ancak tüm bu mobilyaların yaşlı bireyin ergonomik gereksinimlerine uygun boyutlarda, doğru yumuşaklık/dansite değerlerine sahip ve oturma/kalkma kolaylığı için sağlam kolçak/sırtlık desteklerine sahip olmaları önemlidir. Kumaşların temizlik kolaylığı sağlayan, kir tutmayan ve uzun süreli oturma durumunda cildi rahatsız etmeyecek türden seçilmesi de önemli diğer unsurlardandır. Açılır/kapanır mekanizmalara sahip dönüştürülebilir mobilyalar için ise yaşlı bireylerin kolaylıkla kullanabilecekleri, az efor gerektiren ve frenli mekanizma parçaları tercih edilebilir.

Sosyal etkileşimlerin gerçekleşebileceği bir diğer önemli iç mekân ise mutfaktır. Mutfaklar bir yandan kullanım kolaylığı, ergonomik uygunluk ve elverişlilik sağlarken diğer yandan da evin sosyal merkezi olarak işlev görebilir. Örneğin yalnız yaşayan yaşlı bir birey için mutfakın yalnızca ihtiyaç duyulduğunda uğranan ayrı bir oda olmasındansa

yaşayan ve yaşanan bir yer olması daha olumludur. Yaşlı birey gerek yakın çevreden (sokak, pazar, bahçe vb.) gerekse de ev içerisinde gelen ses ve uyarılardan (TV, misafirler vb.) uzakta ve izole kalmamalıdır. Mutfaklar; sosyal etkileşimlere, toplu yemeklere ve eğlenceli vakit geçirilecek aktivitelere ev sahipliği yapabilecek biçimde kurgulanabilir.

Balkonlar da sosyal bağlantının korunabilmesi için önemli mekânlardır. Evin içinde iken dışarı ile bağlantının kurulabilmesini sağlayan bu mekânlar da yalnız yaşayan yaşlı bireyler için potansiyel birer hayat merkezleridir. Balkon dış dünya ile görsel temasın sağlanabileceği ve topluluk içerisindeki etkileşimlerin tetiklenebileceği bir mekân olmanın yanı sıra bir bitki yetiştirme ve hobi alanı olarak da işlev görür. Kayma ve düşme gibi risklerden, olumsuz hava şartlarından ve istenmeyen mahremiyet ihlallerinden arındırılması bu mekânları kullanıcılar için oldukça cazip kılacaktır.

Yüceltme prensibi ev ile ilişkilendirilmiş diğer olumlu anlamları pekiştirecek biçimde de kullanılabilir. Örneğin; aidiyet, aşinalık ve kimlik anlamlarının yüceltilmesi için mekânların bireyin kişisel eşya ve hatıralarından tamamen soyutlanmaması, yaşlı bireylerin tasarım süreçlerine dahil edilmesi planlanabilir. İç mimarlar; ilham panosu (*moodboard*) eşliğinde yaşlı bireylerle görüşmeler ve ortak tasarım süreçleri gerçekleştirerek onların kişilik ve isteklerini yansıtan iç mekân tasarımlarını daha isabetli bir biçimde yansıtabilirler. Mümkün olan durumlarda tanıdık düzeni koruyarak yalnızca küçük iyileştirmeler yapılması da bir tasarım stratejisi olarak benimsenebilir.

Benzer biçimde ‘konfor’, ‘huzur’ ve ‘güvenlik’ anlamları için de yüceltme prensibi doğrultusunda olumlu adımlar atılabilir. Örneğin; etik çerçevesinde gerçekleştirilecek detaylı bir tasarım görüşmesinde bireyin ergonomik istek ve gereksinimleri tespit edilebilir. Bu ayrıntılı bilgiler sayesinde bireyin kendisine özgü fizyolojik durumu ile ergonomik anlamda tam uyumlu iç mekân objeleri (tezgah yüksekliği, yatak yumuşaklığı vb.) kurgulanabilir. Ev ile ilişkili güvenlik anlamları da çeşitli yöntemlerle pekiştirilebilir. Bu tür güvenlik uygulamaları; sıklıkla vakit geçirilen noktalara telefonlar ve yardım butonları monte etmek, oturulan/yatılan yerden kapıların görünür olmasını sağlamak gibi basit çözümler olabilir. Akıllı ev ekosistemi ile birbirine bağlanan; düşme sensörleri, dış kapı güvenlik kamerası sistemi, yangın ve su baskını önleyici sistemler gibi dijital teknoloji çözümleri de güvenlik anlamını yücelten hamleler olabilir.

5.2.1.2 Azaltma Prensibi

‘Azaltma’ prensibi de esasında ‘yüceltme’ prensibi ile paralel bir eksen de ilerlemektedir. Zira olumlu olan anlamları pekiştirmek olumsuz anlamların azalması ile sonuçlanabilir. Örneğin yaşlıların ilerleyici fiziksel ve bilişsel kayıplarını hesaba katarak onların başkasına muhtaç biçimde yaşama ihtimallerini azaltacak çözümler aslında özgürlük ve özerklik algılarını yüceltecek çözümler ile aynı eksendedir. Ancak olumlu anlamlar ile olumsuz anlamlar arasında mutlak bir zıtlık olmadığı durumlarda ‘azaltma’ stratejisinin daha ‘önlem’ odaklı yaklaşımı öne çıkmaktadır.

Örneğin; takılıp düşme ihtimalini azaltmak için evdeki halıları kaldırmak bir ‘azaltma’ stratejisi olabilir. Bu strateji ‘güvensizlik ve risk’ ile ‘fiziksel zorluk ve kısıtlanma’ olumsuz anlamlarını azaltma doğrultusunda işlevlendirilebilir. Halıların gördüğü işlevlerden biri olan soğuğu tutma/ısınma işlevi zeminden ısıtma sistemleri ile karşılanabilir. Düşme durumunda daha az bedensel hasara sebebiyet verecek ve adım sesini azaltacak zemin çözümleri ile de halı ihtiyacı azaltılabilir. Görsel olarak ahşap zemin kaplamaları ile de benzeşen mantar zemin kaplamaları (*cork flooring*) bu noktada isabetli bir çözüm önerisi olabilir (bkz. Görsel 5.3).

Görsel 5.3

Mantar Zemin Kaplaması Örneği

Kaynak: TESKA Decorative Materials

Düşme ihtimalleri konusunda akla gelen diğer iç mekân unsurları da eşiklerdir. Eşikler adım atılırken ansızın denk gelinebilen yükseltir olduğundan takılma, ayak burkulması ve düşme gibi tehlikelerle ilişkilidir. Eşikler temelde 3 iç mekân problemine çözüm

olacak biçimde uygulanmaktadır; ancak bir iç mimar eşiklerin çözdüğü 3 temel problemi eşik kullanmadan da çözebilir. Örneğin; eşiklerin çözdüğü bir problem biri farklı zemin kaplamasının farklı kalınlıklarda olması sebebiyle ortaya çıkacak yükseklik geçişini sağlamaktır. İç mimarlar tasarımın uygulama sürecini doğru organize ederek ve uygulama aşamasında da rol alarak bu gerekliliğin önüne geçebilirler. Uygulanacak farklı malzeme sayısı en aza indirilebilir veya farklı malzemelerin kalınlıkları önceden hesap edilerek planlı bir şap uygulaması gerçekleştirilebilir. Böylece bitmiş yüzeyler aynı seviyede olacak biçimde uygulanabilir. Epoksi zemin kaplaması gibi düz zemine dökülerek yapılan uygulamalar da uygun olan tüm odalar için tek seferde yapılır ise odalar arası derzsiz ve eşiksiz bir zemin kaplaması elde edilebilir.

Görsel 5.4

Kapının Kapanması ile Otomatik Olarak Devreye Giren Bir Kapı Altı Giyotini

Kaynak: Athmer, Schall-Ex® radiation protection OS BD.

Ancak eşiklerin çözdüğü tek problem malzemeler arasındaki yükselti farkları değildir. Eşikler ayrıca kapı altından ses, ışık ve hava sızıntısını da engelleme görevini üstlenir. Özellikle yatak odası kapısının altından odaya ulaşacak olan ses ve ışık, bazı koşullarda kullanıcının konforunu ve mahremiyet algısını olumsuz yönde etkileyebilir. Ne var ki bu problemin de eşik olmaksızın çözülebilmesi mümkündür. Kapılara monte edilebilecek kapı altı giyotini (*drop-down seal*) sistemleri ve/veya kapı altı contası (*door sweep*) gibi çözümlerle bu olumsuzluklar da azaltılabilir (bkz. Görsel 5.4).

Eşiklerin çözdüğü en büyük problemlerden bir diğeri ise ıslak hacimlerin kendi içinde veya başka iç mekânlara su sızdırmasını önlemek ve olası bir su baskınının yayılmasını

engellemektir. Özellikle duş alanlarında ihtiyaç duyulan bu çözüm bir yandan ıslaklık sebebiyle kayarak düşme riskini azaltırken diğer yandan yükseklik farkı sebebiyle takılıp düşme riskini tetiklemektedir. Fakat bu problem de fiziksel bir yükselti olmaksızın iç mimari tasarım uygulamaları ile çözülebilir. Hem duş alanının zemini hem de ıslak hacmin geneli %1 ila %3 arasında bir eğim ile uygulanarak suyun tekil bir yöne akması ilk çözümdür. Bu uygulama zaten yaygınca kullanılmaktadır; ancak bu uygulamaya ek olarak farklı risk azaltıcı önlemler de devreye sokulabilir. Örneğin suyun geçmemesi gereken hatlara suyu hızlıca tahliye edebilecek doğrusal süzgeçler (*linear drain*) uygulanabilir. Bu süzgeçler hem duş suyunun olağan akışını ve tahliyesini sağlayacak konumda kurgulanacağı gibi duş sınırı ve ıslak hacim sınırına da eklenerek tesisat sistemiyle birleştirilebilir. Ayrıca bu doğrusal süzgeçler ıslandığında kaygan olacak metal malzemeler yerine kaymaz zemin malzemesi ile eşleşecek biçimde de uygulanabilir (bkz. Görsel 5.5). Böylece hem kayma riski hem de takılarak düşme riski azaltılabilir. Tüm bu çözümler ışığında ‘güvensizlik ve risk’ anlamı başta olmak üzere; ‘fiziksel zorluk ve kısıtlanma’ ve ‘bağımlılık ve yetersizlik’ anlamları da azaltma stratejisi ile sönmülenebilir.

Görsel 5.5

Bilindik Eşiklere Alternatif Olarak Uygulanabilir Bir Doğrusal Süzgeç Örneği

Kaynak: Hansgrohe Group, Easy Drain: Basic Drain/Tile

Azaltma prensibinin yüceltme prensibi ile aynı ekseninde çalıştığı bir diğer anlam teması da ‘fiziksel zorluk ve kısıtlanma’ olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada azaltma prensibi doğrultusunda ‘yapılması gereken işler için gereken fiziksel eforu azaltma’ hedefine odaklanılabilir. Örneğin; temizlik odaklı ev işleri iç mekânda en çok efor

gerektiren işlerdendir. Çalışma bulgularından da yaşlı bireylerin genellikle bu işleri kendileri yapmak yerine bir temizlik görevlisine devrettikleri veya kimi zaman ihmal ettikleri anlaşılmaktadır. Bir yandan bu tür ev işleri için gereken eforu azaltmak diğer yandan da başkasına muhtaç olmama anlamını yüceltmek için çeşitli dijital teknolojilere başvurulabilir. Çoğunlukla evlerde bulunan beyaz eşyalar ve ankastre ürünler kendini temizleme özelliği olan modellere yükseltilebilir. Çamaşır asma gibi zahmetli olabilecek işleri ortadan kaldırmak amacıyla kurutma ve kırıksık önleme özellikli çamaşır makineleri tercih edilebilir. Sürekli ayakta durulmasını ve öne doğru eğilmeyi gerektiren alışlagelmiş ütüler yerine oturarak da yapılabilecek dikey ütü imkânları (cihaz ve stant ile birlikte) kurgulanabilir. Mümkün olan tüm yüzeylerde anti-bakteriyel ve kir tutmayan malzemeler tercih edilerek gereksiz efor harcamanın önüne geçilebilir.

Görsel 5.6

Zemindeki Objeleri Çöpe Atabilen Bir Akıllı Temizlik Robotu

Kaynak: Roborock Saroz Z70

Son yıllarda yaygınlaşmış olan bir diğer pratik teknoloji ise robot süpürgelerdir. Günümüzde robot süpürgeler hem süpürme hem de ıslak silme işlemi yapabilmektedir. El değmeksizin, önceden programlandığı saatlerde ve rotalarda çalışarak günlük yer temizliğini insan eforu gerekmezsiniz yapabilmektedir. Öyle ki bazı cihazların yerde bulunan büyük objeleri (çöp, terlik vb.) alıp başka bir yere koymak veya çöpe atmak için ilave robotik kolları bile mevcuttur (bkz. Görsel 5.6). Bir iç mimar kullanıcı için akıllı bir temizlik robotu önermenin yanı sıra bu robotun verimli ve sorunsuzca çalışmasını sağlayacak koşulları da sağlayabilir. Nitekim geride kalan kesitlerde konutlarda halıların ve eşiklerin kaldırılması ile ilgili iç mimari müdahaleler anlatılmıştır. Bunlara ek olarak

mobilyaların yükseltilmiş ayaklara sahip olmaları veya ayak olmaksızın duvarlara monte edilmeleri planlanabilir, böylece bir robot süpürge takılmaksızın veya atlamaksızın tüm odada temizlik işlemi yapılabilir. Hatta zemine monte etmek yerine duvara monte edilmiş asma klozet kullanımı bile bu noktada temizliği kolaylaştıran bir tercih olacaktır.

Bu bahsedilen cihazların hepsi bir merkezi bağlantı sistemi üzerinden birbirleri ile ilişkilendirilebilir. Akıllı ev sistemleri (bkz. Görsel 5.2, s. 243) sayesinde bu bahsedilen cihazlar bir noktadan eş güdümlü çalışacak biçimde kontrol edilebilir. Bu kontrolü, bir akıllı telefon kullanabilen yaşlı birey kendisi de sağlayabilecekken bireye bakım sağlayan bir yakını da ev işlerini uzaktan kontrol edebilir ve cihazların sunduğu imkânlar doğrultusunda gerçekleştirebilir. Böylece ‘fiziksel zorluk ve kısıtlanma’ temasına dahil olan olumsuz düşünceler de azaltma prensibi ile bertaraf edilebilir.

Yalnız yaşayan yaşlılar için en yaygın problem -çalışma bulgularında da belirtildiği üzere- yalnızlık ve izolasyondur. Dolayısıyla azaltma prensibi ile üzerine gidilebilecek en önemli olumsuzluklardan bir diğeri de bu anlamsal temadır. Özlem, hasret, yas ve kayıp gibi olumsuz anlamların azaltılması hedeflenmelidir ve iç mimarlık pratikleri doğrultusunda çeşitli azaltma stratejileri geliştirilebilir.

Bu azaltma stratejilerinden ilki yine dijital teknolojilerin ve akıllı ev sistemlerinin sunduğu imkânlara dayanmaktadır: Eğer uygun altyapı imkânları ve bütçe sağlanmış ise, yaşlı bireyin kullanabileceği bir ‘dijital sosyal köşe’ tasarlanabilir. Bu tasarım ürünü kendi içerisinde çeşitli farklı teknolojik cihazları ve iç mekân öğelerini birleştirerek yaşlı bireyler için sosyalleşme ve/veya eğlence faaliyetleri sağlayabilir.

Bir sabit duvara veya mekân bölücü mobilyaya entegre edilebilecek monitör, kamera ve mikrofon kombinasyonu aracılığıyla yaşlı bireyin karşısında durabileceği bir fiziksel arayüz oluşturulabilir. Yaşlı birey için bu cihazın karşısına geçerek rahatlıkla cihazla etkileşime girebileceği bir oturma düzeni sağlanabilir. Bu cihaza, (dokunmatik etkileşimin yanı sıra) ses ile kontrol edilebilir bir yapay zeka asistanına (Google Gemini gibi) sahip olan bir işletim sistemi (Android gibi) yüklenebilir. Bu sayede yalnızca ses komutları (“Hey Google, kızımı ara”) gibi basit ve içgüdüsel istemler ile uzun mesafeli sosyalleşme imkânları sağlanabilir. Arayan kişiler de aynı yöntemle yaşlı bireye ulaşabilir. Konuşacak bir insan olmadığında dahi akıllı ses sentezi sağlayan bir yapay zeka asistanı ile sohbet edilebilir ve herhangi bir konu hakkında karşılıklı bir diyalog sağlanabilir.

Bu cihaz aynı zamanda farklı ses komutları aracılığıyla tercih edilen bir müzik parçasını çalabilir, bir video veya dizi bölümünü oynatacak biçimde uygulamalarla donatılabilir ve kullanılmadığında sevilen fotoğrafların sırayla oynatılacağı bir galeri gibi programlanabilir. Bu -her ne kadar yapay ve uzaktan olsa da- yalnız yaşayan yaşlılar için iç mimarların sunabileceği faydalı, yenilikçi ve ilgi çekici bir mekânsal teknoloji unsuru olabilir. Elbette bu öneri yalnızca yaşlı bireylerin doğal ve alışlagelmiş biçimde sosyalleşemediği ve izolasyondan şikayetçi olduğu durumda geçerlidir.

Yalnızlık ve izolasyon anlamına yönelik önerilen azaltma stratejilerinden ikincisi ise dijital teknolojilerden daha çok fiziksel mekân düzenlemeleri üzerinedir. Yaşlı bireyin pekiştirilebilecek organik sosyal etkileşimleri olmadığında ve dijital teknolojilere yönelik olumsuz tutumlar söz konusu ise farklı çözüm önerileri üzerine gidilebilir. Bunlardan biri de yalnızlık ve izolasyon hissini azaltmak için bir evcil hayvan sahiplenmek olabilir. Her ne kadar organik bir sosyal etkileşim ile aynı etkide olmayacak olsa da; gün içerisinde bir evcil hayvan ile dertlerini paylaşmak, onun izlemek, onu yürüyüşe veya tuvalete dışarı çıkarmak vesilesiyle başkalarıyla etkileşime girmek izolasyon hissini azaltabilir.

Bu evcil hayvanlar bir muhabbet kuşu veya bir Japon balığı gibi daha az zahmetli canlılar olabilecekken daha kapsamlı bir bakım gerektiren bir kedi veya köpek gibi canlılar da olabilir. Hangi evcil hayvan(lar)ın tercih edileceğini bilmek buna uygun mekânsal düzenlemeler yapmayı ve izolasyon hissini bir nebze azaltmayı sağlayabilir. Örneğin; bir tezgâhın veya masanın üstünde duracak bir fanus yerine, bir separatör veya raf ünitesine gömülü bir akvaryum tasarlanabilir. Filtrasyon ve güç kablosu gibi detaylar da gömülü olduğu mekân objesi tarafından gizlenebilir. Aydınlatma ve su animasyonları ile zenginleştirilebilecek bu akvaryum bir yandan iç mekânın huzur verici bir odak noktası olabilecekken diğer yandan da yaşlı bireyin yalnızlık hissini bir nebze azaltacak bir hamle olabilir.

Kedi veya köpek gibi evcil hayvanların bakımını kolaylaştırmak için de iç mimari çözümler geliştirilebilir: Tuvalet veya gezinti gibi sebeplerden ötürü gün içerisinde dışarı çıkarılması gereken köpekler için eve geri gelindiğinde kullanılabilecek bir ‘pati temizleme alanı’ tasarlanabilir. Evin antre alanına yerleştirilecek bu iç mekân objesi, leke tutmayan bir zemin kaplaması üzerinde; yaşlı bireyin oturabileceği ve köpeği de oturabileceği bir oturma elemanı, temizlik ürünleri için raflar, tasma ve benzeri

aksesuarlar için askılar ve atık malzemeler için bir çöp kutusunu bütünleşik bir tasarım ürünü olarak sunabilir.

Kediler için ise iç mekânda koku ve kir oluşumunu engellemek için çeşitli uygulamalar yapılabilir. Balkon kapılarına kendiliğinden kapanan kedi kapısı/kapağı monte edilmesi ile kedinin -kapalı olsa bile- balkona çıkabilmesi sağlanabilir. Kedi tuvaleti böylece iç mekândan çıkarılabilir. Bunlara ek olarak hem kedilerin hem de köpeklerin faydalanabileceği bir beslenme istasyonu da düşünülebilir. Islansa dahi kaygan olmayacak bir yüzey üzerine tasarlanacak, üstten beslemeli bir otomatik mama ve su dispenseri sayesinde evcil hayvanların beslenmesi de daha kolay hale getirilebilir. Günün belirli saatlerinde besini dağıtacak şekilde programlanacak bu tasarım sayesinde; eğilme gibi zorlayıcı hareketler olmadan, daha düşük eforla evcil hayvan bakımı sağlanabilir ve teşvik edilebilir.

Bir evcil hayvan desteğiyle gerçekleştirilemiyorsa bile yaşlı birey için 'yalnızlık ve izolasyon' anlamını azaltmak mümkün olabilir. Yaşlı bireyin bakım sağlayabileceği, yeri geldiğinde dertleşebileceği, büyümesini izleyebileceği bir iç mekân bitkisi (Starliçe/*strelitzia nicolai*, Deve Tabanı/*monstera deliciosa* vb.) bile bu olumsuz anlamın azaltılmasında rol oynayabilir.

İç mimarlar yalnız yaşayan yaşlı bireylerle yapacakları tasarım görüşmelerinde onların yalnızlık düşünceleri ile ilgili ne gibi çözümler bulabilecekleri konusunda özgün çözümler üretebilirler. Yapılması önerilecek mekânsal değişikliklerin her adımda yaşlı birey ile birlikte kurgulanması veya yalnızca tercih edilecek alanlarda uygulaması ile de 'kişisel alana müdahale' ve 'mahremiyete saygısızlık' algılarını da azaltmak mümkün olacaktır.

5.2.1.3 Şans Verme Prensibi

Y.A.Ş. (A.G.E.) yaklaşımının özgünlük değeri en yüksek önermesi ise yaşlı bireylerin yalnız başına yaşıyor olmanın getirdiği büyük dezavantajlara rağmen bunu devam ettirmek istemelerinden elde edilen 'Şans Verme' prensibidir. Baskın Terazî Modelinde detaylı bir biçimde açıklandığı üzere yaşlı bireyler evleri ile olan ilişkilerine yönelik algı ve düşüncelerini olumlu tutabilmek ve yansıtabilmek için çeşitli tanımlı stratejiler uygulamaktadırlar. Zorluklarla başa çıkma stratejileri onların kaderlerine razı olmak yerine onlarla çeşitli yöntemlerle mücadele etmeyi bilinçli olarak seçtiklerini ispatlamaktadır. Bu da başa çıkma stratejilerinin yaşlı bireylerin 'ev' deneyimlerinin

ayrılmaz, kopamaz bir parçası olduğunu gözler önüne sermektedir. Onlar için ‘ev’, olumsuzluklara rağmen başkasının yanında yaşamaya muhtaç olunmayan çünkü sorunlarla başa çıkılabilecek bir yerdir. ‘Şans verme’ prensibi de yaşlı bireylerin evleri ile olan ilişkinin doğasında bulunan bu önemli unsura saygı duyulması ile ilgilidir.

Bir iç mimarın konut tasarımını üstlendiği yaşlı bireyin mevcut ve olası tüm problemlerini çözebilmesi olası değildir. Bu gerçekçi olmayan hedef doğrultusunda kesin ve dikte edici mekânsal çözümler önermek yerine -yaşlı bireyin ev deneyiminin ayrılmaz bir parçası olan- başa çıkma stratejilerini gerçekleştirmesine **şans verecek** mekânlar tasarlaması öne çıkmalıdır. Bireyin kendi başa çıkma stratejilerini uygulamasına şans veren evler hem özgürlük, özerklik, mahremiyet, aidiyet ve kontrol gibi önemli olumlu anlamları pekiştirecek hem de mekânla bağ kopukluğu, yetersizlik ve muhtaçlık hissi gibi çeşitli olumsuz anlamların azaltılması ile ilişkilenecektir.

Bu yaklaşımın iç mimarlık meslek pratiğindeki karşılığı ise ilerleyen paragraflardaki öneriler doğrultusunda açıklanabilir. Tıpkı Baskın Terazî Modelinde olduğu gibi yaşlı bireylerin kendi evleriyle olan ilişkide kendi başa çıkma stratejilerini uygulayarak yaşamlarını iyileştirmelerine şans verilmesi de dört temel başlık altında önerilebilir. Örneğin yaşlı bireylerin sorunlarla çözüm bularak başa çıkma stratejilerine yönelik; ihtiyaca göre modifiye edilebilir, esnek ve dirençli mekânlar oluşturulabilir. Bireylerin sorunları çözebilecekleri bilgiye veya desteğe kolay ulaşabilmesini sağlayacak teknolojik altyapı, aletler ve içgüdüsel çözüm bulunmasına açık mekânsal düzenekler geliştirilebilir. Bireyin gereksinimleri ve tercihleri değiştikçe her seferinde yeniden kurgulanması gereken evler yerine daha *Do It Yourself (D.I.Y.- ‘kendin-yap’)* ürünü çözümlerle sürdürülebilir mekânların düşünülmesi bu prensip dahilinde idealdir.

Yaşlı bireylerin sorunları yok sayarak önemsizleştirmesi stratejileri ise ‘şans verme’ prensibi doğrultusunda çok daha duyarlı davranılması gereken bir konudur. Bu noktada mekâna yönelik bilinen problemleri bilinçli bir biçimde çözümsüz bırakmak **kesinlikle önerilmemektedir**. Fakat müdahaleci olmayan, mahremiyeti/gizliliği ihlal etmeyen ve telafi edici çözümler ile bireylerin bu stratejilere yönelik tatminleri güvenli bir biçimde sağlanabilir. Örneğin -kabul edilmeyen ancak tasarımcı tarafından tespit edilmiş- bir sorunun bireye zedeleyici biçimde yansıtılması yerine; bu sorunu telafi edebilecek, yok sayılsa dahi bireyin refahını ve güvenliğini tehdit etmeyecek, ‘görünmez’ çözümler mekâna entegre edilebilir. Bunlar evin estetik değerine katkı yapıyor gibi görünen ancak

aslında -bireyin reddettiği- görme bozukluklarına çözüm olacak aydınlatma elemanları, olası düşme sonrası hasarları minimize etmeye yarayacak zemin kaplamaları (bkz. Görsel 5.3, s. 246) gibi çözümler olabilir. Ayrıca evin bizzat tasarımına entegre edilmiş olup onur zedeleyici biçimde kendini göstermeyen; tutunulabilecek, dayanılabilir, yaslanılabilir güçlü mekân objeleri veya bireyin yorularak dinleneceği konumlar tespit edilerek konmuş oturma elemanları gibi ‘gizli’ çözümler de bu kategoride değerlendirilebilir. Dolayısıyla bireyler problemleri yok sayarak onları bertaraf ettiklerini düşünseler bile aslında arka planda bu problemlere yönelik hafifletici veya yok saymayı telafi edici çözümler üretmiş olmak önerilmektedir.

Sorunlara katlanma ve onları kabullenme ile sorunları yeniden çerçeveleyerek kendini sorun olmadığına ikna etme yaklaşımlarının da mekânsal çözümler bağlamında değerlendirilmesi mümkündür. Bu noktada evin kullanıcısı olan bireylere ‘güçlendirici’ ve ‘destekleyici’ çözümler sunarak olası problemlere katlanmaları veya bunları doğrudan çözmeden de onları olumlamayı öğrenebilmeleri sağlanabilir. Örneğin ani ve büyük değişiklikler ev ile ilişkide bir bağ kopukluğunu tetikleyebilecekken aşinalık ve rutinlerin -iyileştirilerek- korunması ile bireylerin problemler karşısında kendi koşullarında yöntemler geliştirmeleri teşvik edilebilir. Bireyin olumsuzluklara katlanmaya razı olduğu ve ‘bir şey uğruna’ kabullendiği problemlere cevap olarak ‘uğruna katlandığı şey’ (örneğin bağımsızlık, sosyal çevre ile iletişim, mahremiyet) kuvvetlendirilebilir. Ayrıca tıpkı bir önceki yaklaşımdaki gibi katlanılan zorluklar da tespit edilebilir ve onur kırıcı olmayacak biçimde ‘görünmez’ çözümlerle katlanması kolay hâle getirilebilir. Böylece henüz ortaya çıkmamış problemleri tahmin ederek çözmeye çalışmak ve dolayısıyla bireylere mecburi bir çözüm dikte etmek yerine bireylerin problemlerle kendi koşulları ve tercihleri dahilinde başa çıkmaları ve tüm bunların ev ile ilişkide hala olumlu yanların ağır basacağı şekilde gerçekleşmesi mümkündür.

Y.A.Ş. (A.G.E.) yaklaşımı iç mimarları (veya mimar, planlamacı gibi ilişkili diğer mekân tasarımı mesleklerini) olabilecek her problemi öngörerek henüz olmadan çözmeye çalışacak mutlak bir otorite olmak yerine; yaşlı bireyin kendi eylemliliğine ve başa çıkma stratejilerine itibar gösteren bir insan-mekân ilişkisi uzmanı olarak tanımlamaktadır. Kaldı ki her iç mimarın veya mekân tasarımcısının kendisine özgü bilgi birikimi, karşısındaki özgün kullanıcı profili, ikamet ettiği coğrafyadaki konut tipleri, kullanılabilir malzemeler ve teknolojiler, sosyo-kültürel yapı ve/veya ekonomik konjonktür de

farklıdır. Dolayısıyla Y.A.Ş. (*A.G.E.*) yaklaşımı doğrudan uygulanabilir reçeteler sunmak yerine odaklanılması gereken unsurları (olumlu anlamlar, olumsuz anlamlar, başa çıkma stratejileri) ve bu unsurlar karşısındaki önerilen tutumları (yücelt, azalt, şans ver) belirlemektedir. Bu prensipler dahilinde gerçekleştirilecek mekân tasarımı süreçlerinin Baskın Terazî Modeli uyarınca yaşlı bireylerin yerinde (veya doğru yerde) yaşlanabilecekleri; yalnız yaşasalar bile başkasına muhtaç olmadan bu ikamet durumuna devam edebilecekleri mekânların tasarlanmasına rehber olacağı düşünülmektedir.

5.2.2 İç Mimarlık Akademik Alanına Yönelik Öneriler

Bu çalışma sonucunda ortaya çıkan teorik model -doğası gereği- çok-disiplinli pek çok yeni çalışmaya konu olabilir. Bu konu bir yandan mekân tasarımı ile ilgilenen akademik branşların (iç mimarlık, mimarlık, şehir ve bölge planlama gibi) kendi içerisinde yapacakları iş birliklerini tetikleyebilir. Diğer yandan da konuyla ilişkili diğer akademik branşlar ile (psikoloji, sosyoloji, gerontoloji, ergonomi gibi) yapılabilecek çalışmalar konudaki literatüre katkı sağlayabilir.

Nitel bir ele alış ile ve Yapılandırmacı Gömülü Teori metodolojisi uyarınca ortaya atılmış olan bu model; nicel yöntemler veya karma yöntemler ile test edilerek daha da rafine edilebilir. Bu modelin istatistiki genellenebilirliğe ulaşabilmesi doğrultusunda birtakım ölçek geliştirme ve geçerlik/güvenirlik çalışmaları gerçekleştirilebilir. Bu modelin; ülkenin farklı kesimlerinden, farklı kültürel arka planlardan ve/veya farklı ülkelerden bireyler üzerinde denenmesi de zengin veriler ortaya çıkarabilir.

Bu çalışmanın temel unsurları yaşlılar ve evleri olarak belirlenmiştir. Ancak yaşlılar odağı sabit tutularak ev dışındaki mekânlar da incelenebilir. Bir farklı yaklaşımda da ev odağı sabit tutularak farklı kesimlerden bireylere odaklanılabilir. Bu doğrultuda Baskın Terazî Modelinin ne gibi içgörüler sağlayacağına yönelik ilişkili çalışmalar yapılabilir.

Boylamsal çalışmalarla da henüz yaşlılığa adım atmamış bireylerin yaşlılığa adım atma süreçleri incelenebilir. Yaşlılığa geçiş sonrası bireylerin evleri ile olan ilişkilerinde ne gibi değişikliklerin ortaya çıktığı bu model ile sınanabilir.

Spesifik hastalıklara ve/veya kısıtlılıklara sahip yaşlı bireylere odaklanılarak evleri ile ilişkileri de bu modelin sunduğu ilişkiler düzeni kullanılarak irdelenebilir. Artık bağımsız bir biçimde yerinde yaşlanamayan bireylerin evleri ile ilgili geriye dönük ilişkileri veya

güncel yaşam koşullarına yönelik anlamsal yaklaşımları da yine bu modelin işlevlendirilmesi ile incelenebilir.

Ayrıca hem Baskın Terazi Modeli hem de Y.A.Ş. (A.G.E.) yaklaşımı iç mimarlık eğitiminde belirli tasarım projelerinin içeriklerine veya seçmeli dersler olarak doğrudan öğretim planlarına adapte edilebilir. Meslek profesyonellerine yönelik sürekli eğitimler, atölye çalışmaları ve çeşitli diğer farkındalık çalışmaları da akademi-sektör iş birliği anlamında değerli katkılar sunmaya adaydır.

5.2.3 İç Mimarlık ile İlişkili Toplumsal Öneriler

Nüfus projeksiyonları göstermektedir ki yaşlı nüfusu (ve/veya genel nüfustaki oranı) artacaktır. Tüm yaşlı bireyler demografik grubuna ek olarak yalnız yaşayan yaşlılar da benzer artış eğilimindedir (bkz. Bölüm 2.1). Bu doğrultuda iç mimarlık disiplininin üretebileceği üç temel toplumsal fayda önerilebilir:

Bunlardan ilki yerel yönetimler düzeyinde kurulacak ‘mekânsal danışma merkezleri’ olabilir. Yaşlı bireyler (veya onlara bakım sağlayan yakınları) yerinde yaşlanma sürecini mümkün kılmak veya sürdürebilmek için birtakım konut iyileştirmelerine muhtaç olabilirler. Ancak bu bireylerin ihtiyaç duydukları mekânsal düzenlemeler için danışabilecekleri, erişilebilir ve güvenilir bir kamu mercii bulunmamaktadır. Bu noktada yerel yönetimler vatandaşlarının refahını artırmak amacıyla adımlar atabilirler; bunlardan biri de mekânsal danışma merkezleridir. Yerel yönetimler bünyesinde çalışacak iç mimarlar, yaşlı bireylerin mekânsal ihtiyaçlarını doğru anlayarak ve yorumlayarak onları (veya bakım sağlayan yakınlarını) yönlendirebilirler. Ev içerisinde yapılacak iyileştirmeler böylece anlamlı, işlevsel, duyarlı ve bilinçli bir biçimde gerçekleştirilebilir. Bu durum yerel yönetimlerin vatandaşlarına sunduğu hizmet kalitesini ve kurumsal imajını olumlu yönde etkileyecekken; iç mimarların da kamu sektöründe istihdam edilebilmesini sağlar.

Bu danışmanlık rolü için kamu mercileri de bir gereklilik değildir. Özel sektörde çalışan iç mimarlar da mekânsal danışmanlık sağlayabilirler. Özellikle COVID-19 pandemisi ile hayatımızdaki yeri sabitlenen ‘uzaktan çalışma’ olgusu bu konuda faydalı olacaktır. Tıpkı psikolojik danışmanlar ve diyetisyenler gibi, iç mimarlar da uzaktan mekân tasarımı/iyileştirmesi danışmanlığı sunabilirler. Mekân tasarımına yönelik bilgi ve danışmanlık talep eden bireyler (yaşlılar veya yakınları) ile yapılacak detaylı yarı-yapılandırılmış görüşmeler doğrultusunda, etik prensipleri çerçevesinde, mekân

tasarımına yönelik istek ve ihtiyaçlar tespit edilebilir. Mekân fotoğrafları, teknik çizimleri veya taslak ölçülendirmeleri üzerinden; kişisel istek ve ihtiyaçlar, bütçe gibi değişkenler doğrultusunda mekân tasarımı önerileri geliştirilebilir. Bu da hem iç mimarlar için bir diğer istihdam kapısı hem de bilgi ihtiyacı duyan kişiler için erişilebilir, isabetli danışma imkânı sağlayacaktır.

İç mimarlık disiplininin olası toplumsal faydalarından bir diğeri de katılımcı ve kapsayıcı tasarım çalışmaları düzenlemektir. Sektör çalışanları, akademisyenler, öğrenciler ve kamuda çalışabilecek iç mimarlar (bölümün başında anlatılan) tarafından halka açık tasarım ve uygulama çalışmaları gerçekleştirilebilir. Kentsel ölçekten (meydanlar, parklar, yollar, kaldırımlar vb.) konut ve mobilya ölçeğine kadar pek çok ‘gömülü’ problem böylece ortaya çıkarılabilir. Sorunları yaşayanlar ve bu sorunlara çözümler üretilebilecek profesyoneller arasında doğrudan bir etkileşim kanalı oluşturulabilir. Böylece gerçek problemlerden doğan kolektif çözümler üretilir. Ayrıca bu vesileyle benzer problemlere sahip yaşlı bireyler tanışabilir, birbirleri ile etkileşime geçebilirler.

Özetlemek gerekirse yaşlanan bir toplumda iç mimarlara ve ilişkili diğer mesleklerle büyük sorumluluklar ve fırsatlar düşmektedir. Kendi evinde yaşlanmak isteyen bireyler için; olumlu anlamlar ile bezenmiş, insan onurunu ve yaşam iradesini destekleyen bir ev hayatı sağlamak iç mimarlık disiplininin sorumluluklarından biri olmalıdır. Hatta bireylerin hayatlarının tüm evrelerinde; kimseye zorunlulukla muhtaç olmadan, mutlu ve huzurlu bir biçimde yaşayabilecekleri anlamlı bir yuvaya sahip olma hakkı süreklilikle iç mimarların gündeminde olmalıdır. Baskın Terazî Modeli ve Y.A.Ş. gibi yaklaşımlar da bu doğrultuda tüm paydaşlara net ve erişilebilir birer yol haritası sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1975). *Felsefe terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arias-Merino, E. D., Espinel-Bermudez, M. C., Vázquez-Arias, C. E., & Medrano-Ramos, M. (2021). Aging in place and quality of life. In D. Gu & M. E. Dupre (Eds.), *Encyclopedia of Gerontology and Population Aging* (pp. 289-294). Springer Cham.
- Bachelard, G. (1994). *The poetics of space* (M. Jolas, Çev.). Beacon Press.
- Birleşmiş Milletler, Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı, Nüfus Birimi. (2022). *Yaşlı Bireylerin Hanhalkları ve Yaşam Koşulları Veritabanı 2022*.
- Blakemore, R. G. (1997). *History of interior design and furniture from ancient Egypt to nineteenth-century Europe*. John Wiley & Sons, Inc.
- Byrne, M. (2020). Stay home: Reflections on the meaning of home and the Covid-19 pandemic. *Irish Journal of Sociology*, 28(3), 351-355. <https://doi.org/10.1177/0791603520941423>
- Charmaz, K. (2014). *Constructing Grounded Theory* (2nd ed.) [E-Kitap]. SAGE. <https://play.google.com/store/books/details?id=y0ooAwAAQBAJ>
- Ching, F. D. K., Jarzombek, M. M., & Prakash, V. (2017). *A global history of architecture*. John Wiley & Sons.
- Creswell, J. W. (2021). *Karma yöntem araştırmalarına giriş* (M. Sözbilir, Çeviri Editörü; 3. baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çay, A. M. (2009). *Türkiye Kültür Portalı Projesi Tarih Türklerden Önce Anadolu*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Çelik, H., Ekşi, H. (2015). *Gömülü teori: Nitel desenler* [E-Kitap]. Edam. <https://play.google.com/store/books/details?id=GcsHEAAAQBAJ>
- Dattani, S., Rodés-Guirao, L., Ritchie, H., Ortiz-Ospina, E., & Roser, M. (2023). Life expectancy. Our World in Data. <https://ourworldindata.org/life-expectancy>
- de Medeiros, K., & Ermoshkina, P. (2024). Making a place for inclusive ways of knowing home and aging. In M. Cutchin & G. D. Rowles (Eds.), *Handbook on Aging and Place* (p. 82). Edward Elgar Publishing Ltd.

- Després, C. (1991). The meaning of home: Literature review and directions for future research and theoretical development. *Journal of Architectural and Planning Research*, 96-115.
- Dupuis, A., & Thorns, D. C. (1998). Home, home ownership and the search for ontological security. *The Sociological Review*, 46(1), 24–48.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2024). *Aging ve health*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>
- Düzen, N. E., & Gezici Yalçın, M. (2022). Altered meanings of home before and during COVID-19 pandemic. *Human Arenas*, 5, 672–684. <https://doi.org/10.1007/s42087-021-00185-3>
- Easthope, H. (2004). A place called home. *Housing, Theory and Society*, 21(3), 128–138.
- Gelwicks, L. E. (2006). Architecture. In R. Schulz, L. Noelker, K. Rockwood, & R. Sprott (Eds.), *Encyclopedia of Aging* (2 Vol. set, pp. 113–115). Springer Publishing Co.
- Gencan, T. N., Ediskun, H., Dürder, B. ve Gökşen, E. N. (1974). *Yazın terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gignac, G. E., Gepp, A., O'Neill, T. J., & Xue, R. (2023). The impact of housing tenure on financial wellbeing among elderly Australians. *Social Indicators Research*, 171, 655–675. <https://doi.org/10.1007/s11205-023-03272-w>
- Gillsjö, C., & Schwartz-Barcott, D. (2011). A concept analysis of home and its meaning in the lives of three older adults. *International Journal of Older People Nursing*, 6(1), 4–12. <https://doi.org/10.1111/j.1748-3743.2010.00207.x>
- Global Burden of Disease Collaborative Network. Global Burden of Disease Study 2021 (GBD 2021). Seattle, United States: Institute for Health Metrics and Evaluation (IHME), 2024. <https://vizhub.healthdata.org/gbd-results/>
- Gökçakan, K. (2019). *Yaşlıların mekâna dair sorunları ve akıllı ev teknolojileri ile olan ilişkileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Gökçakan, K., & Altın, M. A. (2023). Smart Homes for the Elderly and the Role of Interior Designers. *Online Journal of Art and Design*, 11(1).

- Groth, M. (2022). *Bibliography of English Translations of the Writings of Martin Heidegger (1949-2022)*. Gegensatz Press.
- Groves, M. (1996). The meaning of home. In M. A. Groves & S. Wong (Eds.), *Design for People* (pp. 93–105). People and Physical Environment Research.
- Grünberg, T. (1976). *Mantık terimleri sözlüğü* (A. Onart, Çev.). Türk Dil Kurumu.
- Güçlü, İ. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (2. baskı). Nika Yayınevi.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B. ve Taşgın, S. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma: Teorik çerçeve, pratik öneriler, 7 farklı nitel araştırma yaklaşımı, kalite ve etik hususlar* (2. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Gürboğa, C. ve Karakuş, B. (2015). Türkiye’de yaşlılara yönelik kurumsal bakım ihtiyacı, tespit ve öneriler. *Yaşlı Dostu Kentler Sempozyumu* (ss. 76-94). Ankara: Afşar Matbaacılık.
- Hancock, R. (1998). Housing wealth, income and financial wealth of older people in Britain. *Ageing and Society*, 18, 5–33. <https://doi.org/10.1017/S0144686X97006685>
- Hasell, J., Arriagada, P., Ortiz-Ospina, E., & Roser, M. (2023). Economic inequality. Our World in Data. <https://ourworldindata.org/economic-inequality>
- Hasol, D. (1979). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü* (2. baskı). Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1972). *Dilbilgisi terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu.
- Heathcote, E. (2012). *The meaning of home*. Frances Lincoln Ltd.
- Heidegger, M. (1971). Building, dwelling, thinking. *Poetry, Language, Thought* içinde (A. Hofstadter, Çev., s. 143–161). Harper & Row.
- Hoh, J. W. T., Feng, Q., & Gu, D. (2021). Aging in the right place. In D. Gu & M. E. Dupre (Eds.), *Encyclopedia of Gerontology and Population Aging* (pp. 299–303). Springer Cham.
- Howell, S. K. (1985). *Home: A source of meaning in elderly* [Unpublished doctoral dissertation]. University of Michigan.

- Iwarsson, S. (2024). Housing and place in the context of aging and health. M. Cutchin & G. D. Rowles (Eds.) içinde, *Handbook on Aging and Place* (pp. 313–324). Edward Elgar Publishing Ltd.
- Jencks, C. (1977). *The language of post-modern architecture*. Rizzoli.
- Jones, M. (2018). *Introduction to art*. Pressbooks.
- Jordan, R. F. (1984). *A concise history of western architecture*. Harcourt, Brace Jovanovich.
- Kaiser, R. M. (2021). Aging in place: Maintaining quality of life for older persons at home. In D. Gu & M. E. Dupre (Eds.), *Encyclopedia of Gerontology and Population Aging* (pp. 294–299). Springer Cham.
- Kalinkara, V. (2004). Yaşlı konutlarında iç mekân tasarımının ergonomik boyutu. İçinde V. Kalinkara (Ed.), *Yaşlılık: Disiplinler Arası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler* (ss. 59-79). Ankara: Odak Yayın Evi.
- Karakaş, M., Sala, B., Aykut, G., Bozkurt, R., Dilekli, Z. ve Gencer, M. (2022). Covid-19 salgını sürecinde evin kullanımına ilişkin sosyolojik bir analiz. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), 724–742.
- Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma* (6. baskı). Bağlam Yayıncılık.
- Lanspery, S. (2002). Aging in Place. In D. J. Ekerdt (Ed.), *Encyclopedia of Aging* (4 Vol. set, pp. 49–51). Macmillan Reference USA.
- Lawrence, R. J. (1987). What makes a house a home?. *Environment and Behavior*, 19(2), 154–168.
- Lawrence, R. J. (1991). The meaning and use of home. *Journal of Architectural and Planning Research*, 8(2), 91–95.
- Lightfoot, E. (2007). Residential and community-based living. In J. A. Blackburn & C. N. Dulmus (Eds.), *Handbook of Gerontology: Evidence-Based Approaches to Theory, Practice* (p. 216). Wiley.

- Low, G., von Humboldt, S., Kalfoss, M., Wilson, D. M., & Leal, I. (2021). Aging in place. In D. Gu & M. E. Dupre (Eds.), *Encyclopedia of Gerontology and Population Aging* (p. 406). Springer Cham.
- Lumley, H. (2007). *La Grande Histoire des premiers hommes européens*. Odile Jacob.
- Mallett, S. (2004). Understanding home: a critical review of the literature. *The Sociological Review*, 52(1), 62–89. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954x.2004.00442.x>
- McCorquodale, C. (1988). *The history of interior decoration*. Phaidon Press.
- Moore, J. (2000). Placing home in context. *Journal of Environmental Psychology*, 20(3), 207–217.
- Moore, J. D. (2012). *The prehistory of home*. University of California Press.
- Mordike, S. L. (2022). *If there isn't love, it isn't home: An exploration of relationship qualities and the meaning of home for residents in aged care*. *Religions*, 13(7), 604. <https://doi.org/10.3390/rel13070604>
- Norberg-Schulz, C. (1980). *Meaning in western architecture*. Rizzoli.
- Ortiz-Ospina, E. (2020). Loneliness and Social Connections. Our World in Data. <https://ourworldindata.org/social-connections-and-loneliness>
- Ortiz-Ospina, E., & Roser, M. (2017). Happiness and Life Satisfaction. Our World in Data. <https://ourworldindata.org/happiness-and-life-satisfaction>
- Ortiz-Ospina, E., & Roser, M. (2017). Healthcare Spending. Our World in Data. <https://ourworldindata.org/financing-healthcare>
- Parsell, C., & Pawson, H. (2023). COVID-19 and the meaning of home: How the pandemic triggered new thinking on housing. *Housing Studies*, 38(1), 1–7. <https://doi.org/10.1080/02673037.2023.2148337>
- Pile, J., & Gura, J. (2014). *History of interior design*. John Wiley & Sons.
- Pynoos, J., & Nishita, C. M. (2006). Home modifications. In R. Schulz, L. Noelker, K. Rockwood, & R. Sprott (Eds.), *Encyclopedia of Aging* (2 Vol. set, pp. 563–565). Springer Publishing Co.

- Ritchie, H., & Roser, M. (2019). Age Structure. Our World in Data. <https://ourworldindata.org/age-structure>
- Ritchie, H., & Roser, M. (2019). Gender Ratio. Our World in Data. <https://ourworldindata.org/gender-ratio>
- Ritchie, H., Rod s-Guirao, L., Mathieu, E., Gerber, M., Ortiz-Ospina, E., Hasell, J., & Roser, M. (2023). Population Growth. Our World in Data. <https://ourworldindata.org/population-growth>
- Rosen, G. (1993). *A History of Public Health*. Johns Hopkins University Press.
- Rubinstein, R. L., & deMedeiros, K. (2006). Housing. In R. Schulz, L. Noelker, K. Rockwood, & R. Sprott (Eds.), *Encyclopedia of Aging* (2 Vol. set, pp. 581–583). Springer Publishing Co.
- Schoenauer, N. (2000). *6,000 years of housing*. W. W. Norton & Company.
- Sencer, M. (1981). *Y ntembilim terimleri s zl   *. Türk Dil Kurumu.
- Sixsmith, J. (1986). The meaning of home: An exploratory study of environmental experience. *Journal of Environmental Psychology*, 6, 281–298.
- S r c o  lu, M. S. ve  z elik, A.  . (2004). Ya lılıkta beslenme.  inde V. Kal nkara (Ed.), *Ya lılık: Disiplinler Arası Yakla ım, Sorunlar,   z mler* (ss. 135-160). Ankara: Odak Yayın Evi.
- Swenson, M. M. (1998). The meaning of home to five elderly women. *Health Care for Women International*, 19(5), 381–393. <https://doi.org/10.1080/073993398246160>
-  umnu, U. (2020). Hayat eve s  ar mı? *Mimarlık Dergisi*, 413, 36–39.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022). *Huzurevleri 26 bin çınarın yuvası oldu*. <https://www.aile.gov.tr/haberler/huzurevleri-26-bin-cinarin-yuvasi-oldu/> (Erişim tarihi: 6 Haziran 2024).
- Tanner, B., De Jonge, D., & Aplin, T. (2012). The meaning of home for older people living in residential care. *Journal of Advanced Nursing*, 68(12), 2629–2637. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2012.05965.x>
- Tuan, Y.-F. (1977). *Space and place: The perspective of experience*. University of Minnesota Press.

- Turna, E. A. ve Usta, G. (2021). Covid-19 pandemisi'nde evin değişimi ve evde çalışma ortamları. *YDÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 3(2), 115–128.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024, Mart). *Türkiye Yaşlı Profili Araştırması, 2023* (Haber Bülteni Sayı: 53809).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025, Mart). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2024* (Haber Bülteni Sayı: 54079).
- Wiles, J., & Coleman, T. (2024). Home and aging. In M. Cutchin & G. D. Rowles (Eds.), *Handbook on Aging and Place* (pp. 183–197). Edward Elgar Publishing Ltd.
- Woodham, J. M. (1997). Modernism. In J. Banham (Ed.), *Encyclopedia of interior design* (Vol. 2, pp. 826-834). Routledge.
- Zharani, E. N. ve Selim, G. (2023). A review of the meaning of home in multi-ethnic settings. *Journal of Contemporary Urban Affairs*, 7(1), 103–121. <https://doi.org/10.25034/ijcua.2023.v7n1-8>
- Zorlu, T. (2017). Yaşlılar için konutta iç mekân tasarımı ve ergonomi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10(2), 40-53.
- Zuraída, Koderi, M., Rachmawati, M., & Faqih, M. (2020). The Meaning of Home in Perception of Elderly. In *Proceedings of the 1st Borobudur International Symposium on Humanities, Economics and Social Sciences (BIS-HESS 2019)*. Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.200529.017>

Görsel Kaynakları

- Görsel 2.1:** Lumley, H. (2007). *La Grande Histoire des premiers hommes européens*. Odile Jacob.
- Görsel 2.2:** Eleicht. (2009, 23 Mart). *Catal Höyük room copy* [Fotoğraf]. Wikimedia Commons. Erişim tarihi: 15 Haziran 2025, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Catal_H%C3%BCy%C3%BCk_EL.JPG
- Görsel 2.3:** Bazzani, L. (t.y.). *A Roman interior* [Yağlı boya tablo]. Auckland Art Gallery Toi o Tāmaki, Auckland, Yeni Zelanda. Erişim tarihi: 16 Haziran 2025, <https://www.aucklandartgallery.com/explore-art-and-ideas/artwork/575/a-roman-interior>

- Görsel 2.4:** Stamp, J. (2014, 27 Mayıs). Pioneering social reformer Jacob Riis revealed "How the Other Half Lives" in America. *Smithsonian Magazine*. Erişim tarihi: 18 Haziran 2025, <https://www.smithsonianmag.com/history/pioneering-social-reformer-jacob-riis-revealed-how-other-half-lives-america-180951546/>
- Görsel 2.5:** Kroll, A. (2010, 27 Ekim). *AD classics: Villa Savoye / Le Corbusier*. ArchDaily. Erişim tarihi: 18 Haziran 2025, <https://www.archdaily.com/84524/ad-classics-villa-savoye-le-corbusier>
- Görsel 5.1:** Guangzhou Welldo Hardware Manufacturing Co., Ltd. (t.y.). *Mutfak dolabı için aşağı çekilebilir mekanizma* [Ürün fotoğrafı]. Made-in-China.com. Erişim tarihi: 23 Haziran 2025, <https://welldo.en.made-in-china.com/product/SFCJNLAPWRVb/China-Kitchen-Cabinet-Fittings-Pull-Down-Basket-Cabinet-Elevator-Basket.html>
- Görsel 5.2:** Gökçakan, K. (2019). *Yaşlıların mekâna dair sorunları ve akıllı ev teknolojileri ile olan ilişkileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Görsel 5.3:** TESKA Mimarlık. (t.y.). *Lico Resia mantar zemin kaplama* [Ürün fotoğrafı]. Erişim tarihi: 24 Haziran 2025, <https://www.teskamimarlik.com/zemin-kaplamalari/lico-resia-mantar-zemin-kaplama>
- Görsel 5.4:** Athmer. (t.y.). *Schall-Ex® kapı altı giyotini* [Ürün fotoğrafı]. Erişim tarihi: 25 Haziran 2025, https://athmer.com/asia_en/door-seals/products/schall-ex/
- Görsel 5.5:** Easy Drain. (t.y.). *Basic Drain Zero doğrusal süzgeç* [Ürün fotoğrafı]. Erişim tarihi: 25 Haziran 2025, <https://www.easydrain.com/product/basic-drain-zero-brushed-stainless-steel-grate-50/>
- Görsel 5.6:** Roborock. (t.y.). *Roborock Saros Z70* [Ürün fotoğrafı]. Roborock Türkiye. Erişim tarihi: 25 Haziran 2025, <https://tr.roborock.com/pages/roborock-saros-z70>

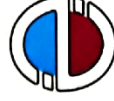
EKLER

EK-1. A.Ü. Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Yayın Etiği Kurulu Karar Belgesi (Olumlu)

Evrak Kayıt Tarihi: 12.09.2024

Protokol No: 782637

Tarih: 22.07.2025

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Doktora Tez Çalışması
KONU:	Güzel Sanatlar
BAŞLIK:	Yalnız Yaşayan Yaşlılar için Evin Alanı: Bir Yapılandırmacı Gömülü Teori Çalışması
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Doç. Mehmet Ali ALTIN
TEZ YAZARI:	Kaan GÖKÇAKAN
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

EK-2. A.Ü. Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Yayın Etiği Kurulu Karar Belgesi – Eski Versiyon (Olumlu)

Evrak Kayıt Tarihi: 12.09.2024

Protokol No: 782637

Tarih: 24.09.2024

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Doktora Tez Çalışması
KONU:	Güzel Sanatlar
BAŞLIK:	Yalnız Yaşamaya Devam Etmek İsteyen Yaşlı Bireylerin Evleriyle Olan Çok Boyutlu İlişkilerinin Keşfedilmesi: Bir Konstrüktivist Gömülü Teori Çalışması
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Doç. Mehmet Ali ALTIN
TEZ YAZARI:	Kaan GÖKÇAKAN
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

EK-3. Etik Kurul Onaylı Yarı Yapılandırılmış Görüşme Planı

- Evle ilgili olumlu ve olumsuz duygular (huzur, güven, endişe, korku vb.)

- Evin anlamı ve önemi

- Ev ve aidiyet, kimlik, kişiselleştirme, korumacılık olguları

- Evle ilgili deneyimler, anılar ve nostalji

- Ev ve mahremiyet, kontrol ve özgünlük hisleri

- Ev ve güvenlik, emniyet olguları

5. Evinizin sosyal ilişkileriniz üzerindeki etkilerini nasıl değerlendirirsiniz?

Görüşme Sırasında Değerlendirilecek Başlıklar:

- Aile üyeleri ile ilişkiler

- Komşuluk ilişkileri

- Sosyal aktivitelere katılım durumu

- Misafir ağırlama durumu

- Evde yalnızlık hissi

6. Evinizin finansal durumunuz üzerindeki etkilerini nasıl değerlendirirsiniz?

Görüşme Sırasında Değerlendirilecek Başlıklar:

- Ev geçindirilmesi, bakımı ve tadilatlarla ilgili ekonomik konular

- Ev sahibi olma veya kira ödeme durumu

- Evin miras olarak bırakılması ile ilgili düşünceler

- Evin alın teri ve/veya ihtiyaç göstergesi olma durumları

- Evin satılıp alınabilecek bir ekonomik varlık olarak düşünülmesi

7. Eviniz ile ilgili genel düşünce ve deneyimlerinize eklemek istedikleriniz nelerdir?

Görüşme Sırasında Değerlendirilecek Başlıklar:

- Evin anlamı ve değeri

- Ev kavramının çağrıştırdıkları

- Görüşme boyunca bahsedilen konularla ilgili genel değerlendirmeler.

YALNIZ YAŞAMAYA DEVAM ETMEK İSTEYEN YAŞLI BİREYLERİN EVLERİYLE OLAN ÇOK BOYUTLU İLİŞKİLERİNİN KEŞFEDİLMESİ: BİR KONSTRÜKTİVİST GÖMÜLÜ TEORİ ÇALIŞMASI

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Rehberi

Bu rehber, yalnız yaşayan yaşlı bireylerin evleriyle olan çok boyutlu ilişkilerini keşfetmeyi amaçlayan yarı yapılandırılmış görüşmeler için hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi, katılımcıların deneyimlerini, düşüncelerini ve duygularını kendi sözleriyle ifade etmelerine olanak tanıyan esnek bir yaklaşım sunmaktadır.

Bu rehber, görüşmeye ana konuları kapsayan bir çerçeve sağlarken, aynı zamanda katılımcıların yanıtlarına göre ek sorular sorma ve konuları derinlemesine inceleme esnekliği verir. Böylece, önceden belirlenmiş katı bir soru listesi yerine, katılımcıların benzersiz perspektiflerini ve deneyimlerini ortaya çıkarmaya yönelik açık uçlu bir diyalog kurulması hedeflenmektedir.

1. Eviniz ve burada yaşamınız hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Görüşme Sırasında Değerlendirilecek Başlıklar:

- Evde yaşamaya süresi

- Evin özellikleri (oda sayısı, kat sayısı, bahçe vb.)

- Evin kullanımı (nasıl kullanıldığı, günlük faaliyetler vb.)

- Günlük rutinler ve evde geçirilen zaman

2. Evinizden taşınarak bir yakınınızın (çocuklarınız veya akrabalarınız) evine veya bir huzurevine taşınmayı düşünüyor musunuz? Neden?

Görüşme Sırasında Değerlendirilecek Başlıklar:

- Taşınma ile ilgili düşünceler ve endişeler

- Alternatif yaşam düzenlemelerine (huzurevi, çocukların yanı vb.) bakış

- Evde kalmayı tercih etme nedenleri

- Sağlık durumunun evde yaşamaya etkisi

3. Yağlandıkça evde yapmakta zorlandığınız şeyler var mı? Varsa, bunlar neler?

Görüşme Sırasında Değerlendirilecek Başlıklar:

- Ev içinde yaşanan fiziksel zorluklar (merdiven çıkma, temizlik yapma vb.)

- Ev bakımı ve yönetimi ile ilgili zorluklar

- Günlük aktivitelerdeki değişiklikler

- Evde yapılan uyarlamalar veya değişiklikler

- Yardım alma durumu (aile, komşu, bakıcı vb.)

4. Evinizde ilgili hissettığınız duygular nelerdir? Evinizi düşününce aklınıza neler geliyor?

Görüşme Sırasında Değerlendirilecek Başlıklar:

EK-4. Etik Kurul Onaylı Gönüllü Katılım Formu

ARAŞTIRMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu çalışma, “Yalnız Yaşamaya Devam Etmek İsteyen Yaşlı Bireylerin Evleriyle Olan Çok Boyutlu İlişkilerinin Keşfedilmesi: Bir Konstrüktivist Gömülü Teori Çalışması” başlıklı bir araştırma çalışması olup ikamet ettiği evde yalnız başına yaşayan ve yalnız yaşamaya devam etmeyi tercih eden yaşlı bireylerin evleriyle kurdukları çok boyutlu ilişkilerin doğasını keşfetme amacını taşımaktadır. Çalışma, Araştırma Görevlisi Kaan GÖKÇAKAN tarafından yürütülmektedir ve sonucunda ile yaşlı bireylerin evleriyle kurdukları ilişkinin çok boyutlu yapısını ortaya koyan bir teorik model ortaya konacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak sizden veriler toplanacaktır.
- İsminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler şifreli dijital depolama yöntemi ile korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Eskişehir Teknik Üniversitesi İç Mimarlık bölümünden Doç. Mehmet Ali ALTIN’a yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı:

Adres :

İş Tel :

Cep Tel :

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı

: Kaan GÖKÇAKAN

Yayınları ve Bilimsel Faaliyetleri

Gökçakan, K., & Altın, M. A. (2023). Smart homes for the elderly and the role of interior designers. *Online Journal of Art and Design*, 11(1), 290–302.

Asar, H., Gökçakan, K., & Malçok, K. (2022, 17 Haziran). *Recalling- reproducing-reimagining of space through memory* [Konferans sunumu özeti]. The Place of Memory and the Memory of Place Conference'22, İngiltere.

Gökçakan, K., & Altın, M. A. (2021, 1 Ekim). *Yaşlı kullanıcıların yaşam alanlarının konfor ve güveninin sağlanmasında iç mimarlığın rolü* [Konferans sunumu özeti]. 26. Ulusal Ergonomi Kongresi, Kırıkkale, Türkiye.

Altın, M. A., Uçar, D., Gökçakan, K., & Taştan Karataş, S. (2021, 27 Mayıs). *Evaluating the spatial effects of working from home on homeflow during the COVID-19 pandemic* [Conference presentation summary]. Yaşam ve Mekan 2021 1. Uluslararası Kongresi: Pandemik Paradokslar, Lefkoşa, Kıbrıs (KKTC).

Gökçakan, K. (2019). *Yaşlıların mekâna dair sorunları ve akıllı ev teknolojileri ile olan ilişkileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.

Çiçek, N., & Gökçakan, K. (2016). Characteristics of colours, interior design and their psychological and physiological effects. *Turkish Online Journal of Educational Technology*, Special Issue for INTE 2016, 425–430.